

บทที่ 3

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย ประกอบด้วยหัวข้อดังนี้

1. ผลการสังเคราะห์องค์ความรู้ที่นำมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินของครูภูมิปัญญาไทยในภาคกลาง
2. ข้อเสนอแนะสำหรับนิสิตบัณฑิตสาขาส่งเสริมการเกษตร เพื่อเตรียมความพร้อมในการประกอบอาชีพ ด้วยการตอบคำถามหลักของการวิจัยเรียงลำดับดังนี้
 - 1) นายอุดม กลีบมาลัย
 - 2) นายสรณพงษ์ บัวโรย
 - 3) ผศ.เด่นศิริ ทองนพคุณ
 - 4) นายสำราญ มีสมชัย
 - 5) นางศรีสมร คงพันธุ์
3. ผลการวิจัยที่นำเสนอในนิทรรศการงานวิจัย “บนเส้นทางงานวิจัยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปี 2554” ระหว่างวันที่ 28 มกราคม – 5 กุมภาพันธ์ 2554 ที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน
 - 1) สรุปสาระสำคัญของงานวิจัย
 - 2) สรุปสาระสำคัญของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
4. ผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินและการเตรียมความพร้อมในการประกอบอาชีพของนิสิตบัณฑิตสาขาส่งเสริมการเกษตร วันจันทร์ที่ 27 มิถุนายน 2554
5. สรุปสาระสำคัญที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในห้องเรียนและจากวิทยากรในพื้นที่ วันจันทร์ที่ 27 มิถุนายน 2554
 1. ผลการสังเคราะห์องค์ความรู้ที่นำมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินของครูภูมิปัญญาไทยในภาคกลาง และ 2 ข้อเสนอแนะสำหรับนิสิตบัณฑิตสาขาส่งเสริมการเกษตร เพื่อเตรียมความพร้อมในการประกอบอาชีพ ด้วยการตอบคำถามหลักของการวิจัยเรียงลำดับดังนี้

การสังเคราะห์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สิน

: กรณีศึกษากรณีปัญหาหนี้สินในภาคกลาง

ของ

นายอุดม กลีบมาลัย (2553)

คำนำ

นายอุดม กลีบมาลัย บ้านเลขที่ 78/4 หมู่ 1 ต.บ้านหลวง อ.เสนา จ.พระนครศรีอยุธยา 13110 ครุภูมิ ปัญหาหนี้สินที่ 3 ด้านเกษตรกรรม ผู้ริเริ่มวิจัยพันธุ์ข้าวเจ้านาปี จำนวน 58 พันธุ์ เพื่อคัดเลือกสายพันธุ์ข้าวเจ้าที่ดีที่สุดให้เหมาะสมกับท้องถิ่น อีกทั้งได้น้อมนำเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการทำเกษตรกรรมจนประสบความสำเร็จ ได้ถ่ายทอดให้กับผู้อื่น ได้เรียนรู้และนำไปปฏิบัติจนประสบความสำเร็จตลอดจนนำหลักพุทธศาสนา มาใช้ในการดำรงชีวิตด้วยการ รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้ชุมชน และรู้บุคคล

คุณอุดมเป็นชาวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ปลูกข้าว แต่ปัจจุบันข้าวกำลังถูกเปลี่ยนความหมายและคุณค่าที่สำคัญจากข้าวเป็นอาหารหลักของคนไทยกลายเป็นสินค้าที่มีราคาแพงและมุ่งเน้นเพียงแค่ส่งออก สังคมได้เปลี่ยนพฤติกรรมของเกษตรกรให้ทำขายแต่เพียงอย่างเดียว เกษตรกรจึงถูกรอบงำโดยระบบทุนนิยมหรือบริโภคนิยมโดยสิ้นเชิง นโยบายของรัฐและการพัฒนาต่างๆ ก่อให้เกิดโครงสร้างทางสังคมที่ทำให้ชาวนาถูกเอารัดเอาเปรียบ ครุภูมิจึงได้น้อมนำเศรษฐกิจพอเพียงมาทำเป็นตัวอย่างให้คนเห็นรวมทั้งผลงานที่ปรากฏทางการเกษตร โดยเฉพาะข้าว สภาการศึกษาแห่งชาติจึงได้ประกาศชื่อให้คุณอุดม กลีบมาลัย ได้เป็นครุภูมิปัญหาหนี้สินที่ 3 ด้านเกษตรกรรม เมื่อปีพ.ศ.2546

ส่วนการแก้ไขปัญหาหนี้สินนั้น คุณอุดมได้น้อมนำเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ปฏิบัติ ได้จัดหลักสูตรการเรียนการสอนโดยเน้น “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักในการดำรงชีวิต” เพราะเชื่อว่า หลักเศรษฐกิจพอเพียงเท่านั้นที่จะทำให้คนมีความสุขและหลุดพ้นจากหนี้สิน ได้ ด้วยการรู้จักพอประมาณ มีเหตุผล และสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ประกอบกับการมีความรู้และคุณธรรมสูง จะสามารถสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคมได้มาก

อีกทั้งเกษตรกรที่เข้ารับการอบรมจะต้องสามารถ “คิดเป็นและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ” โดยอาศัย “กิจกรรมในหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นเครื่องมือในการจัดการความคิดของเกษตรกร ให้คิดออกนอกกรอบจนสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมาปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง คือ สามารถพึ่งตนเอง พึ่งกันเองในชุมชนและเชื่อมโยงเครือข่ายได้

ที่มาของรางวัลครุภูมิปัญหาหนี้สินที่ 3

จากประสบการณ์ทำการเกษตรของคุณอุดม เห็นว่าภาคกลางส่วนใหญ่มีแต่คนทำนา คุณอุดมจึงมีความสนใจในเรื่องของข้าวเพราะข้าวเป็นอาหารหลัก แต่ปัจจุบันกระแสบริโภคนิยมกำลังเปลี่ยนความหมายคุณค่าของข้าวจากอาหารหลักไปเป็นสินค้าที่ราคาแพงและส่งออก เกษตรกรจึงปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้ทำขายแค่ฟ้าย

เดียวไม่มุ่งเน้นการพัฒนาข้าวให้มีคุณภาพดี ทำให้วิถีชีวิตของเกษตรกรเปลี่ยนไปจากเดิมมาก ประกอบกับนโยบายของรัฐก่อให้เกิดการพัฒนา ปรับเปลี่ยน โครงสร้าง ทำให้ชาวนาถูกเอารัดเอาเปรียบเพิ่มมากขึ้น

- **ปัญหาของชาวนาคือ ถูกครอบงำโดยกระแสบริโภคนิยม**

คุณอุดมเล่าว่า “จากประสบการณ์ที่ทำอยู่กับพื้นที่ เพราะใจมันรักการเกษตรนะ ผมอยู่ภาคกลางตรงนี้ ทำนาทั้งนั้น เพราะน้ำท่วมทำไม่ผล ไม่ได้ ทำนาได้อย่างเดียว ไปที่ไหนมีดินไม่เขียวแต่พอกลับมาภาคกลาง หรือบ้านเราอยุธยา มีแต่ทุ่งข้าวทุ่งนา ที่นี้ความสนใจในเรื่องของข้าวจากเป็นอาหารหลัก มันกำลังเปลี่ยนความหมายที่สำคัญคุณค่าของมัน ไปเป็นสินค้าที่มีราคาแพงและส่งออกกันเสียแล้ว ทำให้สังคมมันปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเกษตรกร ให้ทำขายแต่ฝ่ายเดียว มันก็เป็นวิถีชีวิตที่ปรับเปลี่ยนมาจากดั้งเดิมมาก”

เมื่อ 40-50 ปีที่แล้ว คือตั้งแต่ปีพ.ศ.2504 นโยบายของรัฐการพัฒนาก่อให้เกิดโครงสร้างทางสังคมที่ชาวนาถูกเอารัดเอาเปรียบ เพราะฉะนั้นการที่เขาไม่รู้เท่าทัน เขาก็มีวัฒนธรรม วิถีชีวิตของเขาอย่างนั้นมา มองซ้าย มองขวา มองหน้า มองหลัง มันก็เหมือนกันหมด เขาก็ถูกรูปไปโดยสิ้นเชิงในระบบทุนนิยมหรือบริโภคนิยม เพราะฉะนั้นมันก็ทำให้เกิดปัญหาขึ้นมากับตัวเขาต่างๆ ที่เขาก็ไม่รู้ว่ามันเป็นปัญหา แต่เขารู้ว่าเขาไม่สบาย เป็นทุกข์ แต่เขาไม่รู้ปัญหาอันนี้มันสำคัญ”

- **น้อมนำเศรษฐกิจพอเพียงเป็นตัวอย่างแก่คนทั่วไปให้คนเห็นและเข้ามาเรียนรู้**

ฉะนั้น การที่เกษตรกรไม่รู้เท่าทัน ทำให้ถูกรูปไปโดยบริโภคนิยม คุณอุดมจึงได้น้อมนำเศรษฐกิจพอเพียงมาทำเป็นตัวอย่าง ก็ได้รับความสนใจมาโดยตลอดจากข้าราชการฝ่ายพัฒนาของสภาการศึกษาแห่งชาติ จนกระทั่งปีพ.ศ. 2546 จึงได้ประกาศให้คุณอุดมเป็นครุภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ 3 ด้านเกษตรกรรม

“เราก็เลยทำเป็นตัวอย่างน้อมนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาทำ คนก็เห็น ก็ล่องเรือไปถึงข้าราชการฝ่ายพัฒนาของสภาการศึกษาแห่งชาติ มีครูวัลย์ มาศจรัส มาเยี่ยมเยียนในฐานะคนอยุธยาด้วยกัน แล้วก็สื่อต่างๆ อาจารย์สุพจน์มานอน 2 วัน 2 คืน คือ ได้รับการมอง ถูกแมวมองมาตลอด จนกระทั่ง ปี พ.ศ.2546 ก็ประกาศชื่อให้ผมได้เป็นครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 3 ด้านเกษตร อันนี้ก็เนื่องจากผลงานที่ปรากฏทางการเกษตร โดยเฉพาะข้าว เราถือว่าข้าวเป็นอาหารหลักของคนไทย เพราะฉะนั้น คุณค่ามันอยู่ที่ เป็นอาหาร แต่ที่นี้ก็เปลี่ยนไป เนื่องจากเขาอยู่ในกรอบของสังคม เพราะฉะนั้นก็พูดกับเขาไม่ค่อยจะรู้เรื่อง เกษตรกรเขาไม่เห็นปัญหา นี่คือการซับซ้อนของปัญหา บางทีมันก็ไปถึงความคิดและนโยบายของภาครัฐด้วยนะ พัฒนาไม่ถูกจุดก็มี สูญเปล่า”

“เพราะฉะนั้นการที่ทำงานวิจัยสำคัญมาก ผมขออำนาจงานวิจัยสำคัญมาก แต่อยากให้เห็นงานวิจัยลงไปให้ถึงกระบวนการไม่ใช่เนื้อหา ผมอ่านงานวิจัยบางงานเนี่ย เขาแต่เนื้อหา เช่น บอกว่าแก้หนี้สินได้อย่างไร เขาบอกว่าง่ายนิดเดียว ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ขยายโอกาส จบ นี่ก็ เนื้อหา เขาไม่ได้เน้นกระบวนการว่า ลดรายจ่าย ทำอย่างไร เพิ่มรายได้ ทำอย่างไร ขยายโอกาสทำอย่างไร ให้ละเอียดลงไปถึงปฏิบัติได้ เกษตรกรปฏิบัติได้แล้วก็พ้นจากหนี้สินได้ ถือเป็นหัวใจสำคัญ”

- **สร้างหลักสูตรการเรียนรู้ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ที่ครอบคลุมปัญหาที่แท้จริง โดยเน้นกระบวนการและการปฏิบัติ**

นอกจากนี้คุณอุดมยังได้มีโอกาสเป็นวิทยากรศูนย์เรียนรู้ต่างๆ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จึงได้มีโอกาสสร้างหลักสูตรให้ครอบคลุมถึงแก่นแกนของปัญหาและลงลึกลงไปถึงกระบวนการหรือการปฏิบัติทั้งหมดได้เน้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นหลักในการฝึกอบรม

“เพราะฉะนั้นผมให้โอกาสนะ ผมไปเป็นวิทยากรของศูนย์ปราชญ์ของจังหวัดอยุธยา แล้วก็ที่ศูนย์ปฏิรูปของสปก. ปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรที่บางไทรใกล้ๆ กับศูนย์ศิลปาชีพ เบ็ดเสร็จรวมแล้วเกือบร้อยครั้งรวมๆ กันทั้งที่ศูนย์ฯ ประมาณ 34-35 ครั้ง เกือบ 40 ครั้ง เพราะฉะนั้นเมื่อเข้าใจอย่างนี้ เราก็จัดหลักสูตรให้ครอบคลุมปัญหาทั้งหมดของเกษตรกรที่มีให้คลุมถึงแก่นแกนของปัญหา”

“จุดเริ่มแรกคือ ผมได้มีโอกาสเป็นวิทยากรของ โครงการนำร่องของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2545 แล้วก็ตั้งโรงเรียนชุมชนในปีพ.ศ.2545 เป็นโครงการนำร่อง 3 จังหวัด เรียกว่า โครงการนำร่องสุพรรณภูมิ ประกอบด้วย กาญจนบุรี สุพรรณบุรี แล้วก็อยุธยา แหมตอนนั้นใจฟูมากเลย นึกว่าถ้าพวกเราทำสำเร็จนะ จะเป็นต้นแบบในการพัฒนาประเทศได้ตลอด เรามีแกนหลักก็คือ อาจารย์เดชา ศิริภัทร มูลนิธิข้าวขวัญ แล้วผมก็ได้รับวิชาการจากเดชา ศิริภัทร ในสมัยที่เป็น NGO ผมก็คือ NGO คนหนึ่ง”

“ผมได้ถูกส่งตัวไปรับการอบรม การประชุมร่วมกับประเทศต่างๆ 4 ประเทศ ได้แก่ ไทย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย ที่โรงเรียนผู้นำของจำลอง ศรีเมือง แล้วก็ตะลอนๆ ไป ในความควบคุมถ่ายทอดความรู้ของสมาคมเกษตรธรรมชาติแห่งประเทศไทย เกาหลี ฮาน คิว โซ แล้วก็ไปสัมมนาร่วมกับ 10 ประเทศ แต่มา 9 ประเทศ จีนไม่ได้มา สัมมนาที่ Rose Garden 4 วัน 3 คืน แล้วก็ตั้งเป็นสภาขึ้นมา โดยมีจุดประสงค์เพื่อรายงานความเคลื่อนไหวที่จะส่งผลกระทบต่อเกษตรกรรายย่อยเรื่องของการผลิต เดี่ยวนี้ก็ยังได้รับเอกสารอยู่”

“สิ่งต่างๆ เหล่านี้ มันค่อยๆ สั่งสมประสบการณ์ แล้วผมก็มาจัดการอบรมเน้นที่การร่างหรือเขียนหลักสูตร เนื้อหาของหลักสูตรให้ครอบคลุมแก่นแกนของปัญหาอย่างแท้จริง แล้วก็สัปดาห์ไปถึงกระบวนการคือการเน้นการปฏิบัติ ทั้งหมดได้ใช้แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพ่อหลวงเป็นแนวทางแล้วก็เขียนหลักสูตรขึ้นมา พอเข้าใจแล้วแจ่มแจ้งแล้วว่าแน่นอนที่สุด ถ้าคนเราไม่มีหลักคิด วิธีคิด แบบพ่อหลวงตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก็จะดำเนินชีวิตด้วยความยากลำบากแน่นอน”

สาเหตุแห่งหนี้สิน

จากการที่คุณอุดมได้เป็นวิทยากรให้กับศูนย์เรียนรู้ต่างๆ เกือบ 100 ครั้ง ตั้งแต่ ปีพ.ศ. 2545 พบว่าปัญหาหลักๆ ของเกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรมได้แก่ ปัญหาหนี้สิน เช่น หนี้สินของสปก. หนี้สินของกองทุนฟื้นฟู หนี้สิน ธกส.และธนาคารต่างๆ ไป ส่วนใหญ่หนี้สินเกิดจากการดำเนินชีวิต และการลงทุนเกี่ยวกับการเกษตรแต่ไม่ได้กำไร คุณอุดมเล่าว่า

“ปัญหาของเขาก็หนี้สินทั้งนั้นนะ ของสปก.ก็ดี ของกองทุนฟื้นฟูก็ดี ของธกส.อะไรก็ดี มันก็ปัญหาหนี้สิน เขามีหนี้สินมาก มันก็น่าเห็นใจ ตั้งแต่มีหนี้ แล้วก็ที่ดินถูกยึด จำนำจำนองไว้นะ เห็นจะมีเจ้าหน้าที่สำคัญๆ อยู่ 2 เจ้าหน้าที่ คือ ธกส.กับธนาคารต่างๆ ไป” แล้วหนี้ที่เกิดมันเกิดจากอะไรคะ เกิดจากการเกษตร หรือเกิดจากวิธีการดำเนินชีวิตของเขา “มันก็ตัวเดียวกัน เพราะว่าวิธีการดำเนินชีวิตของเขาก็อยู่ในภาคเกษตรทั้งหมด

หมายถึงการลงทุนทางการเกษตรแล้วมันไม่ได้กำไร รวมถึงโครงสร้างของสังคมที่เกษตรกรถูกเอารัดเอาเปรียบด้วยนะ”

“ผมว่าการที่จะมองเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดหนี้สินแก่เกษตรกร มันก็มองได้หลายด้านนะครับ ถ้าจะมองโดยรวมมองคร่าวๆแล้ว สาเหตุแห่งหนี้สินแบ่งเป็น

1. ปัจจัยภายนอก ได้แก่

1.1 นโยบายภาครัฐ นโยบายการพัฒนาประเทศไม่ถูกจุดทำให้สูญเสียเปล่า

1.2 โครงสร้างทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป ทำให้เกษตรกรถูกเอารัดเอาเปรียบ

2. ปัจจัยภายใน ได้แก่ ตัวเกษตรกรเอง ที่มีลักษณะดังนี้

2.1 มีความโลภมากแต่มีศักยภาพต่ำ ไม่ได้ขวนขวายเพิ่มเติมพัฒนา “คือ เกษตรกรมีความต้องการสูง คือ โลภมากนะนะ แต่ว่ามีศักยภาพต่ำ เขาไม่ได้ขวนขวายเพิ่มเติมพัฒนา”

2.2 การคิดไม่เป็น เขาบอกอย่างไรก็ทำตามเขาไปอย่างนั้น การเชื่อ เลียนแบบ และทำตามยถากรรม ทำตามอารมณ์ความรู้สึก ขาดข้อมูลต่างๆ

“แล้วก็อีกอย่างหนึ่งก็ไม่อยากจะพูดนะนะ แต่มันก็เข้าใจดี คือ คิดไม่เป็นครับ เมื่อคิดไม่เป็น เขาบอกอย่างไร เขาเล่าสื่อกันอย่างไรก็ทำตามไปด้วย เช่น เอาน้ำมันดีของหลวงพ่อกันไปหว่านแล้วหนูไม่กิน เอาทรายมาหว่านอย่างนี้ เอาธูปไปปัก เขาก็เชื่อ แล้วก็เลียนแบบ แล้วก็ทำตามยถากรรม ทำตามอารมณ์ ความรู้สึก ขาดข้อมูลต่างๆ เหล่านี้”

“การทำตามยถากรรม หมายถึงว่าเขาทำอะไรก็ทำอย่างนั้น เคะบุญ ข้าวเหนียวมันเป็นหญ้า มันง่ายนะ ถ้าไถเท่านี้ เอาพริกไปหว่าน ไม่ได้กินหรอก เพราะไ้ความที่มันไม่มี มันมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ทำให้เกษตรกรไม่ปรับเปลี่ยน แล้วสินค้าข้าวราคาดี เขาก็ไม่นึกถึงคุณค่าในการที่จะพัฒนา เพราะเขาไม่ได้กิน ทำส่งออกอย่างเดียวอย่างนี้ เป็นต้น”

2.3 ตกอยู่ในโมหะภูมิ โมหะคือความหลง หมายความว่า หลงติดอยู่ในกระแสสังคม โลก หรืออยู่ในกระแสทุนนิยม บริโภคปัจจัยสี่เกินความจำเป็น หลงติดอยู่ในอบายมุข หลงติดอยู่ในรูป รส กลิ่น เสียง โภภะ ฐัพพะ ธรรมารมณ์ คือ อารมณ์ทั้ง 6 หลงติดอยู่ในโลกแห่งมายา

“ที่นี้มองอีกด้านหนึ่งในด้านของหลักธรรม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 9 ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่า คนเรากำลังตกอยู่ในโมหะภูมิ โมหะก็คือ หลง คือ ยังหลงติดอยู่ หลงติดอยู่ในสังคม โลก หรือกระแสทุนนิยมหรือว่าบริโภคปัจจัย 4 เกินความจำเป็น แล้วก็เป็นอย่างนั้นด้วยนะ”

“เหตุที่สังคมเอารัดเอาเปรียบผู้มีความรู้ ผู้มีปัญญา คิดคำพูดที่เป็นขอมงกฏเนียนะ โคนใจเป๊ะ เกษตรกรว่าโฆษณา เกษตรกรก็รู้ไม่เท่าทัน โฆษณาพูดอย่างไรก็เชื่ออย่างนั้น ทำให้เกษตรกรด่า เพราะว่าความที่เขาเชื่อง่าย เชื่อกะทั่งพวกขายยาขายยา มันก็ไม่รู้จะพูดอย่างไรนะ เพราะฉะนั้นเขาก็หลงติดอยู่ในกระแสสังคม บริโภคปัจจัย 4 เกินพอดี หลงติดอยู่ในอบายมุข สิ่งเสพติด หลงติดอยู่ในรูป เสียง กลิ่น รส หลงติดอยู่ในโภภะ ฐัพพะทางอารมณ์ คือ อารมณ์ทั้ง 6”

ถ้ามองในด้านกรรม โลกแห่งมายาคือ โลกกรรม 8 โดยเฉพาะเรื่องของลาภ ยศ สุข สรรเสริญ
สุดท้ายคือ หลงติดตนเองจนเข้ากับใครไม่ได้ ใครเข้าไม่ได้ รักษาหน้าตาของตนเอง

“หลงติดอยู่ในโลกแห่งมายา โลกแห่งมายาก็คือ โลกกรรม 8 หลงติดโดยเฉพาะเรื่องของลาภ ยศ สุข
สรรเสริญ แล้วก็สุดท้ายคือ หลงติดตนเอง จนเข้ากับใครไม่ได้ ใครเข้าไม่ได้ รักษาหน้าตา มึงงานแค่นี้ กูต้อง
ทำให้ใหญ่กว่ามึง มึงคิดงัดคิดไปไปถึงรอบบ้าน กูจะต้องคิดไปถึงถนนโน่น มึงลงทุนเท่านี้มี 5 โตะ กูต้อง 10
โตะ มึง 10 โตะ กูต้องร้อยโตะ การที่หลงจนแล้วก็ติดรักษาหน้าตาเนี่ย จนก็ทำรวนนะ ช้ำที่สุด นี่คือมองในด้าน
กรรมนะ ด้านกรรมมันจะเป็นอย่างนี้”

2.4 ขาดแนวทางในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

“แต่ถ้ามองในด้านของหลักวิชา ผมก็ถือว่าเกษตรกรขาดแนวทางดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจ
พอเพียง จะว่าไม่รู้ก็ได้ เพราะท่านดัดเตือนนับเป็นเนื้อหาเป็นปรัชญามาตั้งแต่หลายสิบปีแล้ว ก็เรียกว่าขาด
การดำเนินชีวิต”

2.5 ขาดหลักวิชาการ ไม่ได้เรียนรู้ ไม่ได้เพิ่มเติม

“แล้วก็ขาดวิชาการ ไม่ได้เพิ่มเติม ไม่ได้เรียนรู้ ผมยึดหลักว่าต้องรู้ทุกอย่างในบางเรื่องและต้องรู้
บางอย่างในทุกเรื่อง”

2.6 อ่านหนังสือไม่ออก อยู่แบบตัวใครตัวมัน ไม่มีความรู้ความสามารถ ไม่วางแผน

“เกษตรกรนอกจากอ่านหนังสือไม่ออกแล้วยังไม่อ่านด้วย แล้วก็หันหลังให้กันตัวใครตัวมันด้วย ถามว่า
จะเอาความรู้ความสามารถที่ไหนมา ขอลานยังต้องเรียน แล้วเกษตรกรไม่ต้องเรียนหรือ เมื่อไม่รู้ก็ไม่วางแผน
วางแผนมาก ฉันทามาก วางแผนน้อย ฉันทาน้อย แล้วไม่วางแผนเลย จบ เพราะฉะนั้นได้ปัญหาต่างๆ เหล่านี้
มันก็ไม่รู้อย่างไรนะ”

2.7 ขาดการพัฒนาตนเองและพัฒนางาน

“เกษตรกรเขาขาดเรื่องของการพัฒนาตนและพัฒนางาน ผมก็เคยเขียนหลักสูตรพัฒนาตนและพัฒนา
งานว่า ต้องพัฒนากาย พัฒนาจิต พัฒนาความคิด และพัฒนางาน อยู่ในเนื้อหาเดียวกัน”

2.8 ขาดในเรื่องคุณธรรม เพราะเชื่อว่าคนที่มีความรู้ความสามารถ คนที่มีคุณธรรมสูง สามารถ
สร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประ โยชน์แก่ตนเองและสังคมได้มากและไม่เสี่ยงต่อการล้มหรือความผิดพลาด คนที่จะ
ประสบความสำเร็จต้องมีความรู้ความสามารถและคุณธรรมจึงจะเดินไปสู่เป้าหมายได้

“นอกจากนี้เขายังพร้อมหรือขาดในเรื่องของคุณธรรม เพราะผมเชื่อว่าคนที่มีความรู้ความสามารถ และ
มีคุณธรรมสูง สามารถจะคิดสร้างสรรค์ประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับตนเองแล้วสังคมได้มาก แล้วก็ไม่ต้องเสี่ยงต่อการล้ม
ไม่เสี่ยงต่อการผิดพลาด”

ทำอย่างไรจึงหลุดพ้นจากหนี้สิน

คุณอุคมให้ข้อคิดเห็นในหัวข้อนี้ว่า “การมีหนี้สินเปรียบเสมือนเป็น “กรรมสายใย” คือ กรรมที่เกิดจากการกระทำของบุคคลนั่นเอง การมีทฐิในตัวเองจึงมีคอบอด ทำให้มองไม่เห็นปัญหาของตนเอง ดังนั้น หากต้องการหลุดพ้นจากหนี้สินได้ จะต้อง

1. มองให้เห็นแก่นแกนของปัญหาว่าต้นเหตุของการเกิดหนี้สินคืออะไร ดังคำของท่านพุทธทาสที่ว่า “นกไม่เห็นฟ้า ปลาไม่เห็นน้ำ ไม้เดือนไม่เห็นดิน”

“ผมขออนุญาตเล่านิทานให้ฟังนิดหนึ่งว่า การที่จะรู้แก่นแกนของปัญหา มันก็ยากโดยตัวของมันเอง ชายคนหนึ่งเขารับราชการ เขาติดเหล้า ก็มากกลับบ้าน เกิดเรื่องทะเลาะวิวาท ไม่มีโอกาสดูแลลูกๆ ลูกก็ติดยาตัวเองมีปัญหาที่กลุ้มใจ การงานก็ไม่ได้ผล ในที่สุดก็ถูกตัดเงินเดือนไป มีปัญหามากมาย เขาก็ไม่รู้ว่าจะแก้ อย่างไร ถูกตัดเงินเดือนก็แล้วอะไรก็แล้ว ไม่รู้จะแก้ตรงไหน ได้ เพราะปัญหาต่างๆ มันก็ก่อให้เกิดหนี้สิน ไม่พอ กินพอใช้ก่อให้เกิดปัญหาปากท้อง

เพราะฉะนั้น ถ้าเรามองไม่เห็นแก่นแกนของปัญหาตรงที่ดื่มเหล้า ถ้าเลิกดื่มเหล้าเสีย ได้ปัญหาต่างๆ จะหมดไป เพราะฉะนั้นจะไปกินยา จะไปแก้ที่อื่นก็ยังไม่ถูก มันเป็นปัญหาของมันในตัว แล้วอีกอย่างหนึ่งในยุคนี้ สมัยนี้ มันเป็นปัญหายาก พุทธทาสท่านบอกว่า นกไม่เห็นฟ้า ปลาไม่เห็นน้ำ ไม้เดือนไม่เห็นดินนะ”

2. มีคุณธรรม 4 ประการ คือ สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม สิ่งที่เป็นประโยชน์มิใช่แค่ประโยชน์เฉพาะตัวเอง แต่ต้องมีจริยธรรมกำกับด้วย

“คุณธรรมที่ควรน้อมนำและปฏิบัติที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานให้ปวงชนชาวไทย เป็นคุณธรรม 4 ประการ ได้แก่

- 2.1) การรักษาสัจจะและความจริงใจต่อตนเองที่จะประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม
- 2.2) การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัตย์ความดีนั้น
- 2.3) รู้จักอดทน อดกลั้น และอดออมที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัตย์สุจริตไม่ว่าด้วยเหตุประการใด
- 2.4) การละวางความชั่วและสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

คุณธรรมทั้ง 4 ประการนี้ ถ้าแต่ละคนพยายามปลูกฝังและบำรุงรักษาให้เจริญงอกงามก็จะช่วยให้ประเทศชาติมีความสงบ มีความสุข และมีความร่มเย็นทั่วกันแล้วจะทำให้ประเทศชาติสามารถพัฒนาให้มั่นคงก้าวหน้าต่อไปได้”

“เพราะฉะนั้นผมเห็นว่าคุณธรรม 4 ประการนี้สำคัญยิ่ง ผมก็น้อมนำคุณธรรม 4 ประการนี้มา ก็ค่อยๆ เลิกไปทีละอย่างๆ ผมเหลือแค่เสื่อ กางเกงยีนส์ แล้วก็เสื่อขาวคอกลม กับแขนยาวเท่านั้น กินก็สองมืออย่างนี้เป็นต้น เป็นทางออกที่ผมเห็นได้ชัด ผมจึงไปพูดและให้การอบรมได้เต็มปาก พูดถึงปัญหาผมว่าปัญหาเนี่ยมันยาก เพราะว่าการทำอย่างการศึกษาจัดการเนี่ย การศึกษาจัดการเน้นวิชาการและวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาก แล้วก็บอกให้ทำตืออย่างนั้นอย่างนี้ จุดนี้ผมว่าสูญเปล่านะ

“ถ้าเน้นเนื้อหาวิชาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีมากๆ แล้วสอนให้คนทำดี ผมว่าการศึกษจะต้องสอนให้คนเป็นคนดี มีสำนึกที่ดีเกิดขึ้น สอนให้เป็นคนดีมากกว่าสอนให้ทำดี เพราะการแจกแจงกิจกรรมทำดีมัน ไม่ถาวร

หนังสือของท่านมหาตมะคานธีผู้ที่ปลดลอคิสราภาพ ปลดทาสของอินเดียจากอังกฤษบอกว่า สิ่งที่คุณสอนฉันล้มเหลวแล้ว แต่สิ่งที่คุณทำให้ทำ ผมจำได้หมด อย่างนี้เป็นต้น คือ สอนให้ทำดี เนิบๆ แล้วมันถูกต้อง แต่ยังสู้สอนให้คนเป็นคนดี มีจิตสำนึกไม่ได้”

3. **น้อมนำเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ** คือ รู้จักพอประมาณ มีเหตุผล และสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว เพื่อป้องกันความเสี่ยงหรือความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้น

“ผมขอย้ำอีกทีหนึ่งเพราะว่าในฐานะที่ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักในการอบรม และเป็นหลักในการที่จะทำให้เชื่อว่าเป็นวิธีที่จะให้รอดพ้นจากหนี้สินได้ คำว่าพอประมาณ ทุกสิ่งทุกอย่างกิจกรรมที่ทำอยู่ในความพอประมาณ และประกอบด้วยมีเหตุผล และรู้เหตุผล ทำอะไรต้องมีเหตุผล แล้วก็ต้องรู้เหตุผล รู้เหตุผลหมายความว่า ที่เราทำลงไปเนี่ยเป็นเหตุ มันจะเกิดผลขึ้นมาอย่างไร นี่คือรู้ผล แล้วสิ่งที่เราเป็นอยู่เนี่ย จะสุขจะทุกข์ก็ตามมันมีเหตุมาจากอะไร คือรู้เหตุแล้วก็รู้ผล ถ้าไม่รู้เหตุ ไม่รู้ผล ไม่มีเหตุผล ก็ไม่ใช่หลัก”

“การสร้างภูมิคุ้มกันก็เช่นเดียวกัน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างภูมิคุ้มกัน ถ้าวางสังคมโลกหรือมวลมนุษยชาติ มันไม่อยู่นิ่ง มันเป็นอนิจจัง มันต้องเคลื่อน การที่มันเคลื่อนตัวไปย่อมส่งผลกระทบต่อคน เมื่อมันส่งผลกระทบต่อคน แล้วคนไม่ได้สร้างภูมิคุ้มกันตัวเองแล้ว มันก็หนีไม่พ้น”

“เพราะฉะนั้นง่ายๆ ในเรื่องของสื่อ ถ้าคนรู้ไม่เท่าทัน เพราะความโลภ อยากมี อยากได้ อยากเป็น อยากไม่เป็นอยู่ตลอดเวลาที่ถลำเข้าไป เหล้า บุหรี่ ไม้คี่ สูบ ไปแล้วนำโทษมา เสริมแล้วคนก็เข้าไป อบายมุข ไม้คี่ก็เข้าไป แล้วมันก็ให้ผลออกมา เป็นความทุกข์ความเดือนร้อน เท่ากับตัวเองไม่สร้างภูมิคุ้มกันให้กับตัวไว้ ตัวก็ได้รับทุกข์อย่างนั้น เพราะฉะนั้นการสร้างภูมิคุ้มกันจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตัวเองให้อยู่ในความพอดี”

4. **ให้มีความรู้จริงในสิ่งที่ทำ** คือ ต้องรู้ทุกอย่างในบางเรื่อง และรู้บางอย่างในทุกเรื่อง

“ต้องรู้ทุกอย่างในบางเรื่องคือ เรื่องที่เป็นอาชีพของเรา เราต้องมีความรู้จริง แล้วก็รู้บางอย่างในทุกเรื่องคือ เรื่องทั่วไป ไม่งั้นก็คุยกับเขาไม่ได้ พูดยไม่รู้เรื่อง”

5. **ต้องพัฒนากาย พัฒนาจิต พัฒนาความคิดและพัฒนางาน**

“พัฒนากาย พัฒนาจิต พัฒนาความคิด นี่คือ ฝ่ายคน แล้วก็พัฒนางาน ก็มีคนกับงาน เพราะปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นเนี่ย เราจึงต้องพัฒนากาย พัฒนาจิต พัฒนาความคิด พัฒนางานขึ้นมาให้ครอบคลุม”

6. **ต้องมีความรู้ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรม** ความรู้ในแง่ของการพัฒนาอาชีพ ความรู้ในเรื่องที่ทำคุณธรรมคือสิ่งที่มีหลักยึดถือในการดำเนินชีวิต เป็น ไปตามครรลองของสังคมและวัฒนธรรม

“พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงนำมาควบคุมหลักคิดอยู่ในเงื่อนไขความรู้และคุณธรรม พ่อแม่ผมก็เคยสอน อาจารย์รู้จักเกี่ยวในใหญ่ไหม ต้องเทียมด้วยวัวสองตัว ควายสองตัว เทียมด้วยตัวเดียวไม่ได้ ตัวหนึ่งคือความรู้ความสามารถ ตัวหนึ่งคือ คุณธรรม มันจึงจะเดินไปสู่เป้าหมายได้ ถ้าเทียมตัวเดียวมันก็ไปไม่ได้”

“เพราะฉะนั้นคนจะอยู่ได้หรือไปสู่ความสำเร็จ มันต้องประกอบด้วยความรู้ความสามารถและคุณธรรม และอยู่ในหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ รู้จักประมาณ รู้เหตุผล มีเหตุผล แล้วก็ภูมิคุ้มกัน สร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว”

ปัญหาหนี้สินส่วนตัวของคุณอุดม

ในส่วนของการประสพการณ์โดยตรงของคุณครู คุณครูเคยมีประสบการณ์เรื่องหนี้สินบ้างไหมคะ “อ้อแน่นอน ผมคืนรนออกจากหนี้สิน ผมมีลูก 7 คน ผมมีภูมิลำเนา ผมเรียนมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500-2502 แม่บอกพอแล้ว ให้ผมออก ผมก็ออก ผมก็ขึ้นปีสอง จะขึ้นปีสาม ผมไปทำงานที่กระทรวงเกษตรการ ลูกพี่ที่ปรึกษาผมคือ สนั่น เกตุทัต ที่สรรพากร ก็เสียใจมาก ใครมาพูดเรื่องมหาวิทยาลัย เรื่องปริญญาเนี่ย ไปให้พ้นเลย เดี่ยวค่อย พาผม ไปรดน้ำมนต์ กลัวผมจะบ้า กาลเวลาทำให้กลายเป็นไป”

“ผมก็ไปสมัครเป็นครูแล้วก็แต่งงานมีลูก 7 คน ผู้ชาย 5 คน ผู้หญิง 2 คน เงินเดือน 450 บาท เพราะเป็นครูโรงเรียนราษฎร์ ตอนนั้นยังมีลูกสองคน จะเลี้ยงลูกได้อย่างไร เพราะฉะนั้นเดินถนนสายเดียว ไปสวนดวงอาทิตย์ กลับมาสวนดวงจันทร์ ไม่เคยออกนอกเส้นทาง ไม่กินข้าวร้านเจ๊ก อยา เงินเดือนเท่านี้ จะไปกินข้าวนอกบ้าน เพราะฉะนั้นทำให้ผมมูมานะมาก ส่งลูกเรียนให้ได้ อย่าให้เป็นอย่างพ่อ ให้เรียนถึงที่สุด”

อะไรเป็นแรงจูงใจให้คุณครูมีมานะ มูมานะถึงขนาดนั้น “ก็ตัวเองพลาดผิด เพราะแม่ ผมกำพร้าพ่อ เพราะแม่ไม่ส่งให้จบ ถ้าจบผมต้องเป็นอธิบดีกรมหนึ่งกรมใครร้อยเปอร์เซ็นต์ ตอนนั้นเศรษฐศาสตร์มีสี่คนเท่านั้น นายมานพ ประเสริฐสม อยุ่ปีสี่ถูกไล่ออก แก่ก็สิบสามล้อป่วนเบี่ยนอยู่หน้ามหาวิทยาลัย เรามีเวลา เราก็ไปคุยกันอยู่เสมอ เพราะฉะนั้นมันเป็นแรงบันดาลใจ ให้อย่างไรๆ ลูกก็ต้องส่งลูกเรียนให้จบให้ได้ ไม่มีเงินก็ไปแบมือ ขอร้องเขา ลูกมาเข้าห้องนอนแล้วเราก็ออก สองคนตายไปขอยืมเงินเขาร้อยละห้าก็เอา ร้อยละสิบก็เอาหวังให้ลูกจบ”

“ผมเป็นหนี้เยอะเยอะ มีหนี้มาทั้งหมดเกือบ 70 หมื่น ทำกึ่งเลี้ยงกึ่ง 15 ไร่ 3 ปีกี่เจ็ง จาก 20 หมื่น กลายเป็น 40 หมื่น กลับไปเลี้ยงสัตว์ไปเลี้ยงปลา ไปทำรถทำอะไรๆ มันก็เจ็ง มันก็ตกอยู่ในภาวะธุรกิจหาเงินหมดเลย ผมมีที่ดิน 27 ไร่ ตอนนั้นที่ดินกำลังบูมผมก็ขายไปไร่ละ 2 แสนกว่าบาท หมดหนี้ เมื่อประมาณปีพ.ศ. 2530

ผมส่งลูกๆ เรียนจบปริญญา 5 คน ปริญญาโทคนหนึ่ง ลูกสะใภ้ปริญญาโทอีกคนหนึ่ง อีกคนก็เป็นระดับหัวหน้า คนนี้ก็กศ. 3 ไปแล้ว ตอนนี้อย่างนี้ เหตุที่เราทำไว้ดี ผลมันถึงออกมาอย่างนี้ เพราะเรารู้ว่าเราต้องทำเหตุอย่างนี้ ส่งลูกเรียนให้ได้ คนเนี่ยนะไม่เข้าใจตรงนี้ ผมส่งลูกคนนี้เรียน คหกรรมราชภัฏ ปัด โธ่อาจารย์โง่ ราชภัฏ ไปเรียนคหกรรมทำอาหาร ที่ไหนๆ เขาก็ทำเป็น ไปเรียนทำไม คนที่สาม ไปเรียนช่างเชื่อมที่โรงเรียนเทคนิคอยุธยา บอกโธ่ มีเยอะเยอะไปเรียนทำไม อาจารย์ก็โง่อีกแล้ว”

“แต่ในความคิดของเราว่า เรียนคหกรรม ทำเพื่อตนเอง ต่อไปอะไรก็ทำได้ ไม่นับหมคป่า ต่อไปต้องใช้เหล็ก ช่างเชื่อมเนี่ยดีที่สุด คือ มีวิสัยทัศน์ อีกคนหนึ่งให้เรียนเกษตร ก็ไปเรียนเกษตร คือ มันเป็นแรงบันดาลใจอย่างนั้น แล้วเขาก็ไปเรียนตามที่เขาสนใจ เขาก็เชื่อฟังเรา แล้วเขาก็ได้ดีทุกคนอย่างนี้เป็นต้น”

“ผมจะเล่าให้ฟังนะ ผมไม่อายหรอก เพราะผมสบายแล้วว่า ผมเลี้ยงลูกมาเนี่ย คัม ไบหนึ่งต้องกินสองคนนะเป็นอย่างน้อย ลูกก็กินอ้อมบ้างไม่อ้อมบ้าง ลูกก็ปฏิญาณตน ต่อไปกูต้องให้มีเงิน กูจะกินไข่ทีละลูก มีอะไร ลูกผมไม่ได้สอนนะ แต่ประสบการณ์ เราบอกอยู่ลูกเสมอว่า ลูกเราจนนะ โอกาสได้เรียนหนังสือดีที่สุด หิวก็กิน

น้ำเข้าไป เพราะฉะนั้นลูกผมทุกคนไม่เคยคิดยา ไม่เคยไปอะไร เรียนหนังสือแต่ไม่สำเร็จปริญญาตรีสองคนก็อย่างเนี่ย มันก็แปลกนะ ผมเข้าใจชีวิตนะ”

สรุปจากประสบการณ์ส่วนตัวที่คุณอุดมมีหนี้สิน ได้มีแนวทางแก้ไขปัญหานี้สินดังนี้

1. ทำงานอย่างหนัก ออกไปทำงานสวนพระอาทิตย์ กลับจากทำงานสวนดวงจันทร์
2. ไม่กินข้าวนอกบ้าน ลดรายจ่าย
3. มีความมุมานะอย่างมาก ส่งลูก 7 คน เรียนให้ได้สูงที่สุด อย่าให้เป็นอย่างคุณอุดมที่ต้องลาออกจากการเรียนปริญญาตรีที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ ตอนปี 3 เนื่องจากคุณแม่ไม่มีเงินส่งเรียนให้ จบ
4. สอนลูกให้ออดทนและตั้งใจเรียนเพราะการเรียนเป็นสิ่งที่ดีที่สุดที่คุณอุดมจะให้แก่ลูกได้และเป็นสิ่งที่สามารถเลี้ยงชีพให้มีชีวิตที่อยู่ดีมีสุขได้

จุดเด่นของหลักคิดและวิธีการปฏิบัติที่ทำให้หลุดพ้นจากหนี้สิน

จุดเด่นของหลักคิดการแก้ไขปัญหานี้สินของคุณอุดม คือ “การน้อมนำเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ปฏิบัติในการดำรงชีวิต” ซึ่งคุณอุดมได้เน้นย้ำว่า

- **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จะนำให้คนมีความสุขและหลุดพ้นจากหนี้สินได้**

คุณอุดมจึงได้จัดหลักสูตรการเรียนการสอน โดยเน้น “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักในการดำรงชีวิต” เพราะเชื่อว่า หลักเศรษฐกิจพอเพียงเท่านั้นที่จะนำให้คนมีความสุข พ้นจากหนี้สินได้

“พอผมไปเป็นวิทยากรเข้าด้วยความรู้ความเข้าใจ เท่าที่มีอยู่จะผิดจะถูกอย่างไร ผมก็ไม่ทราบนะ เพราะไม่ใช่ผู้รู้อะไร ก็จัดหลักสูตรการเรียนการสอน โดยเน้นเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักในการดำรงชีวิต เพราะเชื่อว่าหลักเศรษฐกิจพอเพียงเท่านั้น ที่จะให้คนมีความสุขพ้นจากหนี้สินได้ แล้วก็เห็นมาเยอะ พื้นที่มีกันมากมายแล้วก็ป็นเจ้าของเองแล้วก็เช่าที่ดินตัวเองทำมาหากินแถมมีหนี้สินเอาตัวไม่รอดเนี่ย”

“ตัวอย่าง 1 ไร่ของลุงเหมาะ แจ่มแจ่ม 1 ไร่ของสมรวย มีสมชัย 2 ไร่ ของปราชญ์อีสาน 5 ไร่ของแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง ประชา ลาภานันท์ อยู่ได้ทั้งหมด พ้นจากหนี้สินได้เพียงไร่เดียว ที่ให้การอบรมก็ใช้ตัวนี้เป็นสื่อ ทุกคนมีที่ดินมากมายต่างจังหวัดมาอบรมที่ศูนย์ปราชญ์ประจำจังหวัดอุรุษยาที่ลาดบัวหลวงนะ เขาบอกไอ้ไอ้ เรามีที่ดินตั้งเยอะตั้งแยะ แต่เรามีหนี้แทบจะเอาที่ดินไว้ไม่อยู่ ทำไมไม่เจอกับอาจารย์ซะก่อนเมื่อ 5 ปีที่แล้ว ก็ไม่ต้องขายที่ดิน ต่อไปนี้ไม่ยอมแล้วอย่างไรก็ไม่ขาย เราสามารถพ้นจากหนี้สินได้ด้วยพื้นที่เพียงไร่เดียว คือ ใน 1 ไร่เนี่ย มีที่อยู่อาศัย มีนา มีบ่อปลา มีพื้นที่ที่จะทำผักหมุนเวียน มีปลูกไม้ผลรอบเขต เลี้ยงสัตว์เบ็ดเตล็ด อย่างละ 5 ตัว”

“เพราะฉะนั้น เราก็จัดหลักสูตรก็ไปถึงกระบวนการก็คิดว่าได้ผลแต่ก็มีปัจจัยเท่าที่จะเล่าให้ฟังว่า การอบรมเกษตรกร โดยหน่วยงานให้งบมาดำเนินการ ศูนย์ไม่สามารถจะคัดเลือกตัวเกษตรกรจริงๆ ได้แต่ละรุ่นประมาณ 40-50 คนบ้าง 70 คนบ้าง เราไม่สามารถที่จะคัดเลือกตัวจริงมาได้ เขามาสมัครเราก็ต้องรับ เพราะฉะนั้น เขาอบรมไปแล้วก็เกือบครึ่งหนึ่งที่ไม่ได้ไปทำ”

- **เกษตรกรไม่นำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เพราะถูกรอบงำทางความคิด**

เหตุผลหลักที่เกษตรกรไม่นำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ก็เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ถูกรอบงำทางความคิด เพราะเขามีแบบแผนชีวิตที่ชินชากับสังคมเกษตรกรรมแบบเดิมๆ มา 40-50 ปีแล้ว ก็ไม่ยอมเปลี่ยนแปลงความคิดและพฤติกรรมได้ง่ายๆ ซึ่งเรื่องนี้คุณอุดมกล่าววว่า

“ผมก็พยายามชี้แจงบอกเล่า ให้เกษตรกรที่มีหนี้สินฟุ้ง หน่วยงานรทส.กดี กองทุนฟื้นฟูที่ สป.กษ.กดี เามาให้ผมให้ศูนย์ปราชญ์จัดอบรม รุ่นแล้วรุ่นเล่า 30-40 รุ่น เขาก็ไม่ยอมฟังหรือกรับ เพราะเขาก็รู้ว่าเป็นอย่างนี้ เหตุที่เขาไม่ยอมฟัง เพราะเขินๆว่าเขารู้แล้ว แต่ที่จริงแล้วนะ เขาถูกรอบงำทางความคิด เพราะเขามีแบบแผนชีวิตที่เคยชิน ที่ชินชา อยู่กับสังคมอย่างนี้ 40-50 ปี”

“เพราะฉะนั้นกระบวนทัศน์ หลักคิด วิธีคิด กรอบทางความคิดของเขา มันก็อยู่ในกรอบตรงนี้ เพราะฉะนั้น เรา ไปพูดให้เขาคิดนอกกรอบ เขาก็ทำไม่ต้องไปคิดนอกกรอบ อย่างนี้ก็ถูกแล้ว ด้วยเหตุที่เขาถูกรอบคลุมแต่ว่าวัฒนธรรมใหม่ หรือ โครงสร้างสังคม นโยบายภาครัฐ หรือจะว่ากระแสหรืออะไรก็ตามแต่ มันก็ทำให้กระบวนทัศน์คือ หลักคิด วิธีคิดของเขาอยู่ในกรอบ”

“กรอบก็คือ กติกา มีผู้รู้บอกไว้ว่า ฟาล์วเป็นกติกา แต่ถ้าเล่นบาสเกตบอล เล่นฟุตบอลเอามือ ไปถูกฟาล์ว แต่ถ้าเล่นอย่างอื่น ทำอย่างนี้ฟาล์ว คำว่าฟาล์ว คำเดียวกัน แต่ว่าความหมายไม่เหมือนกัน เพราะฉะนั้น ในยุคนี้ก็เช่นเดียวกัน ความหมายของคำ มันให้ความหมายเฉพาะ ทั้งๆ ที่สิ่งที่เราเคยใช้ เคยเรียกมา แต่พอถึงยุคนี้มันมีความหมายต่างออกไป เพราะฉะนั้น คนที่เข้าใจแต่ตัวพยัญชนะไม่เข้าใจอรรถหรือความหมายย่อมไม่เข้าใจ เพราะอยู่ในกรอบแล้ว ไม่เข้าใจในสิ่งนี้”

- **การแก้ปัญหาการถูกรอบงำทางความคิดต้องจัดการความคิดและพฤติกรรมเกษตรกร**

ดังนั้น คุณอุดมบอกว่า การแก้ปัญหาเกษตรกรถูกรอบงำทางความคิดเพื่อให้หลุดพ้นจากความยากจน จึงต้องมีหลักที่จะแก้ไขปัญหาคความยากจน คือ

“เราจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแก้ปัญหาความยากจนอย่างน้อย 2 ประการ หนึ่ง คือ การจัดการความคิดของเกษตรกร ให้คิดออกนอกกรอบให้ได้ สองคือ จัดการกับพฤติกรรมของเกษตรกร ให้เปลี่ยนพฤติกรรม นั่นคือ จัดการกับความคิดและพฤติกรรมของเกษตรกร ถ้าจัดการสองอย่างได้ก็ครอบคลุมปัญหาได้หมดเลย ต้องจัดการสองอย่างนี้ให้ได้”

1) “การจัดการความคิดของเกษตรกร” คือ ให้เกษตรกร“คิดนอกกรอบ” ให้ได้ โดยให้คิดใหม่ คือ ปรับกระบวนทัศน์ใหม่

“การจัดการทางความคิด มันก็ต้องกระตุ้นให้เขาคิดออกนอกกรอบให้ได้ โดยให้เขาเห็นว่าเขาถูกรอบงำอยู่ แล้วกระตุ้นให้เขาออกนอกกรอบเอง ให้มีหลักคิด วิธีคิดใหม่ให้ได้ ก็ยากอยู่นะ แต่ถ้าไม่ทำสิ่งที่อยากนี้ ผมว่าไม่มีทาง”

2) “การจัดการกับพฤติกรรมของเกษตรกร” คือ ให้เกษตรกร“เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ” คนเราจะปรับพฤติกรรมไม่ได้ หากไม่ปรับความคิด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวใช้คำว่า “ระเบิดจากข้างใน”

“คนเราจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหนึ่ง ไปสู่พฤติกรรมหนึ่งได้ มันจะต้องเปลี่ยนหลักคิด แนวคิด วิธีคิด ก่อนนะ เพราะฉะนั้น ที่ว่าการศึกษาสอนให้คนทำคตินั้น ผมถึงบอกว่า เกือบสูญเปล่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวใช้คำว่า ระเบิดจากข้างใน เช่น ถ้าจะปลูกป่าก็ต้องปลูกป่าในใจคนก่อนปลูกป่าจริงๆ อย่างนี้เป็นต้น”

“เพราะฉะนั้นผมถึงว่าปัญหาหลักๆ แก่นแกนของปัญหาจริงๆ นั้นอยู่ที่ความคิดและหลักคิด กระบวนการคิดของเกษตรกรที่คงเดิมอยู่ในกรอบที่ครอบงำ ต้องแก้ เพราะฉะนั้นจึงได้เขียนหลักสูตรคือ ให้มีเนื้อหาอย่างไร ให้ครอบคลุมแก่นแกนของปัญหาให้ได้ ที่ผ่านการอบรมมาแต่ละครั้ง หนึ่งวันผ่าน ไปก็สำรวจความบกพร่อง หนึ่งรุ่นผ่าน ไปก็สำรวจว่าปรับที่ไหนอย่างไรให้ครอบคลุม เป็นต้น”

- **จัดการความคิด คือ ให้เกษตรกร “คิดนอกกรอบ” จัดการพฤติกรรม คือ ให้เกษตรกร “เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ” ด้วย “กิจกรรมในหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง”**

การที่จะให้เกษตรกรสามารถ “คิดนอกกรอบและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ” จึงต้องใช้ “กิจกรรมในหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นเครื่องมือหรือตัวล่อหรือตัวล่อให้เกษตรกรคิดนอกกรอบจนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติได้

“ในหลักสูตรเราเน้นเรื่องแนวคิด หลักคิด วิธีคิด กระบวนทัศน์ก่อนเป็นสำคัญ เอาวิธีปฏิบัติหรือกิจกรรมเป็นตัวล่อ ตัวล่อ บอกเขาเสมอว่า อันนี้เป็น 1 ใน 100 วิธี ผมบอกให้ 1 วิธี คุณ ไปคิดอีก 99 วิธีนะ เพราะฉะนั้นกิจกรรมของผมเป็นตัวล่อหรือเป็นตัวล่อทั้งหมดเลย คือ เป็นตัวล่อให้คิด เป็นเรื่องของการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ วิธีคิด เราสอนเรื่องหลักคิดมาก มีความคิดเยอะ ส่วนภาคปฏิบัติสอนให้ทำแค่ 30% เท่านั้น”

“เพราะฉะนั้นกระบวนการจัดการอบรม มันก็ไม่ใช่สมองของผมแต่เพียงคนเดียว ผมเป็น ผู้มีส่วนร่วมเสนอประสบการณ์ให้ท่านเท่านั้น ท่านก็ยึดเอาผมเป็นหลักเหมือนกัน ไม่มีก็อาจารย์อุดมแทนไปอย่างนี้ เป็นต้น เพราะฉะนั้นการอบรมมุ่งเน้นที่การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของเขา แล้วเขาก็จะเห็นเอง ผมยกตัวอย่างนิดหนึ่ง โรงเรียนอนุบาลกิติ ประถมกิติ มัธยมกิติ แม่แต่อาชีพร้อมมหาวิทยาลัยกิติ สอนให้คนคิดเป็นน้อย ส่วนสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีวิชาชีพนอก ดังนั้น เราจะทำอย่างไรที่จะสอนให้คนคิดเป็น”

“การสอนการสร้างแนวคิด หลักการคิด วิธีคิด ผมไม่ได้บอกให้ไปคิดอย่างนั้นทำอย่างนั้น แต่ให้เขาตัวเอง ให้เขาเป็นคนคิด ให้เขาคิดเป็น เมื่อเขาคิดเป็นแล้วเขาจะทำเอง พูดถึงความคิด ผมจะยกตัวอย่างกระบวนการคิดอันหนึ่งซึ่งอ.สมจิตร พูนลาภ ท่านเอามาผนวกไว้ในหลักสูตร เรื่องกระบวนการสอนคิดด้วยปัญหาและการคิดแบบชาวบ้านแบบลูกทุ่ง การคิดแบบลูกทุ่งเนี่ย ไม่มีสมการ ไม่มีพีชคณิต ไม่มีเรขาคณิต แต่มันเป็นการคิดจากชีวิตจากวัฒนธรรม จากของจริงที่มันแตกต่างกันนะ ปัญหาที่ให้เขามี 5-6 ปัญหา วันละปัญหาบ้าง สองปัญหาบ้าง บางทีก็รวมกันวันเดียว คือ ใช้ปัญหาเป็นตุ๊กตาแล้วให้เขานำไปคิด”

- **คิดเป็น คือ คิดให้ได้ว่าจะต้องพึ่งตนเอง พึ่งกันเองในชุมชน และเชื่อมโยงเครือข่าย**

“ผมมีหลักคิดว่า หนึ่ง ต้องพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพิงคนอื่น สองคือ พึ่งพากันเองในชุมชนนะ เราอยู่ที่ไหนต้องรักชุมชนเพื่อลดการพึ่งพาทายนอก สามเชื่อมโยงเครือข่าย ที่สำคัญต้องมีความรู้ความสามารถมีคุณธรรมคู่กัน เพราะผู้ที่มีความรู้และคุณธรรมสูง จะมีความคิดสร้างสรรค์ที่จะทำประโยชน์สูงให้เกิดขึ้นกับ

ตนเองและสังคมได้มาก ถ้ามีความรู้อย่างเดียวพลาดไปได้สังคมก็พึ่งไม่ได้ แม้แต่ตัวเอง เพราะฉะนั้นคนต้องมีความรู้และคุณธรรมควบคู่ถึงจะสำเร็จ”

“สังเกตเถอะแม่ค้าขายของวันนี้เปิดตลาด 10 เจ้า ขายกับข้าว ขายข้าวราดข้าวแกง แต่นานๆ ไปเหลือเจ้าเดียว ทำไมเขาขายไม่ได้ เขาถึงเลิก เพราะรสชาติหนึ่ง เพราะตัวผู้ขายหนึ่ง คือ รสชาติไม่ดี ก็ขายไม่ได้ ตัวผู้ขายเองทั้งวาจาทั้งพฤติกรรม ราคาแพงก็อยู่ไม่ได้ เพราะพร่องในคุณธรรม ความรู้มีเท่ากัน แต่พร่องคุณธรรม ฉะนั้นมีความรู้เพียงอย่างเดียว ไม่มีคุณธรรมมีโอกาสพลาดได้ เพราะฉะนั้นเรื่องของคุณธรรมสำคัญมาก”

“เพราะฉะนั้น ผมก็มีหลักคิด 3 ประการ หนึ่ง พึ่งตนเอง สอง พึ่งพากันเองในชุมชน คู่มือวัตถุประสงค์นะ พึ่งตนเองเพื่อลดการพึ่งพาคนอื่น พึ่งพากันเองในชุมชนนี้ลดการพึ่งพาทายนอก ความรู้และคุณธรรมนี้ให้สามารถคิดสร้างสรรค์ในสิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรมให้กับตัวเองได้มาก และสังคมได้มาก”

“แล้วก็ต่อไปเป็นขั้นสุดท้าย ขั้นที่สามคือ เขากลุ่มไปเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายกัน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ให้ชุมชนเข้มแข็ง คำว่า เครือข่าย ผมบอกว่า เครือข่ายแปลว่าเพื่อน ได้เรียกว่าเกลอ การที่เรามีเพื่อนดีไหมละ ดี ดังนั้น หัวใจของเครือข่ายคือ เพื่อน คือ การแบ่งปัน”

สรุปเมื่อเกษตรกรได้เข้ารับการอบรมหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงจะต้อง “คิดเป็น” ดังนี้

1. พึ่งตนเองได้ เพื่อลดการพึ่งพิงจากคนอื่น
2. พึ่งกันเองในชุมชน เพื่อลดการพึ่งพิงจากภายนอก
3. เชื่อมโยงเครือข่าย เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ให้ชุมชนเข้มแข็ง

ทั้งหมดต้องมี “ความรู้ความสามารถ” และมี “คุณธรรมสูง” เพื่อให้สามารถคิดสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ จะช่วยเหลือสังคมได้มาก

นอกจากนี้คุณอุดมยังได้เน้นด้วยว่า การพึ่งตนเอง มิได้หมายความว่า ให้เห็นแก่ตัว เมื่อพึ่งตนเองได้แล้วให้หันกลับมาช่วยเหลือกันในชุมชนด้วย โดยยึดหลักการ “ให้” การให้ มุ่งผลที่ผู้รับ คือ ผู้รับได้ประโยชน์ ได้บำบัดความทุกข์ การบริจาคหรือจาคะ มุ่งผลที่ผู้ให้ คือ การสละความตระหนี่ที่ตนมีอยู่

“คนส่วนใหญ่คิดว่า การพึ่งตนเองมากจะนำไปสู่การเห็นแก่ตัว ผมคำนึงอยู่เสมอ การพึ่งตนเองได้อย่าง ร้อยเปอร์เซ็นต์ คือ การเห็นแก่ตัว ผมรู้อยู่ ดังนั้น การพึ่งตนเองจึงมากำกับด้วยข้อที่สองว่าให้พึ่งพากันในชุมชน และต้องกำกับด้วยการที่มีความรู้คู่คุณธรรม ถ้าไม่มีตัวนี้กำกับ เห็นแก่ตัวทันทีเลย แล้วก็เป็นอย่างนั้นด้วยนะ”

“เพราะฉะนั้นการที่จะไปรวมกลุ่มเนี่ย คนที่พึ่งตนเองได้มักจะไม่ว่างกับใคร จะไม่เข้าร่วม ถ้าเรารู้เท่าทันตรงนี้นะ เพราะฉะนั้น ผมหาโอกาสเลยนะ เรื่องให้ทาน มากน้อย 10-20 บาท หรือคนแก่ เป็นต้น ผมก็ว่าการพึ่งกันเอง ไม่ใช่เราจะละเลยในเรื่องของการให้ หัวใจเสียวนะ เรื่องการให้เนี่ยอาจารย์ หาโอกาสเถอะ ถ้ามีโอกาสอย่าละเลยให้เข้าไป”

“ในหลักพุทธศาสนา การให้วัตถุหรือให้ทาน มุ่งผลอยู่ที่ผู้รับ ผู้รับได้ประโยชน์ นำไปใช้สอยไปบำบัดความทุกข์ แต่การบริจาค มุ่งผลอยู่ที่ผู้ให้ การบริจาคหรือจาคะ คือ การสละความตระหนี่ที่เห็นियของคนที่มิอยู่ให้มีความพอในสิ่งที่ได้ ความพอในสิ่งที่มี ความพอ คือ ความเสียสละใจ เพราะฉะนั้น ผมจะให้ทาน แต่ให้ใน

เชิงเสียดสี นี 1 บาท ของผมกว่าจะหามาได้ แต่ผมให้คุณะ ไม่ยึด เพราะฉะนั้น แต่ละครั้งที่ให้ต้องให้ด้วยการเสียดสีหรือจากะ ทานกับจากะ มันก็อยู่ด้วยกันนะนะ แต่ว่าจะเน้นตรงไหนเท่านั้นแหละ”

- **เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ คือ ปฏิบัติตนว่าทำอะไรจริงจะฟังตนเอง ฟังพากันเอง ในชุมชนและเชื่อมโยงเครือข่ายได้**

นอกจากหลักคิดที่ทำให้ “คิดเป็น” ที่ได้จากหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ผู้เข้ารับการอบรมยังต้องมุ่งเน้นลงไปถึง “กระบวนการ” หรือ “วิธีปฏิบัติ” เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติด้วย

กิจกรรมในหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง มีการเน้น “กระบวนการหรือวิธีปฏิบัติ” โดยแบ่งเป็น 3 ชั้น ดังนี้

ชั้นที่ 1 การฟังตนเองได้ โดยฟัง 1 สมอง 2 มือเปล่า 2 เท้าเปลือย เพื่อลดการฟังฟังคนอื่น คำว่า “ลด” ไม่ได้หมายความว่า “ไม่ฟังใครเลย” แต่หมายความว่า “ให้ฟังคนอื่นน้อยที่สุด”

“เพราะฉะนั้นวิธีปฏิบัติในการฟังตนเอง คำว่าฟังตนเองนี้ คือ ฟังหนึ่งสมอง สองมือเปล่า สองเท้าเปลือย คือ ลดการฟังคนอื่น ลดนะ ผมใช้คำว่าลด ไม่ใช่ใช้คำว่า ไม่ต้อง นี่คือการฟังตนเอง ต้องเน้นไปถึงกระบวนการนะ แต่จะลึกแค่ไหนก็ช่างมันเถอะ”

วิธีการปฏิบัติเพื่อการฟังตนเองจึงต้อง 1) ทำอย่างไรให้มีกิน 2) ทำอย่างไรให้มีใช้ 3) ทำอย่างไรให้มีหลักประกันมั่นคงในชีวิต และ 4) ทำอย่างไรจึงดำรงชาติพันธุ์ชนเผ่าไว้ได้

“ฟังตนเองทำอย่างไร นี่เน้นไปแล้วที่กระบวนการแล้วนะ ฟังตนเองทำอย่างไร ทำอย่างไรให้มีกิน สร้างความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือน ทำอย่างไรให้มีใช้ ทำอย่างไรให้มีหลักประกันความมั่นคงของชีวิต แต่ที่สำคัญที่สุดอีกอันหนึ่งก็คือ ทำอย่างไรจะดำรงชาติพันธุ์ชนเผ่าของเราไว้ให้ได้ เน้นลงไปแล้ว ทีนี้ทำให้มีกินทำอย่างไร”

“ทำอย่างไรให้มีกิน”คือ การสร้างความมั่นคงด้านอาหารในครัวเรือนให้มีกิน กระบวนการหรือวิธีปฏิบัติที่ทำให้มีกิน อาทิ 1) ปลูกข้าว 2) ปลูกผัก 3) ปลูกไม้ผล 4) เลี้ยงปลา 5) เลี้ยงไก่ไข่ เลี้ยงเป็ด เป็นต้น

“ทำให้มีกินทำอย่างไร ชยันไช้ไหม ชยันเป็นเนื้อหา ไม่ใช่กระบวนการหรือวิธีปฏิบัติ ทำให้มีกินทำอย่างไร กินข้าวไช้ไหม ก็ปลูกข้าวที่กินได้ดี แล้วก็สีกินเอง แต่ทุกวันนี้ชาวนาปลูกแล้วขายหมดไม่มีกิน ชาวนาที่ไหนซื้อข้าวสารกินนอกจากอยุธยา”

“ถ้าต้องการกินข้าวอร่อยๆ ทำไม่จึงไปซื้อกิน เพราะเขาคิดไม่เป็น ใจว่า ข้าวที่เรากินอร่อยๆ ก็ไปหาเมล็ดพันธุ์มาหอดไว้สิ แค่นั้นก็จบ ผมไปเอาเมล็ดพันธุ์ข้าวจากอุบลราชธานี แล้วเอามาปลูกไว้เนี่ย ผมเสียคย ไม่มีเวลาตั้งตัวเลย ไม่งั้นผมจะหุงข้าวกล้องให้กิน ผมกินข้าวกล้องประจำ ผมมีโรงสีเล็กๆ ซ้อมาสีหมั่นกว่าบาท ผมก็ปลูกข้าวกิน 2 ไร่ ที่จริง 7 งานเท่านั้นแหละ ทีนี้มีข้าวเต็มบ้าน พอจะกินข้าวกล้องผมก็ใส่ข้าวเข้าเครื่องสีที่มีอยู่ก็ออกมาเป็นข้าวกล้อง ผมปลูกข้าวได้ 40 ถังไม่เกิน 60 ถังต่อไร่ เหลือกินอาจารย์”

“กินผักใหม่ ก็ปลูกผักสี ปลูกผัก ปลูกอ้อย ปลูกมัน ปลูกข้าว ปลูกผลไม้หลังบ้านให้มีกินตามฤดูกาล เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ไข่ เป็ดไข่ 5 ตัว เพาะเห็ดก็กินเห็ด ฟาร์มปศุสัตว์ ลูกทองเหมาะบอกว่า 1 ไร่ทำได้ตั้งหลายอย่าง

นี่คือ ทำให้มีกิน เพื่อสร้างความมั่นคงให้ครัวเรือน 1 วัน 3 มื้อ ไม่ต้องซื้อ 1 สัปดาห์ไม่ต้องซื้อ 1 เดือนไม่ต้องซื้อ 1 ปี 365 วัน ซื้อมื้อที่สุด ฟังตนเองได้ไหม โดยให้มีกิน สอง ทำให้มีใช้ ทำอย่างไรให้มีใช้”

“**ทำอย่างไรให้มีใช้**” หมายความว่า

- อะไรที่ทำให้มีใช้ในชีวิตประจำวันที่สามารถทำเองได้ ก็ทำใช้เอง โดยไม่ต้องใช้เงินซื้อ เช่น สบู่ ยาสีฟัน น้ำยาซักผ้า น้ำยาล้างจาน

- อะไรที่ทำให้มีใช้ในการเกษตรสามารถทำเองได้ ก็ทำใช้เอง โดยไม่ต้องใช้เงินซื้อ เช่น ปุ๋ย สารไล่แมลง วัสดุอุปกรณ์ เช่น คราด เสียม จอบ

“**ทำอย่างไรให้มีใช้** การออมเงินทำให้มีใช้ใช้หรือไม่ การออมเงิน มีเรื่องเงินเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ในที่นี้เงินไม่เกี่ยวเลย ผมไม่เคยพูดเรื่องเงินเลย ทำให้มีใช้ก็หมายความว่า อะไรที่เราใช้ในชีวิตประจำวัน ยาสระผม น้ำยาล้างจาน ทำเอง สิ่งเหล่านี้ทำให้มีใช้ให้หมด สบู่ ยาสีฟัน น้ำยาซักผ้าที่เราใช้อยู่ทุกวันทำให้มีใช้ นี่ชีวิตประจำวัน”

“แล้วเรื่องการเกษตร ทำไมต้องวิ่งไปซื้อปุ๋ยที่ตลาด ซื้อยา เราก็ทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยแห้ง ปุ๋ยน้ำ ปุ๋ยชีวภาพ สารสกัดสมุนไพร น้ำส้มควันไม้ ทำให้มีใช้เพื่อการเกษตร หมายความว่าทำอย่างไร เราถึงจะมีใช้ เพื่อความสะดวกและไม่ต้องซื้อหา เราก็ทำของที่ใช้ในอาชีพ เช่น วัสดุอุปกรณ์การเกษตรก็ทำคราด ทำจอบ ทำเสียม ทำที่เจาะ ทำอะไรที่ทำได้ คือวิชาเหล่านี้ มันเป็นวิชาที่เป็นสาธารณะแล้ว เราพอเรียนรู้กันได้ ถ้าไม่หยุดนิ่ง ใฝ่งอมมืองอเท้า ก็เรียนรู้กันได้”

“เพราะฉะนั้น การที่จะไปเรียนรู้ มันไม่ยาก เพราะไม่ใช่วิชาที่หวงแหนหรือเป็นวิชาเฉพาะ วิชาที่เขาทำเงินทำทองของภาคธุรกิจ เขาหวง เขาปิดบังด้วยชีวิตเขียว เราไม่มีทางแต่เราก็ไม่ต้องไปถึงตรงนั้น การที่จะหมดหนี้หมดสินและอยู่ได้พึ่งตนเองได้อย่างมีความสุขความสบาย ดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขความสบายเนี่ย ให้ไปเรียนวิชาสาธารณะแล้วนำไปทำเองใช้เอง แต่เขาก็ไม่คิดกันไง สังคมไม่เคยคิด แต่เราคิดแล้วก็จัดการ”

“**ทำอย่างไรให้มีหลักประกันมั่นคงในชีวิต**” นอกจากมีที่อยู่อาศัย มีที่ดินทำกินแล้ว ควรมีการสร้างหลักประกันมั่นคงในชีวิต ผ่านกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

- การออมทรัพย์ เพื่อเก็บออมเงินไว้สำหรับใช้จ่ายยามจำเป็น

- การปลูกไม้ป่าใช้สอย เช่น การปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง ได้แก่ ไม้ใช้สอย ไม้เศรษฐกิจ และไม้เชื้อเพลิง

“**ทำอย่างไรให้มีหลักประกัน** ผมบอก กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เนี่ย ผมดีใจแต่ตั้งเข้าไปนะ ปลดปล่อยให้คนไม่มีหลักประกัน ลอยตามยถากรรมมากมาย ฉะนั้นทำอย่างไรถึงจะมีหลักประกันความมั่นคงในชีวิต นั่นก็คือว่า สิ่งที่จะทำให้เกิดความมั่นคง นอกจากที่อยู่อาศัย ที่ดิน ที่ทำกิน แล้วก็มีการออมทรัพย์ ผมออมทรัพย์แปลกๆ นะ ผมมีน้ำเต้าแก่ ผมก็เจาะเขาเอาออกหมด ผมแทงหวายที่ ผมก็ใส่ วันหนึ่งผมก็เก็บ มีเศษสตางค์เท่าไร ผมก็ใส่เข้าไป นี่คือ ออมทรัพย์ ลักษณะออมสินในบ้าน”

“เพราะฉะนั้นการออมทรัพย์ การมีที่อยู่อาศัยที่ทำกิน การปลูกไม้ป่าเพื่อใช้สอย ปลูกไม้ 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง ผมเห็นแล้วนะ พอผมปลูกไม้ป่า จำพวกยางนา ตะเคียน ประคู้ มะค่า ชิงชัน ตะแบก ไม้ 140 กว่าต้น ได้ปีกว่าๆ เราก็โกรธตัวเองเหมือนกันว่า ทำไมเราเพิ่งคิดได้ อายุเท่านี้เพิ่งคิดได้ ปีกว่าๆ มันก็โต มันก็

เกิดเป็นป่าน้อยๆ ใช้อันที่เราเพาะไว้ พริกก็ดี อะไรก็ดี หรือไม้ป่าพวกลูกของปาล์มน้ำมัน ลูกของเต่าร้างอย่างนี้ นกมันไปกินแล้วมันก็คาบเอามา ไม่ว่าจะพริก ไม่ว่าจะอะไร มันขึ้นในสวนป่าของผม เต็มไปหมดเลย ไม่ต้องปลูกเลย”

“ผมบอกอย่างนี้เอง ที่พระเจ้าแผ่นดินพูดว่า ปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง ป่า 3 อย่าง ได้แก่ ไม้ใช้สอย ไม้เศรษฐกิจ แล้วก็ไม่เชื่อเพลิง ปลูกทั้ง 3 อย่างเนี่ยมันได้ประโยชน์ 4 อย่าง นอกจากประโยชน์ในตัวของมันเอง 3 อย่างแล้วประโยชน์ที่ 4 ก็คือ ความร่มเย็น บ้านผมเนี่ยถ้าคนที่เอาเงินเป็นตัวตั้งนะ ทำธุรกิจ เอากำไรนะ เขาไปบ้านผมจะบอกว่ารกจังเลย รกไปหมดอย่างนี้ อยู่ไม่ได้รกรกไปหมด ก็แล้วแต่คิดสินะ”

“ทำอย่างไรจึงดำรงชาติพันธุ์ชนเผ่าไว้ได้” การดำรงชาติพันธุ์ชนเผ่า หมายถึง การดำรงมาตุภูมิ อัตลักษณ์ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมให้คงไว้ คือต้องดำรงสืบทอดและรักษาไว้ จะเกิดอะไรขึ้นหากในอนาคตคนไทยหลงลืมวัฒนธรรมของตัวเอง เมื่อถึงวันนั้นคนไทยอาจสิ้นชาติได้ ดังนั้น ต้องช่วยกันดำรงรักษาชาติพันธุ์ชนเผ่าไว้ เพื่อให้สังคมไทยรอดพ้นจากวิกฤติ ดังที่คุณอุดมกล่าวไว้ว่า

“แต่ที่สำคัญที่สุดอีกอันหนึ่งก็คือ ทำอย่างไรจะดำรงชาติพันธุ์ชนเผ่าของเราไว้ให้ได้ เรื่องของชาติพันธุ์ชนเผ่าก็คือ มาตุภูมิ อัตลักษณ์ วิถีชีวิต วัฒนธรรม มันจะต้องสืบทอดดำรงรักษาไว้ เพราะมันคือชาติพันธุ์ เพราะฉะนั้นต้องรักษา สมัยใหม่เขาพูดว่า ให้รักบ้านเกิดอย่างนี้ เป็นต้น ต้องรักษาเอาไว้”

“ฉะนั้น การที่จะดำรงชาติพันธุ์ไว้ เราก็มาเปรียบเทียบขณะนี้เราเป็นอย่างไร วัฒนธรรมใหม่เข้ามา เราลืมวัฒนธรรมเก่า รู้ทำเหตุอย่างนี้รู้ใหม่ว่าผลเนี่ยมันจะเกิดอะไรขึ้นกับประเทศไทยในอนาคต **ชาติใดที่ลืมวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของตัวเองชาตินั้นสิ้นชาติครับ** ใช่ไหม เพราะฉะนั้นผมบอกอาจารย์สำรวนะ เขียนหลักสูตรให้ครอบคลุม ทำอย่างไรให้มีกิน มีใช้ มีหลักประกันและดำรงชาติพันธุ์ไว้ให้ได้ ถึงเราจะอยู่ในนี้แต่คนที่เขามีความรู้เนี่ย เขาจะว่าหลักสูตรเราไม่ครบพร้อม เพราะคนขาดมันลืมวัฒนธรรม โบราณบอกว่าวัวลืม.....ไปแล้ว”

“ผมมีนิทานอยู่เรื่องหนึ่งเรื่องการรักษาเผ่าพันธุ์ นิทานเรื่องเหยี่ยว เมื่อก่อนเหยี่ยว มันร้องเพราะมากเสียงของเหยี่ยวที่ร้องสะกดให้สัตว์ที่เป็นอาหารของเหยี่ยว เช่น นก หนู ปู ปลา ลูกเจี๊ยบ ลูกไก่ ตะลึง งง ลืมตัวไม่หนี เหยี่ยวก็ร่อนลงมาเฉี่ยวเอาไปกิน ก็อุดมสมบูรณ์ ต่อมาเหยี่ยวไปชอบเสียงร้องของสัตว์ชนิดหนึ่ง จำไม่ได้ นะ มันก็เอ๊ยเสียงนี้เพราะ มันก็หัดร้องเสียงอย่างสัตว์ตัวนั้น สัตว์ตัวนั้นคงจะมีอิทธิพลมากนะ มันร้องอย่างทำอย่างสัตว์ตัวนั้น มันร้อง มันพยายามเท่าไรๆ มันก็ไม่ได้”

“ในที่สุดไม่เอาแล้ว กลับไปร้องเสียงเดิมของเราดีกว่า อนิจจา มันก็ลืมเสียงร้องของมันแล้วว่าเป็นอย่างไร ตั้งแต่บัดนั้นต่อมาเหยี่ยวก็เลยอยู่ไม่ได้ เพราะไม่มีอาหารกิน บินไปที่ไหนเงาของตนเองก็ไล่เหยี่ยวไปหมดเสร็จเลย คนเรากำลังลืมวัฒนธรรมของตัวเองที่มีความสุข ควรจะดำเนินชีวิตอย่างที่ควรจะเป็นบนพื้นฐานวิถีชีวิตของสังคมไทยดั้งเดิม เพื่อให้รอดพ้นจากภัยวิกฤติต่างๆ ที่เกิดขึ้นมากมาย ให้ชีวิต เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมของเรายังยืน เป็นอยู่ได้ แต่เราลืม เห็นไหม เหมือนนิทานเรื่องนี้”

ขั้นที่ 2 การพึ่งพากันเองในชุมชน คือ จากที่สมาชิกในชุมชนพึ่งตนเองได้แล้วมา “รวมกลุ่มหรือองค์กร” เกิดขึ้น เพื่อทำกิจกรรมที่จำเป็นหรือกิจกรรมที่ทำคนเดียวไม่ได้ เพราะเสี่ยงต่อการขาดทุนและยาก มี 6

ประการคือ 1) การผลิต 2) การจำหน่าย 3) การเป็นอยู่ 4) สวัสดิการ 5) การศึกษา 6) การศาสนา วัฒนธรรมและ ประเพณี

ซึ่งทั้งหมดนี้ไม่ได้พูดถึงเรื่องเงินเลย ชุมชนจะเข้มแข็งด้วยการพึ่งพากันเองในชุมชน เช่น การตั้งกลุ่มที่ สนใจประกอบอาชีพเหมือนกัน เช่น กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษขายภายในชุมชน กลุ่มเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ กลุ่มตัด เย็บเสื้อผ้า เพื่อให้มีกำลังในการผลิตและการต่อรองราคา เป็นต้น

“การพึ่งพากันเองในชุมชนมันมีขั้นตอน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกำหนดขั้นตอนนี้และกิจกรรม เอาไว้ดังนี้ว่า การพึ่งพากันเองในชุมชน คือ จากสมาชิกของชุมชนที่พึ่งตนเองได้แล้วมารวมกลุ่มหรือองค์กร เกิดขึ้น รวมกลุ่มกันนะ ถ้าไม่ผ่านกระบวนการขั้นที่ 1 คือ การพึ่งตนเองได้ แล้วมารวมกลุ่ม เขาเรียกว่า “กลุ่ม” แล้วก็ “ล้ม” เพราะแต่ละคนที่เป็นสมาชิกของกลุ่มได้แต่แบมือ เพราะเขาพึ่งตนเองไม่ได้”

“เพราะฉะนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบอกว่า เศรษฐกิจพอเพียงต้องมีขั้นตอน เมื่อพูดถึงตนเอง ได้แล้วก็มารวมกลุ่มกันเป็นขั้นที่สอง รวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมที่จำเป็นที่ทำได้ มันเสี่ยงต่อการ ขาดทุน แล้วมันก็ยาก 6 ประการคือ 1) เรื่องการผลิต 2) เรื่องการจำหน่าย 3) การเป็นอยู่ 4) เรื่องของสวัสดิการ 5) เรื่องการศึกษา 6) เรื่องการศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี”

“สำหรับ 6 กิจกรรมนี้ถือว่าเป็นกิจกรรมที่จำเป็นสำหรับชีวิตของชุมชนนะ เศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้พูดถึง ถึงเงินเลย หนึ่ง การผลิต สอง การจำหน่ายหรือการตลาด สาม การเป็นอยู่ กะปิ น้ำปลา ตามวิถีชีวิตนะ สี่ การ สวัสดิการ ให้อยู่ได้ก่อน แล้วก็ไปเพิ่มเติมการศึกษา แล้วก็ศาสนาและวัฒนธรรม ประเพณี 6 อย่างนี้ไม่ใช่ทำที ละอย่าง เหมือนเกลียวเชือก”

“เพราะฉะนั้นชุมชนก็จะเข้มแข็งด้วยการพึ่งพากันเองในชุมชน การผลิตไม่ต้องขนรถไปขายที่อื่นใน ชุมชน การผลิต กระบวนการผลิตแน่นอน การจำหน่ายคือ การตลาด การเป็นอยู่ มาร่วมกันทำเพื่อความเป็นอยู่ การสวัสดิการ แน่นนอนที่สุดต้องมีสวัสดิการอย่างน้อยก็มีกองทุนเป็นสวัสดิการ จัดสวัสดิการตั้งแต่เกิดจนตาย การศึกษาแน่นนอนที่สุดในชุมชนต้องมีการศึกษา แล้วก็การศาสนาและวัฒนธรรมเป็นหลักยึดเหนี่ยวนี้คือ คุณธรรม เห็นไหม นี่คือนาน นี่คือนคน ความรู้คุณธรรม มันจะเป็นองค์กรรวมไม่แยกออกจากกัน เพราะฉะนั้นใน เรื่องของการพึ่งพากันเองในชุมชนคือ การรวมกลุ่ม”

“ในเรื่องของขั้นตอนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มันดูเหมือนว่าจะทำตามลำดับขั้นอยู่ชัดเจน แต่มันไม่ ชัดเจนหรอก มันต้องทำไปพร้อมๆ กัน ผมก็ตั้งกลุ่มขึ้นมาถึง 9 กลุ่มในหมู่บ้านของผมกลุ่มแรกก็คือ กลุ่มผัก ปลอดสารพิษ เอาไปขายใน โรงงานรองเท้าแพน ซึ่งเป็น โรงงานของดร.เทียม อยู่ในความดูแลของคุณณรงค์ โชควัฒนา สังคมผม โชคดี ที่ได้คุณณรงค์เจ้าของ โรงงานเป็นคนกินมังสวิรัต ก็เลยได้เห็นสังคมสำคัญ เขาก็อยู่ใน สังคมได้อย่างเป็นคนหนึ่งคนในสังคม เขาไม่ปล่อยน้ำเสีย เขาไม่ทำอะไรเลย และเปิดโอกาสให้ผม ซึ่งเป็นผู้นำ ชุมชนตำบล เข้าไปมีส่วนร่วมใน โรงงานทุกด้าน”

“เพราะฉะนั้น ผมมีกลุ่มผลิตผักปลอดสารพิษ คุณณรงค์ จัดการเลยเอามาขายใน โรงงานเลย ถ้าปลอด สารพิษนะ เอามาขายใน โรงงาน หรือผลิตผลต่างๆ ของชุมชนที่ทำในชุมชนเอามาเลย ทำร้านให้ ทำที่ให้ เอา ใต้อะมาวางให้ ตั้งแต่บัดนั้นถึงบัดนี้ ตั้งแต่ปี.ศ.2533 เดียวนี้ก็ยังมีการกลุ่มผักปลอดสารพิษ ผมทำเห็ดทำผักอะไร

เมื่อผมก็ห่อ ผมก็ซั้ว ผมก็เขียน โฉนดใส่ไว้ว่าจะไรเท่าไรๆ วางไว้หน้าบ้าน ประมาณสองโมงเขาก็มาเอาไป เย็นถ้าเจอเราเขาก็ให้สตางค์ ถ้าไม่เจอเขาก็เก็บไว้ เราก็ไปเอาเมื่อไหร่เขาก็ให้”

“เรามีตลาด เรามีผัก กลุ่มผัก เกิดกลุ่มออมทรัพย์ หลังจากนั้นก็เกิดกลุ่มต่างๆ มากมาย เช่น กลุ่มเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ กลุ่มศิลปวัฒนธรรม กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า หลายกลุ่ม เพราะกลุ่มต่างๆ เหล่านี้นอกจากจะรวมกัน ประกอบอาชีพ หรือทำแล้ว มันยังก่อให้เกิดความสัมพันธ์ชุมชน ให้เกิดความรักความสามัคคีอีกด้วย”

ขั้นที่ 3 เชื่อมโยงเครือข่ายทั้งในและนอกกลุ่ม เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ให้ชุมชนเข้มแข็ง โดยเน้น 2 อย่างคือ น้ำมัน (พลังงาน) กับการเงิน (ธนาคาร)

“สรุปหนึ่ง ฟังตนเอง สร้างความมั่นคงทางอาหารให้ครัวเรือน สอง คือ รวมกลุ่มเป็นองค์กร ทำกิจกรรม 6 ประการ ขั้นที่ 3 คือ เชื่อม โยงเครือข่ายข้างนอกและในกลุ่ม ข้างในและนอกกลุ่ม เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ที่นี้การเชื่อมโยงเครือข่ายในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ท่านเน้นสองสถาบัน คือ น้ำมันกับการเงิน ธนาคาร แต่ว่าผมอยากให้ทุกคน ไม่เน้นจุดหนึ่งจุดใดนะ ไม่ใช่ค้าน แต่ว่ากลัวว่าจะล้มมูลนิธิหรือภาคเอกชน ภาครัฐ ไปเสีย เพราะว่าถ้าไปหลงแต่ทุนกับพลังงานเนี่ย มันจะทำให้มุ่งไปสู่ธุรกิจและสังคมทุนนิยม”

ข้อเสนอแนะเพื่อเตรียมตัวให้พร้อมสำหรับการประกอบอาชีพของนิสิตบัณฑิตสาขาส่งเสริมการเกษตร

คุณอุดมมีหลานคนโตอายุ 25 ปี คนเล็กอายุ 3 ขวบ มีหลานอยู่ในระดับอุดมศึกษา 2 คน ส่วนใหญ่มาถามว่าจะเข้าเรียนอะไรดี ส่วนลูกให้เรียนคหกรรม 1 คน เรียนเกษตร 1 คน และเรียนช่างเชื่อม 1 คน คุณอุดมได้ให้คำแนะนำลูกๆ ในการประกอบอาชีพดังนี้

1. **หาตัวเองให้เจอว่าชอบเรียนอะไร ชอบทำอะไรก็ทำอาชีพนั้นและต้องเป็นอาชีพที่ไม่เสี่ยงต่อการดำเนินชีวิตไปในทางที่ไม่ดี** โดยให้ลูก 1 คน ที่ทำงานในโรงงานออกมาจากการทำงานในที่ดังกล่าวและไปทำงานที่ใหม่คือ ชกส. ด้วยเหตุผลที่ว่า

“คือ ผมไม่เน้นเรื่องสำคัญนะ คือ ผมเล่าให้ฟังก่อนว่า เมื่อต้นปีพ.ศ. 2553 ลูกคนหนึ่งก็เรียนไม่จบปริญญาตรี จบเพียงปวส. เขาทำงานอยู่โรงงานกระดาษปัญจพล ผมก็เคลียร์ให้เขาออกมาจากโรงงาน มีเหตุผลเล่าให้เขาฟังว่า เธอจะวัยรุ่นแล้วก็อยู่กับวัยรุ่น รุ่นราวคราวเดียวกัน มันก็เฮ้ไหนเฮ้นั้น กินเหล้า เล่นไพ่ เล่นบอลไปด้วยกัน มันเสี่ยง”

“พ่อไม่อยากจะให้ทำโรงงานหรอก ก็อยากให้ไปสอบเข้า ชกส. เพราะชกส.เป็นระดับผู้บริหารส่วนใหญ่ อายุมากกว่า มีข้อวัตรปฏิบัติตนตรงกันข้ามกับกลุ่มเพื่อนหรือกลุ่มที่อยู่ แล้วผมก็ทำสำเร็จ เมื่อกลางปีก็เขาไปสอบเข้าเป็นพนักงานของชกส.ผมก็สบายใจ เขาพ้นมาจากนรกขุมหนึ่งอย่างนี้ เพราะว่าเขาสีง เราก็มาสร้างภูมิคุ้มกันหรือภูมิคุ้มกันให้เขาแล้ว”

2. **เลือกอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ให้ตัวเองอยู่ได้มั่นคงและสุจริต** ส่วนลูกอีก 2 คน ที่ให้เลือกเรียนคหกรรมก็เพราะหากไม่รับราชการก็เอาความรู้ด้านคหกรรมมาทำกินเองได้ ชีวิตก็อยู่รอดทำอร่อยก็ขายได้ ส่วน

ช่างเชื่อม ต่อไปป่าไม้หมด ต้องใช้เหล็กในการสร้างบ้านที่อยู่อาศัย คนที่ทำงานด้านนี้จะมีงานทำ ส่วนคนที่เรียนเกษตร ถ้ามีพื้นที่ 5-10 ไร่ ต่อ ไปก็สามารถสร้างอาหารให้กับตัวเองได้

“ส่วนลูกที่ผมให้เรียนคหกรรม เรียนช่างเชื่อม เรียนเกษตร ผมก็ชี้แจงให้เขาฟังว่า ไอ้วิชาการเหล่านี้มันเป็นวิชาการที่รับใช้คนอื่น แล้วเราเอามาทำเพื่อชีวิตนะมันไม่ได้ เพราะฉะนั้น เธอเรียนคหกรรม ถ้าเธอไม่รับราชการ เธอก็เอามาทำกินเองได้ ชีวิตก็อยู่รอด ทำอ้อย ๆ ก็ขายได้ เธอก็มีโอกาสจะมีเงินมีทองอย่างที่เธอต้องการ”

“ช่างเชื่อมก็เช่นเดียวกันนะ ต่อไปป่าไม้หมด มันต้องใช้เหล็กในการสร้างบ้านที่อยู่อาศัย ถ้าคนที่เชื่อมเป็นอ็อกเป็นก็อยู่ได้ งานก็มี คนที่เรียนเกษตร เรามีที่ดิน 5 ไร่ 10 ไร่ สามารถสร้างอาหารให้กับตัวเองและขายให้คนอื่นได้”

“ถ้าเธอไปเรียนคอมพิวเตอร์ ไปเรียนบริหาร ไปเรียนทหาร สิ่งต่างๆ เหล่านี้ ไม่มีใครจ้างไปฝึกทหารลูกเขา จ้างไปทำคอมพิวเตอร์ในบ้านอะไรหรอก ถึงจะมีอยู่บ้าง มันก็อยู่เฉพาะในหน่วยงานเท่านั้น เพราะฉะนั้นเขาก็เข้าใจ เขาก็มุ่งไปทางนั้น ไม่มีใครมุ่งไปเรียนอย่างนี้เลย ไปเรียนเรื่องอาชีพทั้งนั้น”

แนวทางและวิธีการสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพภายหลังสำเร็จการศึกษา

แล้วในแง่ของคำแนะนำกับลูก หรือแม้กระทั่งกับหลานว่าเราจะสร้างความมั่นคงหรือสร้างความเข้มแข็งในอาชีพของเรา ครูให้คำแนะนำอะไรบ้างคะ

“สิ่งสำคัญที่สุดที่จะดำรงตัวให้มั่นคงอยู่ได้ คือ “การน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน” ผมเขียนหลักสูตรปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเต็มที่ ผมได้ความรู้เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากคำสัมภาษณ์ของ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล อ.วิวัฒน์ ศัลยกำธร อ.สุวิทย์ เสน่หา ผอ.ทบวงกรมการอาชีวศึกษา นายแพทย์ประเวศ วะสี”

“พอได้รายละเอียดจากผู้รู้ เราก็มาอบรมแก่เกษตรกร พาไปดูงาน และประสานวิชาความรู้ที่เราได้เราให้การอบรม คนก็เข้าใจว่า เรามีที่ดินตั้งเยอะตั้งแยะ ทำไมไม่ทำอย่างนี้ ไปทำอะไรก็ไม่รู้ ต่อไปนี่ไม่เอาแล้ว เราเริ่มทำตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยเริ่มจาก 1) ให้สามารถพึ่งตนเองให้ได้เสียก่อน โดยใช้สิ่งที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ 2) ทำเป็นกลุ่ม และ 3) เชื่อมโยงเครือข่ายดังที่ได้กล่าวรายละเอียดไว้ทั้งหมดแล้ว”

แนวทางและวิธีการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งในการประกอบอาชีพภายหลังสำเร็จการศึกษา

การพึ่งพากันเองในชุมชนคือ การรวมกลุ่ม จากนั้นนำกลุ่มแต่ละกลุ่ม ไปเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายกันเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ให้ชุมชนเข้มแข็ง

จากที่คุณอุดมได้ให้คำจำกัดความไว้แล้วว่า “เครือข่าย” แปลว่า “เพื่อน” ภาษาใต้เรียกว่า “เกลอ” การที่เรามีเพื่อนเป็นสิ่งที่ดี หัวใจของเครือข่ายคือ เพื่อน นั่นคือ การให้ การแบ่งปัน มีความจริงใจให้แก่กันและหันหน้าเข้าหากันจึงจะอยู่ด้วยกันได้ ดังนั้นการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็ง จึงต้องทำดังนี้

1. มีความซื่อสัตย์ สุจริตและความจริงใจต่อกัน

“การเป็นเพื่อนหรือการเข้าเครือข่ายกันเนี่ยสำคัญ มนุษย์เป็นสัตว์สังคม มันอยู่ไม่ได้คนเดียวหรอก มันต้องมีเพื่อน นี่เรามาทีก็ทักเขาว่า ต้องเป็นเครือข่ายอย่างนั้นอย่างนี้ เพราะฉะนั้นไอ้ความเป็นเพื่อนกัน ความอยากเป็นเพื่อนกันมันมีอยู่แล้ว แต่ด้วยกรอบที่ครอบงำอยู่ด้วยความเห็นแก่ตัว มันเข้ากันไม่ได้ เพราะฉะนั้น ถ้าเรามีความซื่อสัตย์สุจริตและจริงใจต่อกัน จึงจะสามารถรวมกลุ่มกันได้”

2. มีการให้และการแบ่งปัน

“เมื่อรวมกันแล้วนอกจากจะมีความซื่อสัตย์สุจริตและความจริงใจ ก็ต้องมีการให้และการแบ่งปันซึ่งเป็นหัวใจของความเป็นเพื่อนหรือเป็นเครือข่าย เครือข่ายนั้นก็แข็งแรง ถึงจะอยู่ได้นะ การเชื่อมเครือข่ายก็อยู่ได้อย่างนี้”

3. ต้องรวมพลังในเรื่องของคน ทรัพยากร องค์ความรู้ ทุน เข้ามาด้วยกัน

“ฉะนั้นทำอย่างไร จึงจะเสริมให้เครือข่ายมันเข้มแข็ง เราต้องรวมพลังในเรื่องของคนของทรัพยากรขององค์ความรู้ เรื่องของทุนเข้ามาด้วยกัน เพื่อที่จะสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้น ในรูปขององค์กร คณะ หรือชุมชน หรือสภา อย่างกรณีที่ผมไปเข้าเวทีร่วม 9 ประเทศ ก็ตั้งเป็นสภาขึ้นมา เพื่อมีผู้แทนของประเทศต่างๆ เป็นผู้ประสานงาน มีสภานี้เพื่อที่จะหยั่งรู้ ถ่วงรู้ถึงผลกระทบของภาคธุรกิจอุตสาหกรรมที่จะมากระทบเกษตรกรรายย่อย เป็นต้น”

สรุป

คุณอุดมกล่าวทิ้งท้ายไว้อย่างน่าสนใจว่า การมีหนี้สินเปรียบเสมือนมีไฟอยู่รอบตัว เกษตรกรอยู่กลางกองไฟและถูกมัดมือด้วยปมเชือกอยู่ “หนี้สิน” เปรียบเสมือน “กองไฟ” ส่วน “ปมเชือก” เปรียบเสมือน “ปัญหาปากท้อง” เกษตรกรที่แก้ปมเชือกได้ด้วยตัวเอง คือคนที่มีความรู้ ได้ใช้ความรู้และศักยภาพของตนเองแก้ไขปัญหานี้สินจนสำเร็จ ส่วนคนที่ตัดปมเชือกออก คือคนที่ใช้หนี้สินด้วยการขายที่ดิน ขายทรัพย์สินสองคนแรกจึงไม่ถูกไฟครอกตายและรอดออกมาได้ ส่วนคนสุดท้ายที่แก้ปมเชือกไม่ทัน ถูกไฟครอกตาย คือคนที่หมดตัว ที่ดิน ทรัพย์สินถูกยึดไปหมด เพราะไม่สามารถใช้หนี้ได้

“หลักสูตรปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ที่คุณอุดมได้เขียนหลักสูตรไว้ เน้น “วิถีคิด” และใช้ “กิจกรรมหรือวิธีการปฏิบัติ” ที่เกิดขึ้นในการอบรมเป็นเครื่องมือให้กลับไปคิดเชื่อมโยงถึงปัญหาของเขา ให้เขาคิดในสิ่งที่เขาต้องการรู้ เมื่อเขา “คิดเป็น” และ “ลงมือปฏิบัติจริง” แล้ว นั่นหมายความว่า เศรษฐกิจพอเพียงบังเกิดผลแล้ว และหากผู้คนนำหลักสูตรปรัชญาพอเพียงมาปฏิบัติก็จะเกิดประโยชน์กับตัวเอง ชุมชน สังคมและประเทศชาติอย่างจริงแท้แน่นอน อย่างที่คุณอุดมเชื่อมั่นและศรัทธาโดยไม่ต้องสงสัยเลยแม้แต่น้อย

.....

การสังเคราะห์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สิน

: กรณีศึกษาครูภูมิปัญญาไทยในภาคกลาง

ของ

นายสรณพงษ์ บัวโรย (2553)

บทนำ

นายสรณพงษ์ บัวโรย บ้านเลขที่ 99/13 หมู่ 12 ต.ลาดใหญ่ อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม 75000 ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ 3 ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้ใช้กระบวนการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือทำงานร่วมกันของคนในชุมชนด้วยการศึกษาวิถีชีวิตของชุมชน ศึกษาปัญหาและแสวงหาภูมิปัญญาในการแก้ไขปัญหา จากนั้นนำความรู้ที่สังเคราะห์ได้มาทดลองปฏิบัติจนมั่นใจว่าสามารถใช้ได้จริงจึงขยายผลสู่ชุมชน เช่น การนำขี้เควดมาเกลือซึ่งเป็นวัสดุที่เหลือทิ้งจากการทำนาเกลือมาใส่ไม้ผลเพื่อเพิ่มธาตุอาหารให้กับไม้ผล การใช้ยางรถยนต์เป็นแนวกันคลื่นป้องกันน้ำทะเลกัดเซาะชายฝั่งเพื่ออนุรักษ์ป่าชายเลน การนำน้ำมะพร้าวที่มีอยู่มากมายในชุมชนมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น วุ้นเห็ด เป็นต้น

ผลงานที่ปรากฏ โดยเฉพาะเรื่องการจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเล โดยใช้ยางรถยนต์เป็นก่สำหรับป้องกันน้ำทะเลกัดเซาะ ทำให้เป็นแนวกันคลื่นอีกทั้งยังทำให้เกิดตะกอนดินเลนมาทับถม จึงทำให้ดินชายทะเลงอกเพิ่มมากขึ้นสามารถปลูกป่าชายเลนได้ นอกจากนี้ป่าชายเลนยังเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำต่างๆ ให้เพิ่มมากขึ้น เปรียบเสมือนเป็นธนาคารอาหารของชุมชน เป็นการเพิ่มทรัพยากรให้คนในชายฝั่งทะเลได้มีอาหารเพิ่มขึ้น ชาวบ้านจึงเห็นคุณค่าของทรัพยากรชายฝั่งทะเลและช่วยกันดูแลรักษาป่าชายเลน เพื่อให้เป็นแหล่งอาหารของชุมชนอย่างยั่งยืน ทำให้คุณ สรณพงษ์ได้รับการคัดเลือกจากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ให้เป็นครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ 3 ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในเรื่องของหนี้สิน คุณสรณพงษ์แนะนำผู้ที่ต้องการหลุดพ้นจากหนี้สินว่า ทุกคนต้องเรียนรู้ตนเอง และเรียนรู้ชุมชน คือ เรียนรู้เรื่องทรัพยากรในพื้นที่ การเรียนรู้ตนเอง คือ การเรียนรู้โดยใช้ “บัญชีครัวเรือน” เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ คือการจดรายรับ รายจ่ายของตนเอง เพื่อให้รู้ตนเองว่าใช้จ่ายอะไรที่จำเป็น ไม่จำเป็น และสามารถกำหนดค่าใช้จ่ายได้ เพื่อให้เหลือเป็นเงินออม ส่วนการเรียนรู้ชุมชนโดยเรียนรู้จากทรัพยากรในท้องถิ่นที่มีอยู่ คือ “เรียนรู้จากสิ่งที่มีอยู่ นำมาค้นหาและเพิ่มคุณค่าแก่ทรัพยากรท้องถิ่น และเพิ่มมูลค่า” และที่สำคัญคนในชุมชนต้อง “คิดให้เป็น”ว่าจะทำอะไรเพื่อสร้างงาน สร้างรายได้เพื่อนำมาปลดหนี้สินได้ หรืออย่างน้อยที่สุดก็สามารถ “พึ่งตนเองได้” เพราะรู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์

ที่มาของการคัดเลือกยกย่องครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ 3

คุณสรณพงษ์ ได้เล่าถึงที่มาของรางวัลครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ 3 ว่า “ที่ได้รับการยกย่องเนื่องจากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา เขามาสอบถาม แต่ก่อนที่จะมาสอบถาม เรามีการส่งข้อมูลตรงนี้ไปให้สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา โดยอาจารย์สมทรง แสงตะวัน ซึ่งเป็นครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ 2 ได้คิดว่าพวกเราทำงานกัน คือ ผมกับอาจารย์สมทรงจะทำงานด้วยกันมาตลอด แล้วก็เห็นเรื่องของการทำงานที่จะทำให้สังคมมันดีขึ้น

ซึ่งไม่เกี่ยวกับงานในหน้าที่เราทำไ้ เพราะเป็นงานรักษาสิ่งแวดล้อม ผมทำงานอยู่สำนักงานเกษตรจังหวัด คุณแดูแลเรื่องการส่งเสริมการเกษตรอะไรต่างๆ แต่เรื่องสิ่งแวดล้อม เป็นเรื่องหนึ่งที่เราสนใจ แล้วสิ่งแวดล้อมทางชายทะเลยังไม่เกี่ยวอะไรกับผมเลย ก็เลยลงไปช่วยชาวบ้านทำเรื่องของการจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเล”

- **เปิดเวทีชาวบ้านเรียนรู้เรื่องการแก้ปัญหาชายฝั่งทะเล**

คุณสรณพงษ์ได้ทำงานร่วมกับกองทุนเพื่อสังคม หรือกองทุน SIF ได้จัดเวทีชาวบ้านเรียนรู้เรื่องการแก้ปัญหาชายฝั่งทะเล จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า ปัญหาชายฝั่งทะเลของชาวบ้านใน 6 ตำบลของจังหวัดสมุทรสงครามที่อยู่ติดชายทะเลมีมากมาย เช่น ปัญหานากุ้ง ปัญหาน้ำเสีย ปัญหาชายทะเลพัง ปัญหาคนรูดกล้าที่ในลำคลองโดยการปลูกที่อยู่อาศัยข้างลำคลอง ปัญหาหนีสิน ปัญหาป่าชายเลน ปัญหาการหาสัตว์น้ำตามชายฝั่งทะเลลดน้อยลง เป็นต้น

สำหรับรายละเอียดในเรื่องนี้คุณสรณพงษ์เล่าว่า “ตอนนั้นผมไปทำงานกับกองทุนเพื่อสังคม หรือกองทุน SIF เพื่อที่จะแก้ปัญหาในเรื่องของสิ่งแวดล้อมทางด้านชายทะเล เราก็ไปค้นหาไปจัดเวทีชาวบ้าน จากกลุ่มคนชายทะเลทั้งหมด 6 ตำบลที่อยู่ติดชายทะเลจังหวัดสมุทรสงคราม ได้แก่ ต.บางแก้ว ต.บางจะเกร็ง ต.คลองโคกลน ต.แหลมใหญ่ อำเภอมือง ต.แพรกหนามแดง ต.ยี่สาร อำเภอมัทพวา ซึ่งเป็นตำบลที่ติดอยู่กับชายทะเลทั้งหมดของจังหวัดสมุทรสงคราม

ปรากฏว่าปัญหาของทรัพยากรชายฝั่งมีปัญหาเยอะแยะมากมายที่จะทำให้ระบบนิเวศน์ของชายฝั่งระบบวิถีชีวิตของคนชายฝั่งมีปัญหา ในเรื่องทรัพยากรสัตว์น้ำชายฝั่งทะเลเริ่มหายไป ป่าไม้ชายเลนเริ่มหายไป เพราะว่าวิถีชีวิตของคนเลี้ยงกุ้งกุลาคำมีการบุกรุกเข้ามาทำให้พื้นที่ป่าชายเลนบางส่วนหายไป พื้นที่นาเกลือเก่าก็เปลี่ยนเป็นนาุ้ง ซึ่งทำรายได้ดีในช่วงแรกนะครับ แต่ช่วงต่อมาก็จะกลายเป็นปัญหาเพราะว่าทำไปแล้วมันมีปัญหาเรื่องน้ำเสีย แล้วก็ปัญหาการล่มสลายของกุ้งกุลาคำในช่วงนั้นนะครับก็ทำให้ป่าชายเลนเราหายไปเยอะ ปัญหาของชายทะเลพังทำให้คนในชุมชนชายทะเล บ้านโรงกุ้ง ต.บางแก้ว อ.เมือง ต้องย้ายถิ่นฐานที่อยู่เพราะทะเลมันพังเข้ามาเรื่อยๆ ถ้าไม่ย้ายหนี บ้านก็จะพังลงทะเลไป

- **พื้นที่แต่ละตำบล มีปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมด้านชายฝั่งทะเลแตกต่างกัน**

“ผมก็ไปจัดเวทีชาวบ้าน คุยกับคนในชุมชนแต่ละตำบลชายฝั่งทะเล ก็จะมีปัญหาในเรื่องของสิ่งแวดล้อมทางด้านชายทะเลแตกต่างกันออกไป ดังนี้

- ตำบลบางแก้ว มีปัญหาเรื่องของชายทะเลพัง คนปลูกที่รูดกล้าในที่ลำคลอง ปัญหาในเรื่องของหนีสิน และปัญหาเรื่องของวิถีของการทำนาเกลือ

- ตำบลบางจะเกร็ง เป็นเรื่องของชายทะเล ป่าชายเลนหายไปเยอะ แล้วก็มีเรื่องของการอนุรักษ์คอนหอยหลอด สมัยนั้นก็จะปัญหาเรื่องทรัพยากรเสื่อมโทรม ทรัพยากรเริ่มหายไป

- ตำบลแหลมใหญ่ มีปัญหาเรื่องป่าชายทะเล เรื่องการเลี้ยงหอยทรัพยากรธรรมชาติ เรื่องของน้ำเสีย เรื่องอะไรต่างๆ ก็จะมาอยู่ในช่วงนั้น

- **ตำบลคลองโคกลน** ก็จะเป็นเรื่องของ การอนุรักษ์ป่าชายเลน การเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง หรือเลี้ยงพวก หอยแครง หอยแมลงภู่ กุ้ง เคย อะไรต่างๆ ของเขาก็จะเริ่มมีปัญหา แล้วการเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง การหาทรัพยากร ชายฝั่งเริ่มหายากขึ้นเพราะว่าชายฝั่งที่จะเป็นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ มันเริ่มหายไป มันถูกทำลายไปเยอะ

- **ตำบลแพรกหนามแดง (อยู่ในอำเภออัมพวา)** มีปัญหาในเรื่องของน้ำจืดน้ำเค็ม ซึ่งเป็นปัญหาของ เกษตรกรทั้ง 2 ฝั่ง เพราะว่าที่ตำบลแพรกหนามแดงมีการทำนาข้าวฝั่งหนึ่ง แล้วก็ฝั่งน้ำเค็มก็จะเลี้ยงกุ้งเลี้ยงปลา เป็นปลาพวกปลาสด ปลาหน้าเค็มน้ำกร่อย แล้วก็เลี้ยงกุ้ง ประเด็นตรงนี้ก็จะมีปัญหาเรื่องของการไม่เข้าใจกัน และขาดกระบวนการจัดการในเรื่องของการปล่อยน้ำ แล้วมีปัญหาในเรื่องของประตูกันน้ำ ปัญหาเรื่องน้ำเสีย ก็จะมีชุมชนคนแถวนั้นเขารวมกลุ่มกันแก้ไขปัญหาเรื่องนี้ ซึ่งแรกๆ ผมก็เข้าไปช่วยชาวบ้านเขาทำกระบวนการ แก้ไขปัญหาโดยการทำวิจัยชาวบ้านอยู่พักหนึ่ง

- **ตำบลยี่สาร (อยู่ในอำเภออัมพวา)** ชุมชนนี้ก็จะมียาชีพการเผาถ่าน เป็นการเผาถ่านไม้โกงกาง สำหรับ คนยี่สารแล้ว มีส่วนหนึ่งที่ทำนาทุ่งกัน เพราะว่ายี่สารเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ ซึ่งพื้นที่ชุ่มน้ำก็คือ น้ำจะท่วมตลอดปี แล้วพื้นที่ตรงนี้ก็ไปทำอย่างอื่นไม่ได้ นอกจากเลี้ยงกุ้งกับปลูกป่าชายเลน ชาวชุมชนเขาก็ใช้พื้นที่ของเขาปลูก ป่าชายเลน โดยปลูกไม้โกงกางเอามาเผาถ่าน แล้ววิถีชีวิตของคนเผาถ่านที่ยี่สารเขาทำกันมานานนับร้อยปีแล้ว ก็ ได้ไปเรียนรู้ว่าปัญหาของคนยี่สารมีอะไรบ้างกับไม้โกงกางที่กำลังจะลดน้อยลงไป พื้นที่ๆ จะปลูกมันก็เริ่ม น้อยลง แล้วถ่านก็เริ่มราคาดีขึ้น”

- **ปัญหาสิ่งแวดล้อมชายฝั่งทะเลที่รุนแรง คือ “ชายฝั่งทะเลพัง”**

“เพราะฉะนั้น 6 ตำบลชายฝั่งทะเลในจังหวัดสมุทรสงคราม ผมและทีมงานลงไปค้นจริงๆ โดยไปจัด เวทีชาวบ้านคุยกับชาวบ้าน ทำให้เรารู้ว่าปัญหาของชาวบ้านบางเรื่องเขาสามารถแก้ได้ บางเรื่องสามารถที่จะไป คุยกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องที่จะมาช่วยกันทำงานแก้ไขปัญหา เราก็เลยลงไปทำงานตรงนี้ เราลงไปทำงาน ในช่วงเย็นๆ หลังจากที่ผมเลิกงานแล้ว เวลา 5 โมงเย็น ผมก็จะไปร่วมจัดเวทีชาวบ้านพูดคุยกับชาวบ้านในตำบล ต่างๆ จนกระทั่งได้ข้อมูลพวกนี้ออกมา”

“พอ ได้ข้อมูลตรงนี้ออกมา ประเด็นหนึ่งที่เราเจอปัญหาที่รุนแรงก็คือ เป็นความต้องการของตำบลบาง แก้ว อำเภอเมือง คือ “เรื่องของชายทะเลพัง” ชายทะเลพังเป็นปัญหาที่ชาวชุมชนเขาหรือบ้านมาสองสามครั้งแล้ว ที่จะต้องย้ายจากชายฝั่งทะเลซึ่งมันพังเข้ามา เราก็เลยมานั่งคุยกันว่าเราจะเอาองค์ความรู้อะไรมาจัดการกับเรื่องนี้” คุณสรณพงษ์กล่าว

- **ประยุกต์ใช้ “ยางรถยนต์” มาปึกทำเป็นก่อกำหรือแนวกันคลื่นป้องกันชายฝั่งทะเลพัง**

เมื่อทราบปัญหาที่เกิดขึ้นรุนแรงที่สุดคือ ปัญหาชายฝั่งทะเลพัง คุณสรณพงษ์จึงได้จัดเวทีค้นหาองค์ ความรู้จากชาวบ้าน ทำให้ค้นพบวิธีการแก้ปัญหายาชายฝั่งทะเลพัง โดยการใช้อยางรถยนต์มาปึกเป็นก่อกำหรือเป็น แนวกันคลื่น โดยได้เริ่มทำตั้งแต่ปี 2544

“เราก็จัดเวทีค้นหาองค์ความรู้กันกับชาวชุมชนชายฝั่งทะเล ทั้ง 6 ตำบลก็ปรากฏว่าไปเจอวิธีการ แก้ปัญหาในเรื่องของชายทะเลพัง มันก็นั่นจะเป็นเรื่องของ การเรียนรู้ของคนทั้ง 6 ตำบล เกิดไปเจอที่ตำบลคลอง โคกลน ไปจัดเวทีกัน ก็พบว่าที่ตำบลคลองโคกลนเขามีการปักกล้า ล่อปลา แล้วก็มันทำให้เกิดตะกอนดินขึ้นมา เรา

ก็เลยคิดว่าเราจะทำการปักกล้ำ แต่จะทำเป็นแนวปะการังป้องกันชายทะเลพังได้อย่างไร เราก็เลยประยุกต์จากการปักกล้ำล่อปลาที่ทำให้มันอยู่ได้ เราก็คิดค้นหาใช้ทรัพยากรที่มันเหลือทิ้งตรงนั้นเอามานั่งคุยกันในชุมชน บางแก้วอีกครั้ง”

“หลังจากได้ข้อมูลว่าการปักกล้ำมันช่วยได้นะ ทีมกลุ่มพวกเราก็มาออกแบบกันว่า เราจะใช้อะไรมาเป็นกล้ำ ผลสุดท้ายเราก็บอกว่า “ยางรถยนต์” นั่นนะ มันทิ้งๆ มันไม่ได้ใช้ประโยชน์อะไรอยู่แล้วนะครับ ก็เอามาใช้ปักกล้ำน่าจะมีประโยชน์ แล้วก็ยังมีปัญหาต่อว่าแล้วยางรถยนต์ไม่มีปัญหากับสิ่งแวดล้อมหรือในชายทะเล ก็คิดไปถึงตรงนั้นเหมือนกัน เราก็ไปดูยางรถยนต์เก่าๆ ที่โคนฝัองอยู่ในน้ำเหมือนกันว่ามีปัญหาไหม เพราะว่าทีมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเขาก็ต้องดูตรงนี้”

“ปรากฏว่าไปดูแล้วยางรถยนต์ที่มันอยู่ในน้ำนานๆ ปรากฏว่ามีตัวเพรียงมาเกาะ การที่มีตัวพวกเพรียง ซึ่งมีหอยพวกนี้มาเกาะได้แสดงว่ามันไม่อันตราย มันไม่มีพิษเพราะว่ามัน โคนสภาพของน้ำเค็มทำลาย เราก็เลยคิดว่าเอายางรถยนต์นั้นแหละมาทำนะครับ”

- **กล้ำหรือแนวกันคลื่นจากยางรถยนต์ช่วยนำพา “ตะกอนดิน” มายังชายฝั่งทะเลได้**

หลังจากที่ได้ข้อมูลมาแล้วว่าการใช้ยางรถยนต์สามารถใช้เป็นแนวกันคลื่นได้และไม่มีปัญหากับสิ่งแวดล้อมในชายทะเล ทีมของคุณสรณพงษ์จึงเริ่มออกแบบโดยนำยางรถยนต์มาสร้างแนวกันคลื่น

“ทางอาจารย์สมบัติ บุญชู ในกลุ่มของพวกเราที่ช่วยกันเขียนแบบออกมาแล้วก็ช่วยกันคิดว่า จะสร้างแนวปะการังเทียมตรงนี้จะทำอย่างไร จนกระทั่งเราได้องค์ความรู้ก็คือ เรื่องของการนำยางรถยนต์มาทำแนวกันคลื่น เราก็เริ่มดำเนินการดังนี้

- 1) นำเสาปูนขนาด 8 เมตร ปักลงไปในพื้นที่ความลึก 2 เมตร
- 2) ใช้ยางรถยนต์ 3 เส้น ใ้ไว้ในปูนที่เราปัก
- 3) ใช้ไม้ไผ่ทำเป็นตัวยึดยางรถยนต์กับเสาปูนให้มันอยู่

ปรากฏว่าเราก็เรียนรู้แบบเรียนไปทำไปนะครับ ปรากฏว่าครั้งแรกเราปักเสาปูนลงไป 2 เมตร ปักไปประมาณสัก 100 กว่าเสา ร้อยกว่าหลัก ปรากฏว่าคืนเดียวกลับไปเจอคลื่นแรงๆ คลื่นก็เลยเอาไปหมดเลย ก็คือมันล้มทั้งหมด

เราก็เลยต้องมาเรียนรู้ใหม่ว่าเราปักดินไป แรงคลื่นที่มาก็แรงพอสมควร เราจึงปรับการสร้างแนวกันคลื่นใหม่ดังนี้

- 1) นำเสาปูนขนาด 8 เมตร ปักลงไปในพื้นที่ความลึก 4 เมตร
- 2) ใช้ยางรถยนต์ 3 เส้น ใ้ไว้ในปูนที่เราปัก (ทำเหมือนเดิม)
- 3) ใช้ไม้ไผ่ทำเป็นตัวยึดยางรถยนต์กับเสาปูนให้มันอยู่ (ทำเหมือนเดิม)
- 4) เว้นระยะปักหลักแต่ละหลักให้ห่างกัน 5 เมตร เพื่อให้เรือของชาวประมงออกไปหาปลาได้สะดวก
- 5) ปักหลักไม้สูงๆ ติดธงไว้ให้เป็นที่ เป็นสัญญาณว่า ให้คนชายทะเลรู้ว่า ตรงนี้เป็นแนวกันคลื่น

เมื่อปักออกไปเสร็จแล้ว เราก็ได้งบประมาณจากกองทุนเพื่อสังคมหรือกองทุน SIF มา 4 แสน 5หมื่นกว่าบาท เราก็ปักไปยาวประมาณ 1 กิโลเมตรครึ่ง ปักห่างกัน 5 เมตร ห่างจากชายฝั่งทะเล 200 เมตร แล้วก็ดูผล

ปรากฏว่า “ตะกอนดิน” ก็เริ่มมาตกตะกอนที่ริมชายฝั่งทะเล ตอนแรกๆ เราก็ดีใจนะเห็นตะกอนเลนมันมา เราก็มานั่งดูว่าแล้วมันมาได้ยังไง ผมก็ไปนั่งดูที่ทะเลเวลาน้ำขึ้นน้ำลง ก็เห็นกระบวนการน้ำขึ้นน้ำลงเป็นวิถีของน้ำทะเลนะครับ วิถีธรรมชาติก็คือ น้ำทะเลเวลาน้ำขึ้นลงทุกวัน เวลาน้ำทะเลมันขึ้นเต็มที่ มันก็จะนิ่งอยู่ประมาณสักชั่วโมงหนึ่ง แล้วก็หลังจากนั้นมันก็จะค่อยๆ ลง ในช่วงที่น้ำทะเลนิ่งเราก็คิดว่าเหมือนเอาน้ำขุ่นๆ ใส่แก้ว ตั้งทิ้งไว้ 1 ชั่วโมง มันก็จะทำให้เกิดการตกตะกอนดิน ปรากฏว่าตะกอนดินตรงบริเวณชายฝั่งทะเลนี้มันก็เกิดตกตะกอนออกมา เยอะมากเลยในช่วงปีแรก ๆ นะครับ

พอช่วงมรสุมปีต่อมา ตะกอนเลนพวกนี้มันก็โดนคลื่นของทะเลนี้ ละลายไหลลงไปกองข้างล่างหมดเลย เราก็ตกใจว่า เอ๊ะ แล้วตะกอนดินมันหายไปไหนหมด สงสัยมันจะไม่ได้ผลแล้วนะ แต่พอเราไปคู่อีกทีในช่วงน้ำทะเลแห้ง เพราะเนื่องจากชายฝั่งข้างล่างมันต่ำกว่าชายฝั่งทะเลด้านบนแทนที่ตะกอนดินมันจึงไหลไปในส่วนของข้างล่างซึ่งเราใช้วนเก่าๆ มาจึงไว้เพื่อกันดินไว้ไม่ให้มันไหลไปด้วย แล้วก็เป็นที่เพาะพันธุ์ลูกหอยไปในตัว คือให้หอยธรรมชาติมันเกิดนะครับ ตะกอนเลนพวกมันเกิดบนชายฝั่งทะเลเสร็จแล้วดินมันก็ไหลลงไปกองข้างล่าง เราก็นึกว่าดินมันหายไปไหน มันไปกองข้างล่าง จนกระทั่งมันทยอยสูงขึ้นมาท่วมที่ชายฝั่งมากขึ้น พื้นดินชายฝั่งทะเลก็จะงอก

พอทำไปสัก 3-4 ปี ปรากฏว่าพอปีที่ 6 ผมเริ่มตั้งแต่ปี 2544 มันเริ่มเต็มแล้ว เราก็เลยนึกได้ เห็นว่า เอ๊ะ อะไรทำไมมันเกิดอะไรขึ้นได้ขนาดนี้ แล้วทำไมดินชายทะเลมันยังงอกไม่ได้ แต่ที่มันเกิด ที่ผมเห็นภาพก็คือ เราว่ามันทำให้เราได้เรียนรู้นะ ชุมชนก็ได้เรียนรู้ไปพร้อมๆ กันว่า ยางรถยนต์ มันช่วยในเรื่องการทำให้เกิดตะกอนดินได้ดีก็คือ ยางรถยนต์มันกลม แล้วโมเลกุลของน้ำมันก็กลม ดังนั้นมันไม่เกิดแรงต้านเวลาน้ำเข้ามา มันไหลเข้ามาแล้วก็ตกตะกอนอยู่ได้

แต่ถ้าเราใส่ถังสี่เหลี่ยมไปก่อนปูนสี่เหลี่ยม ผมว่ามันก็คงพัง คงไม่ได้ผลนะ ผมว่าเกิดแรงต้านแล้วก็แรงกระทบของน้ำชายฝั่งทะเล หลังจากที่มีมันเริ่มท่วมเต็มแล้ว แล้วก็สำคัญอีกอันหนึ่ง ก็คือ หลังจากที่เราทำแนวกันคลื่นไปแล้ว พวกที่มีอาชีพทำอวน ลุงอวนลาก อวนลากหอย ที่จะเข้ามาลูนหอย หรือลากหอยชายทะเล มันก็เข้าไปไม่ได้ไง เพราะฉะนั้นดินตรงนั้นมันก็ไม่โดนดึงออกไปข้างนอกเหมือนวิถีชีวิตชาวประมงเขา ก็ต้องไปลากข้างนอก เพราะฉะนั้นตะกอนดินก็เลยเกิดงอกขึ้นมาเรื่อยๆ นั่นก็เป็นส่วนดีก็คือ ทำให้ทรัพยากรมันเพิ่มมากขึ้น”

● ตะกอนดินชายฝั่งทะเลช่วยให้ป่าชายเลนเจริญเติบโตได้ดี

นอกจากชุมชนได้เรียนรู้และค้นพบว่า ยางรถยนต์สามารถช่วยทำให้มีตะกอนดินเพิ่มมากขึ้น สามารถลดการกัดเซาะชายฝั่งได้แล้ว ยังช่วยให้ต้นไม้ในป่าชายเลนเจริญเติบโตได้ดีเพิ่มมากขึ้น ดังที่คุณสรณพงษ์เล่าว่า

“แล้วที่ผลดีที่ตามมาก็คือ เมื่อก่อนเราพยายามปลูกป่ากันนะ พอตะกอนดินพวกนี้มันเกิดขึ้นเต็มชายฝั่งทะเลแล้ว ผมก็เอาโกงกางบ้าง มีหน่วยงานหรือองค์กรเอกชนต่างๆ มาช่วยกันปลูกป่า ปรากฏว่าดินมันเหลวไป พอดินมันเหลว เราเอาพวกโกงกางไปปลูกในดินเหลว มันก็ไม่ค่อยได้ผลเพราะพอเจอคลื่นทะเลมันก็จะละลายไปหมดแล้ว มันก็ล้มหมดก็ไม่ได้ผลอีก คือ ไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร

ต่อมาเราก็ปล่อยมันไปตามธรรมชาติก็โชคดี เราได้เรียนรู้ธรรมชาติ เวลาเราช่วยธรรมชาติ ธรรมชาติก็กลับมาช่วยเราตรงที่ว่าเมล็ดต้นลูกเสมเวลาน้ำขึ้น มันจะมีลูกของมัน แล้วก็พอมันแก่เต็มที่ มันก็จะหล่นเสร็จ

แล้วมันก็จะลงไปใต้น้ำทะเล เสร็จแล้วมันก็จะลอยและไหลตามน้ำทะเลมาตักข้างกับคลื่น ค้างอยู่ที่ตะกอนดินที่มันเกิด ตะกอนดินที่ขยายออกมา ทำให้เมล็ดต้นแสมมันงอกแล้วก็ป็นต้นขึ้นมาโดยที่เราไม่ต้องปลูก

แล้ววันนี้ตะกอนดินพวกนี้และต้นแสมเหล่านี้เริ่มต้นใหญ่ขึ้น แสมพวกนี้เป็นพืชให้พวกเรากินชายฝั่งได้ เรียนรู้ว่า ระบบรากของแสมจะยึดดินได้ดีทั้งแสมขาวแสมดำ แสมมีอยู่ 2 สายพันธุ์คือ แสมขาวกับแสมดำ ระบบรากของแสมมันจะยึดดิน โคลนตรงนี้ไว้ได้ดี มันก็จะทำให้รากแสมยึดดินไว้ได้เยอะขึ้นแล้วตะกอนดินที่มันตกมันก็จะงอกมากขึ้น แล้วที่สำคัญก็คือ พวกรากแสมยึด ดินดีแล้วหลังจากดินมันแข็ง โกงกางมันถึงจะปลูก ลงไปได้เพราะดินมันจะเริ่มแข็งขึ้น

- **ประโยชน์ที่ได้อีกอย่างคือ ป่าชายเลนเป็นแหล่งอาศัยเพาะพันธุ์สัตว์น้ำชายฝั่ง**

เมื่อป่าชายเลนเจริญเติบโตได้ดีจึงเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำเล็กๆ จำนวนมาก ทำให้จำนวนสัตว์น้ำตามชายฝั่งทะเลเพิ่มขึ้นอีกด้วย

“พอปลูก โกงกางที่นี้ก็กลายเป็นที่แหล่งอาศัยเพาะพันธุ์สัตว์น้ำชายฝั่งมันก็เริ่มเกิดขึ้นมาแล้ว ตะกอนดินที่เขามากองนี้ก็จะเป็นที่ทำให้เกิดเพาะพันธุ์หอยได้เป็นอย่างดี ก็มีหอยหลายๆ ชนิดมาเกิดเยอะขึ้นในบริเวณชายฝั่งทะเลหลังจากที่เราทำแนวกันคลื่น เมื่อปี 2542 มีลูกหอยแครงมาเกิดเยอะมากเลย ลูกหอยแครงจะมาเกิดที่หลังแนวกันคลื่นที่มันเกิดแนวกันดินที่ที่มันเกิดตะกอน ก็มีพวกคนขายทะเลเขาก็มาเก็บเอาลูกหอยตรงนี้ไป

เมื่อปี 2552 มีชาวประมงชายฝั่งมาเก็บลูกหอยแครงที่เกิดตรงนี้ไปประมาณ 200 ลำเรือ เพราะว่าคนที่เลี้ยงหอยที่ตำบลคลองโคกนาก็ต้องไปซื้อหอยที่อื่น ตอนนั้นเขาก็ไม่ต้องไปซื้อ เขามาเก็บเอาลูกหอยที่มันเกิดจากที่เราทำหลังแนวกันคลื่นนี้ทำให้เกิดรายได้ คิดเป็นมูลค่าแล้วถ้าซื้อออกมาแพงมากนะครับ ปีนี้เราคิดว่ามันจะต้องเกิดอีก เพราะเราทำตะกอนดินมันเกิดมาใหม่นี้ หอยพวกนี้มันก็จะเกิดขึ้นมาเรื่อยๆ ทุกปี แล้วก็ต่อไปพวกเกษตรกรพวกชาวประมงชายฝั่งบริเวณนี้ก็ไม่ต้องเดิน ไปไกลหรอก ก็เพียงแต่เดินลงไปชายทะเลได้หน่อยเดียว ตะกอนเลนตรงนั้นก็จะมีลูกหอยเกิด ลูกหอยเกิดเยอะพวกหอยตัวใหญ่ๆ มันก็ยังอยู่ มันก็ทำให้ทรัพยากรหาง่ายขึ้น แล้วก็พวกปลาพวกปูที่อยู่ชายทะเล มันก็จะมีแหล่งเพาะพันธุ์ของมันแล้วก็จะเติบโตกลับไปสู่ชายทะเล”

- **การเพิ่มแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ คือ การฝากธนาคารอาหารของชุมชน**

คุณสรณพงษ์เล่าต่อไปว่า “เหมือนเราสอนให้ชาวบ้านได้คิด แล้วผมก็สอนให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ว่า วิถีชีวิตของคนชายฝั่ง ทะเลเปรียบเหมือนธนาคารอาหารของชุมชนนะ เพราะทุกวันคนชายฝั่งทะเลก็จะเอาเรือออกไปแล้ว เหมือนไปเบิกกึ่งหอยปูปลาออกมา แล้วก็เอามาขายเป็นรายได้ เอามาเลี้ยงชีวิต ไป แต่ว่าเราไม่เคยไปฝากทรัพยากรคืนทะเลเลย คือเราไปเบิกๆ ได้อย่างเดียวแต่เราไม่เคยคิดว่าจะไปสร้างทรัพยากรเพิ่มขึ้นได้อย่างไร เพราะฉะนั้นการปลูกป่าชายเลนตรงนี้แหละมันเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ทำแนวกันคลื่นตรงนี้ มันเป็นที่แหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำก็คือ เหมือนกับได้ไปฝากธนาคารทะเลเพิ่มทรัพยากรให้ทะเลมันมีอาหารมากขึ้น มันก็จะทำให้คนในชายฝั่งทะเลมีอาหารเพิ่มขึ้น แล้วคนทุกๆ ไปก็จะได้มีอาหารจากผลของการช่วยกันปลูกป่าชายเลนช่วยกันดูแลป่าชายเลน ช่วยกันดูแลชายทะเล ทำให้ทรัพยากรตรงนี้มันเกิด ได้ดีขึ้น”

- **รางวัลคือสิ่งที่เราทำด้วยใจ ทำเพื่อให้ชุมชนใช้ภูมิปัญญาแก้ปัญหาวิถีชีวิต**

“จากการที่ผมทำเรื่องพวกนี้นะ ผมก็ไม่ได้ตั้งใจว่าจะไปส่งประกวดอะไรที่จะไปให้เขายกย่อง แต่ว่าอาจารย์สมทรง แสงตะวัน ท่านก็เขียนผลงานตรงนี้ไปส่วนหนึ่งให้ทางสภาการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาเขาก็มาดู แต่เนื่องจากผมเป็นข้าราชการ ก็ต้องดูเยอะว่าทำในหน้าที่หรือเปล่าซึ่งจริงๆ ตรงนั้นมันไม่ใช่หน้าที่เรา หน้าที่ของผมก็คือ ทำเรื่องของการเกษตร แต่เรื่องของทรัพยากรชายฝั่ง มันเป็นที่ของทางประมง เรื่องของหน่วยงานอื่นที่ทำ แต่ว่าที่เราไปทำเพราะเราทำด้วยใจอาสาที่อยากไปช่วยชาวบ้านหลังจากที่ไปทำงานให้กับกองทุนเพื่อสังคมนะครับ แล้วเราก็ได้เรียนรู้ไปพร้อมๆ กัน”

“เราก็รู้สึกดีใจแทนคนชายฝั่งทะเลที่จะได้เรียนรู้ว่า พวกนี้สามารถที่จะจัดการให้มันเกิดทรัพยากร แล้วทำให้วิถีชีวิตของเขาดีขึ้น แล้วพอเราไปศึกษาตรงนั้นนะ มันก็ทำให้เราเรียนรู้ว่าเราจะเอาทรัพยากรมาใช้ประโยชน์อย่างไรให้มันคุ้มค่ามากขึ้น ซึ่งทำให้เรามองเห็นภาพจากเรื่องของการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรได้มากขึ้น อันนี้ก็ถือเป็นผลหนึ่งที่ได้รับยกย่องจากสำนักงานสภาการศึกษาให้เป็นกรณีศึกษาไทยนะครับ”

คุณสรณพงษ์กล่าวต่อไปว่า “แต่เราทำด้วยใจ ไม่ได้ทำเพื่อที่จะไปให้ใครยกย่อง ทำแล้วชาวบ้านจะได้ประโยชน์นะครับ เราก็เลยทำให้เขา ถึงไม่ได้รับการยกย่องผมก็ทำอยู่แล้วละ เพราะว่ามันทำแล้วรู้สึกดีกับชุมชนมากกว่า ทำแล้วให้ชุมชนเขาคว้าวีถีชีวิตของเขาแก้ปัญหาของเขาได้ ซึ่งมันมีทางแก้ปัญหาหลายๆ ทาง แต่เขาไม่เคยมองทางแก้ปัญหาของเขาเองได้ ต้องให้คนอื่นไปช่วยแก้จริงๆ มันเป็นเรื่องปัญหาของเขาแต่ดึงภูมิปัญญาของเขามาจัดการให้เขาได้รู้แล้วก็เอาไปทำกัน แล้วก็ใช้ประโยชน์ในวิถีชีวิตของเขาเนะ มันก็เลยทำให้ผมเลยได้เรียนรู้กระบวนการทำงานแบบนี้ เอามาใช้กับการทำงานในส่วนของงานในหน้าที่ผมด้วยนะครับ” คุณสรณพงษ์กล่าว

สาเหตุแห่งหนี้สิน

ตอนที่คุณครูทำงานตรงนี้มีเกษตรกรเข้ามาปรึกษาเกี่ยวกับปัญหานี้สินเขา มีบ้างไหมคะ คุณสรณพงษ์ตอบว่า “มีเยอะเลยครับ ปัญหาหนี้สินของชายฝั่งมีเยอะเนื่องจากที่ผมจัดเวทีชาวบ้าน ผมเห็นว่า มีปัญหานี้สิน มีปัญหาการรुकกล้าพื้นที่ลาลดลง มีปัญหาเรื่องการมีรายได้น้อยของเขาเนื่องจากวิถีการดำเนินชีวิตของเขา” พอสรุปได้ว่าส่วนใหญ่ชุมชนชายฝั่งทะเลมีปัญหาหนี้สินเนื่องมาจาก

1. วิถีชีวิตของชุมชนชายฝั่งทะเลที่ไม่สามารถออกหาปลาได้ตลอดทั้งปี ด้วยสาเหตุเพราะทรัพยากรชายฝั่งทะเลลดน้อยลง มีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าน้ำมัน ค่าแรง ทำให้มีค่าใช้จ่ายมากแต่รายได้น้อย ประกอบกับภาวะธรรมชาติ เช่น ทะเลมีคลื่นลมแรง หรืออยู่ในช่วงมรสุม ทำให้มีเวลาว่างแล้วใช้เวลาว่างไปเล่นการพนันหรือปล่อยเวลาทิ้งไปโดยเปล่าประโยชน์

“สำหรับเรื่องปัญหานี้สิน มันเป็นปัญหานี้สินทางด้านวิถีชีวิตของเขา คือ ทรัพยากรมันน้อย หาได้ยาก เวลาออกเรือไปในทะเลแต่ละครั้งนะครับ ถ้าทรัพยากรมันน้อยไม่คุ้มกับค่าน้ำมันเรือ ค่าอะไรต่างๆ ก็เป็นปัญหา ทำให้เขามีรายได้น้อย”

“นอกจากนี้ คนชายฝั่งเวลาคลื่นมรสุมแรงแล้วเขาออกไปไหนไม่ได้ แล้วก็ทำอะไร ก็ใช้ชีวิตแบบในทางที่ไม่ถูก อาจจะไปเล่นการพนันบ้าง ก็ปล่อยเวลาให้มันไปเฉยๆ บ้าง บางคนก็ไม่ได้ทำอะไร มันกลายเป็นว่าเวลาว่าง ๆ ตรงนั้นนะ เนื่องจากว่าเขาไม่มีกิจกรรมที่จะได้เรียนรู้ว่าจะทำอะไร”

2. ทุกคนที่มีหนี้สิน “ไม่เคยมีการเรียนรู้” ภูมาก่อนแล้วค่อยใช้ เพราะฉะนั้นต้องเริ่มจากการเรียนรู้คือเรียนรู้ตนเอง และเรียนรู้ชุมชนคือเรียนรู้เรื่องราวทรัพยากรในพื้นที่

“ทุกคนที่เป็นหนี้ทุกวันนี้ะ ไม่เคยมีการเรียนรู้ ภูมาก่อนแต่ยังทำอะไรไม่ได้เพราะฉะนั้น วิธีคิดพวกนี้จะต้องเริ่มจากการเรียนรู้ในการที่จะใช้ชีวิตให้เป็นนะครับ เพราะฉะนั้นถ้าเราเรียนรู้แล้วเราเข้าใจว่าก่อนจะไปก่อนนี้เรามีไหม บางคนก่อนนี้เสร็จแล้วฉันมีเท่านี้ ฉันอยากทำโน่นทำนี่ เช่น อยากเลี้ยงกุ้งแต่ไม่รู้ว่าจะเลี้ยงอย่างไร ชอบน้ำแบบไหนชอบอากาศอย่างไร อาหารต้องเป็นอย่างไร เป็นต้น”

3. เกิดจากความโลภ คือ ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย บริโภคเกินความต้องการของร่างกาย จริงๆ แล้ว ร่างกายต้องการแค่อาหารที่มีคุณภาพ อาหารที่มีประโยชน์ สิ่งที่มีไม่กิน ไปกินสิ่งที่ไม่มี หรือสิ่งที่มีประโยชน์ เช่น น้ำมะพร้าวอ่อน น้ำมะขาม น้ำสมุนไพรมันทำได้เองไม่กิน ไปกินน้ำอัดลม เป็นต้น

“บางคนมีปัญหาก็คือ ทุกอย่างอยู่ในความโลภ กินก็ยัง โลกเลย จริงๆ คนเรากินแค่อิ่มนะครับ แล้วก็กินอาหารที่มีคุณภาพ กินอาหารที่มันมีประโยชน์แค่นั้นเอง บางคนก็กินอาหารที่ไม่มีประโยชน์ สิ่งที่มีไม่กิน ไปกินในสิ่งที่ไม่มี สิ่งที่ได้ไม่กิน เช่น น้ำ ผมยกดตัวอย่างง่ายๆ น้ำมะพร้าวอ่อน บางบ้านมีน้ำมะพร้าวอ่อนเต็ม ไม่กินน้ำมะพร้าวอ่อนนะ ไปกินน้ำอัดลม ผมก็ไม่เข้าใจเหมือนกันว่าน้ำมะพร้าวอ่อนดีก็กินไปนะครับ หรือน้ำมะขาม น้ำสมุนไพรมันทำอะไรต่างๆ ที่มันทำได้เอง กินแล้วมีประโยชน์ แต่เราไม่ค่อยเอาเรื่องพวกนี้มานะครับ เพราะฉะนั้นเราต้องเรียนรู้จากตรงนี้”

4. รักสะดวก รักสนุก และรักสบาย ทำให้เราจนและเป็นหนี้โดยไม่รู้ตัว แต่ต่างชาติรู้ว่าเราชอบอะไร เขาจึงผลิตสิ่งต่างๆ เพื่อมาขายให้คนไทยและเราก็ซื้อจนเกิดหนี้สินต่างๆ มากมาย

“แล้วบ้านเราที่คนมันจนทุกวันนี้ ผมถึงบอกว่าทำไมเราเป็นหนี้ ที่เราจนทุกวันนี้ก็คือ เราชอบสะดวก สนุก สบาย อันไหนที่สะดวกเป็นใจครับ ซื่อ อันไหนที่สนุก เราก็ชอบอีกเหมือนกัน อันไหนที่สบาย เราก็เอาอีกเหมือนกัน เพราะฉะนั้น สะดวก สนุก สบาย มันทำให้เราจนโดยไม่รู้ตัว แต่ความสะดวก สนุก สบาย ต่างชาติรู้ทำให้สิ่งที่สะดวก สนุก สบาย มาขายเรา เป็นใจครับ เงินเข้าเขา เราจ่ายอย่างเดียว แต่เราไม่เคยทำอะไรให้เราสุขภาพดี แข็งแรง พวกนี้เราต้องคิดมุมอีกมุมหนึ่งแล้ว”

ทำอย่างไรจึงหลุดพ้นจากหนี้สิน

หากต้องการหลุดพ้นจากหนี้สิน คุณสมรพงษ์แนะนำว่า จำเป็นต้อง “เรียนรู้ตนเอง” และ “เรียนรู้ชุมชนหรือเรียนรู้เรื่องราวทรัพยากรในพื้นที่”

1. การเรียนรู้ตนเอง คือ การเรียนรู้โดยใช้ “บัญชีครัวเรือน” เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ คือการจกรายรับรายจ่ายของตนเอง เพื่อให้รู้ตนเองว่าใช้จ่ายอะไรที่จำเป็น ไม่จำเป็น และสามารถกำหนดค่าใช้จ่ายได้เพื่อให้เหลือเป็นเงินออม

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของตนเองของคุณธรรมพงษ์คือ “บางคนเขาไม่รู้ว่าเป็นหนี้เพราะอะไรนะครับ เพราะเราก็ใช้จ่ายทุกวัน แต่จริงๆ นะ เราไม่เคยทำบัญชีไว้เลยว่าอะไรบ้างที่จำเป็นสำหรับเรา อะไรบ้างที่เราใช้จ่ายไม่จำเป็นสำหรับเราเลย เพราะบางทีการใช้จ่าย พอมีสตางค์ก็ใช้จ่ายไปเรื่อยๆ มันต้องใช้จ่ายตามความจำเป็นนะครับ บางทีก็ไม่จำเป็นก็ไปใช้จ่าย เราจึงไม่มีเงินเหลือ”

“แล้วก็ต้องรู้สถานการณ์ว่า ขณะนี้ครอบครัวเป็นอย่างไร เพราะฉะนั้นถ้าเราทำบัญชีครัวเรือน แล้วเริ่มจากบัญชีตัวเองก่อนนะ ถ้าทุกคนทำบัญชีของตัวเองได้ บางคนก็บอกว่ายากนะ เพราะไม่มีใครจะจดได้ ก็ให้ทำเท่าที่ทำได้ก่อนก็ได้ บางคนเราบอกเหมือนกับว่าต้องบังคับ ก็ทำเท่าที่ทำได้ เราก็จะเริ่มรู้ว่าอ้อ พอทำอย่างนี้แล้วดีนะ มันค่อยๆ สร้างนิสัย มันอาจจะมียังลืมบ้างอะไรบ้าง แต่อย่างน้อยๆ เราก็ได้รู้แล้วว่า เดือนนี้เราใช้จ่ายอะไรไปบ้าง”

“เพราะฉะนั้นผมทำนี่ผมทำค่อนข้างเป็นธรรมชาติมากกว่า แต่ทำแล้วเอามาเรียนรู้กันหาด้วย พอทำเสร็จแล้ว ก็ได้เรียนรู้อีก เพราะฉะนั้นการจดไว้ให้เป็นที่ เป็นทางแล้วได้แต่ไหนก็แค่นั้นก่อน แล้วเดือนต่อไปมันก็จะเกิดข้อมูลการเรียนรู้เพิ่มขึ้นมาเองว่าเราทำได้ผลงานขนาดนี้มันยังเรียนรู้ได้ขนาดนี้นะ ถ้าเราเรียนรู้ข้างหน้าไปเรื่อยๆ ผมทำง่ายๆ ก็คือ บิลทุกอย่าง เอามารวมไว้ที่เดียวกันก่อน เดือนหนึ่งรู้แค่นี้ก่อน อันอื่นมันอาจจะยังไม่รู้บ้างก็ไม่เป็นไร แต่ถามว่าถ้าเราทำได้ละเอียดมากเท่าไรก็มองเห็นตัวเรามากขึ้นเท่านั้นแหละ”

“เพราะฉะนั้นการทำบัญชีก็เหมือนกันต้องเริ่มจากง่ายๆ นะ อย่าไปเริ่มยากๆ บางคนบอกว่าต้องทำอย่างนี้ดีบัญชีอย่างนี้ ไม่ต้องดีอะไรเลยก็ได้ใบเสร็จหรือว่าทุกอย่าง ถ้าซื้ออะไรแล้วเขาออกใบเสร็จอะไร ได้ก็เก็บไว้ก็เริ่มพอรู้แล้วว่ามียรายได้รายจ่ายอะไรบ้าง แต่ถ้าเราจดได้ก็จะยิ่งทำให้เรารู้มากขึ้น เพราะฉะนั้นทำให้เรารู้จักตัวเองมากขึ้นรู้ปัญหาของตัวเองมากขึ้น ว่าเราใช้จ่ายอย่างไร ก็อันนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เรารู้ถึงการที่จะจัดการหนี้ได้ หรือจัดการตัวเองได้”

2. การเรียนรู้ชุมชนโดยเรียนรู้จากทรัพยากรในท้องถิ่นที่มีอยู่ คือ “เรียนรู้จากสิ่งที่มีอยู่ นำมาเพิ่มคุณค่าและเพิ่มมูลค่า” โดยได้ยกตัวอย่างคนในชุมชนต้นแบบคือตำบลบางแก้ว ซึ่งมีหนี้สินกว่า 20 ล้านบาท ร่วมมือกันแก้ไขปัญหาหนี้สินด้วยการเรียนรู้จากทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน อะไรเป็นทุนชุมชน

หลังจากสำรวจชุมชนแล้วเราก็พบว่าในชุมชนต้นแบบชุมชนบางแก้วมีหนี้สิน 20 กว่าล้านบาท เราก็มาดูว่าแล้วจะลดหนี้ได้อย่างไร มีทุนชุมชนอะไรบ้าง อาทิ

1) เรียนรู้เรื่องการอนุรักษ์สัตว์น้ำตามทรัพยากรชายฝั่งทะเล เพื่อสร้างแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำให้เพิ่มมากขึ้น คือ การช่วยกันอนุรักษ์สัตว์น้ำแทนการจับจากทะเลแต่เพียงอย่างเดียว

“ตรงนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของการแก้ปัญหาเรื่องหนี้สินอย่างหนึ่ง จากแนวคิดที่ว่าทะเลคือธนาคารอาหารของชุมชน ก็คือการช่วยกันดูแลทรัพยากร ช่วยกันปลูกป่าชายเลนตรงนี้ ให้เขาได้เรียนรู้ว่าถ้าเขาไปเบ็ดธนาคารธรรมชาติอย่างเดียวหรือว่าไปหาปลาอย่างเดียวโดยที่ไม่หาที่เพาะพันธุ์แหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำก็กินธรรมชาติไป มันก็กลายเป็นว่าทรัพยากรมันน้อย คุณก็มีรายได้น้อย พอรายได้น้อย รายจ่ายมันเยอะ คุณก็ต้องมีปัญหาเรื่องหนี้สินแหละ แต่พอเราทำเรื่องประเพณีพวกนี้ ก็ทำให้ทรัพยากรเพิ่มขึ้น แต่ที่สำคัญก็คือ รู้จักวิธีเพิ่มทรัพยากรมากขึ้น”

2) เรียนรู้การรู้จักใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์เพิ่มมากขึ้น เช่น กะปิ นำมาแปรรูปทำเป็นกะปิหวาน ก็เพิ่มมูลค่าของสินค้าหรือทำกะปิที่ผ่านการรับรองว่าสะอาด มีคุณภาพดี ก็สามารถขายในราคาสูงขึ้นได้ ก็จะทำให้เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เป็นต้น

“ในการแก้ปัญหาหนี้สินผมไปทำต่ออีก โครงการก็คือ การเรียนรู้การใช้ทรัพยากร เช่น เรื่องของกะปิ ผมบอกว่ากะปิควรมีช่องทางในการที่จะขายกะปิได้ออกมาหลายๆ อย่าง เช่น ทำเป็นกะปิหวานออกมาได้ใหม่ โดยการผสมใส่เครื่องทำกะปิหวานเสร็จออกมา หรือทำเป็นกะปิที่ทำให้มันสะอาด ดากให้มันสะอาด มีการพัฒนาการรับรองคุณภาพ ราคามันก็เพิ่มขึ้น เขาก็สามารถเพิ่มราคาขึ้น เนื่องจากเพิ่มคุณภาพขึ้น ราคามันก็เพิ่มขึ้นได้ รายได้ของเกษตรกรก็เพิ่มขึ้น อันนี้คือ การแก้ปัญหาเรื่องหนี้สินของเขาได้ในส่วนหนึ่ง เพราะว่าถ้าผลิตภัณฑ์ที่เขาทำออกมาไม่ได้ทำแค่เอามาส่งเขาอย่างเดียว แต่ถ้าเรามาแปรรูปผลิตภัณฑ์ เป็นการเพิ่มมูลค่า เพื่อเพิ่มมูลค่า เมื่อมูลค่าเพิ่มขึ้น รายได้เพิ่มขึ้น ก็ทำให้วิถีชีวิตเขาดีขึ้น ทำให้แก้ปัญหาหนี้สินเขาได้ส่วนหนึ่ง”

3) เรียนรู้การตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์จากพระอาจารย์สุบิน ซึ่งเป็นครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ 2 ได้แนะนำวิธีทำให้ชีวิตครอบครัวมีคุณค่าและมีชีวิตที่อยู่ดีมีสุข ซึ่งคนในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงชีวิตไปในทางที่ดีขึ้น โดยเลิกเล่นการพนัน รู้จักใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็น รู้จักการออม

“ผมได้นำคนในชุมชนบางแก้วไปอบรมเรื่องการจัดทำกลุ่มออมทรัพย์หรือสะสมทรัพย์ กับพระอาจารย์สุบินที่จังหวัดตราดนะครับ กลุ่มพวกนี้ไปอบรมมาแล้ว ก็เริ่มเปลี่ยนวิถีชีวิตเนื่องจากพระท่านสอนดีนะ พระอาจารย์สุบินท่านก็จะบอกว่า วิธีการใช้ชีวิตให้มีคุณค่า วิธีที่จะทำให้ครอบครัวอยู่ดีมีสุขจะต้องทำอย่างไร หลังจากไปเรียนรู้จากท่านมาเสร็จแล้วกลับมา ก็เกิดการเปลี่ยนแปลง ถ้าการทำกลุ่มออมทรัพย์มันเป็นการสะสมทรัพย์ของตัวเองออกมา รู้จักใช้จ่าย รู้จักการออม แทนที่จะไปฝากธนาคาร เราก็ทำธนาคารของเราเอง”

“แล้วก็มีกลุ่มออมทรัพย์ การออมทรัพย์ ของที่นี้หลังจากไปใช้กระบวนการของพระอาจารย์สุบิน เพราะพระอาจารย์สุบินท่านจะให้สาบานกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในชุมชนของตัวเอง เราก็รวมกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ของชุมชนบางแก้ว หมู่ 6 ขึ้น มีสมาชิกครั้งแรกประมาณ 140 ราย ในชุมชนนั้นมีประมาณ 300 กว่าครัวเรือนนะครับ ปรากฏว่า 140 กว่าครัวเรือนเริ่มมาเข้ากลุ่มสัจจะออมทรัพย์ปีแรกก็ทำไป เราเริ่มมีเงินปันผลตอนหลังเราเริ่มพัฒนาเป็น “กลุ่มสัจจะวันละบาท” เพื่อที่จะช่วยเหลือคนในชุมชน”

“เราทำตรงนี้มาประมาณ 4-5 ปี แล้วนะ ปรากฏว่ามีเงินตรงนั้นเพิ่มมากขึ้น แล้วที่สำคัญคือ เราไม่มีคำว่า NPL คือ หนี้สูญหนี้เสีย เราไม่มีเพราะคนที่ชุมชนนี้เขากลับครบ เพราะเขาได้สาบานไว้ต่อหน้าศาลเจ้าพ่อเซียนซื่อ ซึ่งเป็นศาลเจ้าพ่อที่ทุกคนในชุมชนนี้เคารพนับถือทุกคน ใคร โกงขอให้บ้า ขอให้มึนเป็นไปทุกคนก็ไม่มีใครกล้าโกงแล้ว เพราะว่าทุกคนศรัทธาในเจ้าพ่อเซียนซื่อ ก็เลยทำให้คนส่งเงินได้ครบ แล้วก็ทำให้เงินเพิ่มมากขึ้น แล้วก็มีการปันผลเข้าไปแต่ละปี ก็ทำให้คนในชุมชนรู้สึกดีขึ้นมีเงินออมทรัพย์มากขึ้น ตอนนั้นก็มึนเงินเป็นล้านบาทแล้ว แล้วในขณะนี้คนในชุมชนเกือบครบทุกครัวเรือนเป็นสมาชิกของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์หมดแล้ว”

4) เรียนรู้การรวมกลุ่มกันซื้อปัจจัยการผลิตที่จำเป็น เช่น ข้าว ไข่ไก่ โดยมีการจัดกิจกรรมทั้ง 2 เรื่อง โดยได้ติดต่อขอซื้อข้าวสารกับเจ้าของโรงสีหรือซื้อไข่ไก่จากเจ้าของฟาร์มในจำนวนมากๆ เพื่อให้ได้ราคาถูก

“อันหนึ่งที่เราอยากลดหนี้คือ “เรื่องของข้าว” เพราะชุมชนทุกคนต้องกินข้าว แต่ทุกคนรอบครัวต้องซื้อข้าวสารกินเพราะที่ชุมชนนี้ปลูกข้าวไม่ได้ เพราะฉะนั้นซื้อข้าวสารอย่างไรถึงจะได้ข้าวราคาถูก เราก็เลยไปประสานงานให้ ตอนนั้นทำร่วมกับโครงการชุมชนเป็นสุข เริ่มมีโครงการที่ทำงานกับสสส.เข้ามาช่วยด้วย ผมก็เลยขอสนับสนุนเงินของสสส.มาทำงานเป็นงานภาคประชาชนออกไปหาซื้อข้าวจากโรงสีเอามาหลายๆ ชนิดมาหุงให้เขาดูว่า แล้วเขาชอบกินแบบไหน เราก็สั่งข้าวมาจากโรงสีเลย ข้าวสารจากโรงสีก็จะได้ลดถึงละเกือบ 20 บาท”

“เพราะฉะนั้นชาวชุมชนได้สำรวจแล้วมีคนในชุมชนซื้อข้าวสารเดือนหนึ่งประมาณ 300 ถังนะครับ ฉะนั้น 300 ถังแต่ละบ้านชุมชนได้ซื้อข้าวสารเขามาส่งให้ทุกเดือน ปรากฏว่าชุมชนนี้ลดหนี้ค่าข้าวสารได้เดือนละ 300 ถัง ถึงละ 20 บาท เดือนหนึ่งเราลดได้ 6,000 บาท ถ้าดูแต่ละบ้านดูเหมือนว่าลดน้อย แต่ถ้าดูข้าวสารภาพรวมของชุมชนลดหนี้ได้ตั้ง 6 พันบาทต่อเดือน มาจากที่เรามีหนี้ 20 ล้านบาทนะครับ แต่เรามองว่าไม่ใช่เรื่องเล็กแล้ว เราลดได้แล้วเดือนละ 6,000 บาท”

“แล้วมาดูอย่างอื่นอีกว่าที่ชุมชนบริโภคมีอะไรบ้าง ก็มีไข่ เพราะว่าปลาเขากินมากแล้ว ก็ดูว่าไข่ไก่น่าจะไปซื้อจากฟาร์มน่าจะถูกกว่า พอไปซื้อจากฟาร์มก็ได้ราคาถูกกว่าจริงๆ ถูกกว่าเกือบ 50- 70 สตางค์ เราก็ไปสั่งไข่จากฟาร์มเอามาให้คนในชุมชนซื้อไป เดือนหนึ่งก็ประมาณ 3 พันฟองนะครับ คิดแล้วว่าฟองหนึ่งเราได้ลดประมาณ 50 สตางค์ ก็สามารถลดหนี้ได้เดือนละ 1,500 บาท ลดจากข้าวสาร 6,000 บาทเป็น 7,500 บาทแล้วเห็นใหม่ เราเริ่มมองภาพรวมของการลดหนี้เพื่อให้ชาวบ้านเรียนรู้ร่วมกันว่าเราสามารถลดหนี้ของชุมชนได้จริง”

ส่วนชุมชนอื่นๆ อีก 4-5 ชุมชน มีการเรียนรู้แก้ไขปัญหาหนี้สินโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนแตกต่างกัน ดังนี้

5) นำเรื่องอาหารพื้นบ้านของคนชายฝั่งทะเล เช่น แกงหอยชนิดต่างๆ แกงส้มชะคราม แกงส้มจากใบหนามพุงคอก แกงส้มฝักมะขามเทศอ่อน เป็นต้น มาส่งเสริมให้ผู้คนได้รู้จักรับประทานกันอย่างแพร่หลายเป็นเอกลักษณ์อาหารประจำท้องถิ่น

“มีอีกอย่างหนึ่งที่ผมไปทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนก็คือ เราเห็นปัญหาของคนในชุมชนชายฝั่ง เขาต้องซื้อผักกิน เวลาเขาซื้อผักกินเขาจะไปซื้อผักในตลาด เราก็กังวล เพราะว่าตอนที่ผมไปจัดเวทีเก็บข้อมูล มีงบประมาณส่วนหนึ่งใช้จัดทำอาหารเลี้ยงผู้เข้าร่วมจัดเวทีกับชาวบ้าน ได้มอบให้ชุมชนจัดหาทำอาหารให้ ชุมชนเขาก็ไปซื้อผักที่ตลาดมา มาทำอาหารเลี้ยงพวกเรา เราก็บอกว่าแล้วผักที่บ้านเรา เราอยากให้ชุมชนทำเรื่องอาหารพื้นบ้าน ผมบอกว่าต่อไปเราไปประชุมที่ไหนเราจะให้ทำอาหารพื้นบ้านมาเลี้ยงพวกเราตัวเอง ไม่ต้องเอาอาหารที่อื่นมาเลี้ยงนะครับ ผมไปครั้งแรกก็ไปเอาหมูป่ามาบ้างอะไรบ้าง ผมก็บอกว่ามันไม่ใช่วิถีเรา เราคิดว่าถ้ามันเป็นไปได้เอาทรัพยากรที่มีในวิถีชุมชนมาทำดีกว่า”

“ผมก็ได้ไปบางชุมชนก็ได้กินอาหารจากหอยสารพัดเลยนะครับ เอาหอยมาทำห่อหมก ผักเผ็ดหอย หอยมาทำแกงส้ม ได้กินอะไรที่เป็นอาหารพื้นบ้านเยอะเลย ไปบางชุมชนก็ได้ไปกินแกงส้มชะครามเป็นผักของชุมชนชายทะเลเขาเนาะ ไปกินแกงกับใบหนามพุงคอกซึ่งผมไม่เคยกิน ไปกินแกงฝักมะขามเทศอ่อน ซึ่งเป็นอาหารชุมชนทั้งนั้น มันทำให้เราคิดว่าน่าทำงานวิจัยเกี่ยวกับอาหารพื้นบ้านของคนชายฝั่งมากกว่า”

“แล้วก็ทำให้เราได้เรียนรู้อีกเรื่องของผักพื้นบ้าน ผักพื้นบ้านเขาก็มีตั้งแต่เรื่องของผักชะคราม ดอกแค ยอด พวกนี้เป็นผักพื้นบ้านที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของเขานะ อย่างใบยอด มันก็เกี่ยวกับวิถีเขาเอามาทำแกงอ่อม มาทำห่อหมก ซึ่งก็เป็นวิถีของชุมชนชายฝั่งทะเลเขา แล้วแกมยอยังมีสรรพคุณคืออีกนะ คือ มันมีความเผ็ดแล้วก็มีสรรพคุณทางยารักษาสุขภาพอยู่เยอะด้วย เขาก็ปลูกได้บริเวณพื้นที่ชายทะเลนะ เพราะว่าเขาเอามาทำห่อหมกดีเสียอีกทำให้ได้กินสมุนไพร คนเรากินใบยอดเยอะๆ แล้วทำให้นอนหลับสบาย ถ่ายสะดวก ก็ทำให้คนสุขภาพดีทำไมคนในชุมชนไม่นำเรื่องนี้มาทำ ทำให้เรามองว่านี่คือ การใช้ทรัพยากร นอกจากนั้นก็ยังมีผักปลัง ต้นเป็ง พืชต่างๆ ที่เขากินยอด เขาก็จะมีผักพื้นบ้านที่เป็นวิถีของเขานะครับ”

“ใบชะคราม วันนี้จากผักพื้นบ้าน เมื่อก่อนนี้เขาบอกว่ากินจนเบื่อ เคี้ยวนี้ใครจะไปกินผักชะครามต้องเข้าคิว ถ้าไม่แจ้งไปก่อนนะ วันหยุดราชการอะไรพวกนี้ เรามีร้านอยู่ร้านหนึ่งอยู่ที่วัดเขยี่สาร ต.ยี่สาร อ.อัมพวา ร้านนี้เขาจะทำเรื่องอาหารจากผักชะคราม แล้วก็เอาอาหารพวกนี้มาทำให้นักท่องเที่ยวและคนที่เขาสนใจมาชิมกัน ปรากฏว่าพอไปชิมแล้วก็ติดใจเลยกลายเป็นว่า ร้านอาหารร้านนี้คนที่ชอบต้องพาพ่อแม่หรือญาติๆ ไปนั่งทานอาหาร ผมเห็นแล้ว วันแม่วันพ่อนี้จะมีคนจูงแม่จูงพ่อ ไปกินอาหารพื้นบ้าน ผมว่าดีนะกินอาหารแบบนี้มันก็ย่อยง่ายนะครับ”

6) นำเรื่องสมุนไพรที่มีในท้องถิ่น เช่น ขลุ้ ซึ่งเป็นวัชพืชสามารถขึ้นได้ง่ายมาก นำมาทำเป็นชาใบขลุ้ ซึ่งมีสรรพคุณละลายไขมันในเลือดได้ดี ขับปัสสาวะได้ดี โดยเฉพาะคนที่ เป็นโรคไต ไม่ต้องไปล้างไต สามารถสร้างรายได้ให้กับกลุ่มแม่บ้านบางจะเกร็งได้มากจนทำไม่ทันขาย

“พอมีผักพื้นบ้านก็จะมีพวกสมุนไพร เมื่อก่อนผมมองเป็นวัชพืชคือ “ต้นขลุ้” มันขึ้นง่ายมากเลย ต้นขลุ้มันเหมือนต้นเสื่อหมอบ มันมีดอก เดี่ยวพอดอกมันออกมามันก็ปลิวไป แล้วก็ไปงอกขึ้นเป็นต้นใหม่อีก แล้วที่สำคัญคือ จะทำลายมันก็ยากแล้ว เพราะถ้าขูดมันไม่หมดรากมันก็แตกเป็นต้นใหม่ได้อีก มันอุตสาหกรรมขนาดนั้นแล้วนะ เรายังไปทำลายมัน เราไม่เคยศึกษามันต่อว่าถ้าเราเอามันมาใช้ประโยชน์ หากคุณค่าของมันให้จอกก็น่าจะมีประโยชน์นะ มันอุตสาหกรรมให้เราศึกษาขนาดนั้น เราไม่ได้ศึกษามันจริงๆ ธรรมชาติเขาทำเพื่อเราเลยนะ แต่เราทำลายธรรมชาติกันอุตสาหกรรมโดยไม่คิดดีๆ”

“เราก็เลยนำเรื่องของขลุ้มาศึกษาเรื่องของสมุนไพร ปรากฏว่าในขลุ้มีตัวยาคือละลายไขมันในเลือดได้ดี ขับปัสสาวะได้ดี ปรากฏว่าก็นำใบขลุ้มาทำเป็นชาขลุ้ดื่ม ผมก็พัฒนาเรื่องนี้สอนให้ชาวบ้านทำพวกนี้ แล้วก็เรียนรู้เรื่องชุมชนชายฝั่ง วันนี้ขลุ้กับกลายเป็นชาใบขลุ้ที่มีมูลค่าสูงมาก วันนี้ให้กลุ่มแม่บ้านที่บางจะเกร็งทำ เขาคั่วเป็นชาขลุ้ดื่ม ขณะนี้ทำไม่ทันขาย เพราะว่ามีคนบางคนที่เป็นโรคไต เขาต้องซื้อไปชงดื่มเพื่อรักษาโรคไต เขากินชาใบขลุ้ เขากิน ไปสักเดือนแทบไม่ต้องไปล้างไตแล้ว อาการเขาดีขึ้นหมดว่า เอ๊ะ มันหายไปได้อย่างไร อันนี้เป็นคำที่ผมได้มาจากแม่บ้านที่เขามาแล้วให้ผมฟังจากการที่เขาชาใบขลุ้ไปออกตลาด นอกนั้นก็ยังมีสมุนไพรพวกเหงือกปลาหมอ ยังมีต้นอื่นๆ อีกเยอะนะครับ ซึ่งผมอาจจะจำไม่ได้ทั้งหมดเพราะว่าผมก็ไปจัดเวทีกับเขาที่ชาวบ้านก็จะเล่าเรื่องนี้ให้ฟัง ซึ่งมันเป็นอะไรที่เมืองไทยมีอะไรก็ตั้งเยอะแยะแต่ขาดการเรียนรู้”

“จากการเป็นครูภูมิปัญญาไทยทำให้เราต้องมานั่งค้นหาเรื่องพวกนี้ได้เยอะ มันก็ทำให้เรามองประเด็นอีกประเด็นหนึ่งว่า คือ ถ้าเราอยู่งานส่งเสริมการเกษตรเราก็มองว่าตรงไหนปลูกแล้วเป็นพืชเศรษฐกิจ เราก็ก็คิด

“เพราะฉะนั้นพอเขาเข้าใจว่าวิถีของเขา เขาสามารถจัดการทรัพยากรของเขาได้ มันก็สามารถสร้างรายได้ให้เขา เพราะเขาสามารถแก้ปัญหาหนี้สินของเกษตรกรได้ก็คือ เขาต้องรู้ว่าชุมชนเขา หรือพื้นที่เขามันเหมาะกับอะไร แต่ที่สำคัญทุกวันนี้ก็คือ เขาไม่รู้ พอเขาไม่รู้เขาก็อยาก เห็นใครปลูกมะม่วงแล้วดีนะ เขาก็จะไปปลูกมะม่วงตามเขาบ้าง แต่เขาไม่เคยมองว่า ถ้าเรามาปลูกละมุดสีดาละ รู้ไหมว่าวันนี้ละมุดสีดาภิโกรรัมละเท่าไร ละมุดสีดาภิโกรรัมละเกือบ 200 บาทแล้ว ทั้งๆ ที่มันเหมาะกับการปลูกกับที่ดินชายทะเลแต่ก็ไม่มีการส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องนี้”

8) การเรียนรู้ว่าไม้ประดับอะไรบ้างที่สามารถปลูกได้ในแถบพื้นที่ชายฝั่งทะเล ซึ่งมีพืชหลายชนิดที่มีใบสวยงามสามารถนำไปจัดสวนตามรีสอร์ทชายทะเลได้ เช่น ต้นเป้ง โปริทะเลค้าง เฟื่องฟ้า ดินเป็ดทะเล โป๊ยเซียน เป็นต้น

“เรื่องไม้ประดับชายทะเล มีหลายๆ ชนิดที่มีใบสวยๆ ไม้ดอกต่างๆ เยอะ ก็เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ พอเราจัดกลุ่มไว้จะเห็นว่าชายทะเลมีไม้ที่น่าสนใจที่เรียนรู้แล้วเกิดประโยชน์ ถ้าเราได้เรียนรู้จริงๆ นะ เขาไปใช้ประโยชน์ เขาไปทำเป็นที่จัดสวนอะไรต่างๆ พอจะจัดสวนชายทะเลคนที่จัด รีสอร์ทชายทะเลก็ไปเอาไม้ที่อื่นมาปลูก ทำไมไม่เอาไม้ที่ชายทะเล มันมีละ ต้นเป้ง ต้นอะไรต่างๆ กลายเป็นไม้ประดับไปได้ในตัว”

9) เรียนรู้วิธีการสังเกตและรู้จักคิดสร้างสรรค์เพื่อสร้างงาน สร้างรายได้ เพื่อสามารถพึ่งตนเองได้ เช่น ไม้โกงกาง ที่เอามาตัดเป็นท่อนเพื่อเผาถ่าน มีการทาบเปลือกโกงกางทิ้งไป ที่เปลือกจะมีเห็ดโกงกางขึ้นได้ นำมากินอร่อยดีคล้ายเห็ดนางฟ้า ซึ่งในอนาคตจะพัฒนาเป็นเห็ดเขี้ยวเขี้ยว เอาไม้โกงกางมาป่นทำเป็นก้อนเชื้อเห็ดแล้วเพาะเห็ดโกงกางขาย ทำให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนคือ ถ้าอยากมากินเห็ดโกงกางต้องมากินที่นี่ ที่อื่นไม่มี

“ในตำบลยี่สารที่เขาปลูกป่าชายทะเล ผมไปดูว่าขั้นตอนการทำถ่านเป็นอย่างไร เนื่องจากราชการกบนอกกะลา เขาไปดูแลลักษณะของการนำเสนอ แต่ผมรู้สึกกว่านั้น ผมไปดูว่าเวลาเขาจะตัดไม้โกงกางนะ เขาตัดเสร็จแล้วเขาจะมากองไว้ แล้วก็ตัดให้มันเป็นท่อนยาว ๆ ที่จะตั้งเวลาเอาไปเผาในเตาได้ เสร็จแล้วก่อนจะเอาไปเผา เขาต้องไปทาบเปลือกมันทิ้งกองในป่าเลย ปรากฏว่าผมก็ไปดูตรงกองนะ เออ... ไม้พวกนี้มันน่าจะเอาไปทำอะไร มันน่าจะเอาไปทำปุ๋ยไปทำอะไรต่อ”

“แต่กลับไปเจอสิ่งที่ดีกว่าปุ๋ยอีกก็คือ ไปเจอเห็ดเขาเรียกว่า “เห็ดโกงกาง” มันกินอร่อย คล้ายๆ เห็ดนางฟ้า แต่มันทานอร่อยมาก คนแถวนั้นเขาเรียกว่าเห็ด โกงกาง ผมยังนั่งนึกเลยว่า เดียวถ้าผมมีเวลาผมจะมาทำเรื่องนี้ก็คือ จะมาพัฒนาเอาเห็ด โกงกาง ไปเขี้ยวเขี้ยวเสร็จแล้วก็เอาเปลือกไม้โกงกางของเขาไปป่นเป็นผง แล้วก็มาอัดใส่ถุงเพาะเห็ด โกงกางขาย ใครอยากกินเห็ด โกงกางก็ไปกินที่นั่น”

“นั่นคือวิถีคิดที่เราเองแล้ว เราต้องการเพิ่มรายได้จากวัสดุเหลือทิ้งให้เขาอีกแล้ว ถ้าคนตรงนั้นฟังผมสักนิดหนึ่งแล้วเอาไปทำ เขาก็มีรายได้แล้วและเห็ด โกงกางก็จะเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนแล้ว คุณจะกินเห็ดโกงกางคุณต้องมากินที่นี่ที่อื่น ไม่มี เหมือนกับถ้ากินผักชะครามคุณก็ต้องมากินที่นี่ที่อื่นก็ไม่มี เพราะฉะนั้นก็เป็นการสร้างงานสร้างรายได้ แม้กระทั่งไม่ต้องไปสร้างงานสร้างรายได้ เขาก็พึ่งตัวเองได้แล้ว เขาใช้ทรัพยากรตรงนั้นแล้ว อันนี้คือ หลังจากที่เราไปทำงานเราก็จะเห็นกระบวนการทำงานลักษณะนี้ นั่นเป็นการแก้ปัญหาเรื่องนี้สินในส่วนหนึ่งให้กับชุมชนออกมาได้ สำหรับคนที่ต้องการเรียนรู้”

10) เรียนรู้โดยการประยุกต์นำความรู้ทางวิชาการมาใช้เพิ่มมูลค่าให้สินค้า เช่น การนำปลาหมอกเทศ ที่มีอยู่จำนวนมากตามชายฝั่งทะเลและมีราคาถูกมาก โดยได้เรียนรู้จากชาวบ้านให้แฉ่เนื้อปลาเอาก้างออกแล้วแช่น้ำปลาตากแดด 1 แดดแล้วนำไปทอด แล้วใช้ความรู้จากงานวิจัยมาช่วยเสริม คือ หลังจากตากแดดแล้วให้ใส่ตู้เย็นแล้วทอดใหม่ จะทำให้เนื้อปลาทอด เนื้อปลาข้างนอกกรอบ เนื้อข้างในนุ่ม กินอร่อยมาก

“อีกเรื่องหนึ่งที่เป็นวิถีชีวิตของเขาก็คือ สมัยก่อนนี้ชายฝั่งมีปลาที่เกิดง่ายมากก็คือ “ปลาหมอกเทศ” ชายทะเลเยอะมากเลย เพราะมันออกลูกง่ายแล้วก็โตเร็วไม่ต้องไปให้อาหาร มันหากินตามธรรมชาติ แต่ที่สำคัญคือ ปลาหมอกเทศราคาถูกมาก ไม่มีใครให้คุณค่ากับมันเลยนะครับ พอเราเริ่มไปเรียนรู้สมัยก่อนผมเข้าไปเยี่ยมชมคนในชุมชน เขามีวังกุ้ง (บ่อเลี้ยงกุ้ง) มีปลาหมอกเทศมาอาศัยอยู่มาก แล้วปลาหมอกเทศเขาก็มาทิ้ง จับมันทิ้งไปบ้าง เพราะปลาจะแย่งอาหารกุ้ง กุ้งจะเลี้ยงโตช้า เขาให้ปลาหมอกเทศผมมาเป็นแข่ง ๆ ผมเอามา ผมก็ไม่รู้จะเอาไปทำอะไรดี เอามาทอดกินบ้าง เสร็จแล้วเหลือ ผมก็เอาไปทำน้ำหมักชีวภาพ ไปทำเป็นน้ำหมักออกมาไปใช้กับต้นไม้ชนิดต่างๆ มันก็ได้ผลดีแต่ว่าดูแล้วมัน ไม่น่าจะใช้วิธีนี้ มันคงไม่ยั่งยืนถ้าทำอย่างนี้นะ”

“ทำอย่างไรให้เขามีรายได้มากกว่านี้ก็เลยไปถามกับชาวบ้านว่า ปลาหมอกเทศมันทำอะไรแล้วอร่อยที่สุด เขาก็บอกว่าเอามันมาแฉ่เอาเนื้อมันแล้วก็แช่น้ำปลา แล้วก็ไปตากแดดเดียวแล้วก็มาทอด เขาบอกว่ามันกินอร่อยมากเลย หลังจากนั้นผมก็ลองไปทำ แล้วก็ไปซื้อเขามากินบ้างแล้วบอกเขาว่าเอางานทางวิชาการ ไปใส่หน่อยไหม ไม่ต้องทำอะไรเยอะเลย ปลาที่เขาแฉ่แล้ว แช่น้ำปลาและตากแดดเสร็จเรียบร้อยแล้วก็เอาไปแช่เย็น ใส่ตู้เย็นไว้ พอใส่ตู้เย็นเสร็จแล้วลองเอามาทอดใหม่ดูสิ มันจะทำให้เนื้อปลาทอดข้างนอกแล้วข้างในนุ่ม”

“วันนี้รู้ว่าปลาหมอกเทศกิโลกรัมละเท่าไร ปลาหมอกเทศกิโลกรัมละ 100 บาทแล้วนะ จากเมื่อก่อนกิโลกรัมละ 5 บาท 8 บาท 15 บาท เป็นตัวนะครับ ขายทั้งตัว แต่ตรงนี้ถ้าเป็นเนื้อปลาขายกิโลกรัมละ 100 บาท แล้วถ้าไปต้องดูว่า วันนี้กลุ่มแม่บ้านที่ผมไปสร้างไว้ที่นั่นนะ ไม่มีปลาหมอกเทศจะให้ทำแล้ว ปลาหมอกเทศโตไม่ทันแล้ว เราต้องเลี้ยงมันแล้ว”

“เห็นไหมนี่คือ “การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่แล้วก็ใช้ภูมิปัญญา” ผมก็ไม่ได้เก่งมาจากไหน แต่ผมใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านมาต่อยอดพัฒนาให้เขาเห็นคุณค่ามากขึ้นแล้วใช้เพิ่มคุณค่าของมัน แล้วก็เพิ่มราคามาอีก วันนี้ถ้าคนไปกินอาหารพวกทะเลพวกนี้ เราก็จะได้กินพวกนี้นะครับ ถ้าไปแล้วอาจารย์ลองไปกินดู สุขยอดแล้วถ้าไปกินแล้วจะติดใจนะ”

จุดเด่นของหลักคิดและวิธีการปฏิบัติที่ทำให้หลุดพ้นจากหนี้สิน

หลักคิดการแก้ไขปัญหาหนี้สินของคุณสรณพงศ์ เน้น “การเรียนรู้จากสิ่งที่ตนเองมีอยู่” นั่นคือ “การเรียนรู้การนำทรัพยากรในท้องถิ่นหรือในชุมชน” เช่น สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ผักพื้นบ้าน มาใช้ให้เกิดประโยชน์ โดย 1) เห็นคุณค่าสิ่งที่มีอยู่ 2) หาความรู้เพื่อเพิ่มมูลค่าให้เกิดประโยชน์สูงสุด และ 3) ต่อไปก็จะเกิดมูลค่าหรือรายได้ตามมา โดยการ “ให้คิดเป็น”ว่าจะทำอะไรเพื่อสร้างงาน สร้างรายได้เพื่อนำมาปลดหนี้สินได้ หรืออย่างน้อยที่สุด ก็สามารถ “พึ่งตนเองได้” เพราะรู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ ดังที่คุณสรณพงศ์กล่าวว่า

“การเรียนรู้เรื่องการใช้ทรัพยากรต่างๆ พวกนี้เป็นเรื่องหนึ่งที่เรากับชาวบ้านไปนั่งเรียนรู้ร่วมกัน แล้วก็ทำให้เขาได้กระตุกความคิดของเขาว่า ถ้าเขาเอาเรื่องนี้มาทำก็จะได้อะไรขึ้นเยอะ ตอนนี้ก็ละมุดสีดา ก็เริ่มขยายขึ้น มะขามก็เริ่มขยายขึ้น ผักชะครามกลายเป็นของแปลกที่คนอยากไปกินเยอะขึ้นนะครับ แล้วก็การใช้ทรัพยากรชายฝั่งทะเลที่เขาหาได้ก็มีการเรียนรู้กันมากขึ้น เอาไปใช้ประโยชน์มากขึ้น”

“จากการที่เราลงไปทำเวทีชาวบ้านเรียนรู้ร่วมกับเขานะครับ เราก็เอาผลประโยชน์ตรงนั้นคืนให้เขาไปนะครับ เพราะฉะนั้นเรื่องของหนี้สิน ถ้าเราเข้าใจแล้ว ถ้าชาวบ้านได้เรียนรู้ก็แก้ปัญหาหนี้สินของตัวเองได้ แค่อุบัติภาพของตัวเองว่าทำอะไรได้ เขาก็สามารถที่จะทำอะไรได้ ตอนนี้ถึงบอกว่าเราแก้ปัญหาหนี้สินให้กับคนที่อยากเรียนรู้ แล้วถ้าเป็นคนที่ไม่ได้มาเรียนรู้ร่วมกับเราก็จะมีปัญหา”

กับคำถามที่ว่า คนที่รู้จักปลัดหนี้ตนเองได้หรือคนที่พึ่งพาตนเองได้ จะต้องรู้จักเรียนรู้และต้องเรียนรู้จากเรื่องของตัวเองหรือจากพื้นฐานของตัวเอง ถูกต้องไหมครับ “ใช่ครับ คือรู้จักสิ่งที่เรามีอยู่ก่อน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบอกกว่าปลูกในสิ่งที่กิน กินในสิ่งที่ปลูก แต่เราไม่เคยรู้ว่าไอ้ที่ปลูกมีอะไร ไอ้ที่ขึ้นเองก็ไม่ค่อยดูอีกเหมือนกัน ไอ้ที่มันขึ้นเองนั่นแหละก็ต้องดูด้วยว่ามันขึ้นเองได้ในท้องถิ่นของเราเอง”

คุณสรณพงษ์จึงได้ยกตัวอย่างการ “สร้างกุศโลบาย” หรือ “วิธีคิดที่จะพึ่งพาตนเอง” ยกตัวอย่างเช่น การเปรียบเทียบระหว่าง “ผักตลาด” กับ “ผักฉลาด” ผักตลาด คือ ผักที่ซื้อในตลาดซึ่งผู้ซื้อต้องรับความเสี่ยงในการบริโภคอาจไม่ปลอดภัย เช่น มีสารเคมีตกค้าง กับ ผักฉลาด คือ ผักที่ขึ้นเองในท้องถิ่น ฉลาดที่เอาตัวรอด ไม่ต้องใส่ปุ๋ยก็ขึ้นเองได้ ถ้าคนเลือกกินผักฉลาดก็แสดงว่าเป็นคนฉลาด เพราะรู้จักเลือกกินในทรัพยากรที่ตนเองมีอยู่ นอกจากฉลาดแล้วชีวิตยังยืนยาวนาน เพราะเป็นผักปลอดสารพิษ เราจึงได้มีคำว่า ผักตลาดกับผักฉลาดให้ชุมชนได้เรียนรู้

“ผมเลยแยกผักตรงนี้ออกมาเป็น 2 ชนิด ได้แก่ “ผักตลาด” คุณไปเสี่ยงดวงเอาเองว่าจะมีสารพิษหรือไม่มีสารพิษ อีกตัวหนึ่งก็คือ “ผักฉลาด” ผมตั้งให้มันเป็นผักฉลาดเพราะว่ามันขึ้นเองได้ ไม่ต้องไปใส่ปุ๋ยไม่ต้องไปดูแลอะไรมันมาก มันฉลาดที่จะเอาตัวรอดได้ จันคนกินก็ฉลาดไปด้วย ถ้าคนกินไม่ฉลาด ก็ต้องไปกินผักตลาดไปก่อน”

“อันนี้ก็ป็นกุศโลบาย เป็นวิธีคิดที่เรามองว่า ทำไมเราไม่สร้างวิธีคิดที่จะพึ่งพาตัวเอง ที่จะเห็นคุณค่าจากทรัพยากรที่เรามีมาก่อน เราก็แยกเรื่องผักฉลาดกับผักตลาดให้ชุมชนได้เรียนรู้ ชุมชนก็เรียนรู้ว่าจันกินผักฉลาดดีกว่า จันจะได้ฉลาด ชีวิตจันจะได้ยืนยาวนานอะไรประมาณนั้น”

“การเห็นคุณค่าของสิ่งที่มีอยู่เป็นสิ่งสำคัญมาก ปัญหาสำคัญคือ “เราไม่เห็นคุณค่าของสิ่งที่มีอยู่” ทำให้สิ่งที่มีอยู่เหล่านั้นสูญหายไปหมด แต่ถ้าเราหาคุณค่าของมันเจอ พอเห็นคุณค่าของมันแล้วจะเกิดมูลค่าขึ้นมาเอง”

ในส่วนของการมีหนี้สินคุณสรณพงษ์มองเรื่องนี้ว่า เราต้องทำตามกำลังที่มี ถ้ามีหนี้สินก็ต้อง “มีหนี้สินที่พอเพียง” คือ ไม่ใช่มีหนี้สินเยอะเกินความจำเป็น ในส่วนตัวก็มีหนี้สินเพื่อที่จะทำการเกษตรเพื่อสร้างคุณค่าและเพิ่มมูลค่าต่อ ซึ่งเป็นหนี้สินที่ก่อให้เกิดรายได้ สามารถทำได้

“ผมไม่ได้คิดจะสร้างหนี้สิน เพราะคิดว่าเราก็กทำตามกำลังตามวิถีที่เราอยู่ได้ ถ้ามีหนี้สินก็มีที่พอเพียง คือไม่ได้มีเยอะเกินความจำเป็นอะไรอย่างนั้น ถ้ามามีหนี้สินแต่มีลักษณะที่ว่าเราไปซื้อที่ดินเพื่อทำการเกษตร เพื่อที่จะเอาไปสร้างคุณค่า แล้วก็ไปเพิ่มมูลค่าของมันต่อ”

วิธีการปฏิบัติเพื่อสามารถจัดการหนี้สินของคุณสมพงษ์ มีดังนี้

1. **ต้องเรียนรู้ก่อนก่อหนี้** เราต้องเรียนรู้ให้เข้าใจก่อนว่าเราก่อหนี้เพื่ออะไรและมีโอกาสที่จะใช้หนี้ได้อย่างไร วิเคราะห์รายได้ที่มีอยู่ สามารถใช้หนี้ได้พอไหม คว้าครอบครัวเราสามารถช่วยชำระหนี้ได้ไหม

“สำหรับเรื่องหนี้ ก่อนที่เราจะไปก่อหนี้เราต้องดูก่อนว่า เราจะไปก่อหนี้มาเพื่ออะไร แล้วเรามีโอกาสที่จะใช้หนี้เขาได้อย่างไรนะ เวลาจะเป็นหนี้ก็ต้องไปคว้า แล้วรายได้ที่เรามีอยู่นั้นมันมีพอไหม คือ ก่อนจะก่อหนี้ต้องมองประเด็นนี้ก่อน แต่บางคนเขาก็บอกก็ฉันจำเป็นนะ ลูกฉัน ไม่มีจะต้องไปเรียนหนังสือ อันนั้นก็เป็นการหนีหนี้ มันคนละกรณีกับการเป็นหนี้แบบนี้ ถ้าเป็นหนี้กรณีอย่างนั้นแล้วเราก็กต้องมานั่งคิดว่า แล้วลูกเราช่วยเราได้บ้างไหม”

“วันนี้ผมมอง ไปถึงวิถีในครอบครัวด้วยซ้ำ ลูกเราๆ เคยสอนให้เขารู้จักการใช้เงินหรือยัง แล้วรู้จักการหาเงินบ้างหรือยัง แต่ถ้าเรายังไม่บอกว่าวิธีใช้เงินกับวิธีการหาเงินมันต้องสมดุลกัน บังเอิญผม โคนเลี้ยงมาอย่างนี้ พอรู้ว่าแม่ไม่ค่อยมีรายได้ เราก็กคิดว่าเราจะช่วยครอบครัวได้อย่างไร นั่นก็คือ ช่วยแม่แบ่งเบางานในบ้าน ทำเองได้ไหม คือ ผมอาจจะเป็นคนคนโตแล้วหุงข้าวเป็น ทำกับข้าวเป็น ทำขนมเป็น เพราะเรียนรู้มาจากคุณย่าเป็นคนทีเรียนรู้ตรงนี้มาก ฉะนั้น ทุกคนก็ต้องเริ่มจากการเรียนรู้”

2. **ต้องมีความรู้ในสิ่งที่เราจะไปทำ** ถ้าเราเรียนรู้จะทำให้ความเสี่ยงลดน้อยลง ถ้าเราเรียนรู้โดยเริ่มจากเล็กๆ จะมีการพัฒนาความรู้ของเราไปจนเรามั่นใจว่าถ้าเราทำอย่างนี้สามารถสร้างรายได้เพิ่มได้

“เราต้องรู้ตัวเองก่อนว่าเรามีองค์ความรู้เรื่องนี้หรือยัง เช่น ต้องการเลี้ยงกุ้ง หรือว่าต้องการปลูกส้มโอ ถ้ายังไม่รู้ว่าส้มโอปลูกอย่างไร ปลูกในดินแบบไหน มันต้องเรียนรู้ก่อน ถ้าเราเรียนรู้ก่อน ความเสี่ยงเราจะมีน้อย แล้วที่สำคัญก็คือ การเรียนรู้ให้เริ่มงานจากเล็กไปหาใหญ่ ไม่ใช่เริ่มจากใหญ่ไปหาเล็ก เพราะทุกคนเรียนรู้ทำที่เดียวรายละเอียด แต่ถ้าเกิดมันไม่รายละเอียด มันกลายเป็นหนี้เยอะ แต่ถ้าเราเรียนรู้จากสิ่งเล็กๆ น้อยๆ ขึ้นไปแล้วลองทำดูก่อน มันก็สามารถที่จะพัฒนาความรู้เราไป โดยเรามั่นใจว่าถ้าเราทำอย่างนี้ มันสามารถสร้างรายได้ได้ เราก็กทำเรื่องนั้นต่อไป”

3. **ทำบัญชีครัวเรือนของตนเอง** เพื่อดูค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นของเราทุกวัน ทำให้รู้จักตนเองมากขึ้น ฐานะปัญหาของตนเองมากขึ้น บางคนไม่รู้ว่าเป็นหนี้เพราะอะไร การทำบัญชีครัวเรือนทำให้เราได้เรียนรู้ว่า อะไรบ้างที่จำเป็น อะไรที่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย โดยให้เริ่มจากตนเองก่อน เริ่มจากเท่าที่ทำได้ อย่าทำให้ยุ่งยากจะทำให้ไม่อยากทำ วิธีง่ายๆ เช่น ในแต่ละเดือนให้นำใบเสร็จรับเงินทุกใบที่เราจ่ายเงินมารวมไว้ด้วยกัน ต่อไปจะค่อยๆ สร้างนิสัยให้ทำเป็นประจำ ยิ่งทำได้ละเอียดเท่าไรยิ่งมองเห็นตัวเราได้มากเท่านั้น

“เรื่องของเราอีกอย่างหนึ่งก็คือ บางคนเขาไม่รู้ว่าเป็นหนี้เพราะอะไรนะครับ เพราะเราก็กใช้จ่ายทุกวัน แต่จริงๆ นะ เราไม่เคยทำบัญชีไว้เลยว่าอะไรบ้างที่จำเป็นสำหรับเรา อะไรบ้างที่เราใช้จ่ายรู้สึกว่าจะไม่จำเป็น

สำหรับรายละเอียด เพราะบางทีการใช้จ่าย พอมีสตางค์ก็ใช้จ่ายไปเรื่อยๆ มันต้องใช้จ่ายตามความจำเป็นนะครับ บางทีก็ไม่จำเป็นก็ไปใช้จ่าย”

“แล้วก็ต้องรู้สถานการณ์ว่า ขณะนี้ครอบครัวเป็นอย่างไร เพราะฉะนั้นถ้าเราทำบัญชีครัวเรือน แล้วเริ่มจากบัญชีตัวเองก่อนนะ ถ้าทุกคนทำบัญชีของตัวเองได้ บางคนก็บอกว่ายากนะ เพราะไม่มีใครจะจดได้ ก็ทำเท่าที่ทำได้ก่อนก็ได้ บางคนเราบอกเหมือนกับว่าต้องบังคับ ก็ทำเท่าที่ทำได้เราก็จะเริ่มรู้ว่า พอทำอย่างนี้แล้วดีนะ มันค่อยๆ สร้างนิสัย แต่บางคนเหมือนหักคิบบ ต้องทำให้ได้วันนี้ลืมนิดไปหน่อย มันอาจจะมึนบ้างที่เราลืมนิดบ้างก็ไม่มีเป็นไร แต่อย่างน้อยๆ เราก็ได้รู้แล้วว่า เดือนนี้เราใช้จ่ายอะไรไปบ้าง มันก็ทำให้เรา”

“ผมทำค่อนข้างเป็นธรรมชาติมากกว่า แต่เอามันมาเรียนรู้ด้วยพอทำเสร็จแล้ว ถ้าไม่ใช่ทำเสร็จแล้วหาไม่เจออยู่ไหนไม่รู้ ก็ไม่ได้เรียนรู้อีก เพราะฉะนั้นก็จดไว้ให้เป็นที่เป็นทางแล้วได้แค่ไหนก็แค่นั้นก่อน แล้วเดือนหน้ามันก็จะเกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้นมาเองว่า เราทำได้ขนาดนี้มันยังได้ขนาดนี้นะ ถ้าเรียนรู้ข้างหน้า วันนี้ไม่ต้องทำอะไรมาหรอก ผมทำง่ายๆ ก็คือ บิลทุกใบ เอามารวมไว้ที่เดียวกันก่อน เดือนหนึ่งรู้แค่นี้ก่อน อันอื่นมันอาจจะยังไม่รู้บ้างก็ไม่มีเป็นไร ถ้าเราทำได้ละเอียดมากเท่าไรก็มองเห็นตัวเรามากขึ้นเท่านั้นแหละ ทำไปเรื่อยๆ มันจะพบวิธีการใหม่ๆ ที่ดีกว่า”

“เพราะฉะนั้นการทำบัญชีก็เหมือนกันต้องเริ่มจากง่ายๆ นะ อย่าไปเริ่มยากๆ บางคนบอกว่าต้องทำอย่างนี้ ดีบัญชีอย่างนี้ ไม่ต้องทำอะไรเลยก็ได้ใบเสร็จหรือว่าทุกใบ ถ้าซื้ออะไรแล้วเขาออกใบเสร็จอะไรได้ก็เก็บไว้ก็เริ่มพอรู้แล้ว แต่ถ้าเราจดได้ก็จะยิ่งทำให้เรารู้มากขึ้น เพราะฉะนั้นทำให้เรารู้จักตัวเองมากขึ้นรู้ปัญหาของตัวเองมากขึ้น ว่าเราใช้จ่ายอย่างไร ก็อันนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เรารู้ถึงการที่จะจัดการหนี้ได้ หรือจัดการตัวเองได้”

4. ทำบัญชีครัวเรือนของครอบครัว เพื่อดูค่าใช้จ่ายของครอบครัวในแต่ละวัน เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าโทรศัพท์ ค่าแก๊ส ค่าน้ำมัน ค่าอาหาร ซึ่งรายการต่างๆ เหล่านี้เราสามารถกำหนดได้ หากใช้ไม่หมดให้นำมาเก็บออมไว้ ทำให้สามารถจัดระบบได้

“การจัดการวางแผนการใช้จ่ายของครอบครัวก็เริ่มจากทุกคนก็ต้องทำรายจ่ายของตัวเอง ส่วนภาพรวมๆ ของครอบครัวเรา ผมก็จะดูภาพรวมว่าเดือนนี้ค่าไฟเท่าไร เพราะบิลมีอยู่แล้ว ค่าน้ำประปาเท่าไร ค่าโทรศัพท์ ค่าแก๊ส ค่าข่าวสาร ค่าน้ำมันพืชที่เราใช้ แล้วก็ค่าอาหารแต่ละวันๆ แต่ละวันเรามองไว้เลย เราตั้งไว้เลยก็ได้สมมติวันละ 100 บาท เดือนหนึ่งเรารู้แล้วค่าอาหารเท่าไร แต่ถ้าเราใช้ไม่ถึง เดือนหนึ่งมันเหลือแล้วไปไหนก็เอาไปเข้าออมไว้ ก็จัดระบบอย่างนี้ได้ ถ้าเหลือเป็นกองๆ เรารู้ว่าเดือนนี้เงินส่วนไหนที่เหลือ”

5. ความรู้เป็นสิ่งสำคัญ บางคนมีความรู้เยอะแต่ไม่ใช้ความรู้ในการดำเนินชีวิต กลับใช้ชีวิตไปอีกอย่าง เช่น ไปกินอาหารที่ไม่มีประโยชน์ หรือกินเหล้ามากกว่ากินข้าว เป็นต้น ดังนั้น มีความรู้ต้องใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์กับชีวิต

“แล้วความรู้ที่สำคัญที่สุด ความรู้ที่สอนในโรงเรียนต้องสอนความรู้เกี่ยวกับเรื่องพวกนี้เยอะ ๆ ขึ้น บางคนมีความรู้แต่ไม่ใช่ความรู้ในการดำเนินชีวิตได้ กลับใช้ไปชีวิตอีกอย่างหนึ่ง มีความรู้เยอะ แต่ใช้ความรู้ไปกับอีกเรื่องหนึ่งนะ ไปกินของที่ไม่มีประโยชน์ เดือนๆ กินเหล้ามากกว่ากินข้าว อันนั้นก็จะมีปัญหาโดยตัวเอง ถ้า

เราไม่ค้นหาตัวเองให้เจอ เราก็ยังเป็นหนืออยู่นั้นแหละ และก็จะมีผลต่อสุขภาพ รายจ่ายก็จะเพิ่มขึ้นอีกจากค่ารักษาพยาบาล”

ข้อเสนอแนะเพื่อเตรียมตัวให้พร้อมสำหรับการประกอบอาชีพของนิสิตบัณฑิตสาขาส่งเสริมการเกษตร

คุณสรณพงษ์มีลูกชาย 2 คน ลูกสาว 1 คน เรียนจบแล้ว และได้สอนให้เขารู้จักการหาเงินและรู้จักการใช้เงิน ช่วงที่เรียนเขาก็สามารถหารายได้ด้วยตนเอง เช่น เป็นไกด์นำเที่ยว ไปช่วยกลุ่มแม่บ้านขายของผลิตภัณฑ์กลุ่ม คือเรียนรู้กับวิถีที่เขาเห็นอยู่ตลอดเวลา เขาเริ่มเรียนรู้ด้วยตนเองว่าจะนำสินค้าชนิดใดขาย หาแหล่งขายเพิ่มเติม ดังที่คุณสรณพงษ์ได้เล่าให้ฟังว่า

“ครอบครัวผมมีผมทำงานเป็นข้าราชการ ภรรยาผมก็ทำงานเป็นข้าราชการเหมือนกัน ลูกๆ ก็ไปเรียนตอนนี้ก็จบมาคนหนึ่งแล้วก็ไปเป็นครูกศน.ก็ไปเรียนป.บัณฑิตนะครับ ไปเรียนด้วยก็ไปทำงานด้วย ว่างๆ ก็ไปเป็นไกด์ทัวร์นำเที่ยว เขาก็มีรายได้กับเรื่องพวกนี้ของเขา เขาก็ต้องพึ่งตัวเองได้ เขาพัฒนาตัวเองและเขาก็ต้องจัดการตัวเองได้ ลูกชายอีกสองคนก็ไปเรียนๆ จบแล้ว แต่ตอนที่เรียนนะครับ เขาก็เรียนรู้ พอติผมทำงานกับกลุ่มแม่บ้านเยอะ เขาก็ไปขายของกับกลุ่มแม่บ้าน แทนที่ลูกชายผมจะไปเดินเที่ยวเหมือนลูกคนอื่นเปล่า เขาไปช่วยกลุ่มแม่บ้านเขาขายของ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเขาก็ให้รายได้”

“เดี๋ยวนี้ลูกชายคนกลางจบปริญญาตรีแล้วก็ไปเรียนปริญญาโทที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์นั่นแหละ ในขณะที่เรียนปริญญาโท เขาก็ไปค้าขายไปเปิดร้านขายเสื้อผ้าอะไรของเขาไปในตัว แล้วก็เอาเงินตรงนั้นไปเรียนปริญญาโทด้วย ผมก็ช่วยเขาอย่างเดียวก็คือ ค่าเทอม ค่าหน่วยกิต ค่าเรียนเขาจัดการเอง แล้วเขาก็ไปทำเป็นกลุ่มกับเพื่อนเขาจะครับ ไปเปิดร้านเสร็จแล้วเขาก็ไปซื้อรถยนต์ของเขาเอง โดยที่ผมไม่ต้องไปยุ่งอะไรเลย คือ “เขาเรียนรู้กับวิถีที่เขาเห็นอยู่ตลอดเวลา” คือ เขาไปขายของเขาก็รู้ว่าวันนี้เขามีรายได้เท่าไร “เขารู้จักการหาเงินแล้วเขาก็รู้จักการใช้เงิน” เพราะฉะนั้นเขารู้แล้วว่าเงินนี้มันหาอย่างนี้ละ แล้วมันใช้มันก็ต้องใช้อย่างนี้นะ”

“เวลาผมให้เงินลูกผม ผมก็จะให้ เช่นคนเล็กไปเรียนที่มหาวิทยาลัยศิลปากรก็ไปเรียนที่ชะอำ เพชรบุรี ผมก็จ่ายเขาไปอาทิตย์ละ 1,000 บาทเป็นค่าอาหาร ค่ารถ ค่าอะไรเสร็จ เสาร์-อาทิตย์เขาก็กลับมาขายของ เขาทำการบ้านเสร็จ เขาก็ไปขายของกับกลุ่มกับที่เขาข้าง เขาก็มีรายได้ของเขาส่วนหนึ่ง มันก็เป็นความสุขของเขา เขาก็ดูแล้วลูกเราคงไม่เป็นอะไรหรอก ก็ไปทำเรื่องอาชีพของตัวเอง”

“ตอนที่เขาจบมาแล้วนะ เขาก็ยังมาถามผมว่าจะให้เขาทำอะไร ตอนที่เขาขายแค่งนมสายไหม รายได้อาทิตย์หนึ่งเขาได้ 1,000 กว่าบาทแล้ว ขายสายไหมอย่างเดียวนะ ยังไม่ได้มองว่าขายลูกดาวอะไรที่เขาไปขายกับกลุ่มไปหูนกับเขา เขาเริ่มเรียนรู้หมดแล้วไง พอเขาเริ่มลงมือทำของเขาเอง กลุ่มแม่บ้านก็บอกเอาตรงนี้เป็นส่วนของเรอนะ เรอลงทุนเอง เขาก็ได้เริ่มเรียนรู้แล้วก็ลงมือทำเอง เขาก็จะจัดการของเขาเอง แล้วเขาก็ไปทำเอง”

แล้วในแง่ของคำแนะนำให้กับลูก สำหรับการเตรียมความพร้อมในการประกอบอาชีพนะคะ คุณสรณพงษ์ตอบว่า

“พอดีที่ลูกผมเรียนจบเขาก็จะไม่มานั่งอยู่เฉย คือ เขาไม่ค่อยอยู่บ้าน เขาก็จะไปค้าขาย กลางคืนก็กลับมาประมาณเที่ยงคืนบ้าง ตอนเช้าก็มานั่งคุยกันเป็น 1 ชั่วโมง มีปัญหาอะไรไหม เขาก็มาปรึกษาก่อนว่า เขาจะไป

เปิดร้าน เขาจะไปขายที่นั่นๆ เขาก็จะเซ้งร้านนี้ราคาเท่านี้ เขาหุ้นกับเพื่อนเขาเป็นอย่างนี้ เราก็บอกว่าแล้วหุ้นแล้วเป็นอย่างไร เราก็มักจะให้ข้อคิดเขาว่า ไปทำแล้วต้องลงทุนอย่างไร แล้วก็ปีเราจะคืนทุน แล้ววันหนึ่งเรามีรายได้เท่าไร ที่เราขายได้ประมาณการรายได้กับรายจ่ายที่เราจะเสีย ที่ที่เราจะลงทุนเป็นอย่างไร แล้วเราจะไปเอาทุนมาจากไหนทำต่อ เขาก็คิดว่าวันนี้มันหมุนเงินทัน เขาก็คิดว่าวันหนึ่งมันขายได้เท่านี้”

“แล้วเขามีตลาดเครือข่าย เขารู้เขาเริ่มทำเรื่องเครือข่าย เขาไปฝากเพื่อนเขาขาย ก็มีรายได้ เขาก็มีรายได้ส่วนหนึ่ง เขาเริ่มเรียนรู้แล้วเขาเริ่มทำของเขาเองได้ แล้วเขาก็เอาตรงนั้นมาคุยให้เราฟัง แล้วเราก็ได้ความรู้ไปด้วย ก็ได้เห็นกิจการของเขาโตไปอย่างนี้ เราก็มองออก ตอนนี่ยังมีปัญหาหน้าท่วมที่อยุธยาเขาก็บอกเขาขาดรายได้ไปหลายวัน ทำให้รายได้ตรงนั้นมันหายไป ตรงอื่นมันยังไม่หาย”

“เขาก็จะมีจุดลดความเสี่ยงก็คือ เขาก็เอาสินค้าจากทางอยุธยามาขายอีกที่หนึ่ง คือ ตลาดน้ำอัมพวา เขาไปขายทุกอาทิตย์ วันนี้เขาก็ไปขายตลาดน้ำอัมพวา เสาร์-อาทิตย์ตอนนี้เขาก็กลับไปขายกันที่อยุธยาอีกที่หนึ่ง เขาก็ไปเปิดร้านกันที่อยุธยา ลูกชายคนกลางก็ไปเปิดร้านที่อยุธยา ถ้าอยุธยามีปัญหาเขาก็มาขายที่อัมพวา เพราะฉะนั้นเขาก็จะมีที่ขายหลายๆ ที่แล้วเขาก็จะลดความเสี่ยงได้ แล้วสินค้าเขาก็คิดว่าตัวไหนล่ะที่ตลาดต้องการ เขาก็ได้เรียนรู้แล้วเขาก็ทำไป แล้วก็ทำให้มันสอดคล้อง ที่สำคัญสินค้าต้องทำอะไรได้มากเท่าไร เขาออกแบบเองได้มากเท่าไร เขาขายเสื้อเขาก็จะออกแบบเอง สถานการณ์แบบนี้ คือ เขาเริ่มเรียนรู้ด้วยว่าโลกของเขาเป็นอย่างไร โลกตลาดของเขาเป็นอย่างไร”

“สรุปก็คือผมได้ให้คำปรึกษาเรื่องปัญหาการทำงานและให้ข้อคิดเห็นเรื่องการลงทุน การคืนทุน โดยดูจากรายได้และรายจ่ายต่อวัน แหล่งทุน ทำให้เราได้เรียนรู้ไปด้วยและได้เห็นกิจการของลูกเติบโตไปด้วยครับ”

ดังนั้น **หลักสำคัญของการเตรียมความพร้อมสำหรับประกอบอาชีพที่คุณสมพงษ์ได้ให้คำแนะนำไว้สรุปได้ดังนี้**

1. **สอนให้เรียนรู้** การเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญอย่างเช่น กลุ่ม มีอยู่ในท้องถิ่นมากมาย ถ้าเราไม่เรียนรู้ก็เป็นวิชาชีพ แต่ถ้าเราเรียนรู้ก็กลายเป็นสมุนไพรมีคุณค่าได้

“พี่น้องเกษตรกรหรือว่าชาวนา เราไม่เคยเรียนรู้ว่าจริงๆ เรามีเรื่องดีๆ นะ แต่ว่าเราไม่เคยรู้ว่าโลกของเราเป็นอย่างไร โลกของคนชายฝั่งอย่างกลุ่มนี้มันเกิดขึ้นมานานแล้ว ผมเห็นตั้งนานแต่ไม่มีการเรียนรู้ พอไม่มีการเรียนรู้มันก็กลายเป็นวิชาชีพ แต่พอมาเรียนรู้มันกลายเป็นยา กลายเป็นสมุนไพรมีคุณค่ามาก สามารถขับปัสสาวะได้ดี บำรุงไตได้ดี”

และที่สำคัญ การเรียนรู้ คือ **“ให้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง”** คือ ทดลองทำ ทำทีละน้อย เพื่อให้เกิดความมั่นใจ เช่น ทดลองทำแจกให้เพื่อนบ้านชิม หากผลตอบรับดีจึงทำขายต่อไป

“เพราะฉะนั้นการเรียนรู้ของลูกผม ผมก็ให้เขาเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงแต่ค่อยๆ เรียนรู้ไปไม่ใช่เรียนรู้แล้วลงทุน เขาเรียนรู้เขาขายมันตรงนี้ตั้งแต่เขาเรียนมัธยมนะครับ ผมก็เห็นเขาทำเรื่องนี้ได้แล้ว เขาก็ทำไปเรื่อยๆ แล้วก็เริ่มเข้าใจการลงทุนการทำมาเล เขาเริ่มมองทิศทางการทำงานเป็น”

“เราทำพวกนี้เกษตรกรต้องรู้เรื่องพวกนี้ พอเกษตรกรจะทำเรื่องพวกนี้ หรือว่าชาวบ้านจะทำเรื่องพวกนี้ แต่ขาดการเรียนรู้หรือขาดการแนะนำที่ดี เพราะฉะนั้นคนที่จะนำเขาคิดมันสำคัญเหมือนกัน แล้วที่สำคัญคือ เขาต้องรู้จักตัวเองก่อนว่าเขาทำอะไรได้บ้าง”

“บางที่ผมบอกว่าไฮ้ตรงนี้ก็ทำไม่ได้ เขาก็บอกว่าจะทำไปได้อย่างไร เขายังไม่มั่นใจในสิ่งที่เขามีเลย มันก็เลยยาก ฉะนั้นก่อนที่จะมั่นใจต้องทำแล้วกินให้ได้ก่อน ทำแล้วใช้ให้ได้ก่อน ถ้าทำแล้วใช้ได้ แล้วเอาไปแจกเพื่อน หลังจากนั้นค่อยทำขายให้เกิดรายได้”

2. **ลงมือทำ** ชาวบ้านเขามีความรู้แต่เขาไม่รู้ว่าจะนำความรู้มาใช้อย่างไร เปรียบเสมือนกับความรู้เป็นมรดกคาบอาณัติ แต่จะใช้มรดกคาบนี้ได้อย่างไรให้เกิดประโยชน์ บางคนก็ใช้สันมรดกพันต้นไม้แทนที่จะใช้กรมมรดก เพราะไม่เข้าใจวิธีการใช้ ฉะนั้นเรื่องของการลงมือทำ สำคัญมาก ถ้าไม่ลงมือทำก็ไม่เข้าใจเพราะเรามีความรู้แค่ทฤษฎีแต่ไม่ได้ลงมือปฏิบัติ

“ผมไปปัจฉิมนิเทศให้กับนักศึกษาปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษมเมื่อหลายปีที่แล้ว ก็ไปบอกนักศึกษาเขาว่าพวกเรานี้เรียนจบแล้วนะ คุณครูก็ให้มีคคาบอาณัติไปอันหนึ่งจะเอามรดกคาบอันนี้ไปใช้อย่างไรให้เกิดประโยชน์ บางคนยังมองไม่ออกเลยว่าครูให้ข้อมูลเอาทางคมนะไปใช้ บางคนก็ไม่เข้าใจเอาทางสัน ไปพันต้นไม้มันใช้ประโยชน์ได้ไหม ฉะนั้น เรื่องของการที่ลงมือทำจึงจะเกิดความรู้จริง มันไม่ได้ลงมือทำไ้ถึงไม่รู้จริง ถ้าไม่ลงมือทำก็ไม่เข้าใจหรือตอนเรียน ก็เอาสันไปใช้ก็คือ เรียนแต่ทฤษฎี แต่ถ้าเรียนปฏิบัติด้วย ครูเขาก็ว่านี่ต้องใช้ทางคมนก็คือ มันต้องใช้วิธีนี้มันถึงจะได้ผล”

วิธีที่คุณสรวณพงษ์ทำอยู่ในขณะนี้เพื่อให้ชาวบ้านได้มีความรู้ (ภาคทฤษฎี) และได้ลงมือทำ (ภาคปฏิบัติ) ด้วย คือ “การตั้งเครือข่ายมหาวิทยาลัยภูมิปัญญาท้องถิ่นสมุทรสงคราม” เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ “ให้เข้าถึง เข้าใจ และพัฒนา” ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงให้ข้อคิดในเรื่องนี้ไว้ให้กับประชาชนแล้ว

“วิธีการเรียนรู้ของผมที่นี้เหมือนกันกับเครือข่ายอื่น ผมมาตั้งเครือข่ายมหาวิทยาลัยภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงครามเพราะว่าชาวบ้านเขามีความรู้ไ้ แต่เขาเอาความรู้ไปใช้เขายังไม่รู้ว่าจะใช้อย่างไรเลย นั่นคือการเรียนรู้ในสิ่งที่ต้องรู้ ให้เข้าถึง ให้เข้าใจถึงจะไปพัฒนา ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ข้อคิดเรื่องนี้นะ คีมากเลย”

“ถ้าเราไม่รู้ ไม่เข้าถึง ไม่เข้าใจ แล้วเราไปพัฒนาเขา เราก็ไม่รู้หรือ ที่นักวิชาการคิดนะพวกเรารู้นะคือ ใ้ แต่กับวิถีชีวิตของเขานะ มันไม่ใช่ มันก็ต้องไปปรับว่าเขาคิดอย่างไร วิธีเขาเป็นอย่างไร เขากินเขาอยู่อย่างไร ถ้าเรารู้เราเข้าใจตรงนั้น เราก็เอาของเขามาปรับ มันก็จะได้ใช้ประโยชน์ได้ ก็คือ ทำอะไรก็ได้ให้ตัวเองใช้ได้ ก่อน กิน ได้ก่อน แล้วค่อยให้คนอื่นกิน”

นอกจากนี้การเรียนรู้ด้วยภูมิปัญญาไม่ต้องใช้ห้องปฏิบัติการทดสอบ การเรียนรู้แบบนี้ทำให้ชาวบ้านได้ลงมือทำ ได้เกิดความมั่นใจมากขึ้นแล้วจึงนำไปใช้

“ยกตัวอย่างป่าคนนั้นที่ผมบอกแก่ทำซาใบขลู่ นะ แกเป็นโรคไขมันในเส้นเลือด แกดื่มซาใบขลู่ จนกระทั่งแกหาย แกทำขายเลย แล้วไปค้นตำราต่อ มันหายเพราะอะไร ตำราสมุนไพรเขาบอกว่า ขลู่ช่วยขับปัสสาวะได้ดี ช่วยละลายไขมันได้ดี แล้วรู้ไ้ได้อย่างไร เขาบอกว่ากินดูแล้วให้ไปล้างกันคุณะครับ มันจะมีเหมือน

ไข่ม้วนออกมาเวลาถ่ายอุจจาระ อันนั้นก็เป็นข้อพิสูจน์ของชาวบ้านเขา เขาเรียนจากภูมิปัญญาของเขา เขาก็พิสูจน์จากภูมิปัญญา ก็เลยกลายเป็นว่าเรารู้จากภูมิปัญญาเข้าใจง่าย”

“เหมือนกับที่ผมบอกว่าในน้ำมะพร้าวมีประโยชน์เยอะ น้ำมะพร้าวที่นี้เยอะแยะหมดทั้งสมัยก่อน เราก็เอามาทำวุ้นน้ำมะพร้าว ทำวุ้นเสร็จมันก็ยังเหลืออยู่ เราก็บอกว่าเอาไปทำน้ำหมัก น้ำหมักจากน้ำมะพร้าวมันจะมีฟอสฟอรัสอยู่เยอะ แล้วก็ถามว่ารู้ได้อย่างไรว่ามีฟอสฟอรัส ผมก็เลยบอกให้ฟังว่าในน้ำทะเลมีฟอสฟอรัส มันเป็นประกายเลยแสดงว่ามันมีฟอสฟอรัสอยู่ แล้วในน้ำมะพร้าวมีฟอสฟอรัสรู้ได้อย่างไร ก็ให้เอาน้ำมะพร้าวมาเทดูแล้วเอาไฟฉายส่องดูตกลางคืนนะ มันมีประกายไหมล่ะ”

“นี่คือการเรียนด้วยภูมิปัญญาไง ไม่ต้องมีห้องปฏิบัติการอะไรหรอก แต่ถ้าเข้าใจเรื่องพวกนี้มันก็สามารถที่จะบอกชาวบ้าน แล้วชาวบ้านก็บอกโอ้...นี่ก็ใช่เนาะ เขาเริ่มมั่นใจ เขาก็เอาน้ำมะพร้าวไปทำพวกนี้ออกมา ฉะนั้นการเรียนรู้แบบนี้มันทำให้ท้องถิ่นชุมชน เกิดความมั่นใจแล้วก็เอาไปใช้ได้ทำแล้วก็เรากินได้ คนอื่นกินได้ เรากินแล้วได้ประโยชน์ คนอื่นกินก็ได้ประโยชน์”

3. รู้แล้วต้องถ่ายทอดความรู้ให้คนอื่น นั่นคือ ความรู้ไม่ได้อยู่ที่ตัวเราอย่างเดียว เราต้องถ่ายทอดความรู้ไปให้คนอื่นด้วย โดยเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม เราไม่สามารถทำได้คนเดียว ต้องช่วยกัน เช่น การทำน้ำหมักเพื่อลดขยะ เป็นต้น

“จากแนวคิดในเรื่องการเรียนรู้ ก่อนเป็นนักส่งเสริม ผมต้องเป็นเกษตรกรมาก่อน คือ ต้องทำมาก่อน แล้วถึงจะรู้เพราะเราทำด้วยตนเอง แล้วจึงจะถ่ายทอดความรู้ให้คนอื่น อย่างเช่น การทำน้ำหมัก ไม่ใช่เราทำน้ำหมัก สอนเขาเสร็จแล้ว ไม่ใช่เราไม่รู้ว่าน้ำหมักมันทำอย่างไรล่ะ เราก็ต้องรู้ด้วย บ้านผมก็ทำน้ำหมักเต็มเลย ผมทำแล้วแจกด้วย แจกแล้วบางคนบอกว่าคินะ ถ้าใช้ดีวันหลังก็ต้องหมักใช้เองนะ”

“ส่วนเรื่องสิ่งแวดล้อม เราทำคนเดียวไม่ได้หรอก ผมเป็นครูภูมิปัญญาไทยด้านสิ่งแวดล้อม ต้องการให้สิ่งแวดล้อมมันดีทุกๆ ต้องการให้ความรู้ตรงนี้ไปให้ทุกคน อย่างเช่น ทำปุ๋ยหมัก ทำน้ำหมัก ถ้าทุกคนทำได้ ชยะบ้านเราก็นำมาใช้ประโยชน์ได้มากขึ้น” คุณสรณพงษ์กล่าว

แนวทางและวิธีการสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพภายหลังสำเร็จการศึกษา

การสร้างความมั่นคงในแง่อาชีพ คุณสรณพงษ์แนะนำว่าต้องดูว่าเราอยู่ตรงไหน เรากำลังทำอะไรอยู่ และเราทำอะไรเป็นบ้าง วิธีการสร้างความมั่นคงในอาชีพอยู่ที่แต่ละคนว่า

1. **เรียนรู้อาชีพของตนเองและพัฒนาอาชีพนั้นๆ ให้ดีขึ้น** ดังนั้นเรื่องของ การเรียนรู้มาเป็นอันดับแรก แล้วเรียนรู้เรื่องที่ตนเองมี เรื่องที่ตนเองทำได้เสียก่อน ถ้าเรารู้ในสิ่งที่เรามี มันก็มั่นคง เช่น ทำสวนส้มโอ เราก็ต้องเรียนรู้เพื่อพัฒนาอาชีพเรา ทำขนมก็ต้องเรียนรู้ใช้ในงานมงคลก็สามารถมีรายได้ทั้งปี เลี้ยงกุ้ง ก็ต้องเรียนรู้เพื่อลดต้นทุนเรื่องน้ำมัน เรื่องอาหาร หรือผลิตยาใบขลุ่ยก็ต้องเรียนรู้ให้ต้นทุนดูแลขลุ่ยตลอดทั้งปี เป็นต้น

“ในเรื่องของความมั่นคงของอาชีพ เราก็ต้องดูว่าเราอยู่ตรงไหน แล้วเรากำลังทำอะไรอยู่ แล้วเราทำอะไรเป็นบ้าง เพราะฉะนั้นความมั่นคงของอาชีพมันก็อยู่ที่แต่ละคนนะครับว่าเขาถนัดเรื่องอะไร แล้วเขาทำ

อะไรเป็นบ้าง ผมถึงบอกว่า “การเรียนรู้” มันมาอันดับแรกเลย แล้วก็เรียนรู้เรื่องของตัวเองมาก่อน เรียนรู้เรื่องของตัวเองทำได้อก่อน เพราะฉะนั้นถ้าเรารู้ในสิ่งที่เรามี มันก็มั่นคงไง

ผมขอยกตัวอย่างเช่น

1) **อาชีพปลูกส้มโอ** เราก็ต้องพัฒนาอาชีพเรา ทำอย่างไรให้ส้มโอเราออกผลตลอดปี ทำอย่างไรให้รสชาติอร่อยหวาน เราต้องเรียนรู้ ถ้าอาชีพเราจะมั่นคง เราต้องเรียนรู้เพื่อพัฒนาอาชีพเรา เมื่อก่อนส้มโอที่มันออกปีละครั้ง ฤดูละครั้ง ปีละ 2 ครั้ง แต่เดี๋ยวนี้ส้มโอที่นี้ออกทั้งปี อาจารย์สมทรงที่ผมมาทำงานกับอาจารย์สมทรง ผมมานั่งเรียนรู้กับแก ก็ทำให้เราเรียนรู้ว่าวิถีของส้มโอมันก็เป็นอย่างนี้นะ

พอมันออกคอกติดผลเสร็จแล้ว มันแก่เต็มที่แล้ว เราอยากจะให้มัน ไปเก็บเกี่ยวในระหว่างตรุษจีน เราก็เริ่มแกล้งต้นส้มโอให้มันออกน้ำออกทำสัก 2 สัปดาห์ มันก็เริ่มเหี่ยว พอเหี่ยวเราก็ให้น้ำใส่ปุ๋ย มันก็จะแตกใบอ่อน มันก็ออกคอก พอออกคอกเสร็จก็นับ ไปอีก 8 เดือน มันก็เก็บได้ก็คำนวณไปได้เลยอีก 8 เดือนจะต้องเก็บตรุษจีนหรือว่าปีใหม่ สามารถกำหนดเวลาเก็บเกี่ยวและกำหนดคราคาได้ นั่นคือ การพัฒนาอาชีพของตัวเอง

2) **การทำขนม** ก็ต้องดูว่าขนมมันต้องใช้ช่วงไหน ขนมที่จะใช้ในงานประเพณีวัฒนธรรมอะไร ก็ต้องเรียนรู้ว่าจะใช้อย่างไร แล้วถ้าตรงอื่นล่ะจะใช้อย่างไร มันก็ต้องไปเพิ่มว่างานมงคลต่างๆ จะใช้ได้หมด มันก็จะทำให้เรามีรายได้ทั้งปี ขายได้ทั้งปี เพราะว่าเราเรียน เราค้นหาตัวเอง ค้นหาอาชีพของเราที่มันจะเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตกับการใช้ประโยชน์ของสังคมให้เจอมันก็จะเจอไปเรื่อยๆ นะครับ

3) **การผลิตชาใบขลู่** โรคใบมันในเส้นเลือดไม่ใช่มีคนเป็นโรคนั้นคนเดียวหรือว่ากินชาใบขลู่ต้องรักษาโรคอย่างเดียว กินแล้วก็ช่วยป้องกันโรคได้ ถามว่าพวกนี้มันคงใหม่ล่ะ มันกินได้เรื่อยๆ โน้นเป็นบ้างคนนี่เป็นบ้าง นอกจากนี้เรายังต้องพัฒนาอาชีพการผลิตชาใบขลู่ คือให้ใบขลู่แตกยอดใหม่เพื่อให้เก็บได้ตลอดทั้งปี เมื่อก่อนมันออกมาก่อนไม่มีใครสนใจหรอก พอมันใบแก่ก็เก็บไม่ได้ เขาก็ตัดมันให้มันแตกใหม่ เอาน้ำให้มารด มันก็เก็บได้ทั้งปี เห็นไหมเขาเริ่มเรียนรู้ไง แล้วก็เริ่มพัฒนาอาชีพของเขา เพราะฉะนั้นอาชีพของใครก็ต้องเรียนรู้ แล้วก็พัฒนาอาชีพของตัวเองออกมา”

2. **หาคคุณค่าจากสิ่งที่มีอยู่ให้เจอ** เช่น การแปรรูปผลิตภัณฑ์ เช่น การทำน้ำมะขาม การทำขนมเม็ดขนุน จากแป้งจากเมล็ดขนุน การทำแป้งจากกล้วยดิบ เพื่อนำมาใช้เป็นส่วนผสมของขนมต้ม ขนมเปียะ ตลอดจนยารักษาโรคกระเพาะ เป็นต้น ให้นั้นอาชีพที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตเรา

“เหมือนอย่างเรื่องที่ผมบอกเคยเล่าให้ฟังว่า อะไรที่เราทิ้งกลับมาเรียนรู้เถอะ หาคคุณค่าให้เจอ พหาคคุณค่าของสิ่งนั้นที่เราทิ้งกลายเป็นของที่มีคุณค่าขึ้นมาแล้ว คุณสรรณพงษ์ยกตัวอย่างเช่น

1) **มะขาม** พวกคนชายทะเลมีการปลูกมะขาม เราปลูกไว้เฉยๆ เหยอ ปลูกไว้เอาไปใช้ประโยชน์ให้ได้สินะครับ แล้วมะขามนี้แค่แกะเม็ดออกเอาเนื้อขายได้ก็โลภล้มละลายอะไรแล้ว นั่นคือ การพัฒนาอาชีพ ถ้าทำเป็นน้ำมะขามออกขายได้เท่าไรล่ะ ถ้าทำเป็นเอาเม็ดออกไปขาย เม็ดที่เราแกะทิ้ง เอาเม็ดมันไปให้เกิดประโยชน์ นั่นคือการเรียนรู้ทุกเรื่องเอากลับมาให้เกิดคุณค่าก็จะเพิ่มมูลค่าได้

2) **ขนมเม็ดขนุน** สมัยก่อนขนมเม็ดขนุนนะเขาไม่ได้ทำจากถั่วเหลือง เขาทำจากเมล็ดขนุน แล้วพอเราเริ่มเปลี่ยนมาเป็นถั่ว ปรากฏขนุนสายพันธุ์หนึ่งหายไป เห็นไหมพอวิถีชีวิตเปลี่ยน หลักการใช้ทรัพยากรเปลี่ยน

กลายเป็นว่าสิ่งดีๆ บางส่วนก็เปลี่ยนไปด้วย ขนุนพันธุ์ที่หายไปเขาเรียกขนุนเป็ยหรือขนุนละมุด ขนุนพวกนี้ เนื้อเขาต้องเอาไปกวนทำเป็นเนื้อขนุนกวน ใครจะเอาไปกินต้องระวังเมื่คคคคแล้วแทนที่เมื่คคคคจะทิ้งก็เอาไปต้มเสร็จแล้วก็ให้มันแห้งแล้วก็ปั่นเป็นแป้งออกมา ไม่มีใครคิดทำเป็นขนมเมื่คคคขนุนอร่อยหอม

3) การทำแป้งจากกล้วย เมื่อก่อนกล้วยมันราคาถูกจะทำอย่างไร กล้วยสุกก็ไม่มีใครกิน เราก็เลยเอากล้วยดิบนั้นแหละมาปอก แล้วก็หั่นเป็นชิ้นบางๆ ตากให้แห้ง เอามาปั่นเอามาบดให้เป็นแป้ง พอเป็นแป้งคุณก็เอามาทำขนมต้มจากแป้งกล้วย ขนมต้มก็จะนุ่ม เอาไปทำขนมเป็ยเอาไปทำได้โยะเยะที่จะผสมกับแป้งตรงนี้เห็นไหม หรือเอาไปทำยากี้ได้ แป้งกล้วยก็ไปผสมกับขมิ้น ผงขมิ้นใส่น้ำผึ้งลงไปปั่นเป็นลูกกลอน กินรักษาโรคกระเพาะก็ได้เห็นไหม มีอะไรตั้งเยอะตั้งแยะ ที่เราขาดการเรียนรู้ ดังนั้นเรื่องของการเรียนรู้สำคัญมากๆ ก็สามารพพึ่งตนเองได้”

3. พัฒนาอาชีพตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ต้องรู้ว่าจะไปปรึกษาใคร ไปถามใครเพราะฉะนั้น อาชีพของใครก็ต้องเรียนรู้และหาคุณค่าให้เจอและพัฒนาอาชีพนั้นให้ดียิ่งขึ้น

“ถ้าเราเรียนรู้ แล้วเราจะพัฒนาอาชีพของเราให้มันคง เราก็ต้องเรียนรู้เรื่องอาชีพของเรานี้แหละว่าอาชีพเราตอนนี้สถานการณ์มันเป็นอย่างไร แล้วเราจะพัฒนาตามสถานการณ์ตรงนั้นได้อย่างไร แล้วเราจะไปปรึกษาใครนั่นคือการเรียนรู้ตามหาผู้รู้หรือการสร้างเครือข่ายต่อไปเหมือนกัน เพราะฉะนั้นเรื่องของความมั่นคงในเรื่องของการที่จะพัฒนา มันต้องสร้างการเรียนรู้ไปพร้อมๆ กับอาชีพเรา”

แนวทางและวิธีการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งในการประกอบอาชีพภายหลังสำเร็จการศึกษา

คุณสรพงษ์มีแนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องการสร้างเครือข่ายว่า การสร้างเครือข่ายมีความจำเป็น เพราะเราไม่มีพรสวรรค์ในทุกเรื่อง เราจึงต้องไปหาพรแสวง คือ การหาเครือข่ายมาทำงานร่วมกัน ก็สามารถทำให้อาชีพเราขยายตัว ได้เทคโนโลยีใหม่ๆ และความรู้ใหม่ๆ เพิ่มขึ้น เพื่อพัฒนาอาชีพเราด้วย

“ที่สำคัญอีกอันก็คือ เครือข่าย บางคนพอทำเสร็จแล้วมีคำถามว่าแล้วขายใคร บางคนขายไม่ได้ บางคนว่าทำไมคนนั้นขายเก่ง การมีเครือข่ายเหมือนกับว่าเราไม่มีพรสวรรค์ซะทุกอย่าง เราก็หาพรแสวง พรแสวงของเราก็คือ ไปหาคนที่เก่งเรื่องนี้มาทำงานร่วมกันได้ไหม แล้วก็ทำเป็นเครือข่ายกันนั้นแหละก็สามารถที่จะทำให้อาชีพเรามันขยายตัวแล้วก็มั่นคงได้ แล้วบางทีเราก็จะได้เทคโนโลยีใหม่ๆ จากคนอื่น นวัตกรรมใหม่ ๆ จากคนอื่น มาพัฒนาอาชีพเราด้วย”

“แต่ถ้าเราอยู่คนเดียว เราก็รู้แล้ว บางทีทรัพยากรที่เรามีเราคิดว่า ทำอย่างนี้ได้ราคาแล้ว แต่บางคนบอก ว่าฉันเอาไปทำอย่างนี้ได้ราคามากกว่าอีก มันก็กลายเป็นการทำให้เพิ่มมูลค่าโดยถ้าเราอยู่กับที่ เราก็ค่อนข้างที่จะเห็นเรื่องนั้นเรื่องเดียว”

วิธีการสร้างเครือข่ายของคุณสรพงษ์มีดังนี้

1. สร้างกระบวนการเรียนรู้ทั้งในและนอกเครือข่าย ที่จังหวัดสมุทรสงครามมีเครือข่ายหลายแห่ง เช่น มหาวิทยาลัยภูมิปัญญาท้องถิ่น สมัชชาอาหารปลอดภัย สกว. กลุ่มคนรักแม่กลอง ทั้งเรื่องของเกษตร ตลาด และภูมิปัญญา และเรื่องท่องเที่ยว ใครที่สนใจทั้งคนในพื้นที่และนอกพื้นที่ หากมาเรียนรู้ตรงนี้จะได้รับความรู้ไป

ทั้งหมด แต่จะเลือกตรงไหน ไปใช้ขึ้นกับตัวเรา เช่น มาเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญา อยากขายก็มาเรียนรู้เรื่องตลาด สร้างให้เขาเรียนรู้และคิดเป็น ทำเป็นแล้วมาเชื่อมโยงกันคือการสร้างเครือข่ายกัน รวมกลุ่มกัน ก็ทำให้ได้ราคาเพิ่ม

“การสร้างเครือข่าย จริงๆ ผมเปิดกว้าง ไว้นะ ผมทำเป็นมหาวิทยาลัยภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ในมหาวิทยาลัยภูมิปัญญาท้องถิ่น ก็จะมีทั้งสมาชิกสุขภาพ ทั้งเรื่องของเกษตร ทั้งเรื่องของตลาด ทั้งเรื่องของภูมิปัญญา ทั้งเรื่องท่องเที่ยว คุณมาตรงนี้คุณก็จะ ได้ทั้งหมด แต่ถามว่าคุณจะเลือกเอาอันไหน คุณก็เอาตรงนั้น ไปใช้ บางคนก็อยากจะรู้เรื่องภูมิปัญญา พอมีภูมิปัญญาแล้วพอทำเสร็จแล้วก็อยากจะเอาไปขาย ก็มาตลาด รวมกันขายเป็นอย่างไร มันก็ขายได้ราคาแพงขึ้น แต่ถ้าต่างคนต่างขายก็โดนเขาเอาเปรียบราคาเอาราคาก็ถูกหน่อย”

“เราก็สร้างให้เขาเรียนรู้คิดเป็น เขาก็ไปร่วมต้องไปทำเอง เสร็จแล้วก็มาเชื่อมโยงกัน พอมาเชื่อมโยงกันนี้ก็รู้แล้วว่า ถ้ามีพ่อค้ามาส่งน้ำตาลผมมาอาทิตย์ละ 500 กิโลกรัม ผมจะไปเอาจากใครละ ราคา กิโลกรัมละเท่านี้ ผู้มาร่วมเครือข่ายเขารู้แล้ว เห็นไหมเขาก็ได้ราคาเพิ่ม แต่ถ้าอยู่คนเดียวก็แค่มีคนโน้นมาซื้อแล้วก็ไดราคานั้นแหละ”

“แล้วบางคนอย่างที่ผมบอก อย่าไปทำอย่างนั้นเลยเอาน้ำตาล ไปทำน้ำตาลสดเพิ่มมูลค่าไป เขาก็ได้เพิ่มขึ้นอีก อันนี้เป็นแล้วแต่กรณีแล้วแต่ตัวสินค้าหรือตัวผลิตภัณฑ์หรือตัวอาชีพของแต่ละคนนะ อาชีพตัดเสื้อผ้าก็ต้องมานั่งเรียนรู้ด้วยกันสิ ตอนนี้มีคนหนึ่ง ได้ออเดอร์มาเยอะเลย เพราะเป็นคนมีฝีมือแล้วคนนี่ไม่มีงานเลยช่วยกันได้ไหมแล้วไปพัฒนา คนนี้ทำไม่ได้เพราะฝีมือไม่ถึง ก็ไปเรียน เรียนกับใครก็เรียนกับคนที่มันทำได้ พอคนนี้เรียนแล้วทำได้ก็จ่ายค่าแรงไป ก็เป็นการสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกันอีกทางหนึ่ง”

2. เปิดโอกาสให้ทุกคนได้เข้ามาเรียนรู้ในท้องถิ่น โดยให้โอกาสคนเข้ามาเรียนรู้โดยมีหลักการอยู่ร่วมกันคือ ให้เกียรติ ให้กำลังใจ ให้อภัย ให้ความเสมอภาค ส่วนใหญ่คนจะขาดโอกาสมากที่สุด บางคนมีโอกาสดแต่ก็ไม่ฉวยโอกาส ไม่ใช่โอกาสให้เกิดประโยชน์ ก็เลยกลายเป็นหนี้ เพราะไม่ใช่โอกาสที่ตนเองมี บางคนไม่มีโอกาสที่จะรวมกลุ่มเพราะไม่มีเจ้าหน้าที่เป็นผู้นำ จริงๆ แล้วไม่ต้องรอแต่อยากให้อสังหาริมทรัพย์ของตัวเอง ขอให้รวมกลุ่มกันให้ได้ก่อนแล้วเชิญคุณสรณพงษ์ไปบรรยายให้ฟังก็ได้

“จริงๆ แล้วเรื่อง โอกาสสำคัญนะ ผมถึงไปสร้างกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่ม ผมว่าที่เรามาด้วยกันเป็นเครือข่ายได้ เพราะเราให้โอกาส ให้เกียรติ ให้กำลังใจ ให้อภัย ให้ความเสมอภาค เพราะคนจะขาดมากที่สุดก็คือ “ขาดโอกาส” แล้วบางคนมีโอกาสดแต่ก็ไม่ฉวยโอกาส ไม่ใช่โอกาสให้เกิดประโยชน์นะครับ ก็เลยกลายเป็นหนี้ เพราะไม่ใช่โอกาสที่ตัวเองมีอยู่แล้ว และยังไม่มีโอกาสที่จะไปรวมกลุ่มอีกด้วย”

“แต่บางคนไม่มีโอกาสจริงๆ นะ ขอมรับกับเราทำไม ไม่มีเจ้าหน้าที่แบบนี้บ้างนะ เพราะผมอบรมอยู่ที่นี้ ผมรู้ ทำไมนครปฐม ไม่มีแบบนี้บ้างเลย ผมบอกไม่ต้องไปรอเขาหรอก คุณก็เริ่มจากตัวคุณ มีอะไรมาทำงานร่วมกับเครือข่ายเราก็ได้ หรือจะให้ผมไปช่วยบรรยายก็บอก พี่พงษ์ไปช่วยหน่อย ถ้าได้สัก 5-10 คน ผมบอกไม่เป็นไรหรอก พี่ช่วยคำนำนันผมหน่อย ผมไปบรรยายให้ก็ได้ หรือถ้าไม่มีจริงๆ ผมไปให้ก็ได้ ผมก็ได้ทำบุญด้วย ผมไม่ได้คิดอะไรมาก”

3. วิธีขยายเครือข่ายแบบง่ายๆ คือ เริ่มจากคนใกล้ชิดตัว เรารู้จักใคร เราทำงานกับใคร ได้ก็ให้ทำงานกับคนนั้นก่อน เครือข่ายของเราอาจมีทั้งอาชีพเดียวกันและต่างอาชีพกันได้ ขอให้มึปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีเรื่องของการเรียนรู้แบบธรรมชาติและต้องฝึกปฏิบัติจริง ต้องลงมือทำจริง จะทำให้เข้าใจ

“เพราะฉะนั้นก็ต้องเติมเรื่องเครือข่าย คุณรู้จักใคร ณะการจัดเครือข่าย เขาบอกมันยากนะ คุณทำงานกับใครได้ก่อนคุณก็ทำกับคนนั้นก่อน เครือข่ายของเรานี้อาจจะมีทั้งแวดวงอาชีพเดียวกัน แม้กระทั่งต่างอาชีพก็ได้ อะไรก็ได้ที่มาทำงานร่วมกัน ขอให้มึปฏิสัมพันธ์ คือ มีเรื่องของการเรียนรู้แบบธรรมชาติ มันจะทำให้เข้าใจและเรียนรู้พวกนี้ง่าย ที่สำคัญต้องฝึกปฏิบัติจริง ต้องลงมือทำจริง มันจะทำให้ทำอะไรได้เข้าใจ แล้วได้อาชีพไปพร้อมๆ กันนั่นแหละครับ”

สรุป

การเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญ โดยเริ่มจากการเรียนรู้จากสิ่งที่มีอยู่รอบตัว หากคุณค่าจากสิ่งที่มีอยู่ให้เจอ โดยการหาเอง หากจากเครือข่ายหรือหาจากที่ไหนก็ได้ แล้วลงมือทำ จากนั้นเพิ่มคุณค่าเพื่อให้เกิดมูลค่าตลอดจนลดความเสี่ยงจากธุรกิจด้วยการมีอาชีพเสริมให้มีรายได้รายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน และรายปี ที่สำคัญต้องเรียนรู้ตนเอง คือ ต้องค้นหาตนเองให้เจอ และเรียนรู้ชุมชนคือเรียนรู้จากทรัพยากรในพื้นที่ ถ้าเราค้นหาตนเองไม่เจอ และเรายังไม่รู้คุณค่าของทรัพยากรที่มีในพื้นที่ เราก็จะเป็นหนี้ยู่อย่างนั้น

ฉะนั้นเรื่องของ “การเรียนรู้” เป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการแก้ไขปัญหาหนี้สิน ต้องเรียนรู้ให้เข้าใจก่อน แล้วเราไปทำ แล้วก็ทำไปเรื่อยๆ แล้วก็พอทำแล้วก็จะเริ่มเห็นผล ถ้าได้ผลมากขึ้น ก็เก็บข้อมูลเพิ่มไว้ คนเขาจะได้เอาไปใช้

นอกจากนี้ยังต้องมีความรู้และความรอบรู้ ก็จะมีรายได้เพิ่มขึ้นจากความรอบรู้นั้น ดังที่คุณสรณพงษ์กล่าวไว้ว่า “ถ้าเรามี “ความรู้” ความรู้มันเพิ่มรายได้ แล้วก็ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพูดถึงเรื่องของ “ความรู้” ถ้าเรารู้ของเราอย่างเดียว ไม่รอบรู้เรื่องของคนอื่น เราก็มีรายได้เท่าที่เรารู้ แต่ถ้าเรารอบรู้มากขึ้น เราก็จะมีรายได้เพิ่มขึ้นจากความรอบรู้ของเราด้วย”

.....

การสังเคราะห์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สิน
: กรณีศึกษาครุภูมิปัญญาไทยในภาคกลาง
 ของ
ผศ.เด่นศิริ ทองนพคุณ (2553)

บทนำ

ผศ.เด่นศิริ ทองนพคุณ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์ 19/1 ถ.เพชรเกษม เขตหนองแขม กรุงเทพฯ 10160 ผู้ทำงานร่วมกับคนในชุมชนขับเคลื่อน “ชมรมเรารักแม่น้ำทำเงินนครปฐม” ตั้งแต่ปี พ.ศ.2541 โดยใช้หลักการฝึกกำลังของคนในชุมชน 3 กลุ่ม คือ บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) เพื่อให้แม่น้ำทำเงินใสสะอาดเป็นแหล่งพึ่งพาอาศัยและใช้ประโยชน์ของคนในชุมชนอย่างยั่งยืน โดยอาศัยหลักการ “สร้างคน สร้างองค์ความรู้ และสร้างเครือข่ายให้เกิดรายรอบแม่น้ำแล้วทำเครือข่ายให้เข้มแข็งขึ้น” โดยให้เขาเรียนรู้ได้ด้วยตัวเอง ตัดสินใจด้วยตนเอง และที่สำคัญ ผศ.เด่นศิริ ได้พยายาม “ปลูกความรักแม่น้ำลงในหัวใจคนตลอดเวลา” ซึ่งความรักในที่นี้ก็คือ รักแบบไม่มีเงื่อนไข รักแบบเป็นผู้ให้ ดังนั้น การตั้งชื่อชมรม ชื่อ โครงการ รวมถึงคำขวัญ จึงประกอบไปด้วยคำว่า “รัก” ทั้งสิ้น ดังเช่น ชมรมชื่อ “เรารักแม่น้ำทำเงินนครปฐม” คำขวัญคือ “ร้อยใจรัก พิทักษ์ทำเงิน” โครงการก็ชื่อ “เรือสื่อรักทำเงิน” หรือ “เรียนรู้รู้รักทำเงิน” แพ้ก็มี “แพรักทำเงิน” เป็นต้น

ปัจจุบันแม่น้ำทำเงินได้ผ่านพ้นวิกฤติมาได้หลายฯ ครั้ง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของแม่น้ำเน่าเสีย การจัดเวทีเสวนาประชาพิจารณ์ยับยั้งการสร้างเขื่อนจากภาครัฐ ฯลฯ ก็เพราะ “การรวมพลังของคนชุมชน 3 กลุ่ม คือ บ้าน วัด โรงเรียน” และหัวใจคน 5 หัวใจ คือ “หัวใจเด็ก หัวใจครู หัวใจผู้ปกครอง หัวใจชุมชนริมน้ำ และหัวใจคนที่มาเห็น เช่น ชาวตลาดน้ำต่างๆ ไป รวมทั้งสื่อมวลชน ฯลฯ” เรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับการทำงานด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะเรื่องของการอนุรักษ์แม่น้ำกับคนในชุมชนของผศ.เด่นศิริ จึงได้ถูกนำเสนอเข้าไปยังสำนักเลขาธิการสภาการศึกษา จนได้รับคัดเลือกเป็นครุภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ 4 ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในส่วนของปัญหาหนี้สินนั้น ผศ.เด่นศิริ เป็นคนอดออมตั้งแต่เด็กๆ เพราะต้องทำงานเพื่อหาเงินเรียนหนังสือด้วยตัวเอง ประกอบกับมีคุณย่าเป็นต้นแบบของความประหยัด มัธยัสถ์ อดออม และเห็นคนที่เดือดร้อน เพราะมีหนี้สินมาตั้งแต่เด็ก จึงทำให้ผศ.เด่นศิริ ไม่ยอมสร้างหนี้สิน และมีแนวคิดเกี่ยวกับการมีหนี้สินว่า “การเป็นหนี้ เป็นทุกข์ที่สุดในโลก” ส่วนผู้ที่ต้องการหลุดพ้นจากหนี้สิน ผศ.เด่นศิริแนะนำให้อึดหลัก “ความพอเพียง” โดยแบ่งเงินที่ได้เป็น 3 ส่วน คือ 1) เก็บออม 2) ใช้ส่วนตัว และ 3) แบ่งปันให้ชุมชน เป็นจุดเริ่มต้น คือต้องรู้จักคำว่า “ให้” และ “แบ่งปัน” และที่สำคัญคือ ต้องมองตัวเองออก บอกตัวเองได้ ใช้ตัวเองเป็น และเห็นคุณค่าของตนเอง

ที่มาของรางวัลครุภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ 4

ผศ.เด่นศิริ ทองนพคุณ เริ่มทำงานด้านสิ่งแวดล้อมและแม่น้ำท่าจีน เมื่อปี พ.ศ. 2541 เนื่องจากขณะนั้นแม่น้ำท่าจีนเน่าเสีย “เราเริ่มทำงานนี้กับชุมชนริมแม่น้ำท่าจีนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 โดยการชวนคนมารักแม่น้ำ เพราะแม่น้ำท่าจีนเริ่มเน่าเสียมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2538-2540 จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2541 มีการสัมมนาเรื่องสิ่งแวดล้อมในจังหวัดนครปฐม โดยสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนครปฐมเป็นเจ้าภาพ คำว่าสิ่งแวดล้อมในยุคนั้นทุกคนไม่รู้จัก เป็นคำใหม่ของชุมชน”

“แม้กระทั่งตัวดิฉันเองก็มีความรู้สึกว่ สิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องไกลตัว แต่พอศึกษาเข้าจริงๆ เราถึง อ้อ สิ่งแวดล้อมก็คือ สมหายใจ น้ำที่เราดื่ม สิ่งแวดล้อมก็คือ ทุกอย่างที่อยู่รอบตัวเราแม้กระทั่งเราแต่ละคนก็เป็น สิ่งแวดล้อมซึ่งกันและกัน อารมณ์และความรู้สึกมันก็เป็นสิ่งแวดล้อม และโดยเฉพาะน้ำเป็นสิ่งแวดล้อมที่มันมีคุณค่ามหาศาล น้ำคือชีวิตนะ ถ้าวันไหนเราไม่ดื่มน้ำสักวัน เราแทบจะขาดใจตายแล้วใช่ไหมคะ อาหารเรายังอดได้ แต่น้ำอดไม่ได้”

- **จัดตั้งชมรม “เรารักแม่น้ำท่าจีนนครปฐม”**

ผศ.เด่นศิริเล่าต่อ ไปถึงวิธีการแก้ปัญหาแม่น้ำท่าจีนร่วมกับชุมชน โดยได้เริ่มเปิดเวทีชาวบ้านคุยกันเรื่องของปัญหาแม่น้ำท่าจีนรวมถึงที่มาของการจัดตั้งชมรม “เรารักแม่น้ำท่าจีนนครปฐม” ว่า “บังเอิญช่วงนั้นแม่น้ำท่าจีนเน่าเสียค่อนข้างมาก แล้วบ้านตัวเองที่อยู่ริมแม่น้ำนครชัยศรี จึงเกิดความรู้สึกว่า เราจะทำอย่างไรละ เลยโยนปัญหานี้เข้าไปในเวทีบอกว่า จริงๆ เราควรหันมาดูแลแม่น้ำท่าจีนกันนะ เพราะว่าคำว่าสิ่งแวดล้อมมันกว้างมาก แล้วขณะเดียวกัน โรงงานอุตสาหกรรมก็เริ่มขยายตัวเข้ามาในจังหวัดเราเป็นจำนวนมาก เราควรหันมาแก้ที่แม่น้ำกันดีไหม ทุกคนก็เลยคุยปัญหาแม่น้ำท่าจีนขึ้นมาช่วงนั้น”

“ปรากฏว่าพอหลังจากเวทีเสร็จไปแล้ว เราก็ตั้งคำถามขึ้นมาว่าสัมมนาทุกครั้งเวลาทุกคนเสร็จแล้ว ผลสรุปที่ออกมาก็ไม่เห็นมีใครเอาไปทำอะไรเลย มันกองอยู่ในกระดาษ แต่ถ้าเราเอาสิ่งนั้นมาทำเป็นองค์กรเป็นรูปธรรมดีไหม แล้วเราก็รวมกลุ่มจัดตั้งเป็นหน่วยงานอะไรสักหน่วยงานหนึ่งในภาคประชาชน คิดว่ามันจะเกิดประโยชน์กว่า หลังจากนั้นเราก็เริ่มรวมกลุ่มก่อตั้งเป็นชมรมเรารักแม่น้ำท่าจีน การรวมตัวระยะแรกเพียง 7-8 คนนะคะ เริ่มเปิดตัวโครงการในวันที่ 7 กันยายน 2541 เป็นครั้งแรก มีคนมาร่วม 90 กว่าคนทั้งพระ ครู และผู้นำชุมชน ทั้งนี้เพราะท่านศึกษาธิการจังหวัดนครปฐม นายประสพ ชันอินทร์งาม ท่านเป็นคนจริงจังและมุ่งมั่นใน การที่จะช่วยแก้ปัญหาให้แม่น้ำท่าจีนอย่างชัดเจน”

- **สร้างการมีส่วนร่วมโดยการฝึกกำลังคนในชุมชน บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) แก้ปัญหาท่าจีนเน่าเสีย**

ชมรมเรารักแม่น้ำท่าจีนนครปฐม ใช้วิธี “การสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน” โดยการฝึกกำลังภาคประชาชนของคนในชุมชนร่วมกันทั้ง 3 กลุ่ม คือ ตัวเรา (บ้าน) พระสงฆ์ที่มีวัดอยู่ริมแม่น้ำท่าจีน (วัด) และครูกับนักเรียน (โรงเรียน) หรือที่รวมเรียกว่า “บวร” เราใช้บวรเป็นตัวขับเคลื่อนงาน

ชมรมเริ่มมีคนรู้จักมากขึ้นผ่านการจัดประกวดคำขวัญ หัวข้อและบทความผ่านเด็กในโรงเรียนและการชวนวัดสร้างแพปลาหน้าวัดเพื่อสร้างความผูกพันระหว่างคนกับปลาและแม่น้ำ ดังรายละเอียดที่ผศ.เด่นศิริเล่าว่า “วิธีการครั้งแรกของเราก็คือ ทำอย่างไรให้คนมารู้จักองค์กรเราก่อน ก็ใช้วิธีการเชิญชวนประกวดคำขวัญ เขียนบทความ เรียงความไปสู่วัดโรงเรียนนะคะ โดยเป้าหมายเรามองที่โรงเรียนก่อนเลย เพราะโรงเรียนคือ

เป้าหมายหลักในการสร้างเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่มีจิตอาสา ส่วนที่สองก็คือ วัดริมแม่น้ำท่าจีน วัดมีบทบาทโดยที่เราคิดไม่ถึง ฉะนั้น เราก็เลยเข้าไปพบหลวงพ่อก่อนแล้วก็คุยกับหลวงพ่อก่อนว่า หลวงพ่อทุกข์ใจไหมที่เห็นแม่น้ำท่าจีนเน่าเสีย ท่านก็บอกว่าทุกข์แต่ไม่รู้จะทำอย่างไร จึงเรามาทำงานร่วมกันชวนคนรักษาแม่น้ำกันดีไหม หลวงพ่อส่วนใหญ่เห็นด้วย ก็เลยได้โรงเรียนและได้วัดมาเป็นแนวร่วม”

“ต่อมาพวกเราเริ่มชวนชาวบ้านมาช่วยกันดูแล เราก็เริ่มตั้งเป็น “ทฤษฎีบวร” ขึ้นมา ก็คือ “บ้าน วัด โรงเรียน” ตัวเราคือ บ้าน โรงเรียนคือ เด็กๆ ลูกหลานท่าจีน วัดก็คือ วัดริมน้ำ 40 กว่าวัด ระยะเวลาแรกเราใช้วิธีการประชุมหมุนเวียน ไปเรื่อยๆ ตามวัดต่างๆ ที่อยู่ริมแม่น้ำ แล้วก็เชิญชวนให้วัด ทำแปปลาหน้าวัด แปปลาหน้าวัดมันมีเส้นที่ตรงที่ หนึ่ง เป็นเขตอภัยทาน สอง เป็นที่พักผ่อนของชุมชนตอนเย็นๆ โดยนำอาหารมาเลี้ยงปลา ส่วนที่สามก็คือ มันเกิดกระบวนการเชื่อมโยงระหว่าง ผู้เลี้ยงปลากับผู้ทำอาหารปลาเป็นเม็ดเงินๆ หรือขนมปัง มันก็ทำรายได้ให้ชุมชนอีกด้วย”

“แล้วที่สำคัญส่วนที่สี่ก็คือ แปปลาหน้าวัดเป็นเครื่องชี้วัดน้ำโดยธรรมชาติ ถ้าช่วงไหนถ้าปลาลอยหัว แสดงว่า ช่วงนั้นน้ำท่าจีนใช้ไม่ได้แล้ว พอหลังจากจุดนี้เราก็เชิญวัดที่หนึ่ง วัดที่สองชวน ไปเรื่อยๆ ปัจจุบันวัดริมแม่น้ำ 40 กว่าวัด มีแปปลาหน้าวัดประมาณ 18 วัดที่รวมทำกันมา บางวัดก็กลายเป็นตลาดน้ำไป บางวัดก็มีแปปลาไว้พักผ่อนเฉยๆ ทำให้เกิดเป็นความผูกพันระหว่างวัดกับแปปลา อย่างเช่น ช่วงเวลาไหนน้ำเน่าเสีย พระจะเริ่มส่งสัญญาณกันเอง บอกกันเอง นี่ก็เป็นจุดที่เชื่อมโยงกันระหว่างกลุ่มพระ”

“ส่วนภาคประชาชนเราก็เริ่มทำงานมาเรื่อยๆ แต่ว่าคนยังไม่รู้จักเราเท่าที่ควร เราก็ใช้วิธีการประชุมสัญจรหมุนเวียนอย่างต่อเนื่อง ทำให้คนเขารู้ว่า เรามาทำอะไรกัน แต่ช่วงนั้น เรายังไม่มีงบประมาณ การจัดงานแต่ละครั้งก็ควักเงินของตัวเองทั้งนั้น ก็คือ เริ่มต้นที่ตัวเราก่อน ลงขันร่วมกัน ฉะนั้นคำว่าความร่วมมือมันเกิดขึ้นตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาคือ จะทำอะไรสักอย่างเรามาช่วยกันทั้งพลังความคิดและพลังเงิน”

● **ชมรมฯ เริ่มมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นเมื่อเกิดวิกฤติน้ำท่วมทุ่งสุพรรณบุรี แม่น้ำท่าจีนเน่าเสียทั้งสาย**
 ผศ.เด่นศิริเล่าต่อไปว่า “จนกระทั่งเดือนเมษายน ปี พ.ศ. 2543 แม่น้ำท่าจีนเน่าทั้งสาย สาเหตุเนื่องจากฝนหลวงฤดูตก 7 วันติดต่อกัน น้ำท่วมที่ทุ่งสุพรรณบุรี ชาวที่ยังเกี่ยวได้เน่าจนน้ำปนกับสารเคมี เขาก็เลยระบายจากสุพรรณบุรีมานครปฐม มาถึงเราแค่ 7 วัน น้ำเน่าทั้งสายและกลิ่นเหม็นมาก ช่วงนั้นเองมันเป็นช่วงที่ทุกคนกระโดดโลดเต้นขึ้นมาเพราะเกิดความทุกข์ร่วมกัน ร้องเรียกหาชมรมช่วยหน่อย ๆ เวลานั้นชมรมกลายเป็นองค์กรที่ทุกคนวิ่งเข้ามาหา แล้วช่วงนั้นเราก็เกิดวิบุรุษขึ้นมาก็คือ “ลุงผ่อง” หรือ “นายชัยศักดิ์ ชิตธีระวัฒนา” ลุงนักต่อสู้แห่งลุ่มน้ำท่าจีน รักความเป็นธรรม กล้าพูด ไม่กลัวใคร เป็นที่พึ่งของชมรม ลุงผ่องเป็นคนน่ารักมาก เป็นคนอำเภอบางเลน ตอนนี้อยู่เสียชีวิตไปแล้ว (เนื่องจากอุบัติเหตุเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2548) ท่านวิ่งเต้นไปที่ประตูน้ำโพธิ์พะยา ที่สุพรรณบุรี ไปขอให้ปล่อยน้ำขึ้นมาไล่เน่าเสีย เราใช้เวลาทั้งหมด 13 วันถึงแก้ไขปัญหาค่ะ”

“หลังจากนั้นชมรมเรารักแม่น้ำท่าจีนจึงมีคนอยากจะเป็นสมาชิกของชมรมด้วย ชมรมเราไม่มีกฎกติกาใดๆ ไม่มีใบสมัคร ใครอยากมาก็เข้ามา ใครไม่อยากมาก็ไม่เป็นไร เพราะว่าเราไม่มีขอบจำกัด เราทำแบบสบายๆ แบบชาวบ้านแต่ทำให้เขาได้มีความรู้เพิ่มขึ้น”

- **ชมรมฯ ทำหน้าที่ “สร้างคน สร้างองค์ความรู้ สร้างเครือข่ายรายรอบแม่น้ำ ทำเครือข่ายให้เข้มแข็ง ขึ้น และปลูกความรักแม่น้ำลงไปในหัวใจคน”**

นอกจากการสร้างการมีส่วนร่วมให้ทุกคนอยากเข้ามาเป็นสมาชิกแล้ว ชมรมฯ ยังพยายามสร้างคน สร้างองค์ความรู้ ให้เขาเรียนรู้ได้ด้วยตัวเอง ตัดสินใจด้วยตนเอง และที่สำคัญ ผศ.เด่นศิริได้พยายามปลูกความรัก แม่น้ำลงไปในหัวใจคน ซึ่งความรักในที่นี้ก็คือ รักแบบไม่มีเงื่อนไข รักแบบเป็นผู้ให้ ดังที่ผศ.เด่นศิริกล่าวว่า “หลังจากที่ตั้งชมรมฯ ระยะแรกๆ เรายังมองตัวเราไม่ออก บอกตัวเราไม่ชัดว่าจะทำอะไร แต่สักสองสามปี หลังจากนั้นน้ำเน่าเสีย เราเริ่มมองออกว่า ต่อไปนี้เราต้องสร้างองค์ความรู้ แล้วก็สร้างคน”

“ถ้าหากคนเราเรียนรู้ ฉลาด เก่ง มีองค์ความรู้ จะทำให้ถูกหลานทำเงิน โดยอย่างมีคุณภาพ ผู้ใหญ่ก็เรียนรู้ ไปด้วยว่าสถานการณ์นี้มันเกิดอะไรขึ้น แล้วมันถึงเวลาหรือยังที่เขาจะปล่อยทิ้งเฉยเป็นทองไม่รู้ร้อนอยู่ได้ อย่างไร ที่สำคัญก็คือ รู้อย่างเดียวไม่ได้ต้องรู้จักด้วย ความรักในที่นี้ก็คือ ผูกพันกันด้วยความรู้สึก รักแม่น้ำ เพิ่มขึ้นเพราะน้ำคือชีวิต คำว่า “รัก” ที่โปรยหว่านลงไปในนั้น คือ รักแบบไม่มีเงื่อนไข รักแบบพระเจ้ารักทุกๆ คนนะ รักแบบเป็นผู้ให้ ไม่มี (ข) การันต์ ฉะนั้นชมรมเราจึงตั้งชื่อว่าชมรม “เรารักแม่น้ำทำเงิน” คำขวัญก็ “ร้อยใจ รัก พิทักษ์ทำเงิน” โครงการเราก็ “เรือสี้อรักทำเงิน” อะไรส่วนใหญ่จะลงด้วยรักหมด แพ็กมี “แพรักทำเงิน” พยายามปลูกความรักลงไปในหัวใจคนตลอดเวลา”

“หลังจากปี 2543 เป็นต้นมา เราก็เลยมานั่งคิดว่าตอนนี้ เครือข่ายเราใหญ่ขึ้น เราควรจะทำอะไรสักอย่าง เพื่อหาเงินเข้าองค์กรเรา เลยคิดทอดผ้าป่ากันขึ้นมา ครั้งแรกเราตั้งชื่อว่า “ทอดผ้าป่าริมคงคา ต่อชะตาทำเงิน” เพราะแม่น้ำทำเงินเพิ่งเน่าใหม่ๆ เราก็มาต่อชะตาให้แม่น้ำ จัดงานที่วัดคอนฮวย ปรากฏว่าได้เงิน 4 แสน 8 หมื่น บาท เป็นการทอดผ้าป่าแบบมีส่วนร่วมจริงๆ พอหลังจากนั้นเราก็เลยนำเงินเข้าเป็นกองทุนทำเงินไว้ก่อน แล้วเงินที่ได้มาไว้จัดกิจกรรมขับเคลื่อนเครือข่าย ไปอย่างต่อเนื่อง เราทำงานมีความสุข สนุกสนาน เริ่มมีเพื่อนมากขึ้น องค์กรภาครัฐก็เริ่มเข้ามาทำงานร่วมกับเราเพิ่มมากขึ้น”

- **รวมพลังชุมชน ยับยั้งการสร้างเขื่อนกันแม่น้ำทำเงินได้สำเร็จ**

เกิดวิกฤติกับแม่น้ำทำเงินอีกครั้ง เมื่อกรมชลประทานจะสร้างเขื่อนกันแม่น้ำทำเงิน ทำให้ชมรมฯ มีบทบาทสำคัญอีกครั้งในการรวมตัวภาคประชาชนจัดเวทีเสวนาเพื่อยับยั้งการสร้างเขื่อนจนสำเร็จ “ปีพ.ศ. 2545 กรมชลประทาน เขาจะสร้างเขื่อนกันแม่น้ำทำเงิน บางขโมย ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จุฬนีเองพวกเราไม่เห็นด้วยและรวมตัวกันคัดค้านแบบมีเหตุผล ไม่ได้ปฏิเสธเขื่อน แต่เขื่อนไม่เหมาะสมกับแม่น้ำทำเงินเพราะน้ำยังเน่าเสียอยู่ ถ้าเขื่อนเกิดขึ้นเมื่อไหร่ แม่น้ำเราจะวินาศ วิธีการคิดตรงนี้ก็คือ เราไปถอดบทเรียนจากแม่น้ำบางปะกง หลังจากสร้างเขื่อนแล้วเป็นเงินเจ็ดพันล้านบาท ต้องใช้งบบอกตั้งสี่ห้าพันล้านบาทไปแก้ปัญหาหลังจากเขื่อนเกิดขึ้น และแม่น้ำทำเงินกับแม่น้ำบางปะกงมีลักษณะคล้ายกันคือ มันไหลขึ้น ไหลลง แม่น้ำทำเงินก็ไหลขึ้น ไหลลง แล้วเราไม่มีต้นทุนน้ำเป็นของตัวเอง และในขณะที่เดียวกันน้ำเราก็เน่าเสียอยู่ ถ้าสร้างเขื่อนเมื่อไหร่ มันจะกลายเป็นบ่อกักเก็บน้ำที่ใหญ่มหาศาลคือ 97 กิโลเมตร แม่น้ำทำเงินนครปฐม มันมีความยาวตั้ง 97 กิโลเมตร ผ่านอำเภอบางเลน นครชัยศรี และสามพราน”

“ฉะนั้นจุดตรงนี้จะทำให้พี่น้องทำเงินทุกคนมาร่วมใจกัน เราไม่เอาเชื่อนแต่เราก็ไม่ได้คัดค้านเขาโดยเอาเข้าไปเดินขบวน เราใช้ปัญญาคือ ทำให้พี่น้องได้เรียนรู้ว่าเชื่อนมีส่วนดีและส่วนเสียอย่างไร แล้วให้พี่น้องตัดสินใจเอง หลังจากนั้น เราเปิดเวทีเสวนาเรื่องเชื่อนกัน โดยใช้เงินที่เรามีอยู่ ไปจัดที่พุทธมณฑล เพราะเป็นสถานที่ของพระพุทธศาสนา คนมาร่วมกันจะได้ไม่ต้องทะเลาะเบาะแว้งกัน ใช้พระสงฆ์เป็นแกนนำ มีพระมาร่วมประมาณร้อยกว่ารูป อีกส่วนหนึ่งก็ภาคประชาชนของพวกเรา เพื่อหาแนวคิดร่วมกันว่าที่เราไม่ต้องการเชื่อนเพราะอะไร”

“เราเชิญตั้งแต่ข้าราชการในจังหวัดเรา เชิญสส. ในจังหวัดเราร่วมเสนอแนวคิดสรุปแนวคิดโดยตรงกันว่า เราไม่ต้องการเชื่อน เรานำเสนอแนวคิดต่อกรมชลประทาน แต่มีทางออกให้ เปลี่ยนจากการสร้างเชื่อนเป็นลอกแม่น้ำทำเงินทั้งสายและช่วยแก้ไขแม่น้ำให้หายเน่าเสียก่อน เราจึงจะยอมให้สร้าง”

“ในส่วนของกรมชลประทานเอง เขาก็ทำประชาพิจารณ์เหมือนกัน โดยเขาใช้บริษัทเอกชน มาเปิดทำประชาพิจารณ์ 2 ครั้ง แล้วก็ไม่ได้ประสบความสำเร็จ ภาคประชาชนค่อนข้างจะรุนแรงแล้วจัดที่พุทธมณฑลเหมือนกัน ทีนี้บังเอิญว่าสร้างเชื่อนเขาจะสร้าง 2 จังหวัดพร้อมกันก็คือ ของเราที่บางขโมย ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลนนะคะ แล้วก็อีกเชื่อนหนึ่งที่ตำบลบ้านท่าทราย จังหวัดสมุทรสาคร เราก็เลยร่วมมือกันระหว่างเรากับสมุทรสาคร ก็ร่วมแบบว่าคัดค้านกัน มันก็เลยเป็นพลังที่คนมาอย่างมหาศาล โดยที่ไม่ต้องจ้าง ทุกคนมากันเอง มาด้วยใจที่ไม่ยอมรับ ประมาณหมื่นกว่าคน”

“ที่สำคัญต้องขอบคุณภาครัฐอย่างเช่น มหาวิทยาลัยมหิดลก็เป็นแกนนำหลัก เป็นภาคความรู้ให้กับภาคประชาชน พวกเราไม่รู้หลักวิชาการ แต่เรารู้ด้วยจิตสำนึกว่าเรารักแม่น้ำ เราไม่ยอมให้ใครทำร้ายแม่น้ำ จนในที่สุดก็มีคำสั่งออกมาว่า ชั่วยังไว้ก่อน แต่ยังไม่ได้เลิกนะคะ ระวังโครงการนี้ไว้ก่อน เพราะประชาชนไม่เห็นด้วย”

“หลังจากนั้นเราก็เริ่มรู้แล้วว่า ต่อไปนี่นอกจากเราสร้างคนอย่างเดียวไม่พอ ต้องสร้างองค์ความรู้ แล้วต้องสร้างเครือข่ายให้มากขึ้น แล้วทำเครือข่ายให้เข้มแข็งขึ้น ถ้าทุกเครือข่ายเข้มแข็ง เขาเรียนรู้ได้ด้วยตัวเอง องค์กรแม่ คือชมรมจะเหนี่ยวน้อยลง พอหลังจากนั้นเราก็ขับเคลื่อนเชิงกลยุทธ์ ใช้ยุทธศาสตร์และทำงานเป็นระบบมากยิ่งขึ้น ชมรมกลายเป็นองค์กรที่ใหญ่ขึ้น มีเครือข่ายทั้งวัด ทั้ง โรงเรียนเป็นร้อยๆ และมีเครือข่ายคลองอีกมารวมกลุ่มกับเรา”

- **โครงการเรืออีรักทำเงิน ใช้วิธีอีรักจากใจเด็กถึงผู้ใหญ่ให้ช่วยกันรักษาทำเงินให้ใสสะอาด**

หลังจากทำงานไปได้ช่วงระยะเวลาหนึ่ง ผศ.เด่นศิริ เริ่มรู้สึกมีความท้อ เนื่องจากชมรมฯ ต้องประสบกับการสูญเสียผู้นำถึง 2 คน ในระยะเวลาไล่เลี่ยกัน แต่ด้วยความรักที่มีต่อแม่น้ำและได้รับพลังมหัสจรรย์จากพระเจ้า จึงทำให้ทำงานนี้ด้วยความรักต่อไป “ตอนนั้นเราสูญเสียแกนนำหลักๆ ของเราไปหลายท่าน อาทิ ปี พ.ศ.2546 ท่านประสพ ชันอินทร์งาม เสียชีวิตเพราะเป็นเนื้องอกสมอง และปีต่อมา พ.ศ.2547 ลุงผ่องก็เสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุ ตัวตัวเองก็เริ่มมีความรู้สึกที่เราเหลือแกนนำผู้หญิงคนเดียวกับแกนนำพี่ๆ อีก 4-5 คนซึ่งเขาก็เป็นผู้ใหญ่อายุ 60 กว่าปี เราจะทำอย่างไรต่อไป ก็เริ่มท้อเหมือนกันช่วงภาวนั้น เริ่มมีความรู้สึกว่าจะหยุดไหม แต่ช่วงนั้นมันก็มีพลังมหัสจรรย์จากพระเจ้ามาบอกว่าเจ้าหยุดไม่ได้ เพราะแม่น้ำนี้เชื่อว่าพระเจ้าสร้าง ฉะนั้นเจ้า

ต้องดูแล เราจะอวยพรเจ้าทำต่อไป เราก็กล้ายืนต่อสู้อต่อไปโดยร่วมทำงานกับโรงเรียนที่เหลือแล้วก็นั่น โรงเรียนเป็นหลักจึงเกิด โรงเรียนเครือข่ายริมแม่น้ำมากขึ้น”

“ในขณะที่เดียวกันก็ใช้ความเป็นผู้หญิงของเรา ความสุภาพ อ่อนน้อมถ่อมตน เข้าไปหาองค์กรที่เขาไม่มีเงิน อย่างเช่น องค์กรการบริหารส่วนจังหวัด นายแพทย์ เนียะแก้ว เข้าไปคุยกับเขา เขาก็ไม่รู้จักเรา เราก็มารู้จักเขา วิธีเข้าไปหาก็คือ ถือน้มน้ำไปแล้วขอเข้าพบ เปิดสรุปกิจกรรมต่างๆ ให้เขาดูว่าเราภาคประชาชน เราทำอะไรมา เขาก็ถามกลับมาว่าอาจารย์จะให้ผมช่วยอะไร บอกไม่ต้องการให้บจ.ช่วยอะไร แต่อยากให้เราทำงานร่วมกันดีไหมคะ เปลี่ยนจากการสร้างถนนหนทางบางช่วงมาสร้างคนกันดีไหม เพราะการสร้างคนมันเป็นการสร้างคุณธรรมที่ประเสริฐสุด มันทำให้ลูกหลานทำเงินเราฉลาดแล้วเก่งขึ้น แม่น้ำเราอาจจะดีขึ้น เขาก็บอกว่าเอาเลย อาจารย์ทำโครงการขึ้นมา แล้วผมก็จะจัดสรรงบประมาณไว้ให้”

ผศ.เด่นศิริจึงได้จัดทำโครงการ “เรือสี่รักทำเงิน” ตั้งแต่ปี 2548 โดยให้เด็กนักเรียนระดับป.5-ป.6 เชิญชวนผู้ใหญ่รักแม่น้ำทำเงิน “หัวใจหลักของเราก็คือ มองไปที่เรือสี่รักทำเงิน ทุกๆ วันเสาร์-อาทิตย์ นำเด็กมาประกาศในแม่น้ำ เชิญชวนคนสองฝั่งน้ำไม่ให้ทิ้งขยะ พอผ่านหน้า โรงงานอุตสาหกรรมที่ไหน ก็วนเวียนอยู่หน้า โรงงานอุตสาหกรรม อย่างน้อยๆ ให้โรงงานเขาได้รู้ว่าทำไมให้เด็กๆ มาร้องขอ พูดักบ้าง ไม่ซักบ้าง พูดักเป็นบ้าง ไม่เป็นบ้าง แต่ตรงนั้นไม่สำคัญเท่ากับ “เราเริ่มปลูกฝังหัวใจรักแม่น้ำลงไปในหัวใจเขา” เพราะคนเราจะพูดักอะไรได้จะต้องเรียนรู้โดยเชิญคุณครูมาร่วมอบรมแล้วไปถ่ายทอดสู่เด็ก เด็กเริ่มจำ นำมาถ่ายทอดสู่ชุมชน”

“เราเตรียมเรือให้เขา บนหลังคาเรือ เราก็มียายสวยๆ แล้วมีเครื่องขยายเสียงแต่งเรือให้สวย มีผ้าผูกเรือเหมือนกฐินผ้าป่า เวลาขับไปที่ไหนก็เป็นจุดสนใจ ทุกคนก็จะหยุดดูและฟัง ปฏิบัติงานเฉพาะเสาร์-อาทิตย์ เพราะคนอยู่บ้านเป็นส่วนใหญ่ ถ้าวันธรรมดาจะมีแค่คนแก่ ไม่เกิดผล พอหลังจากเราทำเรือสี่รักทำเงินไป 4-5 ปีติดต่อกันแล้ว มันเห็นผลชัดเจน ตอนนี้ที่นอน หมอนเก่า หมาเนา ขยะ มันหายไปจากทำเงิน อาจจะมีคนเห็นแก่ตัวแอบทิ้งบ้างแต่น้อยลง เพราะผู้ใหญ่เริ่มละอายเด็ก ช่วงเวลาเด็กเข้าร่วม โครงการนี้ ต้องลงเรือประกาศในแม่น้ำ ผู้ปกครองกลัวลูกตกน้ำ ก็จะขอลงเรือด้วย เอาสัมปทานมาดำกินกันหรือทำอาหารกินกันในเรือ มันก็เป็นบรรยากาศ เป็นครอบครัวที่อบอุ่นอีกครอบครัวหนึ่ง”

“ฉะนั้นโครงการนี้ สามารถที่จะได้หัวใจคนถึง 5 หัวใจ หัวใจแรกก็คือ หัวใจเด็ก หัวใจที่สองก็คือ ครู หัวใจที่สามก็คือ ผู้ปกครอง หัวใจที่สี่ ชุมชนริมน้ำ และหัวใจที่ห้าก็คือ หัวใจคนที่มาเที่ยว ชาวตลาดน้ำต่างๆ ไปเขาเห็นแล้ว ถ่ายรูปบ้าง ทีวีมาถ่ายทำรายการ จนเราได้รับรางวัล โครงการดีเด่นของกระทรวงอุตสาหกรรมเมื่อปีที่แล้ว เป็นรางวัลที่เด็กๆ เขาภาคภูมิใจที่สุด”

- **รางวัลครุภูมิปัญญาไทย คือ ความภาคภูมิใจที่สังคมเห็นคุณค่าของคนทำงาน**

“ครุภูมิปัญญาไทย เราเสนอเป็น paper ขึ้นไป มีรูปประกอบ คือ มีหลักฐานที่ทำให้คณะกรรมการเห็นชัดเจนว่าเราทำจริง หลักฐานพวกนี้มีวันเวลาสถานที่ชัดเจนว่าเราทำอะไรกับใครที่ไหน เมื่อไหร่ นี่เองจึงทำให้ได้รับรางวัลครุภูมิปัญญาไทย ตอนขึ้นไปรับรางวัล เราก็มีความรู้สึก เราก็งงเหมือนกันนะ คิดแค่นั้น และรู้สึกว่าคุณค่าความเหนียวมันหายไปทันที ภาวะนั้นเราเริ่มมีความรู้สึกที่ว่าเราก็เป็นคนที่มีคุณค่าของสังคม”

“แต่รางวัลนั้น อย่าทำให้เราหลงตัวเอง เพราะการหลงตัวเองจะทำให้เรายิ่งทรนง รางวัลเป็นเครื่อง
ชโลมจิตใจของเราชั่วขณะหนึ่งที่เราท้อแท้เท่านั้นเอง แต่หลังจากได้รางวัลแล้วมันทำให้เราเหนื่อยมากขึ้น คน
เจริญไปเป็นวิทยากร คนมาขอสัมภาษณ์ ถึงจะเหนื่อยเราก็มีความสุขไปด้วยนะ คละเคล้ากัน หลังจากนั้นทำ
ให้เราเริ่มระวังตัวมากขึ้น จะทำอะไรรูมร่ามอีกไม่ได้แล้ว สังคมรู้จักเรามากขึ้น เรากลับกับนางงามเหมือนกัน
นะ” ผศ.เด่นศิริกล่าวอย่างอารมณ์ดี

สาเหตุแห่งหนี้สิน

ในส่วนของการทำงานในชมรมเรารักแม่น้ำทำเงินนครปฐม ทำให้ได้พบปะผู้คนมากมาย มีคนที่มา
ปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาหนี้สินบางใหม่คะ ผศ.เด่นศิริตอบว่า

“เยอะเลยคะ เพราะว่าจริงๆ ทุกคนเขาก็มีหนี้สินกันทั้งนั้น แต่ว่าบางคนมีหนี้แล้วปลดสลักหนี้ไม่เป็น
แต่บางคนมีหนี้ เขาอายุไม่กล้าบอก เวลาเขามาพูดคุยเรื่องหนี้ เราก็มองไปถึงฐานะครอบครัวเขา เขาเป็นหนี้เพราะ
อะไร ฉะนั้นทุกคนเป็นหนี้มันมีมูลเหตุมาจากผี 8 ตัวนี้เท่านั้น

1. ผีขี้เกียจ เจ้าผีขี้เกียจเวลามันแทรกซึมในหัวใจใคร มันจะทำให้คนนี้เป็นหนี้แน่นอน คือ ไม่รู้จัก
กระตือรือร้น แล้วก็ไม่ทำอะไรทั้งนั้น ขอนอนกับขอกินอย่างเดียวตามที่ฉันชอบ

2. ผีอ่อนแอ ผีอ่อนแอในที่นี้ก็คือ คนไม่รู้จักอดทน ไม่รู้จักอดกลั้น เจองานหนักก็ไม่เอา งานเบาก็ไม่สู้
มนุษย์แบบนี้ถือว่าเป็นคนอ่อนแอ แล้วเจ้าตัวนี้เขาจะไปทำอะไรกับใครได้ สมมติเขาตกงานอยู่แค่ไปแบกหาม
หรือไปทำงานที่มันต่ำกว่าเสิร์ฟอาหารเขาก็ไม่เอาแล้ว คุณมันค่อย เจ้าผีตัวนี้มันทำให้คนอ่อนแอ

3. ผีไอ้อด นิสัยคนไทยนะคะ ชอบอวดผู้อื่นตลอดเวลา โดยที่ปิดบังรากขมขื่นของตัวเองไว้ แล้วจะ
สังเกตว่าคนไทยชอบเป็นหนี้ ไปกู้เงินมาหรือไปกู้กองทุนมา กู้มา 2 หมื่นบาท เพื่อมาถอยมอเตอร์ไซด์ ให้รู้ว่า
ฉันมีรถมอเตอร์ไซด์ขี่แล้วนะ เพื่อทัดเทียมกับชาวบ้านเขา เจ้าความ ไอ้อดมันเป็นนิสัยคนไทยที่รู้จัก
ประมาณตัวเอง แล้วในที่สุดเขาก็จะเป็นหนี้เป็นสิน เป็นหนี้พอกพูนโดยที่ปลดสลักไม่พ้น เพราะว่าเขาต้องการ
จะปิดบังปมด้อยนั่นเอง

4. ผีขี้อาย ผีขี้อายนี้ก็คือ คนที่ไม่กล้าไปทำงานอะไรต่ำๆ ถ้าเรามองมหาเศรษฐีของเมืองไทยที่เขา ร่ำรวย
ขึ้นมาได้ บางทีเขาเปิดจากร้านเล็กๆ เริ่มต้นจากการล้างส้วม เช็ดทำความสะอาดในร้านด้วยซ้ำ แล้วเขาก็
เจริญเติบโตขึ้นมา เขาทำได้ทุกอย่าง เขาถึงรู้วิธีการดำเนินชีวิต แล้วเขาถึงไม่อับอายในการทำงาน ฉะนั้นคนที่
จะเป็นใหญ่ได้ มันต้องล้างส้วมเป็น มันต้องกล้าทำอะไรในงานเล็กๆ ซึ่งคนอื่นทำไม่ได้

อย่างตัวดิฉันเองตอนเรียนหนังสือ ไม่อายเลย บอกตรงๆ เลยว่าเป็นทั้งกระเป๋ารถเมล์ ขายล็อตเตอรี่ แล้ว
ในขณะที่เดียวกันเสิร์ฟอาหารก็ทำ เพราะเราคิดว่าตอนนี้มันเป็นอาชีพสุจริต แล้วเราทำเพื่อชีวิตเราอยู่ได้ แต่ใน
ขณะเดียวกันช่วงเราทำงานภาวนานั้นนะ เราได้เรียนรู้ไปด้วย เรียนรู้ในการปรับตัว เรียนรู้ในการรู้จักคน เรียนรู้
ในการรู้จักโลกกว้าง ซึ่งคนอื่น ไม่มีโอกาส มันเป็นการเรียนรู้นอกห้องเรียน เป็นการเรียนรู้ที่วิเศษสุด

จึงพยายามสอนลูกศิษย์ตลอดเวลาว่า อย่าอายในการทำกิน เพราะถึงเป็นอาชีพที่ดูว่าด้อย เงินน้อย เช่น
เขาส่งพิซซ่าชั่วโมงละ 29 บาท ทำไปถေးลูก เพราะอย่างน้อยๆ เราก็ได้เงินมา แล้วเงินที่ได้มันก็เป็นความ

ภาคภูมิใจ ไม่ต้องขอใคร ทำได้ด้วยน้ำพักน้ำแรงของตัวเอง มันภูมิใจ มันเท่ มันช่วยทำให้พ่อแม่ปลาบปลื้มต่างหากละ ถ้าเราตัดความอขายได้เป็นข้อหนึ่งที่เราจะไม่ยากจนและไม่เป็นหนี้แน่นอน

5. **ผีขี้โกง/ขี้โกหก** คนที่เป็นหนี้ มันจะสืบเนื่องมาจากตัวเอง คนขี้โกงบวกคนขี้ขโมย คนขี้โกหกด้วยนะคะ บางทีแค่เป็นหนี้นิดเดียวก็ไปโกหกหลอกหลวงเขา ไปกู้หนี้ยืมสินต่อ ไปโกหกว่าแม่ป่วย เมียป่วย ลูกไม่สบาย อันนี้ก็สร้างการ โกหกแล้ว แล้วก็ไปเอาเงินเขามา ในที่สุดก็ไม่ซัดใช้มันก็เลยบาปสองตัวแล้ว บาปทั้งโกหก บาปทั้งขี้โกงด้วย เป็นหนี้ทับซ้อน แล้วในที่สุดก็อยู่ในชุมชนไม่ได้ก็ต้องหนีไป ทิ้งภาระให้กับเบื้องหลังให้ครอบครัว :

6. **ผีขี้เหล้าเมายา** ผีตัวนี้น่ากลัวมากก็คือ ผีขี้เหล้าเมายา ถ้าครอบครัวใด ที่พ่อและแม่หรือลูกตกอยู่ในภาวะที่ติดเหล้า มันก็จะทำให้ครอบครัวตกอยู่ในภาวะเป็นหนี้เป็นสิน เงินที่ได้มาแต่ละบาทแต่ละสตางค์ก็มาลงขวดหมด แล้วในที่สุดก็ไม่เหลือใช้ก็ต้องไปกู้หนี้ยืมสินเขาอีก

7. **ผีการพนัน** เขาบอกว่าไฟไหม้บ้าน อย่างน้อยๆ ก็ยังเหลือเสาบ้านทิ้งไว้ หรือน้ำท่วมก็ยังมีเหลือโครงสร้างไว้ แต่ผีการพนันมันกินหมดนะคะ เขาไปจ้มนำจ้มนอง แล้วในที่สุดเขาก็ยึดไปหมด ผีตัวนี้ทำให้เป็นหนี้เป็นสินแบบน่ากลัวที่สุด เจ้าผีตัวนี้มันเป็นผีที่เวลาถูกครอบงำเข้ามาแล้วเขาปลดสลักยาก ใครเตือนก็ไม่ได้ ยกเว้นตำรวจเตือนแล้วเข้าคุกกระยะหนึ่ง เข้าคุกแล้วก็ยังไปตั้งบ่อนในคุกอีกนะ

8. **ผีไม่เรียนรู้** ผีตัวนี้น่ากลัวที่สุด เอาไว้อันดับแปดนะคะ คนที่ไม่เรียนรู้ ถือว่าเป็นคนโง่ หรือว่าเป็นคนที่ตายแล้ว เพราะชีวิตทุกวันนี้คือ ชีวิตแห่งการเรียนรู้ ถ้าเขาเรียนรู้ไปตลอดเวลา เขาก็จะเติบโตขึ้นในแง่มุมใดแง่มุมหนึ่งที่เขาควรจะรู้ ไม่เรียนรู้จากการฟังการอ่าน หรือเรียนรู้จากสังคมรอบข้าง คนโง่ที่ไม่เรียนรู้ก็จะตกเป็นเหยื่อของคนฉลาด ถูกเขามาหลอกหลวงได้ง่าย แล้วในที่สุดเขาก็จะมาหลอกขาย ไอ้โน้น ไอ้นี้ ขายปุ๋ยไร้คุณภาพก็ซื้อเขาเป็นหนี้เป็นสิน ปุ๋ยนั้นก็ไร้คุณภาพใช้อะไรไม่ได้ ในที่สุดที่ดินก็ล่มสลาย ก็ไม่ได้เกิดประโยชน์อะไร เพราะตัวเองไม่ได้เรียนรู้ จึงไม่รู้เท่าทันคน

ผีที่ไม่เรียนรู้เป็นผีที่กระทรวงศึกษาธิการต้องหันมาพัฒนาปฎิรูปเรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญเลย เพราะว่าจริงๆ แล้วถึงแม้ว่าจะมีการศึกษานอกระบบ กศน. แล้ว แต่มันก็ยังน้อยไป เพราะองค์ความรู้ต่างๆ ถ้าทำให้คนฉลาดขึ้น ประเทศไทยจะอยู่ได้รอด แต่ฉลาด ไม่ใช่ฉลาดแบบศรีธนญชัยนะ ฉลาดในการที่ปรับตัว เปลี่ยนลักษณะนิสัยและรู้จักตนเองว่าเป็นคนเช่นไร” ผศ.เด่นศิริกล่าว

ทำอย่างไรจึงหลุดพ้นจากหนี้สิน

คนส่วนใหญ่โดยเฉพาะกลุ่มคนที่มีอาชีพด้านเกษตรกรรม ด้านประมง มีปัญหาเรื่องหนี้สินเป็นปัญหาหลัก ดังที่ผศ.เด่นศิริให้รายละเอียดว่า “ส่วนใหญ่ก็จะเป็นกลุ่มด้านการเกษตรและกลุ่มประมงอะไรพวกนี้ อย่างเช่น คนเขาทำบ่อเลี้ยงปลา บังเอิญในสถานะที่น้ำมันท่วมกะทันหัน จับปลาไม่ทัน มันก็แบบว่าไปกับน้ำ อันนี้โดยธรรมชาติ เขาไม่ได้โง่ ไม่ใช่อะไร แต่ด้วยความรู้สึกที่เขาก็จะมาเล่ามาระบายเล่าสู่กันฟัง ในบทบาทของเรา เราก็ให้คำแนะนำในเรื่องของการแก้ไขปัญหานี้สินกับเขาเลยว่า

1. หากจำเป็นต้องขืมเงินเพราะความจำเป็นเนื่องจากเจ็ภัยพิบัติทางธรรมชาติ เช่น ทำการประมงแล้วประสบปัญหาอุทกภัย หรือทำการเกษตรแล้วเจอปัญหานาล่ม นาแล้ง ให้บอกเหตุผลกับเจ้าหนี้ตรงๆ ว่าทำไมจึง

ต้องยืมเงิน “ต้องคุยกับเจ้าหนี้ตรงๆ ว่าขณะนี้เกิดอะไรขึ้น เช่น การทำการเกษตร ส่วนใหญ่ก็จะเป็นนาถ่มนาถ้าง แล้วก็เช่านาเขาทำนะ แล้วนาไม่เกิดผล ก็บอกเขาไปตรงๆ มันมีวิธีการอะไรตั้งหลายๆ อย่างในการประนอมหนี้ ถ้าเขาหลบหนีหรือถ้าเขาขอมให้ยึดไปเขาก็จะเสียดินของเขาให้เจ้าหนี้”

2. หากภคยานมิตรช่วยกันให้กำลังใจ อย่าท้อแท้ ท้อถอย ใช้พลังของพระเจ้า ด้วยความรักที่มีต่อพระเจ้า อธิษฐานให้ผ่านอุปสรรคต่างๆ ไปได้ด้วยดี “ในบทบาทของเรานั่งอยู่ตรงนี้ เราก็ได้แต่ให้กำลังใจ และให้เขาขยัน อย่าท้อแท้ ท้อถอย ซึ่งเราไม่มีเงินมากพอที่จะช่วยเหลืออะไรเขา แต่เราช่วยเหลือในความเชื่อของพี่ก็คือ อธิษฐานเพื่อนะ ด้วยพลังพระเจ้า ความรักของพระเจ้าที่เรามีในหัวใจเขา”

3. ใช้ความรู้ต่างๆ ที่มีอยู่หรือการหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อนำมาแก้ปัญหาหนี้สิน เช่น การปลูกพืชเสริมปลูกพืชล้มลุก พืชหมุนเวียน ที่สามารถเก็บเกี่ยวได้เร็วไม่ต้องรอนานและปลูกกินเองได้ในครัวเรือน “แล้วในขณะเดียวกัน ถ้าเรามีความรู้อะไรที่จะช่วยเพิ่มเติมเขา เราก็จะไปสรรหามาช่วยเขา เช่น มันมีวิธีอย่างนี้ดีไหม ถ้าตรงนี้มีมันปลูกแล้วมันไม่ได้ผล ลองปลูกนี้ดีไหม พืชล้มลุกที่ประเภทสองสามเดือนเก็บได้ทันทีเลยอย่างง่ายๆ ไม่ต้องรอเป็นฤดูกาล หรือยังมีพืชอื่นๆ พืชคลุมดินขายได้ด้วย กินได้ด้วยประเภทนี้ เราสามารถปลูกเป็นพืชหมุนเวียนที่จะมาชดใช้ในบ้านเรา เราก็อยู่ได้ไปวันต่อวัน”

4. รู้จักวางแผนการใช้ชีวิต ให้ตั้งเป้าหมายอย่างมุ่งมั่นว่าจะต้องใช้หนี้ให้หมดภายในระยะเวลาที่กำหนด

5. ขยัน อดทน เก็บออม ไม่ตกเป็นทาสของอบายมุขทุกชนิด

6. หากเป็นการกู้ยืมเพื่อนำมาใช้ลงทุนในกิจการ จะต้องมั่นใจว่าสามารถใช้หนี้ได้ตามระยะเวลาที่กำหนด โดยต้องอาศัยความมานะอดทน ความมีวินัยและการวางตัวดี และนำประสบการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นบทเรียนและอย่ากลับไปทำอีก

ตัวอย่างที่ผศ.เด่นศิริให้คำแนะนำปรึกษาปัญหาเรื่องหนี้สินในข้อ 4 ข้อ 5 และข้อ 6 คือ ผู้ที่ยืมเงินมาใช้ในการลงทุนกิจการของตนเองและมีความมุ่งมั่นว่าจะใช้หนี้ตามเป้าหมายที่กำหนด “ขอยกตัวอย่างเช่น ร้านทำผมที่รู้จักมาเลขนะคะ อยู่ในนครชัยศรี เขาเป็นคนผลัดถิ่นมาจากอีสาน มีร้านทำผมเล็กๆ สามี่ทิ้งด้วย เวลาไปสระผมเขาก็เล่าว่าบ้านเขาเป็นหนี้เป็นสินเยอะมาก ที่เขาต้องร่อนเร่เนจรมายู่นครชัยศรี เพื่อมาหาเงินเลี้ยงตัวได้ แล้วก็เอาเงินที่ได้ส่งไปให้ครอบครัว”

“เขามาปรึกษาว่าอาจารย์ดีกเนี่ย หนูเช่าเขาเดือนละหลายสตางค์ ถ้าหนูจะซื้อเอาเข้าธนาคาร อาจารย์ว่าดีไหม เราก็ว่าดีมากๆ เลย แต่ในขณะเดียวกัน ก่อนจะเข้าธนาคารได้ที่แปลงนี้มันจะต้องเป็นของเราก่อน เราจะทำอย่างไรละ ก็ต้องคุยกับเจ้าของที่เขาบอกว่า เขาจะยอมขายให้เราในราคานี้ แต่เราขอเอาเข้าธนาคารเพื่อเอาเงินส่วนหนึ่งมาใช้ให้เขา เราก็เป็นตัวแทนแนะนำเขา พอหลังจากนั้นแค่ 2 ปีเขาหมดหนี้ แล้วปัจจุบันเขามีเงินเป็นล้านๆ บาท มีรถป้ายแดงขับ เขาคั่งตัวเองได้เพราะเขามานะ อดทน ขยัน แล้วในขณะเดียวกัน เขามองเป้าหมายว่า เขาต้องใช้หนี้ให้หมดในระยะเวลาเท่าไร”

“ที่น่าภาคภูมิใจจุดหนึ่งคือ เขาเป็นคนอีสานที่ได้รับความสำเร็จเมื่อมาอยู่นครชัยศรี เขาเป็นคนมานะ อดทน วางตัวดี เราก็เตือนเขาด้วยว่า เราเคยผิดหวังจากผู้ขายคนหนึ่งที่เราไปรักเขา ในที่สุดเราไปเป็นภรรยาของเขา จนภรรยาหลงเขามารุกราน เมื่อเรามาขึ้นอยู่จุดนี้ เราต้องยืนให้ได้อย่างมั่นคง อย่าหันหลังไปหามันอีก เรามี

ครบทุกอย่างแล้ว เราจะทำอะไรกับชีวิตก็ได้ แต่อย่าเป็นเหยื่อของทาสทางอารมณ์และความรู้สึกกับผู้ชายอีกต่อไป มีบทเรียนมาแล้วต้องฉลาดคิดและฉลาดคบหากับคนนะคะ”

“ในแง่มุมมองของผู้หญิงที่ตัวเองได้สัมผัสลักษณะนี้จะมีอะนะคะ ผู้หญิงบางคนรักสามีมาก รักคนที่มาเป็นกิ๊ก หรืออะไรก็แล้วแต่ ทุ่มทุกอย่าง ขอม ไปกู่หนียืมสินเพื่อคนที่ตัวเองรัก แต่ในที่สุดเขาก็ทำร้ายตัวเอง ฉะนั้น นอกจากเป็นครูภูมิปัญญาไทยก็จะเชื่อมโยงคำปรึกษาทางโทรศัพท์ออนไลน์คุยกันแล้วก็แชร์ชีวิตกัน เพราะตัวเราเองสามารถเป็นต้นแบบได้ เราไม่อาย ที่จะบอกเขาว่าอย่าอาย ที่ทุกคนจะรู้ว่าเรามีประวัติอย่างไรมาก่อน หรือเป็นแม่มีเมียเลี้ยง หรือแม่มีเมียเนื้อหอมอะไรก็แล้วแต่ ทำอย่างไรก็ได้ให้ยื่นอย่างงามสง่า ยืนด้วยลำแข้งของตัวเอง ถ้ามีลูกเลี้ยงลูกไป ถ้ามีหนี้ก็กัดฟันใช้หนี้ให้หมดไป จะได้เป็นไทกับตัวเอง จะได้ไม่ต้องพึ่งพาใคร”

จุดเด่นของหลักคิดและวิธีการปฏิบัติที่ทำให้หลุดพ้นจากหนี้สิน

ผศ.เด่นศิริ ไม่เคยมีหนี้สินเพราะไม่ชอบซื้อของเงินผ่อนและจะไม่เคยยืมเงินใครเลยในชีวิตเพราะมีคำหนึ่งที่ว่า “การเป็นหนี้ เป็นทุกข์ที่สุดในโลก” ความทุกข์เนื่องจากการเป็นหนี้ที่ผศ.เด่นศิริ ได้กล่าวถึง เนื่องด้วยเพราะเห็นคนใกล้ตัวเดือดร้อนเพราะมีหนี้สิน เนื่องจากเล่นการพนัน เล่นแชร์ เล่นหวย กินเหล้า กินเบียร์ ทำให้ต้องยืมเงินคนอื่นตลอดเวลา ต้องโกหกและสร้างบาปต่อเนื่องเพราะต้องหมุนเงินตลอดเวลา ทำให้ช่วงเวลานั้นเป็นภาวะที่ชีวิตขาดสันติสุขมาก

จึงทำให้ผศ.เด่นศิริไม่เคยเป็นหนี้สินใคร ประกอบกับโดยพื้นฐานตั้งแต่เด็กๆ ผศ.เด่นศิริได้เริ่มฝึกการออม โดยแบ่งเงินค่าขนมส่วนหนึ่ง ไว้สำหรับการออม และทำงานพิเศษเพื่อหารายได้เพิ่มเติมมาตั้งแต่เด็กๆ

ผศ.เด่นศิริเล่าว่า “ฉะนั้นตั้งแต่เล็กๆ มาเลยจะเริ่มฝึกออม อย่างน้อยๆ ค่าขนมที่เราได้ค่าขนมไปโรงเรียน สมัยก่อน ได้วันละ 50 สตางค์จะเก็บไว้ 10 สตางค์ สมัยนั้นก๊วยเตี๋ยวขามละสลึงนะ สิบสตางค์เก็บไว้เป็นเงินออม เวลาวันพฤหัสบดี เรือธนาคารออมสิน เขาจะเข้ามาตามลำน้ำมารับฝากเงิน เรายังมีเงินฝากอาทิตย์ละสองบาทสามบาท เป็นความภาคภูมิใจสมัยนั้นนะคะ”

ประกอบกับมีคุณย่าเป็นต้นแบบของความประหยัด มัธยัสถ์ อุดม ดังที่ผศ.เด่นศิริกล่าวว่า “การเป็นคนรู้จักออมต้องขอบุคคลอย่างที่สอนให้ออมและสอนให้รู้จักหาเงินด้วยน้ำพักน้ำแรงของตัวเอง คือ เก็บของในสวนขาย เพราะย่าเป็นคนขี้เหนียว เราดูจากความขี้เหนียวของย่า ทำไมย่ามีสตางค์ ร่ำรวยเพราะเขาอดออม เราก็มีต้นแบบแห่งการออม แต่ความขี้เหนียวของย่าก็ไม่ดีเท่าไร ตรงที่ขาดความรัก คนทั่วไปจะมองว่าย่าเป็นคนขี้เหนียว พอตายไปแล้วก็ไม่มีใครรักย่าเท่าไร แต่ย่ามีสมบัติให้ลูกหลาน ได้ใช้ตราบเท่าทุกวันนี้ ฉะนั้นอดออมได้แต่ต้องไม่ขี้เหนียว ต้องรู้จักแบ่งปันก็คือให้ด้วยความรักนั่นเอง ซึ่งตรงนั้นเราก็ไม่รู้ว่าเราเป็นลูกพระเจ้าตั้งแต่เมื่อไหร่ ความรักที่ในพระคัมภีร์ศาสนาคริสต์สอนไว้เลยว่า จงรักเพื่อนบ้านเหมือนรักตนเอง”

ในส่วนของหลักคิดและวิธีการปฏิบัติเพื่อให้หลุดพ้นจากหนี้สินของผศ.เด่นศิริ การยึดหลัก “ความพอเพียง” เป็นจุดเริ่มต้น ผศ.เด่นศิริกล่าวต่อไปว่า “แล้วที่สำคัญก็คือ ตัวเองใช้คำว่า “พอเพียง” เป็นจุดเริ่มต้นในการดำเนินชีวิตของตัวเองเลยนะคะ ฉะนั้นทฤษฎีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มันโดนใจมากแล้วก็

อยากให้คนไทยทั้งประเทศ นำคำว่า “พอเพียง” มาใช้ ทุกคนคิดว่าพอเพียงต้อง ไปปลูกกระต๊อบอยู่ปลายนา มันไม่ใช่ นะคะ”

- **พอเพียง คือ พอประมาณ หรือ หยุคเพียงเท่านั้น**

“พอเพียง ก็คือ วิถีชีวิตของเรา คือ พอ ก็แค่นี้พอนะ คำว่าพอเพียงมันเป็นภาษาไทย 2 คำ มาผสมกัน “พอ” แปลว่า “หยุค” “เพียง” ก็คือ “หยุคเพียงเท่านั้น” แต่ถ้าเพียงพอ ไม่ใช่ นะคะ ความหมายเป็นอีก ความหมายก็คือว่า เท่าไหร่ก็ยังไม่พอ ฉะนั้นพระเจ้าอยู่หัวพระองค์ฉลาดใช้คำมากมาย “พอเพียง” คือ “หยุคเพียงเท่านั้น” ก็พอใจแล้วทำให้เราไม่โลภ”

- **พอเพียง คือ มีเหตุผล**

“แล้วในขณะที่เดียวกัน พอเรามีความพอเพียงในตัวเองแล้ว เราต้องมี “เหตุผล” ในความพอเพียงด้วยนะ ความพอเพียง มันมีเหตุผลเพื่ออะไร เอาไปใช้อะไร แล้วในขณะที่เดียวกันเหตุผลเรานั้นสามารถตอบคนอื่นได้ ไหมที่เราทำแบบนี้เพราะอะไรด้วย มันก็จะขยายผลต่อ”

- **พอเพียง คือ มีภูมิคุ้มกัน**

“ตัวที่สามเป็นตัวที่ทำให้ความพอเพียงนั้นอยู่อย่างงามสง่าก็คือ เราต้องมี “ภูมิคุ้มกัน” ภูมิคุ้มกันใน ตัวเองก็คือ “ภูมิคุ้มกันความชั่วร้าย ความขี้เหนียวที่ไม่บ่กพร่อง” เพราะบางคนพอเพียงแล้วขี้เหนียวไม่ให้คนอื่น มองชื่นชมตัวเลขในธนาคารแล้วมีความรู้สึก ว่าฉันมีเงินสิบล้านบาท ยี่สิบล้านบาท แต่ในขณะที่เดียวกัน มัน ก็ไม่เกิดประโยชน์อะไร เพราะวันพรุ่งนี้ถ้าเราตายไปเงินนั้นก็ไม่ได้ใช้ ให้ลูกหลานมาทะเลาะกันเปล่าๆ”

“แต่ถ้าเรารู้จักแบ่งสรรปันส่วน เรามีปีบ ส่วนหนึ่งเราให้กับสังคม ส่วนหนึ่งเก็บ ส่วนหนึ่งไว้ใช้ใน ชีวิตประจำวัน แค่นี้เราก็อยู่ได้แล้วในการสามหารในการแบ่ง ไตรภาคีในตัวเราเองนะคะ ก็คือ 1) เก็บออม 2) ใช้ ส่วนตัว 3) แบ่งปันให้ชุมชน อย่างทำแม่น้ำทำเงิน กับในโบสถ์จะตัดเงินไว้เลย 10 % ของเงินเดือนที่เราได้มา ไว้ เกื้อกูลสังคมชุมชนเท่าที่เรายังมีลมหายใจอยู่แล้วช่วยได้ นะคะ”

ตัวอย่างเรื่องของการฝึกการออมและแบ่งปันให้ชุมชนที่ผศ.เด่นศิริ ได้เริ่มปลูกฝังให้เด็กๆ ก็คือ “พยายามผลักดันให้เด็กๆ มี “โครงการ 1 บาท เพื่อทำเงิน” เข้าโครงการ 1 บาทเพื่อทำเงิน มันเป็นโครงการเล็กๆ ที่เราทำอยู่ที่ศูนย์เด็กเล็กที่บ้านต้นลา วิธีการทำง่ายๆ ก็คือ ให้ครูเอาขวดน้ำใสๆ มาเจาะ แล้วก็ให้เด็ก แต่ต้อง ประชุมผู้ปกครองก่อนนะ ว่าเราจะทำโครงการนี้เพื่ออะไร มีเป้าหมายชัดเจน”

“แล้วก็เอาเงินมาหยอดกระปุกไว้วันละบาท ช่วงนำเงินหยอดกระปุกก็พูดว่า “รักทำเงินๆ” ฝึกรักการคลัง ไปในหัวใจเด็ก 3 ขวบ ฉะนั้นเวลาเขาออมทุกวันๆ วันไหนแม่ลืมให้สตางค์มาบาทหนึ่ง เด็กไม่ยอมมาศูนย์เด็ก เล็ก ร้องห่มร้องไห้ เพราะไม่มีเงินมาหยอดกระปุกรักทำเงินของเขา พอสิ้นปี ถึงวันเด็ก ครูก็จะเอากระปุกมาชั่ง ว่าของใคร ได้มากที่สุด วัดตามน้ำหนักกิโล แล้วทางศูนย์ก็จะให้อีก 300 บาท เป็นรางวัล”

“หลังจากนั้นก็ถามผู้ปกครองว่าจะเอากลับบ้านหรือไม่ ถ้าผู้ปกครองไม่เอากลับไปไว้ที่ศูนย์ ศูนย์นี้เขา ก็จะมาฝากไว้ที่มูลนิธิคูนน้ำทำเงินไว้ก่อนถ้ามีโครงการอะไรขึ้นมา ก็ขอเบิกออกมาใช้ มันคูนน้ำรักและอบอุ่น อย่าง เมื่อปีที่แล้วเขาก็เอามาฝากไว้ 5,400 กว่าบาท”

“โครงการ 1 บาทเพื่อทำเงิน จากเงินออม มันเริ่มดังแล้วคนก็เริ่มมาเรียนรู้ จุดเล็กๆ เราทำขึ้นมา มันเป็นเสน่ห์และเป็นการฝึกการออม ที่สำคัญคือ อย่างน้อยๆ เราฝังคำว่ารักทำเงินลงไป ในหัวใจเด็ก ขณะนี้เราเริ่มจากศูนย์เด็กเล็กบ้านต้นตาลเป็นศูนย์แรก จังหวัดนครปฐม มีศูนย์เด็กเล็กประมาณ 76 ศูนย์ ที่มาเป็นเครือข่ายและเรียนรู้กับเรามาอบรม แล้วเอาไปเป็นต้นแบบเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกเรื่องสิ่งแวดล้อม”

● **พอเพียง คือ การให้ ได้แก่ ให้ความรู้ ให้ความรัก และให้อภัย**

ส่วนพอเพียงตัวสุดท้ายคือ การให้ คือ การให้ความรู้ ให้ความรักและให้อภัย และต้องเป็นการให้โดยไม่หวังผลตอบแทน ดังที่ผศ.เด่นศิริกล่าวว่า “พอเพียงตัวสุดท้ายก็คือ คำว่า “ให้” มันเหมือนกับขั้นต้นนะคะ ถ้าในภาษาชาวพุทธก็คือ เหมือนกับทองที่เปิดที่หน้าผากเป็นเสน่ห์ เวลาเราให้ “ให้” ตรงนี้ก็คือ “ให้ความรู้ ให้ความรัก แล้วก็ให้อภัย” ไม่จำเป็นต้องเป็นตัวเงิน เพราะจริงๆ อย่างวันนี้ที่น้องมาสัมภาษณ์มาทำวิจัย พี่ก็ให้ชนิดหนึ่งแล้ว ให้อะไร ให้ความรู้ แשרแบ่งปัน แล้วในขณะที่เดียวกันเราก็เริ่มได้เพื่อน ในอนาคตข้างหน้าน้องอาจจะมีโครงการดีๆ มาร่วมทำกับพี่อีกก็ได้ มันเป็นการשרซึ่งกันและกัน”

“ฉะนั้น “การให้” ก็คือ “การได้” นั่นเอง แต่คนทุกคนนั้น ถ้าไม่รู้จักคำว่าให้ ก็จะเกิดคำถามว่า “ให้ไปทำไม” หรือ “ให้เพราะหวังผลตอบแทน” เราจะทุกข์เปล่าๆ แต่ถ้าให้แล้วไม่หวังผลตอบแทน เราจะไม่ทุกข์เลยได้ให้แล้ว เราก็มีความสุขตามคำสอนของพระเจ้า ต้องเป็นผู้ให้แบบไม่มีเงื่อนไข”

“เราเชื่ออย่างหนึ่งว่ามนุษย์ไม่แล้งน้ำใจ เพราะว่าความกตัญญูซึ่งกันและกัน มันเกิดประโยชน์ต่อเนื่องอีกมากมาย น้ำสั๊ก 1 แก้วที่เราได้ดื่มจากบ้านคนๆ หนึ่ง มันทำให้เราชุ่มชื่นหัวใจ มันเป็นเรื่องที่วิเศษสุด แล้วเราจะไม่มีลิมน้ำแก้วนั้นหรือขณะในภาวะที่เราหิวกระหาย ฉะนั้นการให้มันเป็นเรื่องที่วิเศษสุด โดยเฉพาะ “การให้อภัย มันเป็นคุณธรรมสุดยอดของมนุษย์” แล้วทำให้เรามีความสุข ไม่เป็นโรคมะเร็งด้วย ถ้าเรารู้จักให้อภัยคนอื่นเป็น ถ้าเราให้อภัยคนอื่นไม่เป็น ใครค่าเราเมื่อวาน เราคิดข้ามวันแล้วเราก็ถูกค่าข้ามวันแล้ว คิดเป็นอาทิตย์ก็ถูกค่าเป็นอาทิตย์ คิดเป็นปีก็ถูกค่าเป็นปีใช่ไหมคะ ถ้าเราปลดสลักมันของมันก็มันผ่านไปแล้ว คนค่าเองเขาไปไหนๆ แล้วเขาไม่รู้ แต่เรามา นั่งคิดบ๊ายอยู่คนเดียว ก็ทุกข์อยู่คนเดียว”

“ฉะนั้น คำว่าให้อภัยก็คือ ลิมน้ำไปเรื่องนั้น ที่ผ่านมาแล้วก็อย่าไปโกรธแค้นเขา ตรงนี้ความได้เปรียบของพี่ก็คือ เข้าโบสถ์ทุกอาทิตย์ แล้วก่อนที่จะนมัสการพระเจ้าคือ ระลึกถึงการให้อภัยคนอื่น คิดว่าในรอบ 6 วัน ในสัปดาห์ที่เราผ่านมาจันทร์ถึงเสาร์ เราทำผิดบาปกับใครบ้าง เราไปนินทาใครบ้าง ไปอิจฉาใครบ้าง ไปมีอารมณ์เสียกับใครบ้าง ตรงนี้เราจะได้คิดถึงตัวเองแล้วเราจะได้ไม่ทำต่อไป”

“นี่คือ ข้อแตกต่างที่ดีมากๆ ที่ได้เข้าโบสถ์ แล้วได้นมัสการพระเจ้า ได้เรียนรู้ร่วมกับพี่ๆ น้องๆ ในโบสถ์ เพราะว่าในโบสถ์ เราถือว่าทุกคนมีพ่อคนเดียวกัน ทุกคนคือ พี่น้องกัน แล้วเราจะช่วยเหลือกัน เกื้อกูลกัน เราจะรักกัน เราจะไม่อิจฉากัน เพราะความรักเป็นการสำแดงให้เห็นว่านี่คือ ลูกพระเจ้า ถ้าคนไหนยังนินทาพี่น้องในโบสถ์ถือว่ามันไม่ใช่ลูกพระเจ้า มันเป็นความบาปจากปากและเนื้อหนังของตนเอง”

“ฉะนั้น ถ้าใครเดือดร้อนคนหนึ่ง เหมือนกับคนอื่นอีก 50 คนในโบสถ์ก็เดือนร้อนไปด้วย เพราะถือว่าคนหนึ่งเป็นกายเดียวกัน คนหนึ่งถือว่าเป็นสมอง เป็นตา เป็นปาก เป็นแขน ก็คือ ร่างกายเดียวกัน ถ้าร่างกายส่วนไหนเจ็บป่วย ส่วนอื่นก็เจ็บป่วยไปด้วยนะค่ะ วิธีการคิดแบบนี้รักๆ ด้วยการรักและให้นั่นเอง”

ฉะนั้นจึงอยากให้นักคนไทยทุกคนยึดหลักความพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาใช้เป็นหลักคิดในการดำเนินชีวิตเพื่อให้หลุดพ้นจากการเป็นหนี้สินกันทุกคน

ข้อเสนอแนะเพื่อเตรียมตัวให้พร้อมสำหรับการประกอบอาชีพของนิสิตบัณฑิตสาขาส่งเสริมการเกษตร

จากปัญหาที่พบ มีลูกศิษย์เรากลุ่มหนึ่งต้องเอาเงินในอนาคตของเขามาเรียนในปัจจุบัน คือ การกู้กองทุนเพื่อการศึกษาของ กยศ. จากประสบการณ์ของคุณครูซึ่งเคยทำงานกับเด็กในระดับอุดมศึกษามาก่อน คุณครูมีข้อเสนอแนะอะไรให้กลุ่มนี้บ้างใหม่จะเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมในการประกอบอาชีพของเขานะคะ

ผศ.เด่นศิริตอบว่า “คำถามเรื่องนี้ถูกใจมากเลย เด็กส่วนใหญ่จะมองเป้าหมายฉันทันจบ ฉันทันจะต้องทำงานที่นั่นที่นี้เลิกเลอเพอร์เฟกไปหมดนะ แต่ตัวเขาเอง เขาไม่ได้มองตัวเขาเองให้ออกกว่า เขาเป็นคนอย่างไร ดังนั้น สิ่งที่เขาควรเตรียมตัวให้พร้อมก่อนออกไปประกอบอาชีพคือ

1. มองตัวเองออก นักศึกษาจะต้องมองตัวเองให้ออกกว่า “เขาเป็นคนนิสัยอย่างไร ชอบงานอะไร” แล้วงานประเภทนั้นเขาทำแล้ว เขามีความอดทนขนาดไหน

2. บอกตัวเองได้ การบอกตัวเองได้ว่า “อะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ” ถ้าเขาตราบไคที่เขายังบอกตัวเองไม่ได้แล้วกำกับตัวเองไม่ได้ มันเป็นเรื่องยากมากที่เขาจะ ไปทำงานร่วมกับคนอื่น

อย่างเช่น คนเวลาทำงานมาสาย มาสายเป็นนิจ ลากิจเป็นประจำ ก็คือ เขาบอกตัวเองไม่ได้ เขาก็ไม่สามารถที่จะคุมตัวเองได้ว่า ทำไมฉันถึงมาสาย ฉันทันก็เป็นของฉันอย่างนี้แหละ หรือคนที่ชอบนิทนทา คนส่วนใหญ่พวกนี้จะบอกตัวเองไม่ได้ แล้วต้องให้คนอื่นบอก คนอื่นบอกก็จะ โกรธเขานะมีความรู้สึกไม่พอใจ ฉันทันตรงนี้ถ้าเขาบอกตัวเองไม่ได้ เขาก็จะอยู่กับใครยาก

3. ใช้ตัวเองเป็น การใช้ตัวเองเป็นก็คือ “เขาสามารถจะดึงความสามารถในตัวเองออกมาใช้” เช่น เขามีความสามารถทางด้านกรพุดนะ ไปเป็นพิธีกรได้ดี ไปเป็นวิทยากรได้ดี มีความสามารถในการจดอะไรได้เร็ว นะ สรุปความได้เร็ว ไปทำหน้าที่เป็นเลขานุการจะดีที่สุด หรือมีความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์ นักเขียน นักวาดรูป เวลาเขาทำงานที่เขาใช้ตัวเองเป็น งานนั้นจะเป็นงานที่มีคุณภาพและกลายเป็นอาชีพของเขาเอง

คนเก่งทั่วไปจะได้ 2 พรที่ติดตัวมาคือ “พรสวรรค์” กับ “พรแสวง” “พรสวรรค์” ก็คือ “สิ่งที่เขามิคิดตัวเขามา ก็คือ เขาใช้ตัวเองเป็นแล้ว” ส่วน “พรแสวง” ก็คือ “เขาแสวงหาเพิ่มเติมทำให้เขาเก่งเชี่ยวชาญขึ้น”

4. เห็นคุณค่าของตนเอง คำนี้สำคัญมากต้องบอกลูกศิษย์นะคะ คนทุกคนบางครั้งไม่รู้ว่าตัวเองมีคุณค่าจะพูดว่าฉันไม่มีค่าอะไรเลย แต่จริงๆ เขานะมีคุณค่าที่สุดอย่างน้อยๆ เขาเป็นของขวัญของพ่อแม่เขา เขาเป็นลูกที่มีคุณค่าของครอบครัว หรือเขาเป็นลูกศิษย์ที่มีคุณค่าของคุณครู แต่เขาจะไม่รู้ตัวเอง ฉันทันถ้าตัวเองไม่เห็นคุณค่าของตัวเองแล้วตัวเองจะน้อยเนื้อต่ำใจ จะมองว่าชีวิตนี้มัน ไร้ค่าไป

ฉะนั้น “การเพิ่มคุณค่าให้กับตัวเอง” ก็คือ “การสร้างอุปกรณให้กับตัวเองในแง่ของความรู้” “มนุษย์จะมีคุณค่ามากที่สุดก็คือ ความรู้กับปัญญา” ฉันทัน ความรู้ที่เขาสามารถจะนำเสนอได้ดี แล้วก็ใช้ในสิ่งที่คุณครูประสาทให้ แล้วนำมาใช้ต่อได้ แล้วก็ตอบข้อสอบได้ แล้วก็ที่สำคัญก็คือ เวลาเขาได้เกรด A มาเขาก็ภาคภูมิใจเอง แต่เวลาจะสอนลูกศิษย์จะบอกกับเขาตลอดเวลาว่า เรียนกับครูนะอย่ามองเป้าหมายที่เกรด เกรดนั้นเป็นผล

พลอยได้ แต่มองว่าครูกำลังให้อะไรกับเธอมากกว่าแล้วเก็บเกี่ยวสิ่งที่ครูให้ไปใช้ นั่นแหละคือ สิ่งที่เราได้ประโยชน์ที่สุด”

แนวทางและวิธีการสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพภายหลังสำเร็จการศึกษา

1. คิดระบบ ช่วงที่เขาทำงานแล้วตรงนี้สำคัญที่สุดก็คือ เวลาเขาไปอยู่ในหน่วยงานไหนก็ช่าง ไม่ว่าจะรัฐหรือเอกชน เขาต้องสร้างระบบในการทำงานของตัวเองให้เป็น ระบบความคิดให้เป็น คนส่วนใหญ่มันไม่ได้สอนกันตรงนี้ ผ่าคุณครูไว้เลยนะคะ วิธีการสร้างความคิดกับระบบงานเป็นเรื่องที่สำคัญมากเลย เพราะส่วนใหญ่คนจะคิดแยกส่วน การคิดองค์รวม การคิดเป็นระบบมันเชื่อมโยงกันหมด

วิธีสร้างระบบความคิดกับระบบงานเป็นสิ่งสำคัญมาก เราจะมีการพัฒนาหรือสร้างระบบความคิดกับระบบการสร้างงานให้กับลูกศิษย์ได้อย่างไร ผศ.เด่นศิริกล่าวว่า “ตรงนี้วิธีการก็คือ “สอนให้จำแล้วทำให้ดู” สมมติถ้าเราเป็นครู เราจะสร้างระบบความจำ ความคิด เราต้องทำตัวเองให้เด็กเขาเห็นว่า เราคิดเป็นระบบตั้งแต่ระบบการถ่ายทอดการสอนในห้องเรียนเลย ที่จะมีตั้งแต่แผน มีระบบการส่งงาน ระบบการเตรียมงาน เตรียมความพร้อม แล้วก็ในขณะเดียวกัน สอนหนึ่งวิชาพอสอนเสร็จบทนี้ มาถอดบทเรียนกันว่าเขาได้อะไรบ้าง

เราต้องการจะวัดว่า คือ “ต้องการจะสอนให้เขาสรุปบทเรียนให้เป็นนั่นเอง” ก็คือ จัดระบบการสรุป เราจะให้แต่ละคนนะไปดูล่วงหน้ามานะ ให้เวลาครึ่งชั่วโมงให้คิดดู แล้วเดี๋ยวเรามาตั้งวงคุยกันว่า หลังจากสอนแล้วอะไรมันเหลือในสมองเขาบ้าง แล้วก็เขาได้อะไรเขาก็จะพูดสะเปะสะปะ สุดท้ายสิ่งที่เขาได้ก็คือ เขาได้มาสรุปร่วมกัน มาแบ่งปันความคิดในเวทีเสวนาร่วมกัน”

หรือยกตัวอย่าง โครงการที่ให้นักศึกษามหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์ไปทำก็คือ โครงการอ่านหนังสือให้ คุณยายฟัง เป้าหมายปลายทางก็คือ เราต้องการให้เด็กผูกพันกับคนชราแต่ใช้ตัวหนังสือเป็นตัวเดินเรื่องการอ่านหรือคุยกับคุณยายหรือทำอะไรก็ได้ที่ไปผูกพันตัว แต่หลังจากนั้นพอกลับมา เราจะมาถอดบทเรียน แล้วพอเสร็จแล้วอย่างงานชิ้นนี้บีบ พี่ก็จะถามเขาว่าครูให้งานชิ้นนี้ไป เธอได้อะไรจากงานชิ้นนี้ ครูกำลังสอนอะไรกับเธอแค่นั้นเอง

“ถ้าเราให้เขาเริ่มมองว่าที่เราทำอย่างนี้ เพื่ออะไร แล้วเขาได้อะไร มันก็เริ่มสร้างระบบความคิดเข้าไปในหัวใจเขาแล้ว” ตรงนี้ก็คืออย่างนี้ ทำอย่างนี้ เพื่ออะไร ไม่ใช่ทำแล้วฉันได้ผลประโยชน์อะไร ถ้าฉันไม่ได้ผลประโยชน์ ฉันไม่ทำ ถ้าคิดอย่างนี้บีบ สังคมมันไปไม่รอด ฉะนั้นประโยชน์มันไม่ใช่ตัวเงิน แต่ประโยชน์นี้มันเป็นความรู้สึกว่า ตัวเขาเองได้ไปเรียนรู้ ตัวเขาเองได้ทำอะไรสักอย่างหนึ่งในช่องทางการเรียนรู้ช่องทางนั้น

ที่สำคัญอย่าลืมรากเหง้าคือวัฒนธรรมของตนเอง นั่นคือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ปัจจุบันนี้คนลืมรากเหง้าของตัวเอง เพราะรากเหง้าของตัวเองมันเป็นรากเหง้าที่สำคัญที่สุด โดยเฉพาะวัฒนธรรมด้านภาษา ด้านการแต่งกาย การเคารพเพลงชาติไทยและการเทิดทูนสถาบันกษัตริย์”

2. จัดระเบียบ นอกจากจัดระบบความคิดยังไม่พอ “ต้องจัดระเบียบการทำงานด้วยว่า อะไรควรทำก่อนหลัง” คนไหนที่มีระเบียบในตัวเอง อยู่กับใครๆ ก็รัก ต้องขอบคุณพ่อมากเลยนะคะที่สร้างระเบียบให้กับตัวเอง

วิธีการที่พ่อสอนในการสร้างระเบียบตอนเล็กๆ ทำอย่างไรรู้ไหมคะ พี่น้องมีหลายคน มีคู่แล้วให้พับเสื้อผ้าเป็นกองวางเรียงๆ กัน แล้วเราเป็นลูกคนเล็ก พี่ๆ เขาโตกว่าเรามาก เขาเป็นคนเจ้าระเบียบมาก พับสวยเรียงเท่ากันหมด แต่ตัวเราเองเราก็ยังพับกระระยะไม่เท่ากัน ก็ด้วยความอิจฉาพวกพี่ๆ กลางคืนก็แอบไปตะกองเสื้อผ้าของพี่เขาหมดเลยนะ แล้วก็ทำหน้าตาเฉยๆ หลอกอีกต่างหาก พอเช้าตื่นมาพี่เขาก็โวยวายใครทำ ก็บอกว่าแมวมั้ง ทุกคนก็คิดว่าแมว เอ๊ะทำไมกองคนเราไม่ล้มกองของพี่ๆ ล้มหมด เราก็คิดแบบเด็กๆ ใจ

คืนที่สองขำใจทำใหม่อีก พ่อจับได้พ่อฉลาดแมวตัวนี้เอง พ่อทำโทษหนึ่งอาทิตย์ต้องนั่งพับกองเสื้อผ้ากับพี่ๆ อีก 5 คน นั่งพับไปก็บ่นไป พับไม่เรียบร้อยพี่มาแก้งอีก ไม่ได้ต้องวางให้ตรงเหมือนเดิม เราก็นั่งพับๆ จนกระทั่งมีความรู้สึกที่เราได้ระเบียบตรงนี้จากการพับเสื้อผ้า มันก็เลยจัดระเบียบในบ้าน อะไรที่มันรกตาหงุดหงิด โดยเฉพาะในห้องนอนจะต้องมีสัดส่วน เสื้อจะต้องเรียงเป็นแถวๆ กองเสื้อยืคนะสีขาวก็ขาว เรียงไว้

เจ้าระเบียบตรงนี้ได้เล่าให้ลูกศิษย์ฟัง แล้วฝึกให้เขาส่งงานให้เป็นระเบียบ ลูกศิษย์บางคนส่งงานไม่ได้สนใจ งานเกินสองหน้าขึ้นไปก็ไม่เย็บ ใช้ก๊ีบเสียบมา เรามอบว่าไม่ได้ต้องเรียง บางคนเรียงเอาหน้าไว้หลัง เอาหลังไว้หน้า งานขึ้นหลังงานขึ้นแรกอะไรอย่างนี้ ต้องสอนเขา ในเรื่องเล็กๆ ครูเจ้าระเบียบนะ แต่ความเป็นระเบียบของครูฝึกให้เธอ อย่างน้อยๆ หนึ่งตรงต่อเวลา สอง ครูให้ late ได้คิดเลยคนละกี่นาที บางคนขอครึ่งชั่วโมงบอกไม่ได้มากไปเดี๋ยวครูสอนไม่ทันเดี๋ยวเขาไปออก 15 นาที ถ้าใครเข้าที่หลังครู่ๆ จะ check นะ เด็กก็จะมาระยะแรกๆ เขาก็กระตือรือร้นดี

พอเราเริ่มไม่ check บ๊ีบเขาจะเริ่มอ้อยแล้ว ต้อง check ชื่อตลอดเวลา เพราะนิสัยคนไทยต้องจี้ต้องจี้ตลอดเวลา ไม่ยอมโต เราก็มีรางวัลให้เขา ใครที่ไม่เคยเข้าสายเลยให้หนังสือ 1 เล่ม เป็นความรู้สึกที่เขาได้รับจากเรา หนังสือนั้นเขาจะอ่านหรือไม่อ่านก็ช่างแต่อย่างน้อยหนังสือนั้นก็ป็นรางวัลทางใจที่เราชื่นชมเขาจะคะ

3. **เฉียบคมในงาน** ก็คือ เวลาทำงาน บางที่เราทำงานร่วมกับคนอื่นไม่รู้ว่ามีความสามารถอะไร แต่ถ้าเราคิดอะไรที่มันเหนือกว่าคนอื่น เอาแล้วตอนนี้เราเริ่มมีความรู้สึกที่เจ้านายเริ่มมองอันนี้ใช้ได้ สามารถก้าวไปอีกระดับได้ ความเฉียบคมในงานก็คือ **“มองเหนือชั้นคนอื่น ทำในสิ่งที่คนอื่นเขาไม่ทำกัน”** อันนี้ในทางที่คินะคะ ไม่ใช่ในทางลบ

บางครั้ง คนบางคนสี่โมงครึ่งตอกเวลาบ๊ีบแล้วกุกกือจรีบกลับ ถ้าเราอยู่อีกสักนิด ห้าโมงค่อยกลับได้ไหม เกือบอะไรให้เรียบร้อย ถอดปลั๊กไฟให้เรียบร้อย มันเป็นการเฉียบคมในงานซึ่งคนอื่นเขาไม่ทำแต่เราทำ แต่ตัวเองจะเป็นคนอย่างนี้ เป็นชายป่าประจำสำนักงาน ต้องเริ่มฝึกนิสัยตั้งแต่ออกจากบ้าน ต้องระวังเรื่องลืมนิดน้ำ ไฟหรือเปล่า มันก็ถูกฝังไว้เป็นนิสัยเลยนะคะ

4. **สร้างบรรทัดฐานใจ** สร้างบรรทัดฐานใจของตัวเองก็คือ **“ไม่เห็นแก่ตัว และมีความยุติธรรม เสมอต้นเสมอปลาย”** สามตัวนี้จะอยู่กับคนอื่นได้อย่างงามสง่า แต่คุณธรรมไม่เห็นแก่ตัวคำเดียวก็มีความรู้สึกว่าจะอยู่กับใครก็ได้แล้ว คนบางคนไม่เห็นแก่ตัวจริง แต่ขาดความยุติธรรม คือเอาตัวเองเป็นหลัก ความคิดนั้นต้องถูกเสมอ

ส่วนเสมอต้นเสมอปลายคือ เริ่มต้นเราทำงานอย่างไร หรือคบเพื่อนอย่างไร ก็ดำรงความเสมอต้นเสมอปลายไว้เพราะมันเป็นเสน่ห์และลักษณะนิสัยที่ใครอยู่กับเราก็อบอุ่น แล้วไม่เบื่อหน่าย รวมทั้งครอบครัวด้วย ถ้าสามีหรือภรรยาเสมอต้นเสมอปลาย ครอบครัวมันก็จะอบอุ่นและสันติสุข ต้องขอขอบคุณพระเจ้าที่โนโบสถ์เขา

สอนเรื่องนี้ไว้หมดนะคะ เรื่องการเสมอดั้นเสมอปลาย และทำให้ความรักมันสดใหม่เหมือนนมแก้วนี้ตลอดเวลา

5. **แก้ไขทุกเวลา** ตรงนี้ถ้าเรามีบรรทัดฐานใจแล้ว เราพร้อมที่จะแก้ไขได้ทุกเวลา “แก้ไขงาน แก้ไขตัวเอง แก้ไขคำพูด แก้ไขพฤติกรรม” แก้ได้หมดเลย คือ “ยอมปรับเปลี่ยนได้แล้วก็ไมโยนความผิดให้คนอื่น เมื่อผิดก็ยอมรับผิด” นั่นแหละเราจะไม่ผิดทันทีเลย แต่ถ้าผิดแล้วโดยความผิดให้คนอื่น เราจะกลายเป็นผิดอีกเท่าตัวหนึ่ง ถ้าเวลาเรื่องนั้นความจริงปรากฏออกมา เราจะถูกสังคมชิงชัง

6. **พร้อมนำพาสันติสุข** พอแก้ไขตนเองได้ทุกเวลา แล้วมันจะนำพาสันติสุข “อยู่กับใครก็สนุกสนาน เป็นกันเอง” ให้มีอารมณ์ขันเป็นบางเวลา คนมีอารมณ์ขัน คนก็เล่นขี้สนุกใครๆ ก็อยากอยู่ด้วย อาจารย์อยากอยู่กับคนที่เครียดตลอดเวลา ไหมคะ อย่างตัวเองอยู่กับคอมพิวเตอร์ บางครั้งสัก 2-3 ชั่วโมง มีความรู้สึกว่ามันเริ่มหนักไปแล้วก็จะฟังเพลง บางทีก็เปิด CD ตลกๆ ดูแป็บหนึ่งหามุขเขาให้คลายเครียด แล้วก็ทำงานต่อได้ บางทีเราเริ่มสร้างบรรยากาศให้ตัวเอง หรือ ไม่ก็เปิดเพลงนมัสการพระเจ้าแล้วก็ร้องตามสักพักหนึ่ง เราก็หายเครียดหายเหนื่อย

ฉะนั้น มันมีวิธีการหาสันติสุขให้กับตัวเองง่ายๆ ในแง่มุมที่เรามี ที่เราเป็น อย่างถ้าบางคนนับถือศาสนา พุทธก็หยิบหนังสือดีๆ มาอ่านสักเล่มหนึ่ง หาประโยคทองคำ แล้วก็ติดตาม ถ้าอ่านแล้วไม่คิดก็จะไม่เกิดประโยชน์อะไร เพราะฉะนั้น อ่านแล้วติดตามแล้วเปลี่ยนแปลงตัวเองมันก็สร้างสันติสุขได้ อย่างเช่นหนังสือเรื่อง “ความทุกข์มาโปรด ความสุขมาโปรด” ของท่าน ว.วชิรเมธี เป็นหนังสือดีมาก ทำให้เรารู้สึกไม่กลัวความทุกข์ พอก้าวพ้นความทุกข์แล้วจะพบความสุข ทั้งหมดในเรื่องความจนความมียู่ในเล่มนี้หมดเลยนะ เราสามารถดึงมาใช้ได้เยอะ เพราะเราเป็นครูต้องดึงมาใช้สอนมันจึงจะเกิดประโยชน์

แต่ของตัวตัวเองต้องอ่านเล่มนี้ “ต่อชีวิตด้วยคำอธิษฐาน” ส่วนหนึ่งของชีวิตคริสเตียนก็คือเราต้องอธิษฐานตลอดเวลา ชีวิตต่อชีวิตทุกวันเข้ากับเย็น อธิษฐานกับพระเจาก็คือ คุยกับพระเจ้า คิดสนทนากับพระเจ้าคือ ไม่ลืมพระองค์นั่นเอง ที่เขียนหนังสือชื่อ “สัญญาประเสริฐ” เขียนเมื่อตอนปีใหม่ที่แล้ว เขียนวันคริสต์มาสนะคะ เพื่อใช้สอนนักศึกษาเวลาที่เขามีทุกข์ เขาเครียด เป็นเรื่องแปลนะคะ ไม่ใช่เขียนเอง ขออนุญาตเขามาจัดพิมพ์ในบทบาทที่เราทำได้ นั่นก็คือ สันติสุขที่เราได้ในแง่มุมที่เรามีที่เราเป็นนั่นเอง”

แนวทางและวิธีการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งในการประกอบอาชีพภายหลังสำเร็จการศึกษา

ผศ.เด่นศิริต้องการให้สังคมและลูกศิษย์นำส่งต่อไปนี้ไปใช้ในการสร้างเครือข่ายด้วย 4 รู้ และ 4 ปรับ มีรายละเอียดดังนี้

4 รู้ คือ

1. **รู้งาน** คือ รู้ว่า “ขณะนี้เราทำงานอะไรอยู่ แล้วเราอยู่ในตำแหน่งอะไร ทำครบถ้วนหรือยัง” อะไรยังขาดตกบกพร่องอะไรที่ยังไม่ได้ทำ อะไรที่ทำแล้วดีทุกๆ วั คือ สร้างระบบงานตัวเองให้เป็น

2. **รู้คน** คือ คนที่เราทำงานอยู่ด้วย แน่แน่นอนมันจะต้องมีระดับที่สูงกว่าเรา ระดับเดียวกับเรา และระดับต่ำกว่าเรา คน 3 กลุ่มอย่างนี้ “เราจะทำงานอย่างไรให้เจ้านายถึง ถูกน้องดัน เพื่อนช่วยกันหนุน” เราจะอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

3. **รู้เวลา** คือ “เรารู้ว่าเวลาอะไรเราควรทำก่อนหลัง แล้วในขณะที่เดียวกันเราใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ได้อย่างไร” คนบางคนไปเดินฆ่าเวลาในห้างสรรพสินค้า เวลาอย่าไปฆ่ามัน ใช้ให้เกิดประโยชน์กับมันที่สุด อย่างตัวเองอยากให้มี วันหนึ่งอย่างให้มีสัก 50 ชั่วโมง ใน 1 วันด้วยฆ่ามันจะได้อะไรได้เยอะขึ้น แต่ปัจจุบัน 24 ชั่วโมงบางที่เราทำอะไร ไม่ทันในเวลาในช่วงหรือภาวะที่เราอยากทำอะไร ให้มันเสร็จตามใจที่เราคิด

ในขณะที่เดียวกันเวลาเราเหลือน้อยแล้ว เราจะทำอะไรให้มันเกิดประโยชน์ที่สุดเท่าที่เรายังมีลมหายใจอยู่ เรามองรูปพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระองค์ท่าน 83 พรรษาแล้ว เห็นน้อยและประจวบด้วย พระองค์ยังนั่งคิดงานสารพัดอย่าง พระองค์ไม่เคยว่างเลย ถ้าเราทำงานแค่ตรงนี้ เรามั่นว่าเหนื่อยแล้ว มีความรู้สึกมันเทียบกับรูปของพระองค์ไม่ได้เลย

ฉะนั้นรูปของพระเจ้าอยู่หัวที่พระเสโทหยดที่ปลายจมูก มันเป็นพลังมหัศจรรย์เวลามองตรงนี้ แล้วมันทำให้เราหายเหนื่อย พระองค์ท่านเป็นต้นแบบของชีวิตที่เลยนะคะ

4. **รู้อารมณ์** คือ “รู้อารมณ์ตัวเองและเพื่อนที่อยู่รอบข้างด้วยว่า ภาวะนี้เขามีอารมณ์อย่างไร เราควรจะใช้คำพูดอย่างไร” อารมณ์มักจะผสมมากับคำพูดด้วย เพราะเสน่ห์กับเสนียดมันก็อยู่ที่ปาก ฉะนั้นจะพูดอะไรออกไปแล้วถ้าพูดผิดใช้ลึกลับไม่ได้ ในที่สุดคำพูดนั้นมันก็จะกลับมาพิพากษาเราเอง

อารมณ์สำคัญที่สุดนะคะ คำพูดมันเป็นตัวแสดงถึงอะไรลึกลับๆ ภายในหัวใจ เพราะถ้าไม่คิดแล้วมันก็จะไม่พูด เขาถึงบอกว่าให้มองให้มาก ฟังให้มาก แต่พูดให้น้อย พระเจ้าเขาถึงประทานตามาสองตา หูมาสองหู แต่ปากแค่ปากเดียว ถ้ามันมีสองปากมันคงยุ่งนะ ขนาดปากเดียวมันก็ยังแกลงปากหาเสียนตลอดเวลา ฉะนั้น เจ้าลิ้นอ่อนๆ ในปากเรา มันพาเราสุขหรือทุกข์ได้ตลอดเวลาใน โบสถ์มีสอนเรื่องลิ้นอย่างเดียวเลย หนึ่ง อากติย์เต็มๆ ลิ้นพากย์ ลิ้นพาศักดิ์ ลิ้นพาจอน ลิ้นพาสารพัดอย่าง สอนในการระวัง วิธีการควบคุมลิ้นให้ติดสนิทกับพระเจ้า”

4 ปรับ คือ

1. **ปรับความคิด** ก็คือ มันจะต้อง “อย่างมปลักกับเรื่องเดิมๆ” อย่ายึดว่าฉันเคยทำฉันมาอย่างนี้นะ ฉะนั้นไม่เปลี่ยนแปลงนี่จะอยู่กับสังคมยาก เพราะมันต้องปรับวิถีคิดใหม่ แล้วก็เปลี่ยนแปลงตัวเองใหม่

2. **ปรับตัว** ก็คือ “ปรับตัวเข้ากับยุคและสมัยให้ได้” ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ได้ทิ้งสิ่งของเก่า มองไปข้างหน้าเทคโนโลยีมันยังก้าวไกล หันหลังมาความเป็นไทยควรจะต้องยังอยู่นะคะ ฉะนั้นสองตัวถ้าเราสามารถจะปรับตัวผสมผสานกันได้ ตัวเราเองเราจะอยู่ เราจะไม่มีช่องว่างระหว่างวัยเกินไป อย่างตัวเองอายุ 60 ปีเวลาอยู่กับเด็กๆ เราก็สามารถไปกับเขาได้ แล้วก็สามารร่วมวัยกับเขาได้ก็คือ ขอมรับเขาในบางเรื่อง บางทีเห็นอะไร ขัดหูขัดตาก็มองข้ามไปเสียบ้าง ถ้าต้องการให้เขาแก้ไขอะไร เราต้องเริ่มจากการชิมชมนก่อนแล้วค่อยมาติเตียนปลายนมว่าเราอยากให้เขาแก้ไขอะไร

3. **ปรับสถานการณ์** ปรับสถานการณ์ตรงนี้สำคัญมากๆ เลขนะคะ สถานการณ์บางอย่างบางทีเราไม่รู้ว่าจะอะไรจะเกิดขึ้น “ถ้าเราปรับสถานการณ์ได้ไวแล้วเปลี่ยนแปลงได้เร็ว คนๆ นั้นวิเศษสุด แล้วชีวิตจะไม่เกิดปัญหา”

4. **ปรับอารมณ์** ปรับอารมณ์ตรงนี้ เจ้าอารมณ์มันเหมือนกับลิง มันโคดได้ตลอดเวลา เคลื่อนไหวตลอดเวลา มันมีทั้งตัวบวกตัวลบอยู่ในตัวเอง ถ้าคิดอะไรแวบไม่ดีขึ้นมามันก็เหมือนเอา ไข่ลิงตัวดำเข้ามาใส่ในใจตัวเองมันก็จะทำให้ทุกข์ แต่ถ้าคิดอะไรดีขึ้นมา ไข่ลิงตัวขาวมันก็โคดขึ้นมา ทำให้ใจเราดีขึ้น

หัวใจเรามันเหมือนกับแท่นให้ลิงสองตัวมันนั่งอยู่ ถ้าเจ้าลิงสองตัวถ้าวุ่นไหน ไข่เจ้าลิงตัวดำมันนั่งในหัวใจเราได้ เราจะคิดแต่ทางที่ไม่ดีตลอดเวลาเลย นั่นก็คือ เราเริ่มสร้างอารมณ์บาปให้กับตัวเอง แต่ถ้าเจ้าลิงตัวขาวอยู่ในหัวใจ เราจะสร้างอารมณ์สวรรค์ให้กับตัวเองทันที มีความสุขอยู่กับใครก็มีแต่ความสุข

ฉะนั้น ขึ้นอยู่กับเราจะจับอารมณ์ได้ขนาดไหน แล้วเราจะคุมเจ้าลิงตัวดำกับเจ้าลิงตัวขาวให้มันอยู่ในอารมณ์ของเราได้มากน้อยขนาดไหน ขึ้นอยู่กับตัวเราเอง อารมณ์เราเอง อย่าไปปรับอารมณ์คนอื่นนะคะ อารมณ์คนอื่นไม่มีทางจะแก้ได้เลย มันต้องแก้ที่เราแล้วเราเองก็จะพบแต่สันติสุข ถ้าเรารู้จักแก้ไขที่ตัวเองได้ตลอดเวลา

สรุป

การแก้ปัญหาหนี้สินในระดับบุคคลอยู่ที่ “ตัวเรา” ถ้าเราสามารถรู้สาเหตุและวิธีการแล้วนำมาปรับแก้ไขที่ตัวเราเอง เราก็จะสามารถแก้ไขปัญหาค่างๆ เหล่านั้น ได้ สิ่งสำคัญที่สุดคือ “ต้องมองตัวเองออก บอกตัวเองได้ ใช้ตัวเองเป็น และเห็นคุณค่าของตนเอง” โดยเฉพาะปัญหาเรื่องหนี้สินที่มาจากคนในครอบครัว เราต้องหันหน้าเข้าหากัน ปรับใจคุยกัน ล้อมวงคุยกัน ช่วยกันคิดหาทางออก ต้องช่วยกันประหยัดในทุกๆ ด้าน เช่น ช่วยกันประหยัดน้ำ ไฟ ค่าใช้จ่ายต่างๆ ถ้าปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาในระดับสังคม เราก็ต้องมาล้อมวงคุยกันแบบการมีส่วนร่วม

ที่สำคัญคือ “ต้องทำให้คนฉลาดคิดโดยใช้หลักการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนช่วยกันสอดส่องดูแลทรัพยากรในชุมชนเพื่อประโยชน์ของทุกคนในชุมชน” ดังที่ผศ.เด่นศิริกล่าวไว้ในช่วงสุดท้ายว่า “ที่แม่ น้ำ ทำจีนเป็นอุปกรณในการสอนคนและสร้างคน แม่ น้ำ เป็นครูที่วิเศษสุด เราใช้อุปสรรคที่เกิดกับแม่ น้ำ เป็นอุปกรณในการสอนคน ปัญหาที่เกิดกับแม่ น้ำ มาเป็นปัญญาในการสร้างคน สองตัวเท่านั้นเอง อุปสรรคกับอุปกรณนำไปสู่ปัญญา ถ้าเราสามารถปรับใช้ได้ด้วยตนเองคือประโยชน์มหาศาลแก่แม่ น้ำ ทำจีน และถ้าชุมชนอื่นนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับภูมิปัญญา ภูมินิเวศน์ของท้องถิ่น คือ ศูนย์การเรียนรู้ที่ก่อเกิดพลังจากประชาชนจริงๆ อย่า มัวร้องขอใจใคร ทุกอย่างอยู่ที่ใจเราเอง”

การสังเคราะห์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สิน

: กรณีศึกษากรณีปัญหาหนี้สินในภาคกลาง

ของ

นายสำรวย มีสมชัย (2553)

คำนำ

นายสำรวย มีสมชัย บ้านเลขที่ 70/2 หมู่ 6 ต.พระยาบันลือ อ.ลาดบัวหลวง จ.พระนครศรีอยุธยา 13230
 ครัวภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ 1 ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ผู้ร่วมสร้างโครงการที่ดินทำกินของเกษตรกรบนพื้นที่ 37
 ไร่ เพื่อให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ โดยให้เกษตรกรวางแผนการผลิตอย่างครบวงจร ปลูกพืชตามที่ตลาด
 ต้องการ และรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนอย่างยั่งยืน

คุณสำรวยทำงานเกี่ยวกับองค์กรการเงินคือ กลุ่มเครดิตยูเนียนแต่มีปัญหาเรื่ององค์กรล้มอยู่บ่อยๆ และ
 ไม่สามารถให้อองค์กรฟ้องร้องได้เนื่องจาก ไม่มีกฎหมายรองรับ จึงได้ไปเรียนรู้เรื่องกฎหมายเพื่อศึกษาหาความรู้
 เพิ่มเติม ทำให้ค้นพบว่าระบบสหกรณ์เป็นระบบที่มีการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล มีกฎหมายรองรับและสามารถ
 ให้อองค์กรฟ้องร้องตามกฎหมายได้ จึงได้จดทะเบียนเป็นสหกรณ์ คุณสำรวยมุ่งหวังจะให้ระบบสหกรณ์มีความ
 มั่นคงจึงได้ไปเรียนรู้เรื่องของระบบบัญชีและนำมาปฏิบัติจนมีความเข้าใจในระบบบัญชีอย่างลึกซึ้ง ต่อมาได้นำ
 ความรู้ดังกล่าวมาพัฒนาการบริหารจัดการสหกรณ์จนมีความเข้มแข็งและได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับ
 คณะกรรมการสหกรณ์ รวมถึงองค์กรต่างๆ จนทำให้คุณสำรวยได้รับคัดเลือกให้เป็นครัวภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ 1
 ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน

หลักคิดและวิธีการปฏิบัติที่ทำให้หลุดพ้นจากหนี้สินของคุณสำรวยคือ “ต้องคิดให้เป็นและวางแผนให้
 ได้” โดยปลูกพืชให้หลากหลายในพื้นที่เดียวกัน เพื่อสร้างรายได้หมุนเวียนอย่างต่อเนื่อง คือ ให้มีรายได้รายวัน
 รายสามวัน รายสัปดาห์ รายเดือน ที่สำคัญคือ ต้องทำบัญชีครัวเรือน ทำบัญชีฟาร์ม รู้กลไกการตลาด รวมกลุ่ม
 กันเป็นองค์กรแล้วแปรรูปก่อนขาย รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐต้องให้ความจริงใจเรื่องการตลาด คือ มีกลไก
 การตลาดและต้องมีแผนการตลาดล่วงหน้า ก็จะช่วยให้เกษตรกรหลุดพ้นจากหนี้สินได้

ที่มาของรางวัลครัวภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ 1

คุณสำรวยได้กล่าวถึงที่มาของการได้รับรางวัลครัวภูมิปัญญาไทย โดยได้ทำงานเกี่ยวกับสังคมทางด้าน
 กระบวนการบริหารจัดการองค์กรเกี่ยวกับการเงิน ได้ใช้เวลาประมาณ 17-18 ปี เรียนรู้กระบวนการบริหารการ
 จัดการการเงินตั้งแต่เป็นกลุ่มเครดิตยูเนียน โดยคุณสำรวยได้เริ่มต้นเล่าให้ฟังว่า

“สำหรับเรื่องที่ได้รับรางวัลก็ถูกคัดเลือกเป็นครัวภูมิปัญญาไทยของสภาการศึกษาแห่งชาติที่ได้มีการคัด
 สรรเกี่ยวกับเรื่องของครัวภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ 1 ด้วยกระบวนการผมเองก็ได้ทำงานเกี่ยวกับเรื่องของสังคมมาใช้
 เวลาในช่วงนั้นประมาณ 17-18 ปี เห็นจะได้ ก็ได้เจออาจารย์สองท่านคือ อาจารย์สามารถ จันทร์สูง แล้วก็
 อาจารย์ดวัลย์ มาศจรัส ได้ไปพูดคุย แล้วก็ท่านได้รู้จักผมมาก่อนเดิม แต่ยังไม่สนิทกันมากอะไรนัก ครัวภูมิปัญญา

ไทยมีทั้งหมดเลย 9 ด้าน ผมก็ได้รับในด้านการบริหารจัดการองค์กร แล้วบริหารจัดการเรื่องของสังคมก็เป็นแขนงหนึ่งใน 9 แขนงของครุภูมิปัญญาไทย

- **จัดตั้งองค์การทางการเงินที่เรียกว่า กลุ่มเครดิตยูเนียน**

กับคำถามที่ว่า อะไรคือจุดเด่นที่ทำให้ครูได้รับรางวัลครับ คุณสำรวจตอบว่า “ก็เรื่องการบริหารจัดการองค์กร เป็นองค์การการเงินครับ เขาเรียกว่าเดิมเป็นกลุ่มเครดิตยูเนียน แต่ถ้าเดิมจริงๆ แล้ว คือผมได้ผ่านกระบวนการของชีวิตมาตั้งแต่เป็นระบบสหกรณ์ก่อน เสร็จแล้วสหกรณ์ก็มีการขัดแย้งกับส่วนราชการ ผมก็เลยลาออกไปทำเรื่ององค์กรกลุ่มออมทรัพย์

พอลาออกจากกลุ่มออมทรัพย์นั้นะครับ 4 ปีลี้ๆ ประมาณ 2 ครั้ง ผมก็ถ่ายโอนมาเป็นกลุ่มเครดิตยูเนียนที่ได้ทำการศึกษามา ทำไมมันล้มบ่อยก็เลยบอกว่า ก็ต้องไปศึกษาเครดิตยูเนียนว่าจะจัดการอย่างไร พอได้ข้อมูลมาก็ว่าเป็นสิ่งที่ดีนะสามารถให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ก็เลยมาจัดกระบวนการใหม่เป็นกลุ่มเครดิตยูเนียน ที่ผ่านมาด้วยสาเหตุที่เราล้มลูกลูกหลานมา เราก็นำสิ่งที่ผิดพลาดนั้นมาเป็นองค์ความรู้แล้วก็บริหารจัดการใหม่ ทำอย่างไรถึงจะไม่ให้องค์กรนั้นล้มแล้วล้มอีก ก็มาจัดเป็นกลุ่มเครดิตยูเนียนอยู่ประมาณ 7 ปี ก็ไม่ล้มแล้ว”

- **พัฒนากลุ่มเครดิตยูเนียน จดทะเบียนเป็นสหกรณ์เพื่อเป็นนิติบุคคล**

หลังจากที่คุณสำรวจได้วิเคราะห์หาสาเหตุและนำสิ่งที่ผิดพลาดมาเป็นองค์ความรู้และนำมาบริหารจัดการใหม่ได้ค้นพบว่าองค์กรคือกลุ่มเครดิตยูเนียนไม่ล้มแต่มีปัญหาอื่นตามมา เช่น กลุ่มไม่สามารถใช้องค์กรฟ้องร้องได้เพราะเป็นกลุ่มที่ไม่มีกฎหมายรองรับ ถ้ามีการดำเนินคดีฟ้องร้องต้องใช้ตัวบุคคล ถ้าบุคคลที่ฟ้องร้องเสียชีวิต กลุ่มก็ไม่มีสิทธิ์ดำเนินการฟ้องร้องต่อได้เพราะเป็นเรื่องของตัวบุคคล พอปีที่ 2 จึงได้ตัดสินใจจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลเป็นสหกรณ์

“พอจัดตั้งกลุ่มเครดิตยูเนียน ได้ 7 ปี เอาละแสดงว่าไม่ล้ม ก็พอลืมมาคิดอีกรูปแบบหนึ่ง พอไม่ล้มปีมันจะมีปัญหาตามมา เช่น กลุ่มไม่สามารถจะฟ้องร้องในเรื่องขององค์กรได้ เพราะเป็นกลุ่มที่ไม่มีกฎหมายรองรับ ก็เลยต้องใช้ตัวบุคคล ถ้ามีการดำเนินคดีฟ้องร้องการฉ้อโกงอะไรต่างๆ ก็ไม่สามารถที่จะใช้ตัวองค์กรฟ้องร้องได้ต้องใช้ตัวบุคคล คำว่า ตัวบุคคล ถ้าผมยกตัวอย่างว่า ผมทำนิติกรรมสัญญากับสมาชิกปล่อยเงินกู้ออกไป ถ้าผมเสียชีวิต กลุ่มก็จะไม่มีสิทธิ์เลยที่จะสามารถไปทวงถามได้เพราะเป็นเรื่องของตัวบุคคล”

“ก็เลยมานั่งคิดทบทวนหลายเรื่อง เดิมนั้นเคยขัดแย้งกับระบบสหกรณ์กับเจ้าหน้าที่รัฐ ผมก็ต้องมานั่งทบทวนใหม่ พอบททวนใหม่ นะครับ เราก็สามารถที่จะได้รับรู้ว่ากระบวนการที่เกิดขึ้น คำว่าเป็นกฎหมายกับเป็นองค์กรตั้งเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายมันคืออย่างไร ต้องมานั่งศึกษาใหม่ พอศึกษาใหม่ก็ได้รับรู้ว่า ลักษณะกระบวนการของกฎหมาย ถ้าเป็นระบบสหกรณ์ เป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย เวลาฟ้องร้อง ถ้านาย ก.เสียชีวิตไปแล้วที่ทำสัญญาไว้ นะครับ แล้วต่อมาใครเข้ามาทำหน้าที่แทนก็สามารถดำเนินการต่อได้ด้วยกระบวนการกฎหมายก็เลยทำให้กระบวนการสหกรณ์ ไม่สามารถที่จะมีการโจงจหนี่สินหายได้”

“แต่องค์กรกลุ่มเมื่อมาศึกษาแล้วแน่นอนครับ ถ้าใครที่เป็นประธานลงนามเสียชีวิต ยากที่จะไปฟ้องร้อง เพราะมันเป็นมติที่ประชุมว่ามอบหมายใคร เช่น ให้นาย ก.เป็นผู้ดำเนินการทุกเรื่องเกี่ยวกับเรื่องก็ตามกฎหมาย

ก็มีอยู่เหมือนกันว่ากฎหมายนี่ก็ให้กฎหมายตรงนี้ดำเนินการได้ แต่ถ้าไม่มีมติไว้ก็ไม่สามารถฟ้องร้องได้อีก
สิ่งนี้มันลึกเกิน ไปที่ประชาชนที่จะมารับรู้สิ่งเหล่านี้”

“ผมเองได้ปรึกษากับทนายความผู้รู้ต่างๆ กับอัยการบ้าง เข้าไปคุยแล้วก็ได้รับความรู้ออกมาก็เลยต้องมา
ปรับว่า พอปีที่สองก็ได้ตัดสินใจจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลเป็นสหกรณ์เพราะหวังเรื่ององค์กรว่าจะไปไม่รอด ถ้า
เกิดว่าเราไม่รู้ว่าจะตายเมื่อไหร่ ก็เลยต้องกลับมาจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล เพื่อศึกษาเรียนรู้ให้ชัดเจนมากขึ้น”

- **เรียนรู้เรื่องระบบบัญชี เพื่อนำมาใช้พัฒนาระบบสหกรณ์**

นอกจากนี้คุณสำรวจได้มีโอกาสศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องบัญชีเพิ่มเติมที่ชุมนุมเครดิต ยูเนียนแห่ง
ประเทศไทยโดยอาศัยไปเรียนร่วมกับนักศึกษาใช้เวลา 7 วันในการเรียนรู้แล้วนำกลับมาทำบัญชีด้วยตนเอง

“ฉะนั้นผมเองก็ได้มีโอกาสไปศึกษาเล่าเรียนเกี่ยวกับเรื่องระบบบัญชี ไปเรียนอยู่ประมาณ 7 วันนะครับ
ใน 7 วันก็ไปเรียนคู่กับนักศึกษาในครั้งนั้น ผมก็ไม่มีสตางค์หรือ องค์กรก็ไม่มี ผมก็เลยไปเรียนคู่กับนักศึกษา
จำนวน 47 คนด้วยกัน ผมก็เลยขออาศัยไปเรียนด้วย 2 คน โดยใช้งบประมาณของพัฒนาชุมชนเมือง ยังไม่มี พอ
ช.นะครับ ก็ได้ใช้งบประมาณตรงนั้นนะ ไป ก็เลยได้พ่วงไปเรียนกับเขาด้วย เวลาสอบไม่ผ่านหรือ”

คุณครูไปเรียนเรื่องระบบบัญชีที่ไหนครับ “ที่สหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทยจำกัดก็ไปเรียน
เรื่องของระบบบัญชีที่นั่น เสร็จแล้วก็พอเรียนจบมาแล้วผมก็มานั่งพัฒนาตัวเอง แล้วมานั่งทำด้วยมือใช้เวลาอยู่
ประมาณ 3 ปี จึงรู้ว่าระบบบัญชีมันสุดยอดขนาดนี้มันลึกซึ่งมาก มันสามารถเป็นหมอดูก็ได้ว่าองค์กรจะอยู่หรือ
จะไป จนสามารถตอบกระบวนการได้ ผมเรียนเสร็จแล้วทำด้วยมือแล้วเนี่ยครับ ก็มาเรียนด้วยตัวเอง แล้วก็ทำ
ความเข้าใจกับตัวเอง ใช้เวลา 3 ปีครับ”

- **หัวใจสำคัญของทุกองค์กร คือ ระบบบัญชี**

หลังจากทำระบบบัญชีด้วยตนเองประมาณ 3ปี คุณสำรวจก็เริ่มถ่ายทอดให้กับคณะกรรมการและ
สมาชิกขององค์กรทั่วไป

“พอเข้าใจผมก็เริ่มถ่ายทอดความรู้ให้กับคณะกรรมการแล้วก็องค์กรต่างๆ ไป ทำมาเรื่อยๆ เพราะหัวใจ
สำคัญขององค์กรที่ล้มเหลวด้วยสาเหตุเพราะคณะกรรมการไม่รู้เรื่องบริหารจัดการเรื่องของระบบบัญชีเลย และ
ไม่เห็นความสำคัญ แล้วตอนนี้ที่น่าเป็นห่วงหลายองค์กรคือ กลุ่มออมทรัพย์ที่รับเงินจากประชาชน จากชาวบ้าน
ที่เป็นสมาชิก ไม่มีระบบใบเสร็จและ ไม่มีบัญชีคุม มีแต่บัญชีจดไว้ว่าคนนี้ออมไว้เท่าไร แล้วก็จดในสมุดไว้
เดือนนี้ออมไว้ 100 บาท ก็จดไว้เดือนหน้ามาออมไว้อีก 200 บาท ก็จดไว้อยู่แค่นี้

เพราะฉะนั้นสิ่งที่มันทำให้มีการ โกงกันได้ คอร์รัปชัน ได้นะครับด้วยสาเหตุคือ 1) ไม่มีใบเสร็จที่เซ็นรับ
เงิน ไม่มีคนที่รับผิดชอบ และ 2) ในสมุด ไม่มีคนเซ็นว่าใครเป็นเจ้าของหน้าที เวลาเกิดมีการคอร์รัปชันขึ้น ทำให้ไม่
สามารถฟ้องร้องตามกระบวนการกฎหมายได้ เพราะไม่มีลายลักษณ์อักษรไว้”

“สิ่งเหล่านี้มันน่าเป็นห่วงมากๆ ตั้งแต่นั้นมาเวลาสอนองค์กรที่เขาไม่ได้เป็นกรรมการ ผมใช้เวลาสอน
เรื่องบัญชีซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่สุทธรวมทั้งสอนเรื่องของกฎหมายแทรกเข้าไปในส่วนที่ผมเองได้ไปมีประสบการณ์
ทางกฎหมายโดยตรง ทนายความ/ศาลแพ่งได้ไปเรียนรู้มา ด้วยหลายๆ เรื่องว่าทำอย่างไรกรรมการถึงจะเข้มแข็ง

ได้ ก็ใช้วิธีการที่ผมได้เรียน ได้มีความรู้ จึงทำให้ผมได้รับรางวัลครุภูมิปัญญาไทยด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ครับ” คุณสำรวจกล่าว

สาเหตุแห่งหนี้สิน

คุณสำรวจ ยังมีน้องเขยอีกท่านหนึ่งที่ร่วมแรงร่วมใจทำงานเพื่อช่วยเหลือและพัฒนาเกษตรกรมาด้วยกัน คือ คุณคำจันทร์ เช่น ไรสงค์ ซึ่งได้ร่วมแบ่งปันประสบการณ์และเล่าถึงสาเหตุแห่งหนี้สินของเกษตรกรที่ตำบลพระยาบันลือ อำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แต่ก่อนเล่าถึงสาเหตุแห่งหนี้สิน คุณสำรวจได้เล่าถึงประวัติความเป็นมาของที่นี่ให้ฟังว่า

“ก็อยากจะเล่าประวัติหนึ่งนะครับ เพื่อจะรู้ว่าที่นี่เป็นอย่างไร ตั้งแต่เดิมที่ผมจำ ได้สมัยเป็นเด็กๆ นี่นะครับ ที่นี่เขาเรียกว่าเป็นที่พักของพวกเสื่อ สิงห์ กระติง แรด ในอดีตที่ผ่านมา คำว่าเสื่อ สิงห์ กระติง แรด หมายความว่า เป็นพวกนักปล้นจี้อะไรต่างๆ เหล่านี้”

“เพราะที่นี่เป็นแดนติดต่อนครปฐม นนทบุรี และสุพรรณบุรี แล้วก็การสัญจรไปมาที่นี่เป็นอำเภอที่ค้าหลังที่สุดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพราะฉะนั้น ไอ้ที่พวกไม่คิดจะมาอยู่ที่นี่ มาสะสมกันอยู่ที่นี้หมด พอตำรวจไล่ กระบวนการเหล่านี้มันก็ข้ามไปนครปฐม หนีต่อไปอีกหน่อยก็ไปสุพรรณบุรี ก็ทำอะไรไม่ได้ลักษณะอย่างนี้ทำให้ที่นี่ค่อยพัฒนามาก ทั้งที่ๆ อื่นมีถนนแล้ว แต่ที่นี้ยัง ไม่มีถนนเลย”

นอกจากนี้อำเภอลาดบัวหลวงยังเป็นอำเภอที่ทำโทษข้าราชการ ข้าราชการที่ไหน ไม่คิดจะส่งมาที่นี้ ข้าราชการจะกลัวมาก ทำให้ที่นี้ค่อยพัฒนามาก

“ที่นี้ไม่มีสิทธิเลยครับที่จะล้มตาฮ่าปากอะไรต่างๆ ได้ ก็เลยเป็นที่พักพิงในหลายๆ เรื่อง กระบวนการเหล่านี้ทำให้ลาดบัวหลวงค่อยพัฒนามาก ถ้าจะเปรียบปทุมธานี นนทบุรีหรือใกล้เคียงสุพรรณบุรี ตัวจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเอง อำเภอลาดบัวหลวงก็เป็นอำเภอสุดท้ายใน 16 อำเภอของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาด้วย”

คุณสำรวจกล่าว

สาเหตุที่เกษตรกรมีหนี้สิน ไม่สามารถยื่นอยู่ด้วยตัวเองได้เกิดจาก

คุณสำรวจ ได้กล่าวถึงสาเหตุแห่งหนี้สินของชาวบ้านในอำเภอลาดบัวหลวงไว้ดังนี้

1. ที่นาของชาวไร่ชาวนาหลุดจากเจ้าของที่ดินไปเป็นที่ดินของเจ้าขุนมูลนาย 95 % เหลือประมาณ 5 % เป็นที่ดินของเกษตรกร นอกจากนี้พื้นที่ในอำเภอลาดบัวหลวงส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เจ้าขุนมูลนายเดิมมาก่อนด้วย

“แล้วที่นี้ก็พื้นที่เจ้าขุนมูลนายเดิมมาก่อนแล้วก็ที่นาของชาวไร่ชาวนาเนียครับ หมาไปช่วงที่ปฏิรูปที่ดินเหลือประมาณ 5% ที่เป็นของเกษตรกร 95% เป็นของเจ้าขุนมูลนายไปหมดแล้ว เพราะฉะนั้นที่นาต่างๆ เหล่านี้ตกเป็นของเจ้าขุนมูลนายด้วยกระบวนการต่างๆ โดยที่ชาวบ้านรู้เท่าไม่ถึงการณ์”

สาเหตุที่ทำให้ที่ดินตกเป็นของเจ้าขุนมูลนายเพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ด้วยสาเหตุต่างๆ ดังนี้

1.1 ไปกู้หนี้ยืมสินแล้วเอาที่นาไปจำนองก็ทำให้เป็นหนี้สิน

1.2 นักเลงหัวไม้ นำที่นาไปจำนองสู้อคดี

“หนี้หัวนักเลง อย่างเช่น ใครเป็นนักเลงมีปัญหา ก็เอาที่นาไปจำนอง ไปสู้อคดี เพราะว่าที่นี้อดีตนายอำเภอเป็นนายทุน”

1.3 ในอดีตที่ผ่านมานายทุนต้องการที่ดินที่มีทำเลดีๆ สวยๆ ก็ใช้คนมาปล้น ต้องสู้คดีกันก็เอาที่นำมาจำนองสู้คดี

“แล้วที่เป็นหนี้ที่สามเนี่ย ทั้งๆ ที่ไม่อยากจะเป็นอย่างนี้ก็ต้องเป็นด้วยสาเหตุมีนายทุนก็คือ จะทำอะไรก็เอามาที่บ้าน ที่ของชวานาตรงนี้มีมันคิมมันสวยก็ใช้เอาคนมาปล้นมาจี้ แล้วพอจี้เสร็จจับได้บ้างไม่ได้บ้างก็มีคดีความสู้กัน พอสู้กันก็ต้องเอาที่นำมาจำนอง”

“ฉะนั้นอดีตดั้งเดิมที่เป็นหนี้กันเป็นหลัก ไม่ใช่เป็นหนี้อย่างอื่น เพราะเป็นหนี้คือ เรื่องอย่างนี้ ที่นำหลุดไปเพราะ 3 สาเหตุหลักๆ ด้วยกระบวนการอย่างนี้เกษตรกรจึงขำแ่และจำยอม”

2. เมื่อเกษตรกรเข้าโครงการปฏิรูปที่ดิน ทำให้เกษตรกรได้รับ โอกาสที่ดินเพิ่มขึ้น คือ ปฏิรูปได้จัดสรรที่ดินให้และพัฒนาที่ดิน คือ มีน้ำ มีไฟให้ แต่กลับ “ไม่ได้พัฒนาเกษตรกร” จึงไม่สามารถทำให้เกษตรกรเข้มแข็ง ประกอบกับทำนาเพิ่มขึ้นตลอดทั้งปีเพื่อหวังรวยแต่กลับมีหนี้เพิ่มมากขึ้น

“เสร็จแล้วก็มีความหมายปฏิรูปที่ดินเกิดขึ้นในประเทศไทย ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ลงพระปรมาภิไธย เมื่อปลายปีพ.ศ.2518 เป็นพรบ.ปฏิรูปที่ดินออกมาก็เลยทำให้รัฐมองเห็นความสำคัญว่าตรงนี้อาจพัฒนากระบวนการก่อนก็เลยให้ปฏิรูปที่ดินมาจัดที่ดินที่นี้ก่อนนะครับ มาเวนคืนที่ดินคืนให้กับรัฐ แล้วรัฐก็จะสามารถที่จะไปจำหน่ายแจกให้กับเกษตรกร”

“เพราะฉะนั้นก็เลยทำให้ ก็มีส่วนหนึ่งที่ก่อนที่ปฏิรูปจะมานะครับก็มีส่วนหนึ่งที่เหลืออยู่ก็จะหมดไป อีกก็ด้วยสาเหตุที่เดิมเราทำนาปีกัน ต่อมาก็มาทำนาดำ ทำนาปรัง ทำนาดำยังไม่เป็นหนี้มากเท่าไร นาปรังจะเป็นหนี้กันมากขึ้น นาปีก็คือนาดำ ส่วนนาปรังก็คือนาหว่านน้ำตมครับ พอทำน้ำตมแหละ เพราะต้องการทำไถไถครับ ยิ่งไถทำไถหรือคิดว่าจะรวยขึ้นต้องไปเป็นหนี้เป็นสินเรื่องนี้กันถ้วนหน้า”

“ก็เลยทำให้ปฏิรูปที่ดินเล็งเห็นความสำคัญต้องมาแก้ปัญหาที่นี้ ก็เลยมาจัดสรรปฏิรูปที่ดินที่นี้เป็นโครงการแห่งแรกที่เกิดขึ้นในประเทศไทยที่ผมอยู่นี่นะครับ ประมาณ 3,400 ไร่ นะครับ ที่ต้องซื้อที่เวนคืนจากกระทั้งนายทุนก็คืออะไรต่างๆ ก็คือ ที่เวนคืนซื้อคืนกลับหมดนะครับ โดยที่ราคาไม่แพงตอนนั้นเขาออกประมาณ 2,000-3,000 บาทต่อไร่ ก็เลยเอามาแจกจ่ายให้เกษตรกร แต่ไม่ได้ให้ฟรีนะครับ อันดับแรกก็คือ ใครจะเช่าซื้อก็ได้ ใครจะเช่าทำเฉยๆ ก็ได้ มี 2 รูปแบบที่ปฏิรูปดำเนินการให้ที่นี้”

“ผมคนหนึ่งที่ได้มีโอกาสได้รับที่ปฏิรูปที่ดิน 20 ไร่ นะครับ ฉะนั้นเกษตรกรที่นี้อยู่ในโครงการนี้ทั้งหมดเลยครับ โครงการตัวอย่างนี้ทั้งหมดเลยประมาณ 140 กว่าครอบครัว แต่ก่อนผมจะจำได้ทุกแปลงหมดเลย เพราะว่าผมมานั่งเป็นประธานองค์กรเกือบทุกเรื่อง เป็นประธานชมรมผู้ใช้น้ำ ประธานสหกรณ์ ประธานป้อน้ำ เป็นหมดทุกเรื่อง แต่ก่อนนี้ก็เลยจำได้ แต่ตอนนี้ก็ลืมนะครับไปหลายอย่างแล้วประมาณ 20 กว่าปีแล้ว”

“ก็เลยทำให้กระบวนการเหล่านี้เกิดการปฏิรูปที่ดินขึ้น เกษตรกรเริ่มมีโอกาสดีมากขึ้น ปฏิรูปที่ดินนี้ดีสุดยอดคือ จัดสรรที่ดินให้ แล้วก็พัฒนาที่ดิน มีน้ำ มีที่ดิน มีไฟอะไรต่างๆ ให้แต่ว่า ไปหมดทำตรงไหนของปฏิรูปที่ดินคือ “ไม่ได้พัฒนาเกษตรกร” ก่อน จึงไม่สามารถที่จะทำให้เกษตรกรเข้มแข็ง ได้ขาดการวางแผน ขาดการทำเพิ่มเรื่องการตลาด ขาดการวิเคราะห์ ขาดการรวมตัวกัน”

นอกจากนี้ยังทำให้เกษตรกรมีความเห็นแก่ตัวและเป็นหนี้สินกับ

2.1 ระบบนายทุน เป็นหนี้สะสมไปเรื่อยๆ เรียกว่า “เป็นหนี้ผูกขาดกับชีวิต”

“นอกจากนี้แล้วเกษตรกรก็ยังไม่เห็นแก่ตัว แล้วก็วิ่งไปใช้ระบบนายทุนเหมือนเดิมอีก แล้วก็เป็นที่หมักหมมไปเรื่อยๆ กับนายทุน หนึ่กับนายทุน เขาเรียกว่า “หนึ่แบบผูกขาดกับชีวิต” เช่น คุณคำจันทร์ ไปเอาจากนายทุนเอากระทั่งข้าวปลาอาหาร ไม่ว่าจะเป็พริก หอม กระเทียม เอาจากนายทุนหมดเลย กระทั่งเงินที่จะไปจ้างเขาหว่าน ไปจ้างเขาซื้อปุ๋ยต่างๆ ก็ไปเอาที่จากนายทุนทั้งหมดทุกเรื่องนะครับ จึงทำให้เกษตรกรเป็นหนึ่แบบที่ไม่รู้ตัวว่าเป็นหนึ่ทำอะไร”

“พอเขาเอาข้าวไป ก็ยังไม่ตีราคา เอาข้าวไปขายแล้วถึงจะตีราคาให้ หักเหลือเท่าไรก็ไม่รู้ บอกปีนี้ไม่พอนะ ปีหน้าก็ว่ากันใหม่ไปเรื่อยๆ ครับ จน 4-5 ปีก็ไม่สามารถจะรู้ว่าเกษตรกรนี่เป็นหนึ่กับนายทุนนี่เท่าไร จึงทำให้เกษตรกรถูกฟ้องหลายรายยึดทรัพย์สินต่างๆ ยึดที่ดิน ไปก็เยอะ”

2.2 ธกส. และธนาคารออมสิน เป็น “หนึ่วังวน” ฎีไปมาและเป็นหนึ่ไปเรื่อยๆ เป็นดินพอกหางหมู ทำให้เกษตรกร ไม่สามารถหลุดพ้นจากหนึ่สินได้

“หนึ่ที่สองก็เป็นหนึ่กับธนาคารธกส. ก็เป็นวังวนแล้วก็ฎีกัน ไปฎีกันมาฎีเรื่อย ตามคำโบราณบอกว่าดินพอกหางหมู ผมฎีเสร็จปีนี้ ปีหน้าไม่มีเงินส่ง ก็ไปขืมใครมาก่อน แล้วเอามาส่งทั้งดอกทั้งต้น แล้วก็บวกขึ้น ไปเรื่อย ดอกทบต้นๆ ไปเรื่อย พอกไปเรื่อยนะครับ เปลี่ยนสัญญาไปทุกปีครับ ทบไปเรื่อย จาก 30,000 บาท ก็เป็น 45,000 บาท เป็น 50,000 บาท ว่าไปเรื่อยๆ ไป หนักๆ เข้าก็เป็นแสนบาท เลยสิ่งเหล่านี้ะครับ เกษตรกรก็ไม่สามารถที่จะหลุดพ้นที่เป็นหนึ่ได้”

3. อุตสาหกรรม การบริโภคที่ชวนให้หลงใหล สามารถใช้เงินผ่อนได้ เช่น เสื้อ โทรศัพท์ พัดลม ตู้เย็น ผ่อนไม่ไหวก็ถูกยึดไป ทำให้เกษตรกรไม่รู้เท่าทัน ทำให้ต้องเป็นเบื่องล่างของคนที่มาฉวยโอกาส สิ่งเหล่านี้จึงทำให้เกษตรกรเป็นหนึ่ซ้ำซาก

“ที่ดินปฏิรูปนี้ก็สามารถฟ้องร้องได้ว่าจะยึดก็มีหลายรายว่าจะยึดกันอยู่นะครับ ฟ้องร้องอยู่ตามกระบวนการทางกฎหมายเนี่ยครับ ก็สิ่งนี้จึงทำให้เกษตรกรเป็นหนึ่ซ้ำๆ ซากๆ ไม่สามารถจะลืมตาอ้าปากได้เลย แม้แต่น้อย แล้วยังจะมีสิ่งอื่นๆ เข้ามารุมล้อมเช่น การพัฒนาประเทศเกี่ยวกับเรื่องของอุตสาหกรรมก็ดี เรื่องของเครื่องบริโภคก็ดี ที่มาชวนให้หลงใหลหลายๆ เรื่องนะครับก็เป็นหนึ่กันมากขึ้น เงินผ่อนนะครับ ไม่ว่าจะเป็เสื้อก็มีเงินผ่อน โทรศัพท์ก็มีเงินผ่อน พัดลมก็มีเงินผ่อน ทุกอย่าง ตู้เย็นก็มีเงินผ่อน ก็เลยผ่อนกันเสียจน ไม่รู้ว่าอะไรจะเกิดขึ้น พอผ่อนไปได้ส่วนหนึ่งพอส่งไม่ได้ เขาก็ยึดของไปเป็นอย่างนี้อยู่สม่ำเสมอ”

“ก็เลยทำให้สิ่งที่รู้เท่าทันกระบวนการเนี่ย เกษตรกรก็เลยต้องเป็นเบื่องล่างของคนที่มาฉวยโอกาสกับคนอยุธยา เสียจนบอกว่าเขาเหมือนกับจีนชานะครับ จีนชามาก จึงทำให้เขาไม่สามารถที่จะหลุดพ้นกับสิ่งเหล่านี้เลย เหมือนยิ่งดินยิ่งพันแน่น เหมือนปลาติดข่าย ยิ่งคินยิ่งคิดแน่นพันแน่นไปตลอดเวลาไม่สามารถที่จะหลุดพ้นเรื่องตรงนี้ไปได้เลยแม้แต่น้อย”

“นี่คือ สิ่งหนึ่งที่เกษตรกรที่มีพันธะสิ่งเหล่านี้แล้วไม่สามารถที่จะคืนหลุดได้ด้วยกระบวนการของตัวเองได้ มีอย่างเดี๋ยงทำอย่างไรถึงจะเปลี่ยนความคิด (ชีวิตอิสระ) ตรงนี้ให้ได้ ถึงจะหาทางออกได้ หาทางแก้ไขได้ หรือไม่ก็รัฐบาลต้องมาผ่าตัดใหญ่เลย ตัดตายทั้งหมด ตัดวงจรทั้งหมดเลย แต่ว่าใครกล้าหาญบ้าง ไม่รู้ นี้ทางแก้ต่างๆ”

4. ตัวเกษตรกรเองไม่รู้ตัวคนของตนเอง ไม่รู้รายรับรายจ่ายของตนเอง ไม่เข้าใจระบบการทำบัญชี ทำบัญชีครัวเรือนไม่เป็น ต้องซื้อข้าวสารกิน คือ ทำนาอย่างเดียว แต่ต้องซื้ออย่างอื่นหมดทุกอย่าง

“เพราะฉะนั้นสิ่งสำคัญที่สุดที่เป็นหนึ่งมะรุมมะตุ้มไม่สามารถยื่นด้วยตัวเองได้ เพราะว่าตัวเขาเองไม่รู้ตัวคนว่ารายรับกับรายจ่ายมันเป็นอย่างไร คำว่าดุลรายรับรายจ่ายไม่สามารถจะสัมผัสอะไรกัน ได้ เขาก็ไม่เข้าใจว่าเป็นอย่างไร ผมพยายามที่จะสอนเรื่องการทำบัญชีครัวเรือนให้อยู่เสมอและก็ยกตัวอย่างหลายๆ เรื่อง เช่น ผมลองบอกว่าข้าวเดือนหนึ่ง ครอบครัวหนึ่งกินเท่าไร ยกตัวอย่าง กินเดือนหนึ่งประมาณ 3,000 บาท ผมก็ถามว่า 3,000 บาทเราสามารถที่จะทำให้มันกินถูกไปมากกว่านี้ได้ไหม ไม่ได้กินน้อยนะ กินเท่าเดิมแหละให้มันถูกกว่านี้ได้ไหม เขาก็บอกว่าไม่ได้”

“สาเหตุที่ไม่ได้เพราะอะไรไม่รู้ไหมครับอาจารย์ เพราะเขาปลูกข้าวแล้วเขากินข้าวตัวเองไม่ได้ เขาต้องไปซื้อข้าวสารกิน มันจึงทำให้ชาวบ้านยังมีพันธะผูกพันมากขึ้น เช่น ทำนาอย่างเดียว ได้ข้าวมาอย่างเดียวแต่ซื้อเป็นร้อยชนิดกับชีวิตเขา พอไม่พอกินก็ต้องไปยืมเขามาใหม่ ไปขอกู้กับ ธกส. มาใหม่ในปีนั้นก็มีการผูกพันแน่นไปเรื่อยๆ ทั้งนายทุนก็ดี ทั้ง ธกส. เคี้ยวนี้ยังมีแบบใหม่ นะคือ มชนาคารออมสินเข้ามาอีก เป็นลูกคู้ที่สามที่สี่เพิ่มมาอีก เพราะฉะนั้น เกษตรกรมีทางเลือกโดยตรงไหนบ้าง ผมมองแล้วถ้ารัฐไม่มีความจริงใจจะแก้ปัญหานี้ยากมาก”

5. วิถีชีวิตของเกษตรกรเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ได้นำปุ๋ยเคมีเข้ามาและส่งเสริมให้เกษตรกรใช้ปุ๋ยเคมี ทำให้ดินเสื่อมสภาพ ดินแข็ง ต้องใส่ปุ๋ยเคมีเพิ่มทำให้รายจ่ายเพิ่มขึ้นมาก คุณคำจันทร์กล่าวว่า

“สาเหตุที่เป็นอย่างนี้เพราะวิถีชีวิตเขาเปลี่ยนครับอาจารย์ คือ ถ้าย้อนหลังกลับไปหลายปีนะครับ ถ้าจำได้ว่ามีรัฐบาลเคยประกาศนโยบายในเรื่องเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร แล้วก็ได้นำปุ๋ยเคมีเข้ามาให้กับเกษตรกรทางเจ้าหน้าที่ภาครัฐก็มาส่งเสริมให้เกษตรกรใช้ปุ๋ย”

“ทุกวันนี้ก็ยัง ไม่ยอมเลิกนะครับ ทำให้ดินเสื่อมคุณภาพ พอเสื่อมคุณภาพปุ๋ย พอปลูกข้าวเข้าไปแล้วดินมันก็แข็ง เพราะธาตุอาหารในดินไม่มี พอธาตุอาหารในดินไม่มี มันก็เกิดการเปลี่ยนแปลง เพราะว่าพอข้าวไม่งามก็เอาปุ๋ยเคมีใส่ แล้วผลข้างเคียงจากปุ๋ยเคมีทำให้ดินเราเสียหาย พอดินเสียหาย คุณค่าอาหารมันก็ไม่มันก็เหลือแต่แข็งอย่างเดียว ธาตุอาหารไม่มี พอมีแข็งอย่างเดียวมันก็แข็งเป็กแล้วกินไม่ได้”

6. การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เกษตรกรเดินตามกระแสการพัฒนา จากเคยมีขี้จางก็ไม่มี ให้ไปซื้อข้าวกินแทน เป็นบ่อเกิดให้ชาวนาไม่มีข้าวกิน ดังที่คุณคำจันทร์เล่าต่อไปว่า

“อีกปัจจัยหนึ่งคือ วิธีการมันก็เป็น การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ทำให้เกษตรกรเดินตามการพัฒนา จากเคยมีขี้จางก็พัฒนาขึ้นคือ ไม่ต้องมีขี้จางแล้ว คุณไม่ต้องเก็บไว้แล้ว เพราะว่าต่อไปคุณก็ไปซื้อข้าวสารมากินเลย มันเป็นบ่อเกิดให้คนทำนา บางครั้งไม่มีข้าวกินนะ ไม่น่าเชื่อนะ ชาวนาอดข้าว บางครั้งไม่มีข้าวที่จะหุงกิน เพราะว่าสาเหตุก็คือ พอเกี่ยวข้าวเสร็จมัน ไปอยู่ที่ลานตากข้าว โรงสีใหญ่ก็เอาไปสีแล้วเอาข้าวสารมากิน อันนี้เป็นปัจจัยหนึ่ง”

“แต่ถ้ามองกลับ ไปสมัยก่อน พอเกี่ยวข้าวเสร็จจนคว้าวเสร็จก็ต้องขึ้นยุ้งก่อนนะครับ ถ้าเป็นอย่างทางอีสานบ้านผม เขามีข้อแม้ว่าจะเกี่ยวข้าวเสร็จเดือนพฤศจิกายน เดือน 12 เขาก็จะนับเป็นเดือน 12 เกี่ยวข้าว ถ้าไม่ถึงเดือน 3 แรม 3 ค่ำ ไม่สามารถเปิดยุ้งข้าวได้ ก็มีกลวิธีของคนโบราณเขาวางหมากไว้ หรือเขาเรียกว่ากุศโลบายอย่างข้าวคุณมีไม่ถึงเดือน 3 แรม 3 ค่ำ ก็ต้องเอาไปไว้ได้ยุ้ง แยกเอาไปไว้ที่อื่นห้ามเอาขึ้นไปบนยุ้ง นั่นก็เป็นวิธีอีกวิธีหนึ่ง ช่วงระยะเวลาเดือน 12 ถึงเดือน 3 มันก็เกิดการเพาะบ่มในเมล็ดข้าว ทำให้เมล็ดข้าวไม่หัก เป็นวิธีการของคนโบราณ แต่ทุกวันนี้มันไม่เป็นอย่างนั้นนะครับพอเกี่ยวเสร็จต้องขายอย่างเดียว”

7. การพัฒนาพันธุ์ข้าว มุ่งหวังการพัฒนาพันธุ์ข้าวให้ปริมาณมาก ผลผลิตสูง แต่ไม่ได้มองคุณภาพข้าวเป็นอย่างไร และรัฐบาลมีนโยบายให้ปลูกข้าว 5 ครั้งต่อปี ทำให้เกษตรกรมีหนี้สินเพิ่มขึ้น คุณตำรวจได้กล่าวเสริมในเรื่องนี้ว่า

“แต่สิ่งสำคัญคือ นักวิชาการหลงลืม การที่จะสร้างเมล็ดพันธุ์ข้าวใหม่ขึ้นมา นักวิชาการได้หลงลืมเรื่องธาตุอาหาร แต่นักวิชาการมุ่งหวังว่าทำอะไรจะให้ได้ข้าวเยอะๆ ผลผลิตสูงๆ เท่านั้นเองก็เลยไม่ได้มองว่าคุณภาพข้าวเป็นอย่างไร ขนาดผมยังงงเลยว่าคุณข้าวเขาทำเดือนหนึ่งออกรวงได้ อาจารย์เชื่อไหมครับ ถ้าสุคนี้นะครับ”

“แต่เสร็จแล้วรัฐบาลต้องประกาศให้ยกเลิก ห้ามผลิตออกมาอีก ห้ามผสมออกมาอีกสายพันธุ์ข้าวนี้ นะครับ มันยิ่งหนักเข้าไปอีก ซึ่งมันกินไม่ได้แต่ว่ามันไวจริงอยู่จึงต้องสั่งระงับ ที่ผมฟังนะครับ แล้วผู้ว่ามีอยู่ท่านหนึ่งไม่ต้องไปออกชื่อแต่ย้ายไปแล้วละ มีนโยบายว่าจะให้อยุธยาทำข้าว 5 ครั้งต่อปี เห็นไหมครับ ไร่พันธุ์ที่ว่า 1 เดือน ออกรวงได้เนี่ยนะครับมันจะเกิดที่อยุธยายังเป็นข้าวคราวที่ดังมาก นี่เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรเป็นหนี้เป็นสิน จากหมูนสองครั้งยังเป็นหนี้ขนาดนี้ ถ้าหมูสี่ครั้งห้าครั้งอาจารย์ลองคิดดูนะครับ ไม่รู้ว่ามันจะเป็นหนี้กันขนาดไหน”

8. ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น เช่น น้ำมัน ปุ๋ยเคมี สารเคมี ยิ่งทำหลายรอบ ต้นทุนยิ่งเพิ่มขึ้น และแข่งกันผลิตให้ได้ปริมาณผลผลิตต่อไร่สูง ปรากฏว่ายิ่งลงทุนเยอะ ยิ่งได้ผลผลิตน้อย เพราะประสบปัญหาโรคพืช เกษตรกรขาดการศึกษาเรื่องวงจรชีวิตของโรคพืช แมลงพาหะ และหลายๆ อย่างที่จะตามมา คุณคำจันทร์ได้เล่าถึงสาเหตุต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้นของเกษตรกรว่า

“อีกส่วนหนึ่งก็คือ เกษตรกรวิ่งตามทุนที่จะทำนาไม่ไหว สาเหตุก็คือว่า หนึ่งต้นทุนการผลิตมันสูงขึ้นครับอาจารย์ สูงขึ้น ไม่ว่าจะเป็นน้ำมัน เป็นปุ๋ย เป็นยานะครับ พอยิ่งทำหลายรอบ คือ เกษตรกร เขากลับ เขาเหนื่อยหนัก ถ้าแปลงนี้ได้เกี่ยวหนึ่งหรือได้เกี่ยวขึ้นถือว่าสุดขอด ถ้าแปลงนี้ได้ 70 ถัง แสดงว่าทำนาไม่ได้เรื่องเลย แต่ปรากฏว่า ยิ่งลงทุนเยอะ ยิ่งได้น้อย เพราะว่าประสบปัญหาโรคพืชก็คือว่า เกษตรกรขาดการศึกษาเรื่องวงจรชีวิตของโรคพืช เรื่องแมลงพาหะแล้วก็เรื่องหลายๆ อย่างที่จะตามมา”

“คือเขารู้แล้วว่าไถเสร็จคราดเกี่ยวเสร็จ ไถคราดหว่านๆ วิธีที่จะให้ไวที่สุดคือ เกี่ยวเสร็จยังไม่ข้ามสองคืนเลย บางคนเกี่ยวเสร็จคอนเข้า พอบ่ายๆ เห็นใบมันเหี่ยวๆ หน้อย ไฟจุดแล้ว รีบทำ ดินไม่มีเวลาพักเลย อาจารย์ มันก็หมักหมม สะสม พอหมักหมม สะสม ก็เป็นต้นเหตุให้เกษตรกรมีการใช้จ่ายเรื่องเคมีเพิ่มขึ้น เพื่อจะดูแลผลผลิตตัวเองให้มัน ได้ดีนั่นเองครับ” คุณคำจันทร์กล่าว

ทำอย่างไรจึงหลุดพ้นจากหนี้สิน

1. **ต้องทำบัญชีครัวเรือน** คุณคำจันทร์กล่าวว่า “ถ้าจะให้เขาหลุดพ้นจากหนี้สินได้นะครับ หนึ่งบัญชีครัวเรือนเขาต้องทำ คือ เขาต้องไม่มีหนี้เกยจนนะนะ แล้วต้องจดตามความเป็นจริงด้วยว่าสิ่งที่มันใช้จ่ายแบบฟุ่มเฟือยมันคืออะไรกันบ้าง”

นอกจากนี้คุณสำรวยยังกล่าวเพิ่มเติมอีกด้วยว่าบัญชีครัวเรือนเปรียบเสมือนกระจกเงาที่ส่องให้เห็นตัวเอง รายได้เป็นอย่างไร รายจ่ายเป็นอย่างไร ต้องมีความสมดุลกัน ถ้าเราไม่จด เราจะไม่รู้ว่าเราจ่ายอะไรไปบ้างในแต่ละวัน แต่ละเดือน พอสิ้นเดือนให้สรุปรายจ่ายว่าอะไรจำเป็น ไม่จำเป็น และควรให้เขาเข้าใจและรู้ถึงความสำคัญของการจดบัญชีครัวเรือนว่าดีกับตัวเองอย่างไร

“ผมอยากให้นิยามของคำว่าบัญชีครัวเรือน มันจะเป็นกระจกเงาที่ส่องให้มองเห็นตัวเอง มันเห็นอย่างไร ถ้าเราไม่จดนะครับเราจะรู้ได้อย่างไรว่าเราจ่ายอะไรไปบ้างในแต่ละวันแต่ละเดือน เราหมกอะไรไป พอสิ้นเดือนปุ๊บเนี่ย เรามาสรุปสิว่ารายจ่ายที่เราจ่ายไปนั้น มันมีความจำเป็นขนาดไหนอย่างไร เช่น การเล่นหวย สูบบุหรี่ กินเหล้า เล่นการพนัน ไปเที่ยว”

“ถ้าเราจดนะครับ เราก็จะรู้ว่าไอ้โฮ ทำไมเราถึงขนาดนี้ มันมีอยู่ไม่ใช่คนเดียวความจริงมันมีเยอะอยู่แหละ แต่ยกตัวอย่างคนหนึ่งแล้วกันที่อยู่จังหวัดสระแก้ว เขาไปจดบัญชีครัวเรือน ภรรยาบอกว่า สามเเขกกินกาแฟเดือนหนึ่งกับปาห้อง โก่เดือนหนึ่งคค 1,700 บาท เกือบๆ 2,000 บาท ภรรยาที่เลขชวนสามเเขกคุยว่า เธอกินมันเยอะนะ ถ้าลดลงมาน้อยยังมีเงินให้ขนมลูกไปโรงเรียนได้ ก็ได้คุยกันสามเเขกก็ยอมด้วยความรำคาญลดปาห้อง โก่จากสิบกว่าตัวให้มันเหลือครึ่งหนึ่ง เขาเล่าให้ผมฟังนะ”

“สิ่งสำคัญผมให้แนวคิดกับผู้ที่เข้าอบรมอยู่เสมอแล้วก็ชวนคุย ผมถามบอกว่า ตามจริงๆ เอะที่ทางส่วนราชการก็คิดแล้วอะไรต่างๆ ก็ดี บอกว่าที่เราจนด้วยสาเหตุเราจ่ายมากกว่ารับใช่ไหม ทุกคนไม่ว่าจะเป็นก็ ร้อยคนก็ใช่หมดเลย ยกมือหมดเลยว่าเป็นอย่างนั้นจริงๆ ผมบอกว่าเอานะผมคัดค้านหัวชนฝาอย่างไรก็ไม่ใช่ เขาบอกว่าใช่ ไร่อย่างไรก็ใช่ แล้วก็ได้มีการแลกเปลี่ยนในเวที ยกตัวอย่างว่านาย ก. วันนี้ไปทำงาน ได้เงินมา 200 บาท แล้วก็ไปจ่าย 250 บาทได้ไหม เขาบอกว่าได้จ่ายอย่างไรได้มา 200 บาทก็ไปเชื่อเขามาไง”

“ไปเชื่อเขามา 50 บาท เพราะไม่พอ ผมก็เลยบอกว่าไอ้ที่เชื่อเนี่ยจ่ายสตางค์หรือยัง เอ้า...ยังสิ ก็ไหนว่าจ่ายไป ก็เลยคุยแลกเปลี่ยนทำให้เขาเข้าใจ เขาเริ่มโอ้เป็นอย่างนี้เราก็เชื่อเขามาเนี่ย พอวันที่ 2 ได้มา 200 บาทก็ ต้องมาจ่ายที่ค้างเมื่อวานอีก 50 บาท บางคนไม่มีให้ เชื่อเป็นเดือนๆ ก็ไม่มีให้ หนักๆ เข้า แม่ค้าเขาไม่ให้เชื่อไป สาเหตุเหล่านี้จึงทำให้เขาไม่เข้าใจว่า จ่ายมากกว่ารับถึงจน”

“ฉะนั้นผมเชิญ รศส. มาบรรยายก็ยังพูดอย่างนี้ เกษตรกรเราเนี่ยแหละ ไม่รู้ว่าเราต้องทำบัญชีครัวเรือน เพราะมันจ่ายมากกว่ารับถึงจนไป ผมถึงบอกว่าให้ความรู้ผิๆ ทั้งนั้นเลย เพราะสิ่งเหล่านี้สำคัญว่าเราทำอย่างไร ให้เขารู้ตัวตนว่า ถ้าเขาจดบัญชีครัวเรือน เขาจะรู้ว่าตัวเราเป็นอย่างไร ความสำคัญอย่างไร ที่ต้องจดมันคืออย่างไร ไม่ได้จดเพราะราชการส่วนต่างๆ ให้มาจกก็ทำไปอย่างนั้นแหละ แต่ไม่ใช่เนะมันดีกับตัวเองหมดเลย”

“เรารู้ว่าผมเรามันหลุดมันรู้ได้อย่างไร สามารถจะหิวได้ใช่ไหมครับ หน้าตาเราเป็นอย่างไร เราจะรู้ทันที แต่ถ้าไม่มีกระจกเงาถามว่าเราจะแต่งตัวกันได้ไหม ยกตัวอย่างทุกท่านแหละ” คุณสำรวยกล่าว

2. **ต้องทำบัญชีฟาร์ม** ถ้าเขาทำบัญชีฟาร์มได้ เขาจะทราบต้นทุนการผลิต เช่น การปลูกผักบุ้งใน 1 รอบการผลิต มีต้นทุนการผลิตเท่าไร ได้ผลผลิตเท่าไร รายได้ต่อกิโลกรัมเท่าไร มีส่วนต่างเท่าไร และจะตั้งราคาขายได้เท่าไร ซึ่งคุณคำจันทร์ให้ข้อมูลว่า

“ถ้าเขาทำบัญชีฟาร์มได้ เขาจะรู้เลยว่าในรอบหนึ่ง เขามีต้นทุนการผลิตเท่าไร มีส่วนต่างอยู่เท่าไร ถึงบางทีราคามันถูกกว่าในรอบนั้น แต่อาจจะกำไรเยอะกว่าในรอบที่ราคาแพงๆ ก็ได้นะครับ อันนี้มันเป็นเหตุผลหนึ่งคือ ผมทดลองทำบัญชีฟาร์มแต่ผมไม่ได้ทำนาข้าว ผมทำเกี่ยวกับผักบุ้งจีน ผมทำตั้งแต่ปีพ.ศ. 2547 ทำบัญชีฟาร์ม พอทำเสร็จแล้ว ผมก็จะประเมินรอบหนึ่งว่า ต้นทุนการผลิตเท่าไรในแปลง แล้วก็ในแปลงนี้ ถอนได้ปริมาณเท่าไร แล้วก็คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ออกมาว่าต้นทุนการผลิตก็บาท แล้วก็รายได้ต่อกิโลกรัมเท่าไร ในที่แปลงนี้ บางครั้งมันก็ผลผลิตมันไม่เท่ากันหรือราคาไม่เท่ากัน บางทีราคาแพงๆ ก็ได้น้อยกว่าราคาถูกๆ นะครับเนื่องจากผลผลิตต่างกัน”

หรือกรณีตัวอย่างการผลิตข้าว ทำนา 1 ไร่ได้ 40 ถัง ได้กำไร 10,000 บาทต่อไร่ กับทำนา 1 ไร่ได้ 100 ถังแต่ขาดทุน 2,000 บาท สาเหตุเพราะทำนา 1 ไร่ได้ 100 ถัง มีค่าใช้จ่ายสูง มีต้นทุนสูง แต่เวลาแนะนำแล้วเกษตรกรทำใจไม่ได้ที่จะได้ผลผลิตต่อไร่ต่ำ คุณสำรวจแบ่งปันประสบการณ์ในเรื่องการเก็บข้อมูลการทำบัญชีฟาร์มของการทำนาว่า

“ตรงนี้เป็นเรื่องที่สำคัญมาก ผมเคยเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการทำข้าวหอมมะลิได้ไร่ละประมาณ 40 ถังแล้วพื้นที่ใกล้ๆ กับผมนะครับทำได้ 100 ถัง ผมก็พยายามขอเก็บข้อมูลเขาว่า 100 ถัง เขามีกำไรเท่าไร ผมทำไร่หนึ่งได้ 40 ถัง ผมจะได้กำไรเท่าไร ผมก็เลยเก็บข้อมูลทำเสร็จแล้ว 40 ถัง ผมได้กำไรน่าจะตกประมาณเกือบๆ 10,000 บาทต่อไร่ นะครับ แต่ 100 ถัง เชื้อใหม่ครับขาดทุนเกือบ 2,000 บาทต่อไร่ ด้วยสาเหตุที่คุณคำจันทร์บอกเมื่อสักครู่นี้ ค่าใช้จ่ายสูงแต่พอเวลาผมแนะนำ เขาบอกว่าทำใจไม่ได้ที่จะได้ 40 ถังแล้วมันออกสู่ออกใจ”

คุณคำจันทร์เล่าต่อไปว่า “แล้วที่สำคัญนะอาจารย์เขาไม่รู้เลยนะ เพราะเขาเชื่อว่าเขาไปอ่านหนังสือวิชาการที่เขียนมา เขาไปอ่านมานี่สำคัญมากนะครับ คำราบอกว่า 15 วันต้องใส่ปุ๋ยอายุเท่านี้ต้องฉีดยา แล้วทีนี้มันกลายเป็นวัฒนธรรม ก็คือ 15 วัน ฉีดปุ๋ยรอบแรกแล้วนะ 20 วันฉีดรอบที่สองแล้วนะ พอ 45 วัน ฉีดปุ๋ยอีกรอบนะ ฉีดต้องฉีดยานะ”

“เขาไม่รู้เลยว่าข้าวของเขาจะต้องการปุ๋ยหรือยัง มันมีแมลง โรคพืชไหมในแปลง แต่ถึงเวลาฉีด แต่พอฉีดแล้ว ธรรมชาติการฉีดของเขาก็มีง่ายอีกคือเอาความสบายเข้าไว้ แล้วมันไม่มีโรคพืช มันไม่มีอะไร พอมันมีโรคพืชขึ้นมา เกษตรกรก็คิดว่าเอาง่ายๆ ชากันเชื้อราที่ใส่ลงไป ยาฆ่าแมลงใส่ลงไป มันกลายเป็นว่าเกษตรกรไปแปรเปลี่ยนสารเคมีที่ใส่อยู่ เพราะเคมีพอผสมกันเข้าปุ๊บมันเปลี่ยนเป็นตัวอื่น มันเกิดการไม่ได้ผลอีก”

คุณสำรวจกล่าวเพิ่มเติมว่า “เขาบอกว่ามันไปกีดกันนะนะ นักวิชาการเขาว่า มันทำให้เสื่อมคุณภาพลดไป 60-70% แล้วแต่”

คุณคำจันทร์กล่าวเสริมว่า “หรือ ไม่ก็ไปเป็นสารเคมีอีกตัวหนึ่ง อันนี้เป็นความรู้ที่เกษตรกร ไม่มี หรือเขาไม่มีประสบการณ์ที่จะทำ มันก็เป็นปัจจัยอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรลงทุนสูงขึ้น แล้วก็เสี่ยงต่อภาวะขาดทุน พอขาดทุนก็หนีไปตามมาอาจารย์ พอหนีไปตามมาขาดทุนอีก ก็ไม่มีเงินใช้หนี้”

3. **ต้องรู้จักการตลาด** การทำบัญชีฟาร์มทำให้รู้เรื่องการตลาดได้ ถ้าเขาไม่รู้ต้นทุนการผลิต เวลาขายก็ไม่รู้ว่าได้กำไรหรือเปล่า การทำบัญชีฟาร์มต้องคิดถึงต้นทุนแรงงานของตัวเองด้วย ให้คิดค่าต้นทุนต่อ 1 รอบการผลิต ต้องคิดให้ละเอียด ทั้งค่าอาหาร ค่าน้ำมัน ค่ารถ แต่ทุกวันนี้เกษตรกรไม่รู้จึงขายไปแล้วขาดทุน คุณค่าจันทร์ได้ยกตัวอย่างการคิดต้นทุนการผลิตผักบึงจันทน์ว่า

“ประโยชน์ของบัญชีฟาร์มคือ มันสามารถบ่งชี้เรื่องการตลาดได้ เพราะว่าเขาจะรู้ทุกครั้งที่เขาขาย คือที่ผ่านมาเขาขาย เขาไม่ได้จดไว้ เขาไม่รู้เลยว่าต้นทุนการผลิตเขาเป็นอย่างไรจริงๆ แล้วเวลาเขาไปขาย มันได้กำไรหรือเปล่า เขาก็ไม่รู้ แล้วที่สำคัญ ผมจะแนะนำให้เกษตรกรหลายๆ ท่านที่มาฝึกอบรมที่นี่ว่าให้ทำบัญชีฟาร์ม”

“การทำบัญชีฟาร์ม สมมติว่าเดินลงไปดูแปลงนา คุณต้องคิดค่าแรงของตัวเองเป็นต้นทุนการผลิตเหมือนกัน เพราะนั่นคือ คุณกำลังทำงาน คือ ส่วนมากเกษตรกรทำบัญชีฟาร์ม เขาจะลืมเรื่องตัวเอง จะไปนึกถึงแต่ว่าจ้างเขามาเท่าไร ลืมแรงงานตัวเอง เพราะฉะนั้นการที่ทำงาน คือ เป็นต้นทุนเหมือนกัน อย่างลงไปรดน้ำ รดรอบหนึ่งคิดเลข 10 บาทบวกค่าน้ำมัน สมมติว่าค่าน้ำมัน 5 บาท ค่าแรงงานตัวเอง 10 บาท รวม 15 บาทต่อรอบเป็นต้น”

“ส่วนเรื่องการคิดค่าแรงตัวเอง ส่วนมากถ้าผมทำบัญชีฟาร์มผมจะคิดเป็นรอบ คิดให้ละเอียดเลย แล้วตอนนั้นเวลาทำ จะไปขายที่สี่มุมเมืองด้วย พอไปขายที่สี่มุมเมืองต้องคิดค่าตลาด ค่ารถ แล้วก็ค่าอาหารที่เราไปนั่งระหว่างรอ ต้องคิดทั้งหมดเลย”

“แล้วสุดท้ายต้องลงคำว่า อื่นๆ ทำไม่ต้องลงอื่น ๆ หมายถึง สิ่งที่หลงลืม ตั้งไว้เลย 1,000-2,000 บาท ตั้งไว้เลยเป็นต้นทุนการผลิต ตัวนี้จะเป็นตัวป้องกันการขาดทุนได้ แล้วเกษตรกรจะรู้ได้เลยว่าฉันต้องขายราคาเท่านี้นะขายต่ำกว่านี้ฉันขาดทุนแล้ว อันนี้เป็นจุดหนึ่งที่เขาสามารถที่จะแก้ไขปัญหาการขาดทุนได้ เพราะถ้าเขาไม่รู้ เขาขายเท่าไรก็ได้ก็เสี่ยงต่อการขาดทุนมาก”

4. **ให้รวมกลุ่มกันเป็นองค์กรแล้วแปรรูปก่อนขาย** เพื่อให้เกษตรกรมีกำลังต่อรองเรื่องราคาผลผลิต เช่น ถ้าขายราคานี้ไม่ได้ทำให้ขาดทุน เราต้องหาทางออกอื่นๆ เพื่อขายไม่ให้ขาดทุน คุณค่าจันทร์ ยกตัวอย่างการขายข้าวเปลือกกับการแปรรูปจากข้าวเปลือกเป็นข้าวกล้องแล้วขายข้าวกล้อง ซึ่งจะมีราคาแตกต่างกันมาก

“เมื่อเรารู้ต้นทุนการผลิตแล้ว เราต้องไม่ขายต่ำกว่าราคาค้นทุน คือ เวลาเสนอขายราคา พอรู้ว่านายทุนซื้อราคานี้ไม่ได้นะ 7,000 บาท เพราะฉันขาดทุนแล้วก็ต้องให้หาวิธี หาทางออกกว่าในเมื่อ 7,000 บาท ขายไม่ได้ คุณต้องขายราคาเท่าไรต่อ 1 เกวียน ต้องหาต้นทุนให้ได้นะครับ พอหาต้นทุนได้ถึงจะรู้ แล้วทางออกมันก็มีอยู่หลายด้าน คือ เราเคยสีข้าวให้ผู้ฝึกอบรมดูข้าวเปลือก 10 กิโลกรัม พอสีเป็นข้าวกล้องแล้วได้ 7 กิโลกรัมครึ่ง”

“แล้วถามว่า ข้าวเปลือก 10 กิโลกรัม กิโลกรัมละ 7 บาท คือ 70 บาท พอเป็นข้าวกล้อง 7 กิโลกรัม ขายในตลาดกิโลกรัมละ 20 กว่าบาท ถึง 30 บาท แล้วเปรียบเทียบราคา 200 กว่าบาท ทำไมโรงสีจึงรวย ทำไมนายทุนจึงรวย ทำไมเกษตรกรถึงยากจน มันมองได้อย่างชัดเจน จากข้าว 10 กิโลกรัม มันเป็นข้อบ่งชี้ได้อย่างชัดเจนว่า นายทุนได้ 2 ส่วน เกษตรกรได้ 1 ส่วน มันเป็นวิธีที่เอาเปรียบกันครั้งต่อครั้ง ให้เขามองเห็นให้ได้ ฉะนั้น ถ้าเป็นไปได้อยากให้เป็นองค์กรแล้วแปรรูปก่อนขายด้วยวิธีที่ผมยกตัวอย่างให้ฟังไปแล้วนะครับ”

5. **หน่วยงานภาครัฐต้องให้ความจริงใจเรื่องการตลาด คือ มีกลไกการตลาดและต้องมีแผนการตลาดล่วงหน้า** ถ้าเรารู้เรื่องกลไกการตลาดล่วงหน้า เรารู้ว่าต้องผลิตอะไร เท่าไร เราจะกำหนดการผลิตล่วงหน้าได้ คือ “รู้เขา รู้เรา” คุณสำรวจมีมุมมองเรื่องนี้ว่า

“แล้วอยากจะให้หน่วยงานภาครัฐให้ความจริงใจกับเกษตรกรเรื่องการตลาด ถ้าเกษตรกรรู้ว่าตลาดราคาเท่าไร พอรู้ว่ากลไกตลาดเท่าไร เราสามารถจะปลูกพืชผักอะไรก็ได้แล้วแต่ สามารถมั่นใจว่าตัวเองจะต้องทำได้เท่าไรแล้วได้อย่างไร รู้ล่วงหน้าเลย และที่สำคัญต้องมีการเขียนแผนตัวเองด้วยว่าทำอย่างไร เพราะฉะนั้น ถ้าเรารู้ว่าเรา “รู้เขา รู้เรา” อย่างที่เขาวางกันเสมอว่า ถ้าเรารู้เรื่องกลไกการตลาดราคาเป็นอย่างไรนะ ครับ เราสามารถที่จะกำหนดกระบวนการตัวเองได้หมดเลยทุกเรื่องว่าเราจะไม่ขาดทุนนะเรื่องนี้ถ้าเราปลูกลงไป”

“แต่ทุกวันนี้เกษตรกรไม่ใช่อย่างนั้นเลยครับ ผมให้สมญานามว่า “เกษตรกรรอถูกหวย” อาจารย์ทรง จิตรบอกว่ “เขียวหลอกหลวง” อาจารย์สุรินทร์ กิจนิตย์ชีว์ บอกว่า “เกษตรกรตาโต” คำนิยามสิ่งเหล่านี้ะครับ ทำให้เกษตรกรต้องมาหวนคิดตัวเองว่าควรจะต้องทำอย่างไร”

นอกจากนี้คุณสำรวจยังได้ให้จำกัดความของคำว่า “ตลาด” หมายความว่าในชุมชนกินอะไรบ้าง ใครปลูกบ้าง ปลูกเท่าไร และควรทำอะไรที่แตกต่างจากคนอื่น

“คำว่าตลาดมันก็เป็นหัวใจสำคัญ ถามว่าตลาดเนี่ยไม่ใช่ตลาดสี่มุมเมืองหรือตลาดไทนะ ในชุมชนนี้ก็ ต้องมีตลาดนะ ยกตัวอย่างว่า ชุมชนนี้กินอะไรบ้าง แล้วใครปลูกบ้าง ปลูกเท่าไร แล้วเราควรจะทำอะไรที่ใครเขาไม่ทำ แล้วชุมชนที่กินอยู่ไปซื้อข้างนอกจะทำอย่างไร”

“ถ้าเรามองกระบวนการตรงนี้ออกได้หมดนะครับ เกษตรกรจะสามารถพัฒนากระบวนการได้ แต่ถ้าทำ เป็นรูปองค์กรเมื่อไหร่ตามที่เรารารถนาอยากให้เห็นกระบวนการนี้ะครับ ผมบอกได้เลยว่าชุมชนนั้นยืนอยู่ อย่างมีความสุข ไม่เป็นหนี้สิน แล้วหลุดพ้นในเรื่องของหนี้สินต่างๆ ที่มีอยู่แน่นอนครับ” คุณสำรวจกล่าว

จุดเด่นของหลักคิดและวิธีการปฏิบัติที่ทำให้หลุดพ้นจากหนี้สิน

ในอดีตที่ผ่านมา คุณสำรวจเป็นหนี้อยู่ประมาณล้านกว่าเกือบสองล้านบาท เพราะทำเกษตรเชิงเดี่ยว คือ ปลูกกล้วยหอม ทำไร่อ้อย ปลูกพืชครั้งหนึ่งก็ปลูกแบบเชิงเดี่ยวหมด ทำไปทำมาก็ขาดทุน ก็ต้องไปปรับจ้างเป็น ช่างรับเหมาก่อสร้าง นานๆ ก็กลับมาทำนาครั้งหนึ่ง

“ในอดีตที่ผ่านมา ผมมีหนี้สินอยู่ประมาณ 1 ล้านบาทเศษๆ เกือบ 2 ล้านบาท ทำให้ผมตอนนั้นก็เครียด ก็ต้องออกไปปรับจ้าง ผมเองครั้งนั้นก็ทำการเกษตรไปด้วยอะไรไปด้วยก็ขาดทุน ก็ไม่สามารถยืนอยู่ได้ ก็ต้องไปรับเหมาก่อสร้าง เป็นช่างรับเหมาก่อสร้าง ผันแปรตัวเองมา นานๆ ก็หันกลับมาทำนาสักทีหนึ่ง ก็ทำไปอย่างนั้นแหละ ทำนาขายได้เกี่ยวละประมาณ 1,000 กว่าบาท ก็ไม่สามารถที่จะหลุดพ้นกระบวนการต่างๆ ได้”

“ตอนนั้นผมทำพืชเชิงเดี่ยวมาตลอด ปลูกกล้วยหอมที่ 20 ไร่เลย ทำอ้อยก็ทำอ้อยอย่างเดียว ตอนนั้น ไม่ได้ทำนา ปลูกอะไรก็ปลูกเชิงเดี่ยวหมด ก็ล้ม 3 เทียว ล่มเป็นโคมิโนเลย เป็นหนี้ยาวต้องไปกู้มาเรื่อย หนักเข้า

ไม่ไหว แอ่ เป็นหนี้หมดเกือบ 2 ล้านบาท พอได้ไปข้างนอกได้ไปฟังผู้รู้ต่างๆ ได้มีโอกาสทบทวนตัวเอง คิดตั้ง
ต้นใหม่ ทางรอดมีแล้ว แต่ 3 ปีแรกเกือบตาย คนให้ความคิดผมก็คือ อาจารย์ทรงจิต พูลลาภนี่แหละครับ”

เมื่อได้พบกับอาจารย์ทรงจิต พูลลาภ อาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ซึ่งได้นำนักศึกษา
ฝึกงานที่ชุมชนแห่งนี้และมอบหมายให้ครูสำรวจดูแลนักศึกษาปริญญาตรี อยู่ประมาณ 3-5 เดือน ตลอดเวลา 13
ปีที่ดูแลนักศึกษา ครูสำรวจได้มีโอกาสไปดูงานเรื่อยๆ พอได้ดูงานมากขึ้นก็มองเห็นว่าที่เป็นหนี้เป็นสินเพราะ
“คิดไม่เป็น” และ “วางแผนไม่ได้” เดิมทำพืชเชิงเดี่ยวตลอด พอล้มก็เป็นหนี้ ไม่สามารถใช้นี้ได้ หนี้ก็เพิ่มพูน
อยู่ตลอดเวลา

“ผมเองได้มีโอกาสพบอาจารย์ทรงจิต พูลลาภที่เป็นอาจารย์สอนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
อาจารย์ทรงจิตก็ไปจบปริญญาโทที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เกษตรอนแล้วแกเอานักศึกษามาฝึกงานที่ชุมชน
แห่งนี้ แล้วก็มอบหมายให้ผมดูแลนักศึกษาปริญญาตรี ตอนนั้นผมเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านอยู่ด้วย เลยได้ดูแล
นักศึกษา ผมก็ได้มีโอกาสได้เรียนรู้กับอาจารย์ทรงจิต จบ คอรัสมาคูแลที่ชุมชน”

“ผมดูแลอยู่ 40 กว่าคนต่อรุ่นก็อยู่ประมาณ 3 เดือนบ้าง 4 เดือนบ้าง บางทีเต็มที่ก็ 5 เดือน ถ้าไม่จบก็จะ
อยู่ถึง 5 เดือน ใช้เวลาทั้งหมดเลย 13 ปี ก็เลยทำให้ผมได้มีโอกาสศึกษาดูงานต่างๆ พอได้ดูงานมากขึ้น มองเห็น
เปรียบเทียบกับหลายๆ เรื่อง ที่เราย่ำแย่เพราะเราคิดไม่เป็น วางแผนไม่ได้ ทำอย่างไร ทางออกไม่รู้จะออกทางไหน
อาจารย์ ก็หันกลับมาคิด เดิมนั้นทำพืชเชิงเดี่ยว พอล้มก็ล้มเป็นหนี้ ไม่สามารถใช้นี้ได้ ดอกเบี้ยก็เพิ่มพูนอยู่
ตลอดเวลา”

พอมองเห็นทางออก คือ “ต้องคิดให้เป็นและวางแผนให้ได้” ก็เริ่มคุยกับครอบครัว “ปลูกพืชให้
หลากหลายในพื้นที่เดียวกัน เพื่อสร้างรายได้หมุนเวียนอย่างต่อเนื่อง” ก็เริ่มปลูกพืชประมาณ 4 ชนิด ได้แก่
กล้วยน้ำว้า ฝรั่ง ชมพู่ ปลูกผัก และทานา 10 ไร่ ทำหลายๆ อย่าง และเลิกทำงานรับเหมาก่อสร้างเพราะจะได้มี
เวลาอยู่ใกล้ชีวิตครอบครัวมากขึ้น

“พอได้ออกไปเริ่มมองเห็นแล้วว่า ทางออกทางแก่ของเราคืออะไร ผมหันกลับมาใหม่ คุยกับ
ครอบครัว ผมก็จะปลูก 4-5 ชนิด มีฝรั่งบ้าง มีกล้วยน้ำว้าบ้าง มีชมพู่บ้างและปลูกผักบ้าง ทานาไว้ 10 ไร่ ก็ทำ
หลายๆ อย่าง ก็พยายามทำอย่างนี้มาเรื่อยๆ อาจารย์ทรงจิตก็ให้ผมเลิกเรื่องก่อสร้าง การเป็นช่าง ให้ผมเลิกเถอะ
จะได้อยู่กับครอบครัวใกล้ๆ จะได้มีโอกาสได้มากขึ้น”

แต่พอเลิกรับเหมาก่อสร้าง ไม่มีรายได้เข้ามา จึงได้ลงทุนใหม่โดยวางแผนปลูกพืช 4-5 ชนิด ปลูกมะพร้าว
น้ำหอม 3-4 ร่อง ในพื้นที่ 10 กว่าไร่ ปลูกประมาณ 5 อย่าง พอปีที่ 2 ปีที่ 3 และปีที่ 4 เริ่มรู้ว่า พืชชนิดไหนถูก
แพง ชนิดไหนราคาดี ทำให้เราสามารถยืนอยู่ได้ตลอดเวลา ไม่ต้องลงทุนบ่อย

“ผมก็เลิกรับเหมาก่อสร้าง พอเลิกปีแรกมันแอ่ มันไม่มีเงิน พอสิ้นเสียงค้อนมันก็หมดเงินใช้ใหม่
ครอบครัวก็รายได้ไม่เพียงพอ มันได้เป็นรุ่นๆ ก็หันกลับมาวางแผนชีวิตใหม่ ก็มาปลูกสัก 4-5 ชนิด ครั้นจะมี
ปลูกมะพร้าวน้ำหอมไว้ประมาณ 3-4 ร่อง ในที่จำนวน 10 กว่าไร่ ผมปลูก 4-5 อย่าง พอได้ปีที่ 2 ที่ 3 ที่ 4 ไปแล้ว
ผมเริ่มรู้ว่า อันไหนมันถูก อันไหนมันแพง 2-3 อย่าง ราคามันคืออยู่ อาจทำให้เราอยู่ได้และ ไม่ต้องลงทุนบ่อย”

ตัวอย่างรายได้ที่ได้จากการปลูกพืชแบบผสมผสานของคุณสำรวจในแต่ละปีมีดังนี้

“พอได้ปีที่ 2 ที่ 3 ที่ 4 ไปแล้ว ผมเริ่มรู้ว่า อันไหนมันถูก อันไหนมันแพง 2-3 อย่าง ราคามันคืออยู่ อาจทำให้เราอยู่ได้และไม่ต้องลงทุนบ่อย เช่น มะพร้าว พอเริ่มเข้าปีที่ 3 ก็ได้กินผลแล้วจะขายได้แล้ว ผมก็เริ่มฝึกทำน้ำตาลมะพร้าวได้ปีเดียว พอปีที่ 4 ที่ 5 ต้นมันจะสูงแล้ว ก็จะไม่ทำ แล้วก็ทำเรื่องของฝรั่ง ไปห่อฝรั่ง ห่อชมพู 2 ร่อง ฝรั่ง 3 ร่อง ที่ทำไว้”

“เนื่องจากเราทำน้อยจึงสามารถทำให้มีคุณภาพดีได้ เราปลูกกล้วยน้ำว่าไว้สัก 3 ร่อง กล้วยน้ำว่าตัดครั้งหนึ่งได้ประมาณ 4,000-5,000 บาท เดือนหนึ่งก็ได้ประมาณ 10,000 กว่าบาท ฝรั่งเก็บเกี่ยวครั้งหนึ่งได้ประมาณ 10,000-20,000 บาทบ้าง พอได้ปีที่ 4 ปีที่ 5 และปีที่ 6 เริ่มใช้หนี้ได้ครึ่งทางแล้ว ปีที่ 7 ปีที่ 8 ผมใช้หนี้ได้หมดจากการเกษตรที่ทำหลายๆ อย่างผสมผสาน”

“ส่วนข้าวผมทำปีละครั้งช่วงนั้นนะ ได้ใช้หนี้เพราะขายเอง ไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง แล้วอีกส่วนหนึ่งผมก็ได้ข้าวไว้กินเอง อีกส่วนหนึ่งผมยังขายข้าวสารได้เกี่ยวนละประมาณ 20,000 บาท โดยใช้วิธีเอาข้าวเปลือกไปสีแล้วมาขายเป็นข้าวสาร”

“ข้าวสาร 100 กิโลกรัม ราคา 2,000 บาท ผมเอาข้าวไปสี 1 เกวียนก็จะได้ประมาณ 6 กระสอบ รวมทั้งข้าวท่อนด้วยนะครับ ถ้า 2,000 บาทมันก็ตกเข้าไป 20,000 บาท เพราะฉะนั้นผมก็ลงทุนไม่เท่าไรหรอก เพราะลงทุนไร่ละ 500 บาทเอง ผมก็จะมีข้าวกินแล้วผมก็มีข้าวขายด้วยเพราะฉะนั้นผมผลิตข้าวได้ 4 เกวียน ผมสบายกินทั้งปีก็ไม่หมดแล้วยังขายได้อีก 20,000 กว่าบาท”

ผลผลิตต่างๆ ที่ได้จากสวน คุณสำรวยและคุณคำจันทร์จะนำไปจำหน่ายที่มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร และธนาคารออมสิน เนื่องจากทั้งสองแห่งได้ให้โอกาสเกษตรกรนำผลผลิตที่เป็นสินค้าชุมชนเหล่านี้ไปขายในสถานที่ดังกล่าวได้โดยขายในราคาที่ถูกกว่าและมีคุณภาพดีกว่าคือเป็นผักที่ปลอดสารเคมีอีกด้วย

“ผมก็ไปติดต่อหลายๆ ที่และอีกส่วนหนึ่งผมก็มีญาติพี่น้อง ผมทำงานในมหาวิทยาลัยกับอาจารย์ทรงจิตด้วย เอาพืชผลทางการเกษตร ไปขายในมหาวิทยาลัย เราก็เอาของเหล่านี้ไปขายในราคาที่เป็นกันเองแต่ที่สูงกว่าราคาตลาดและวางแผนเรื่องคนไปขาย แล้วคนที่ขายขายได้ 5 ปีเท่านั้น ออกกรอใหม่เลย” คุณสำรวยกล่าว

นอกจากนี้คุณคำจันทร์ยังกล่าวเสริมว่า “ตอนนั้นมหาวิทยาลัยให้โอกาสให้ขายในมหาวิทยาลัย และธนาคารออมสินสำนักงานใหญ่ให้ที่เอาไปขาย ชาวบ้านไปขายของเราก็คิดว่า ถูกกว่า สำคัญคือของเราปลอดภัยทำให้ครูบาอาจารย์สนับสนุน แต่ระยะหลังๆ ก็มีปัญหบ้าง เจ้าของพื้นที่เขาไม่ยอม”

ข้อเสนอแนะเพื่อเตรียมตัวให้พร้อมสำหรับการประกอบอาชีพของนิสิตบัณฑิตสาขาส่งเสริมการเกษตร

1. ศึกษาภูมิหลังและวิถีชีวิตของครอบครัว โดยเน้นการปลูกฝังให้นิสิตกลับไปสร้างงานที่บ้านของตัวเอง หากเรียนจบยังไม่มีการทำงาน ยังสามารถกลับไปทำงานที่บ้านได้ เพื่อให้ไม่ลืมภูมิหลัง ไม่ลืมอาชีพของพ่อแม่ และไม่ลืมวิถีชีวิตของครอบครัว

ในเรื่องนิสิตนักศึกษา ลูกศิษย์ที่มีการกู้ยืมเงิน กยศ.เขาต้องใช้จ่ายเงินในอนาคตเพื่อการศึกษา อยากเรียนถามครูและคณะว่าเขาควรจะเตรียมความพร้อมอย่างไร คุณคำจันทร์ตอบว่า “คือต้องดูพื้นที่หลังของเขานะครับ คือไม่ใช่เขาอย่างไรเราก็ให้กู้หมด เพราะว่าเป็นนักเรียน ถ้าสมมติว่าลูกศิษย์ของอาจารย์ พื้นที่พ่อแม่เขาเป็น

เกษตรกร อาจารย์อาจจะดูพฤติกรรมช่วงเสาร์อาทิตย์ ให้ไปช่วยดูแลพื้นที่ของพ่อแม่ คือเป็นการปลูกฝังให้ลูกศิษย์อาจารย์สามารถที่จะกลับไปสร้างงานให้กับตัวเองได้”

“ส่วนมากวัยรุ่นทุกวันนี้ไม่ได้ต่อว่านะครับ พ่อเสาร์อาทิตย์เหมือนเพลงที่เขาร้อง ลูกเทวดา พ่อแม่ก็ไม่กล้าแตะคือโดยปกติแล้ว ลูกจะกลัวครูอาจารย์มากกว่าพ่อแม่ เพราะฉะนั้น ถ้าครูสั่งบอกว่า เธอกลับไปบ้าน ไปทำรายงานมา เสาร์อาทิตย์เธอไปช่วยพ่อแม่ทำอะไรมาบ้างในแต่ละวัน แล้วให้พ่อแม่เซ็นมาด้วยเป็นการปลูกฝังเด็กไปในตัว มันจะปลูกฝังไปเรื่อย อย่างน้อยผ่านหูผ่านตา มาวันหนึ่งเกิดเขาตกงาน ถ้าลูกหลานมุ่งแต่การเรียนอย่างเดียวไม่ศึกษาภูมิหลังของพ่อแม่ของครอบครัว วันหนึ่งเกิดเขาหางานไม่ได้ เขาเกิดภาวะตกงาน เพราะไม่มีการสร้างงาน คือ เขาจะทำอะไรก็ช่าง ถ้าเขาไม่ล้มความหลัง ไม่ล้มครอบครัวที่ผ่านมา เขาสามารถแก้ปัญหาได้หมดทุกอย่างครับอาจารย์”

“คือหลังจากเรียนจบแล้วอย่าให้เขาวิ่งไปหางาน ให้เขาสร้างงานให้ได้ ถ้าเขาสร้างงานได้ โอกาสที่เขาจะเจริญเติบโตได้สูงมาก แต่ถ้าตราบโคที่เขาไปวิ่งหางาน โอกาสที่เจริญเติบโตก็ช้ามาก แล้วก็บ่เกิดให้เราล้มหลังไปเรื่อยๆ”

2. สร้างจิตสำนึกของนิสิตให้รักแผ่นดินถิ่นเกิด ให้เขาเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชน นอกเหนือจากการเรียนในห้องเรียนแล้ว ควรให้นิสิตได้ออกไปฝึกงานกับชุมชน ได้ไปเรียนรู้ที่บ้านของเกษตรกร ให้เขารับผิดชอบตัวเอง

คุณสำรวจให้ความเห็นในเรื่องนักศึกษาเป็นหนี้เรื่องของการกู้ไปเรียน จะมีวิธีการเตรียมความพร้อมอย่างไรว่า “พอดีผมเองอยากแลกเปลี่ยนกับอาจารย์ว่า ช่วงเวลาที่ผมได้สัมผัสกับนักศึกษาใช้เวลา 13-14 ปี ตรงนี้ที่สำคัญที่สุด คือ เราต้องสร้างจิตสำนึกของนักศึกษามาให้ได้ ทำอย่างไรให้เขารู้ว่าที่เขามาเรียน ใครเป็นคนลำบาก

“การสอนให้นักศึกษาว่าใครเป็นคนลำบากทำอย่างไรครับ พ่อคืออาจารย์ทรงจิตได้ส่งนักศึกษามาอบให้ผมดูแล ผมก็ให้ไปอยู่บ้านละคนทุกคน ไปเรียนรู้วิถีชีวิตของเขาเลย เสร็จแล้วเขาให้เรียกพ่อเรียกแม่หมดนะ ไปอยู่ว่าเขาทำอะไรทำอะไร ต้องไปทำกับพ่อกับแม่อย่างนี้ทุกวัน ครอบครัวนี้ไปรับจ้างขุดดิน คุณต้องไปขุดดินกับพ่อกับแม่นะ คนนี้ไปพ่อแม่ไปทำการค้า คุณก็ไปเรียนกับพ่อกับแม่นะ คำขายก็ไปเรียนด้วย อันนี้ทำนาคุณก็ทำนานะ อย่างนี้ก็จะไม่เหมือนกัน พ่อได้อาทิตย์หนึ่งๆ ก็จะใช้เวลามานั่งพูดคุยกันอาทิตย์ละ 2 ครั้ง มาปรับแผนมาปรับเรื่องทุกข์ของชาวบ้านเป็นอย่างไร ทุกข์ของชาวบ้าน ทุกคนก็มาเล่าเรื่องของพ่อของแม่ให้ฟัง”

คุณคำจันทร์ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า “เวลาให้นักศึกษามาสรุปร่วมกัน คือ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันที่ไปอยู่บ้าน โน้นเป็นอย่างไร บ้านนี้เป็นอย่างไร เขาก็เก็บข้อมูลได้เยอะและสนุกมาก นี่คือการเรียนรู้อย่างหนึ่ง คือ เป็นการเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชนได้ด้วย”

คุณสำรวจเล่าเสริมต่อว่า “จริงๆ แล้วมันเป็นอย่างไร พ่อแม่ลำบากอย่างไร พ่อพวกนี้จบไปแล้วครับ ผมก็พยายามติดตามอยู่เสมอ เวลาเขาออกจากชุมชนไปแล้ว 3 เดือนบ้าง 4 เดือนบ้าง 5 เดือนบ้าง ผมก็ต้องติดตามว่าเป็นอย่างไร คุณกับพ่อกับแม่เขาว่าลูกมาเป็นอย่างไร เขาบอกว่าจิตใจที่ลูกเขากลับมาแล้วมีความรับผิดชอบเพิ่มมากขึ้น”

แนวทางและวิธีการสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพภายหลังสำเร็จการศึกษา

1. เปิดโอกาสให้ทำการเกษตรไปพร้อมๆ กับการเรียน เพื่อให้หาประสบการณ์การทำงานกับที่บ้าน โอกาสที่เขาจะพัฒนาตนเองมีสูงมาก หากตกงานยังสามารถกลับไปทำเกษตรที่บ้านได้

เรื่องนี้คุณคำจันทร์ให้ความเห็นว่า “คือ โครงสร้างของวิถีการศึกษา ผมขอคำวินิจฉัยหนึ่ง มันเป็นการครอบงำจากภาครัฐก็ คือเขาตั้งเป้าไว้แล้วว่าจบแล้วอาจารย์จะสังเกตได้ว่า คนเรียนเก่งๆ จะมีการจองตัวจากบริษัท มันเป็น โครงสร้างที่เขาวางตัวไว้แล้ว คุณจบแล้วคุณต้องไปทำเรื่องนี้ คือ เด็กเรียนจบมา ไม่สามารถที่จะไปสร้างงานด้วยตัวเองได้เลย เพราะประสบการณ์ไม่มี”

“แต่ถ้าเรียนไปด้วย ให้เขามีประสบการณ์ไปด้วย ปฏิบัติจริงไปด้วย โอกาสที่เขาจะสร้างงานมีสูงมาก คือ ผมไม่ได้มองจากมหาวิทยาลัยใหญ่ๆ ผมมองจากสถานศึกษาใกล้บ้าน ผมเคยนำเสนอใน โรงเรียนหลายครั้ง ว่า ให้ทำแปลงผักเพื่ออาหารกลางวัน ได้ใหม่ ทำแปลงเล็กๆ ก็ได้ ให้เด็กๆ ได้สัมผัสการทำมาหากิน เรามีพื้นที่ การเกษตร เราเป็นลูกหลานชาวนา เมื่อ 2 ปีที่แล้ว ผมโมโหมากเลย ผู้อำนวยการ โรงเรียนบอกนักเรียนที่หน้าเสาธงว่า พวกเธอตั้งใจเรียนนะ จะได้เข้าไปทำงานในห้างจะได้ไม่ลำบาก ผมเศร้าใจมากเลยที่ผู้อำนวยการ โรงเรียน พูดยังนี้ แทนที่จะส่งเสริมสนับสนุนให้ลูกหลานสร้างงาน กลับส่งเสริมให้ลูกหลาน ไปเป็นลูกจ้างเขา”

2. ปลุกฝังให้รักอาชีพเกษตร ในต่างประเทศ เช่น ประเทศอิสราเอล เขาสอนเด็กไม่ให้ล้มวิถีการเกษตร เกษตรกรในประเทศเขามีการศึกษาทั้งในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท เพื่อนำความรู้ไปพัฒนาชุมชนและครอบครัว จึงทำให้คนอิสราเอลสามารถสร้างอาหารเลี้ยงคนอเมริกาและยุโรปได้

คุณคำจันทร์ได้มีโอกาสไปทำงานที่ประเทศอิสราเอลเกือบ 10 ปี ได้เห็นวิถีชีวิตของชาวอิสราเอล ปลุกฝังให้ลูกหลานของตนเองรักอาชีพเกษตรตั้งแต่เด็กๆ “คืออาจารย์ตรงนี้เราต้องปลุกฝังกันอีกนาน เพราะเราวิ่งตามกระแสของทางฝั่งตะวันตกมากเกินไป แต่ในขณะที่เดียวกันเขาปลุกฝังลูกหลานเขาทางการเกษตรนะ ที่ผมไปเห็นมาในประเทศอิสราเอล เด็กอนุบาลขึ้นรถเมลล์ไป โรงเรียนที่หัวกระดางไปหาครู เย็นหิ้วกลับ เข้าหิ้วไปทำไมเขาทำอย่างนั้น ครูเป็นผู้สอนวิชาการ พ่อแม่เป็นเกษตรกร เขาจะทำอย่างนี้จนพริกออกดอกติดผล”

“มันก็เป็นสิ่งที่น่าแปลกนะอาจารย์ ผมเคยเล่าให้คณะที่เคยไปทำการประชุมที่กาญจนบุรีแผน 11 ของเศรษฐกิจการเกษตร ผมมีโอกาสได้ไปด้วย อาจารย์สำรวจก็ไปด้วย ผมว่าเป็นสิ่งที่น่าแปลกมาก การจัดการศึกษาของประเทศไทย เพราะว่าอิสราเอล ผมไปอยู่ 9 ปี ฝนตก 13 ครั้ง ฝนตกปรอยๆ ไม่นับ นับเฉพาะฟ้าเปิดแค่ 13 ครั้ง ใน 9 ปี แต่เขาสามารถทำการเกษตรได้ ถ้ามองกลับมาที่ประเทศไทยแล้ว น้ำท่วมทุกปีและมีน้ำแล้งทุกปีเหมือนกัน”

“นับว่าเป็นการบริหารจัดการแปลกมาก ถ้าหน่วยงานภาครัฐและเอกชนหันกลับ ไปมองตรงนี้คิดหนึ่ง เราคิดว่าเราสามารถประหยัดพลังงาน ได้เยอะมากในการบริหารจัดการน้ำนะครับ ถ้าเปรียบเทียบกับอิสราเอลนะ ไม่ต้องใช้ไฟฟ้า คั้นน้ำมา คือ แค่อำท่อไปจุ่มแล้วปล่อยมาใช้แถบนครสวรรค์ ชัยนาท มันก็ไม่ต้องมาใช้พลังงานไฟฟ้าแล้ว เพราะน้ำตรงนี้ น้ำประปาแม้ที่เขาพูดถึง ใช้สปริงเกลอร์ได้ คือแหล่งน้ำเราอยู่สูงอยู่แล้ว อาจารย์ เราปรับวิธีคิดนิดเดียว กล้าลงทุนครั้งหนึ่ง”

“แต่กรรมชลประทานบ้านเราผมดำหนิเลยนะ ทำไมต้องไปทำคลองลอย ทำไมไม่ใช่ท่อฝังเลย ให้ไปโผล่ตรงไหนก็โผล่ การทำคลองลอยทำให้ถนนข้างคลองชำรุดเสียหายมีการซ่อมแซมบ่อยต้องใช้งบประมาณเยอะ เพราะดินมันขึ้นนะครับ แต่ถ้าเป็นท่อ น้ำจะซึมน้อยมากเลย ถนนก็ไม่ค่อยเสียหายแ่งนะ อันนี้มันเป็นวิธิตนคคเดียวเอง มันสั้นผมบังคคเขา แต่เขาไม่ยอมคค”

3. **ปลูกฝังเรื่องของคุณธรรม** ให้มีการแบ่งปันความรู้ สามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับคนอื่นโดยเฉพาะคนที่ไม่มีโอกาสได้เรียนให้ได้รับความรู้ทางวิชาการด้วย ในขณะที่เดียวกันคนที่ไม่ได้เรียน เขาก็สามารถแบ่งปันประสบการณ์ทำงานที่เขามีอยู่ให้กับคนที่เรียนทางวิชาการได้

คุณคำจันทร์ได้ยกตัวอย่างการส่งเยาวชนและนักศึกษา ไปดูงานที่ประเทศอิสราเอลว่า “ช่วงนั้นผมพาเยาวชนและนักศึกษาไปดูงานแล้วก็พยายามเปรียบเทียบให้เขาฟังว่า การทำงานของคนอิสราเอล สอนให้รู้ว่าเขาต้องรับผิดชอบ เวลาปฏิบัติงานต้องปฏิบัติงานจริงนะครับ วิถีชีวิตของคนอิสราเอลเขาทำอย่างนี้ เขาถึงได้ร่ำรวย เขาถึงได้เป็นเกษตรกรที่สามารถยกย่องได้ว่าเป็นคนสร้างอาหารให้กับคนทั้งโลก และเขาก็สามารถที่จะสร้างรายได้เหนือกว่าคนที่ทำงานมีเงินเดือนอีก”

“เมื่อได้ยกตัวอย่างเปรียบเทียบให้นักศึกษาเห็น ตอนเขากลับมาารู้สึกว่าทุกคนพร้อม เดินผ่านหญ้าเขียวๆ ไฟติดพริบเลย แต่พอมายู่กับครอบครัวระะษะหนึ่ง ก็เหมือนเดิม นำแปลกนะอาจารย์ คือ พื้นฐานของเราไม่ได้ส่งเสริมกันต่อเนื่องไง”

“ก็เหมือนกับเด็กๆ ของเราพอถูกเงินมา คือ อาจจะเกิดจากพ่อแม่เป็นคนอยากจะถูก คือ นิสัยก็โทษกันเองนะนะว่า คือ นิสัยพ่อแม่อยากจะถูกยืมบางส่วน ถ้าจะหันกลับไปมองสมัยโบราณ เขาส่งลูกเรียนด้วยกำลังแรงกายของเขาเอง ไม่มีเงินกองทุน เขาก็ส่งลูกเขาเรียนได้ แต่ที่นี้คนเราการอยู่ในชุมชน มันไม่จำเป็นว่าทุกคนต้องเรียนเหมือนกันหมด คือ บางคนได้เรียนบางคนไม่ได้เรียน ก็จะมาเอื้อกันได้ ถ้าเขามีเครือข่ายมีการแบ่งปันกัน”

“สิ่งสำคัญเราต้องปลูกฝังเรื่องคุณธรรม เรื่องการถ่ายทอดความรู้จากคนหนึ่งให้อีกคนหนึ่ง เป็นไปได้ไหมเรียนหนึ่งคน ให้ได้ความรู้สามคน คือ คนที่ไม่มีโอกาสได้เรียนก็ให้ได้รับความรู้ด้วยเรื่องวิชาการในขณะที่เดียวกันคนที่ไม่มีโอกาสได้เรียน เขาก็แบ่งปันกับเพื่อนเรื่องประสบการณ์ที่เขาทำอยู่นะครับ คือ บางทีเรามุ่งเน้นเรื่องการศึกษามากเกินไป อยากให้คนมีความรู้เท่าเทียมกันหมด แต่บางทีเราก็ลืมเรื่องที่ผ่านมาว่า จะทำอย่างไรให้ลูกหลานมีความรักใคร่สามัคคี”

“แต่ที่นี้พอแข่งขันกันเยอะๆ เข้า กลายเป็นเด็กไม่ได้สนใจเรื่องกิจกรรม ไปสนใจแต่เรื่องวิชาการ เป็นเรื่องการเรียนรู้ มันก็เลยทำให้เด็กเราขาดคุณภาพเรื่องการปฏิบัติหน้าที่ ขาดความรับผิดชอบ เพราะเขามุ่งแต่เรื่องฉันจะต้องได้ทีหนึ่ง ฉันจะต้องชนะเพื่อนทางด้านการศึกษา แต่เราไม่ได้ให้กำลังใจคนที่เขาเรียนไม่เก่ง แต่เขาสามารถทำกิจกรรมได้เยอะ สามารถที่จะช่วยเหลือเพื่อนฝูงได้เยอะ เราน่าจะส่งเสริมเด็กพวกนี้บ้าง คือ บางทีความคิดของคนเรา ความฉลาดไม่เท่ากัน แต่บางทีคนเรียนฉลาดอาจจะไม่ประสบผลสำเร็จในชีวิตก็ได้” คุณคำจันทร์กล่าว

แนวทางและวิธีการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งในการประกอบอาชีพภายหลังสำเร็จการศึกษา

การทำงานเกษตรจำเป็นต้องมีเพื่อน เพื่อนหมายถึง ทุกคนที่เราได้พบปะเจอเจอกันในทุกแห่ง ไม่ว่าจะ เป็นพ่อค้าที่พบกัน ในช่วงที่ไปขายสินค้าเกษตรที่ตลาด หรือเพื่อนบ้านที่มีอาชีพปลูกผักเหมือนกัน แม้แต่ ชาวสวนที่ปลูกผักแต่อยู่กันคนละจังหวัด ก็ถือเป็นเครือข่ายกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ ดังที่คุณคำจันทร์ได้ เล่าประสบการณ์การทำงานที่เมืองไทยหลังจากกลับมาจากอิสราเอลว่า “เรื่องเครือข่ายนี้มันมาที่หลังนะอาจารย์ คือ งานต้องมาก่อน เครือข่ายต้องมาทีหลัง ผมขอยกตัวอย่างเลยนะ ผมกลับมาอยู่บ้านปีพ.ศ. 2547 คือเป็นไป ไม่ได้ที่ผมจะมีเครือข่ายมาก่อนที่อยู่ที่นี่ คือผมมาอยู่ตรงนี้ วิธีการคือเขาเข้าเวทีแลกเปลี่ยนพูดคุยให้โอกาสเขาที่จะแลกเปลี่ยนกับเพื่อน เขาก็จะเริ่มมีเพื่อนบ้าง พอเขาเริ่มมีเพื่อน เขาก็จะรู้ว่าใครทำอะไร ที่ไหน อย่างไร พอเขารู้ตรงนั้นเสร็จปั๊บ ผมก็ใช้ฐานที่ผมเดินตามอาจารย์สำรวจเมื่อปีพ.ศ. 2547 ผมก็รู้จักคนเยอะขึ้น”

“ผมยอมรับว่าปีพ.ศ. 2547 ที่ผมกลับมาบ้าน ผมมีคแปดด้านเลย เพราะผมไปเป็นลูกจ้างเขามา แล้วก็ ประสบการณ์ผมอาจจะได้ ผมเก็บข้อมูลมาเรื่ององค์กรของ โมซาร์ฟ เรื่องอะไรผมเก็บมา แต่วิธีการยังไม่มี พูดง่าย ๆ ปฏิบัติที่โน่น แต่มาอยู่บ้านเรากลายเป็นทฤษฎีไม่ใช่การปฏิบัติแล้วเพราะเราไปปฏิบัติที่โน่น เพราะ พื้นฐานพื้นที่ไม่เหมือนกันก็ต้องมานับหนึ่งใหม่อีก ผมยอมรับว่าผมมาประกอบอาชีพที่เมืองไทย ผมมีคแปด ด้านเหมือนกัน”

“ผมก็มาปลูกผักบังเงินเหมือนเพื่อนๆ ไปขายตลาดสี่มุมเมือง ขายก็ไม่เคยขาย ไม่เคยเป็นพ่อค้า ก็ให้ที่ ของภรรยาผมขาย ผมก็ขับรถให้ ก็ยืนอยู่ข้างประตูไม่กล้าเรียกลูกค้า นั่นก็คือจุดเริ่มต้นนะครับ เป็นจุดเริ่มต้นว่า ก่อนจะมีเพื่อน”

“หลังจากนั้นมาก็จะมีพ่อค้าที่เป็นเพื่อน ก็คือพ่อค้าที่ตลาดสี่มุมเมืองนั่นแหละ พอมาซื้อของเราก็เกิด การติดต่อเชื่อมโยงก็คือพูดคุยกัน ไปนั่งขายที่ละมัด พอ 6 เดือนผ่านไป ถอนผักเนี่ย ผมรู้แล้วผักผมหมด พอเข้ามาผมจะ โทรหาลูกค้าก่อน คุณ ไซ้ก็มัด คุณ ไซ้เท่าไร คุณ ไซ้ก็กิโลกรัม เราเช็คเลย ของขึ้นรถ ไปถึงตลาดก็โยนส่งๆ จ่ายสดจกกลับ ไม่ต้องไปอยู่ใช้เวลานานเหมือนเมื่อก่อนไปนั่งขายบางที 6 หุ่บ บางทีเกือบสว่างกว่าจะ ได้กลับ มันเป็นวิธีจัดการ คือ เราสร้างเครือข่ายพ่อค้าก่อน อันนี้เป็นการสร้างเครือข่ายของผม”

เทคนิควิธีการสร้างเครือข่ายจึงทำได้ดังนี้

1. สร้างเพื่อนจากอาชีพเดียวกัน มาช่วยกันคิด ช่วยกันวางแผนการเพาะปลูกร่วมกัน เพื่อมิให้ผลผลิตออกมาเหมือนกัน จะทำให้เกิดการแข่งขันกันเองและราคาตกต่ำได้ รวมทั้งร่วมกันวิเคราะห์ตลาด โดยต้องมาจากฐานความจริง หากปลูกพืชชนิดเดียวกันต้องปลูกปริมาณที่พอเหมาะและควบคุมการผลิตไม่ให้ล้นตลาด

คุณคำจันทร์เล่าต่อไปว่า “นั่นคือเครือข่ายมาทีหลัง คืองานให้มันเกิดก่อน หลังจากนั้นก็เริ่มวิเคราะห์ การตลาดว่า การวิเคราะห์ต้องมาจากฐานข้อมูลความเป็นจริงทั้งหมดเลย เข้ามาค้นขึ้นมาขีมือเดอร์ ไซค์ออกไปแล้ว วันนี้ถอนผักบังก็เข้า เข้าหนึ่งประมาณก็ตัน ผมเก็บข้อมูลตำบลพระยาบันลือ รถปิ๊กอัพที่มีทั้งหมดเลย 150 คัน เฉพาะเกษตรกรที่มีรถปิ๊กอัพทำสวนผักบังเงินอย่างเดียว แต่มันไม่ได้ออกพร้อมกันนะอาจารย์ วันไหนออก 15 คัน ถอน 15 เจ้า ผักบังราคากิโลกรัมละ 20 บาท วันไหนถอน 50 เจ้า ผักบังเหลือ 2 บาท เพราะมัน 100 ต้น ขึ้น”

“เพราะฉะนั้นถ้าจะให้สรุปได้ว่า ถ้าหากกำหนดได้ว่า ถ้าหากมีการพูดคุยกันวันนี้ใครจะหว่านก็หว่านกัน 10 เจ้าพอ กำหนดให้มันออกผลเหมือนกัน แต่ที่นี้เกษตรกรไม่ใช่อย่างนั้น นั่งเทียนคืออยากหว่านก็หว่านไม่ได้ดูว่าใครหว่านมันก็ไปตรงกับเพื่อน ก็ล้มตลาดราคาก็ถูกลง เป็นจุดหนึ่งที่เขาอยู่ไม่ได้”

“ต่อมาผมก็เลยต้องสร้างเครือข่าย ผมไปตลาดผมก็ต้องมีเพื่อน พอมีเพื่อน เพื่อนอยู่ไหนก็ทำอาชีพเดียวกันก็ดูไหน้อยวันนี่ตอนที่เจ้า เอาคุณดูไหน้อยนะ ผมจะดูตลาดบัวหลวง แล้วคุณดูที่ชลบุรีนะ เอาอีกคนหนึ่งดูที่ราชบุรี เพราะว่าแหล่งผักบุงจินมันมีไม่กี่แห่งก็ใช้วิธีการนี้แล้วก็คุยกันว่า เอาตอนนี้ทาง โนนไม่หว่านทางนี้ไม่หว่านเราเริ่มลงได้แล้วนะ เขานัดกันในกลุ่มเพื่อน อันนี้คือกลุ่มเพื่อนที่มีอาชีพเดียวกันต้องเป็นเพื่อนกันแล้วก็เช็คพื้นที่ว่าวางแผนการเพาะปลูกอย่างไร ต้องควบคุมการผลิตให้ได้ครับ”

2. แบ่งปันประสบการณ์ในอาชีพกับเพื่อน เพราะแต่ละพื้นที่มีความเหมาะสมกับพืชแต่ละชนิดต่างกัน เช่น ที่อำเภอไทรน้อย ปลูกผักกวางตุ้ง ขอบใบเหลืองหมด แต่อำเภอปากช่องปลูกผักชนิดเดียวกันได้สวยงาม การปลูกพืชผักเป็นการเรียนรู้ประสบการณ์ที่สร้างสมกันมา เครือข่ายทำให้เรารู้ว่าผักกวางตุ้งได้วันต้องชอบอากาศเย็น ไม่ใช่ปลูกที่อยุธยาเพราะอยุธยาอากาศร้อน แต่อยุธยาปลูกผักชนิดอื่นได้ เช่น ผักบุงจิน มะระจีน แดงกวา แดงร้าน กระน้ำ เป็นต้น

คุณคำจันทร์เล่าต่อไปว่า “เครือข่ายเหล่านี้ พอมาทำเครือข่ายใหญ่ขึ้นก็จะเป็นเครือข่ายที่เอาสินค้ามาส่งเรา ก็เกิดการแลกเปลี่ยนกันแล้วว่า เขาเป็นไปไหนไปไหนทางไหน ปลูกผักกาดหอมนะ ทางกาญจนบุรีคุณปลูกคะน้านะ ทางปากช่องคุณปลูกกวางตุ้งได้หว่านนะ ทำไมถึงเป็นอย่างนั้น

พอดีพวกเราทำงานร่วมกันก็สรุปได้ว่า ที่ไทรน้อยปลูกผักกวางตุ้งได้หว่านขอบใบเหลืองหมดเลย แต่ปากช่องปลูกออกมาสวยงาม ส่วนที่กาญจนบุรี เมื่อก่อนผมให้เพื่อนที่สุพรรณบุรีเอาคะน้ามาส่ง แล้วไปส่งที่ห้างปรากฏว่าตรวจสอบสารเคมีไม่ผ่าน พอกาญจนบุรีเอามาส่งทำไม่ถึงผ่าน เพราะปรากฏว่าทางกาญจนบุรีสภาพอากาศเขาดีกว่าแมลง โรคพืชมันน้อย การใช้สารเคมีน้อยก็เลยส่งตรวจผ่าน”

“มันก็เป็นปัจจัยอีกปัจจัยหนึ่งก็ได้ข้อสรุปร่วมกันว่า เพราะฉะนั้นการปลูกพืชผักมันเป็นการเรียนรู้แล้วก็ประสบการณ์ที่สร้างสมกันมาจากเครือข่ายนี้แหละที่ทำให้เราเห็นว่าพืชผักแต่ละชนิดเหมาะที่จะปลูกในพื้นที่ใด เช่น กวางตุ้งได้หว่าน มันชอบอากาศเย็นนะ ไม่ใช่จะมาปลูกที่พื้นที่ที่อุษยานะ เพราะว่าอากาศมันร้อน อยุธยาปลูกอะไรก็ได้ อยุธยาที่จะปลูกผักบุงจิน มะระจีน แดงกวา แดงร้าน กวางตุ้ง คะน้านิดหน่อย แต่พอไปไทรน้อยนนทบุรีก็จะปลูกกระเพรา โหระพา ผักกาดหอม อันนี้เราก็จะคุยกัน จะเป็นเครือข่ายแล้วคุยกัน” คุณคำจันทร์กล่าว

สรุป

หัวใจสำคัญของการแก้ไขปัญหาหนี้สินของคุณสำรวจ คือ “การไม่ยอมมีหนี้และมุ่งใช้หนี้ให้หมดเร็วที่สุด” โดยการวางแผนการผลิตปลูกพืชแบบผสมผสานให้มีรายได้หมุนเวียนอย่างต่อเนื่องคือ มีรายได้รายวัน รายสามวัน รายสัปดาห์ รายเดือน ทำให้ไม่ขาดทุน มีโอกาสใช้หนี้ไปเรื่อยๆ จนหมดหนี้สิน เมื่อใช้หนี้หมดแล้วจะมีความรู้สึกที่ “เราเป็นไทแล้วและมีความสุขที่สุด” คุณสำรวจบอกว่า “ที่เกษตรกรเป็นหนี้ไม่หมดหนี้

เพราะส่วนหนึ่ง คือ ไม่อยากใช้หนี้ พอมีเงินก็อยากจะทำอะไรต่อ เช่น ออกรถให้ลูก ไปซื้อของเงินผ่อน ไม่คิด
สิ่งที่ฟุ่มเฟือยหรือไม่จำเป็นออก แต่สำหรับผมจะมุ่งว่าต้องให้หมดหนี้ก่อนแล้วอย่างอื่นว่าทีหลัง พอหมดหนี้
แล้วมันมีความสุข บอกไม่ถูกเลย เอาล่ะผมเป็นไทแล้วนะหมดหนี้ สหกรณ์ผมก็ไม่ใช่ ผมไม่เป็นหนี้ใครเลย”

นอกจากนี้ การแก้ไขปัญหานี้สินจำเป็นต้องให้ครอบครัวรับรู้ร่วมกันและช่วยกัน โดยเริ่มจากวาง
แผนการใช้หนี้ และทำตามแผนการใช้หนี้ คนไทยเก่งเรื่องการผลิตแต่ไม่เก่งเรื่องการตลาด จึงจำเป็นต้องหา
นักการตลาดในชุมชนของตนเองหรือสร้างเครือข่ายมาช่วยกันวิเคราะห์และวางแผนการตลาด ดังเช่น คุณ
สำรวย มีสมชัยและคุณคำจันทร์ เข็น ไชยงค์ ได้ปฏิบัติเป็นตัวอย่างให้เกษตรกรสามารถทำการเกษตรให้ประสบ
ความสำเร็จ ปราศจากหนี้สิน และมีความสุขได้อย่างยั่งยืน

.....

การสังเคราะห์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สิน

: กรณีศึกษากรณีปัญหาหนี้สินในภาคกลาง

ของ

นางศรีสมร คงพันธุ์ (2553)

คำนำ

นางศรีสมร คงพันธุ์ โรงเรียนการเรือนยิ่งเจริญ ตลาดยิ่งเจริญ สะพานใหม่ ถนนพหลโยธิน เขตบางเขน กรุงเทพฯ 10220 กรณีปัญหาหนี้สินรุ่นที่ 2 ด้าน โภชนาการจากผลผลิตการเกษตร ผู้ให้ความสำคัญกับการประกอบอาชีพด้านอาหารที่เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ด้วยการ “คิดให้เป็น” หมายถึง การคิดวางแผนล่วงหน้าว่า วัตถุประสงค์ที่จะนำมาประกอบอาหารสามารถนำมาทำอะไร ได้บ้างเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด การคำนวณค่าใช้จ่ายเพื่อหาต้นทุนการผลิต การตั้งราคาขาย รวมทั้งการหาตลาด โดยเริ่มจากกิจการเล็กๆ แล้วค่อยขยายกิจการหากได้รับการตอบรับดี เป็นต้น

อาจารย์ศรีสมรให้หลักคิดเกี่ยวกับการมีหนี้สินว่า “การมีหนี้จะทำให้ไม่มีคนนับถือ ทำให้เราเกิดความไม่สบายใจ ทำให้เราเกิดความทุกข์และเป็นบาปถ้าไม่ใช้หนี้” และ “ทุกอย่างที่อยู่ในบ้านเมืองเราเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน สามารถทำเป็นเงินได้ถ้าเราเข้าใจ” แต่ในการทำนั้นเราต้องกินได้ด้วยและต้องมีคนกิน ไม่ใช่ว่าทำออกมาแล้วไม่มีคนกิน โดย “สอนให้เขารู้และสอนให้เขาทำได้” คือสอนในหลักวิชาการที่ถูกต้องและให้เขามีความรู้หลากหลาย

หากต้องการหลุดพ้นจากหนี้สิน จำเป็นต้องจัดบัญชีค่าใช้จ่ายและตัดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นออกไป การหารายได้เพิ่มเติมโดยไม่กระทบงานประจำ และต้องรู้จักบริหารเงินที่มีอยู่ให้ใช้ประโยชน์อย่างสูงสุด รวมทั้งต้องมีเป้าหมายที่จะผ่อนชำระหนี้ให้หมดโดยเร็ว นอกจากนี้ครอบครัวจำเป็นต้องปลูกฝังให้ลูกหลานรักนิสัยการประหยัด มัธยัสถ์ รู้จักใช้จ่ายให้เหมาะสมกับสถานะทางเศรษฐกิจ รวมถึงการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าด้วย

ที่มาของรางวัลกรณีปัญหาหนี้สินรุ่นที่ 2

อาจารย์ได้รับการยกย่องให้เป็นกรณีปัญหาหนี้สินทางด้านโภชนาการจากผลผลิตทางการเกษตร ความเป็นมาของตำแหน่งนี้เป็นอย่างไรคะ อาจารย์ศรีสมรตอบว่า “คืออันนี้ตั้งแต่สมัยตั้งแต่เรียนหนังสือหรือที่เป็นครูนะคะ เราก็มองดูว่าผลผลิตทางบ้านเรา บางทีออกในฤดูกาล มันมีเยอะมากแล้วก็ทุกบ้านปลูกเหมือนกันหมด มันก็ขายก็ไม่ได้ราคา แล้วยังมีหน้าซำไปซื้อปุ๋ยซื้ออะไรมาใส่อีกเป็นหนี้เขาอีกต่างหาก”

- จัดตั้งโครงการเพิ่มราคาของผลผลิตทางการเกษตร เพื่อแก้ปัญหาผลผลิตในท้องถิ่น ล้นตลาด

“ทีนี้ก็เลยตั้งโครงการขึ้นมาเรียกว่า โครงการเพิ่มราคาของผลผลิตทางการเกษตร โดยการใช้วิชาทางอาหารและโภชนาการ เราก็ทำงานร่วมกับสถาบันวิจัยเกษตรของเทคโนโลยีที่ปทุมธานี ก็มาคุยกันอย่างเช่น ถ้าปทุมเขามีสับปะรดเยอะมากไซ้ไหม ขายไม่ได้เลย แล้วยังมีมะเขือเทศ มีอะไรอีกเยอะก็เลยหาวิธีการว่าจะทำอย่างไร เราก็มาสอนเขาทำประเภท เอาไปทำทอฟฟี่บ้าง ถ้ามามีขนมมาบ้างก็คิดดูอีก ไอ้ขนมเนี่ยทางเหนือใครจะกิน ซื้อมาขายคนเดียวกินทั้งเดือนไซ้ไหม มันก็ไม่ได้”

“เพราะฉะนั้นเราจะส่งเสริมอะไรใคร ต้องส่งเสริมที่ว่าเขาทำได้ไม่ต้องใช้เครื่องมือมากแล้วเขาต้องกินด้วย ก็ยังทะเลาะกับบางคนเลย เขาบอกมาทำแฮมซิช ถ้าทำแฮมแล้วคุณซื้อใหม่ซื้อขวดเดียวกินหนึ่งเดือนใช้ใหม่ แล้วเขาจะขายได้อย่างไร เราก็เลยมาทำอย่างนี้เป็นทอฟฟี่ซังพอไหวใช้ใหม่คะ แล้วต่อไปก็อย่างเช่น มะเขือเทศก็ไปทำเป็นมะเขือเทศเชื่อมเพื่อไปขายที่เขาจะได้ไปทำพวกเด็ก ฟรุ๊ตเค้ก เป็นต้น”

แล้วก็มีมะขามเขาหล่นเยอะมาก เราก็มาทำเป็นมะขามแก้ว จนบางคนเอาเงินไปเสียด่าเล่าเรียนให้ลูกได้เป็นต้น เราก็จะทำวิธีนั้นะ แล้วนอกจากนี้เราก็คิดว่าเขาควรจะมีกินของที่อยู่ในบ้าน ตอนนี้เขาปลูกพวกข้าวสาลี เขาก็เอามาขาย แต่โรงงานไม่ซื้อ เพราะว่าเขาก็ดูมาแล้ววางกับพื้นดินมันก็สกปรก ก็ไปสอนเขาบอกว่าเอาเสื้อปุณะบอกเขา แล้วก็ให้เขาลองไม่ออกมา แล้วก็มาทำขนมปัง ตอนนั้นไม่มีเตาอบนะ ก็เอาปืบทำเตาให้เขากินให้เขารู้ว่าสิ่งที่เขาทำ เขากินได้แล้วก็ขายได้”

“แล้วก็เรื่องกระเจียบอีกนะ เขาก็ปลูกกระเจียบเยอะ ปลูกพริกเยอะ กระเจียบเอาไปตากแห้งแล้วก็เก็บเขาก็ไม่รู้ไปเก็บตอนช่วงเย็น มันก็มีเห็บ พอดตกกลางคืนตกเห็บเอาไปขายเขาก็ไม่เอา เราต้องสอนเขา แล้วก็สอนเขาบอกว่ากระเจียบทำอะไรกินได้บ้าง ทำน้ำกระเจียบเลี้ยงกัน อย่างมีงานวัด มีงานสงกรานต์ไม่ต้องไปซื้อน้ำหวาน เอากระเจียบนี้ละ เราก็สอนเขาอย่างนี้ อันนี้ก็เป็นสิ่งที่ช่วยชาวบ้านแต่ก่อน”

“แล้วทีนี้มาถึงปืบ เรามาคิดว่าพวกผักพื้นบ้านเรามีเยอะใช้ใหม่ แล้วทำไมเราไม่คิดจะเอาผักพวกนี้มาทำรับประทานแล้วก็เหมือนกับร้านอาหารที่มีอยู่เป็นผักพื้นบ้าน อย่างสมมติว่ามีชะอม มีเห็ดก็แกงเลียงแบบทางเหนือใส่ชะอม ใส่เห็ด ใส่ปลาช่อนอย่างหนอย ก็จะทำให้ขายดี อันนี้ก็เป็นสิ่งหนึ่งที่คิดว่าอยากจะเผยแพร่ไปจะอย่างนี้นะถ้าเราทำเองแล้วเราได้เงินด้วย กินได้ด้วย บางทีมันก็ไม่ต้องเสียด่าใช้จ่ายไปเล่าณะคะ อันนี้ก็เป็นแรงบันดาลใจที่ให้ทำตรงนี้”

- **สอนให้รู้คุณค่าของทรัพยากรไทย ทุกอย่างสามารถทำเป็นอาชีพได้**

อาจารย์ศรีสมรเล่าต่อไปว่า “ทีนี้พอไปถึงครูภูมิปัญญาไทย เราก็สอนเขาในเรื่องที่ว่า ทุกอย่างที่อยู่ในบ้านเราเมืองเรา มันเป็นที่ทรัพยากรของแผ่นดินเราสามารถทำเป็นเงินได้ ถ้าเราเข้าใจ แต่ว่าในการทำนั้นเราต้องคิดว่าเราต้องกินได้ด้วย แล้วก็ต้องมีคนกิน ไม่อย่างนั้นทำออกมาแล้วไม่มีคนกินอย่างนี้ใช้ใหม่คะ อย่างทำแฮมเนี่ยทะเลาะกันเกือบตาย บางคนจะทำไวน์ ก็บอกว่า เฮ้ย..การทำไวน์ก็ไม่ดี ไปสอนคนอื่นเขากินเหล้าณะคะ ก็ทะเลาะกันอีก เราเป็นตัวขวางโลก เด็กนะ ตอนนั้นไปสอนทำไวน์ทำอะไรก็ไม่รู้ บางทีก็ท้องเสีย ชาวบ้านก็ทำกันเยอะเยะ”

“พอดีมีโครงการอีก โครงการหนึ่ง เขามีพวกปลา ก็ถูกเชิญไป เป็นมูลนิธิป่าชายเลนนะคะ ก็ว่าทำไมเธอไปสอนเขาทำไวน์เล่า ทำไม่ได้ เด็กเล็กกินหมดเลย มันก็ไม่ใช้ เพราะฉะนั้นอันนี้ก็คือ ถ้าเราจะลดรายจ่ายแล้วเพิ่มรายได้ เราจะต้องพยายามทำทุกอย่างให้เกิด คือ บางคนคิดว่าขายก่อนถึงจะเป็นเงินใช้ใหม่ แต่ที่เรากินแล้วไม่ต้องเสียเงินก็คือ เงินใช้ใหม่ ก็สอนเขาแบบนี้ละคะ ก็ต้องหัดทำไว้ใช้ใหม่”

“อย่างซื้อทอฟฟี่ให้ลูก เราก็ทำทอฟฟี่ขายแล้วก็ให้ลูกไปกิน แล้วก็สอนให้ลูกเอาไปขาย โรงเรียนซิช แต่ก็ขออนุญาตครูเขาก่อนนะ เราบอกเด็ก ก็สอนเขาบอกว่า ถ้าสมมติว่าขายได้ 10 บาท ก็ให้เด็กบาทหนึ่ง 9 บาท แม่

เอาไว้เป็นทุน ช่วยให้ชาวรู้จักค่าของเงิน ตอนนั้นที่เข้าไปเพราะเราต้องดูแลเด็กทั้งครอบครัวไงคะ พอได้ทุนของ FAO ด้วยขอทุนเขาไปเป็นโครงการอาหารกลางวัน”

“อันนี้ก็เป็นสิ่งหนึ่งที่คิดว่า คนไทยเรานี้ละ ต้องรู้จักใช้ทรัพยากรว่าใช้อย่างเหมาะสม ไม่ใช่มาใช้เยอะ ต้นไม้ควรเค็ดเป็นยอดไม่ใช่ฟันทั้งต้น เวลาจะหาปลาต้องสอนด้วยนะ ปลาตัวนี้มันตัวเล็กอย่าเพิ่งเอาไป กินไม่พอ ถ้าหัวไม่เห็นหาง ให้มันโตอีกหน่อยหนึ่ง ให้มันมีลูก ต้องสอนอย่างนี้ อะไรก็ต้องสอนแบบนี้ บางคนไม่รู้ปลาเล็กๆ ก็ไปช้อนขึ้นมาหมด ไม่มีปลาโตนะละ ก็สอนเขาอย่างนี้นะคะ”

สาเหตุแห่งหนี้สิน

อาจารย์ศรีสมรสำเร็จการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ ด้านอาหารและโภชนาการ มีประสบการณ์การทำงานในด้านอาหารและโภชนาการมากมายรวมทั้งเขียนหนังสือวิชาการเกี่ยวกับด้านอาหารหลายเล่ม ดังที่อาจารย์ศรีสมรย้อนอดีตเล่าเรื่องราวในช่วงที่กำลังศึกษาให้ฟังว่า

“คือครั้งแรกนะคะ เรียนที่โรงเรียนการเรือนพระนคร ที่เรียนโรงเรียนการเรือนพระนครก็เนื่องจากว่าคุณครูที่สอนวิชา แต่ก่อนเขามีวิชาการงานนะ มีวิชาการฝีมือใช้ไหม ท่านก็เก่งมากนะ ท่านทำอาหารก็เก่ง ท่านจัดดอกไม้ก็เก่ง ทำพวงหรีดก็เก่ง ถวายบังคมท่านเก่ง เราก็มีความประทับใจ ใจ คือ มีความรู้สึกเวลาเราเรียนหนังสือ เราต้องตรงมันก็ได้เต็มใจใช้ไหม แต่อันนี้ถ้าไม่มีประสบการณ์ทำไม่ได้ คิดในใจนะ คิดเอง เราเป็นเด็กๆ เราชอบคิดอย่างนี้ไง ก็บอกว่าฉันฉันเรียนอย่างนี้ดีกว่า วิทยาลัยนะ พอจบม.6 ก็มาเรียนที่โรงเรียนการเรือน เพื่อนๆ ก็ไปเรียนหมอเรียนอะไร เขาก็เก่งๆ กันทั้งนั้น เราก็บอกว่า ไปเรียนเถอะ เขาก็บอกว่าเธอไปเรียนทำไม เออ...ฉันชอบนะ เรียนเพราะใจรัก เรียนเพราะใจชอบนะคะ”

● ศึกษาต่อโดยตรงทางด้านอาหารและโภชนาการที่วิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ

“พอเรียนจบตรงนี้แล้ว ตอนนั้น โรงเรียนการเรือนเขามีปบ. เราก็ไม่เรียนก็ไปเรียนวิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ คณะศึกษาศาสตร์เขาเปิดปีแรกในด้านอาหารและโภชนาการนะคะ ก็มาเรียนตรงนี้เลย มาเรียนด้านอาหารและโภชนาการ ก็เรียนเรื่องสารอาหาร ก็เรื่องเรียนไบโอ (ชีววิทยา) เรียนเคมี เรียนอาหาร มันก็เรียนตรงมา ตานี้ก่อนที่จะมาเรียนตรงนี้ก็ยังคิดอีก เพราะว่าแผนกเทคนิคกรุงเทพฯ คณะศึกษาศาสตร์เขามีสองคณะ เขาก็มีสองภาคคือ อาหารและผ้า เพื่อนเขาถามว่าเธอไม่เรียนผ้าหรือ มานั่งคิดในใจ ใจเสื่อเนี่ย มันใสบ้างแล้วมันยังไม่ขาดนะ แต่อาหารมันกินทุกวัน เราก็คิดอย่างนี้นะ เรียนอาหารดีกว่า แล้วก็เรียนเสื่อละ สมัยก่อนเขาจะต้องมีการเดินแฟชั่นโชว์ซึ่งมันไม่ถูกกับจริตของเราไง เราก็บอกว่าไม่เอาแล้ว ก็เลือกเรียนอาหาร ก็ตัดสินใจเรียนทางนี้มา”

“พอจบตอนนั้นเรียน 3 ปีนะ เป็นเรียนวิชาครูปีหนึ่ง การเรียนวิชาครูเขาใช้คำว่า วิธีการสอนวิชาชีพ เพราะว่าวิธีการสอนวิชาชีพต้องเรียนนะหนู ไม่ใช่ว่าคนไหนจบนี้มาแล้วจะสอนได้ออกมาดีนะ เพราะเดี๋ยวนี้มันไม่มีใจ เพราะฉะนั้นสอนในด้านวิชาชีพไม่ได้ผล เราจะสอนอย่างไรกับเด็กแบบนี้ กับคนแบบนี้ สอนผู้ใหญ่สอนอย่างไร สอนเด็กสอนอย่างไร เพื่อให้เขาซึมซับ แล้วสนุกด้วย ตั้งใจเรียนด้วย แล้วก็ไม่เครียด มันต้องมีเทคนิค

การสอนใช้ไหมคะ แต่เดี๋ยวนี้มันไม่มีนะ เพราะว่าไม่ได้เรียนมาทางนี้ใช้ไหมคะ อย่างจะสอนอาหารเนี่ยเราจะสอนอย่างไร ที่จะให้เด็กได้เรียนรู้อย่างสนุกสนาน ที่สำคัญต้องไม่มีอันตรายจากการใช้ของมีคมด้วย”

- มุ่งมั่นศึกษาต่อด้านวิชาการโรงแรมที่มหาวิทยาลัยฮาวายและด้านโภชนาวิทยา ที่มหาวิทยาลัยมหิดล การได้เลือกเรียนสิ่งที่ตนเองรัก เลือกทำในสิ่งที่ตนเองชอบจะทำให้ดีและมีความสุขคือสิ่งที่อาจารย์ศรีสมรได้พิสูจน์มาแล้วว่าเป็นความจริง ดังเล่าว่า

“ทีนี้พอเรียนจบทางนี้เสร็จก็ไปทำงาน พอทำงานได้พักหนึ่งทางวิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ ก็จะไปเปิดวิชาโรงแรมก็เลยได้ทุนของอีเวสเซ็นเตอร์ ไปเรียนวิชาโรงแรมที่มหาวิทยาลัยฮาวาย ไปทำหลักสูตรเสร็จเรียบร้อยแล้วก็กลับมา พอมาถึงปีก็มาเรียนต่อที่มหาวิทยาลัยมหิดล ภาควิชาโภชนาวิทยา เราเรียนสายตรงเคียวเลยนะ ไม่ได้แหวะเวียนไปตรงไหนเลย มันเป็นเรื่องอาหารทั้งหมดเลย

“เพราะเรียนด้วยใจรักนะๆ มันก็ไม่เหนื่อยนะ มันก็มีความสุขใช้ไหม ใครๆ ก็บอกว่าอย่าไปเรียนเลขมหิดล บอกมันยาก บอกว่าไม่เป็นไรหรอกมันตรงเลย เขาบอกให้ไปเรียนประสานมิตรมันเป็นครูอย่างเดียว มันเป็นครูคุณครูใช้ไหม นี่มันเป็นด้านอาหาร มันก็ตรงมา มันก็จะเรียนอย่างอาหารเฉพาะโรค diet therapy เราเรียนมาจากเทคนิค อย่างวิชาการ โรงแรมแล้วก็ Hotel Restaurant management เราก็เรียนมาแล้ว แต่ทีนี้เราเรียนอย่างไร เพื่อให้จะได้ตรงนี้ออกมาใช้ไหมคะ แล้วก็เลยไปเรียนตรงนี้ก็กลับมาทำงานอย่างเดิม เป็นต้น เพราะทำงานเนี่ยทำด้วยใจรักนะคะ มันถึงไม่เหนื่อยใจ ถ้าทำอะไรที่ไม่รักเนี่ยมันเหนื่อย” อาจารย์ศรีสมรกล่าว

- เปิดโรงเรียนการเรือนยิ่งเจริญ สอนอาชีพทำอาหารไทยที่ถูกต้องตามหลักวิชาการและสอนให้คิดเรื่องต้นทุนการผลิต

อาจารย์ศรีสมร เปิดโรงเรียนการเรือนยิ่งเจริญสอนทำอาหารประมาณ 3 ปีที่แล้ว เมื่อก่อนสอนอยู่ที่กระทรวงแรงงานเพราะต้องการให้เขามีอาชีพทำอาหารไทยและถูกต้องตามหลักวิชาการ คือสอนให้เขาทำอาหารอร่อย สะอาดและไม่ใช้สารเจือปน ไม่มีผงชูรส จะอร่อยด้วยธรรมชาติของอาหารไทยแท้ๆ และสอนให้เขา “คิดต้นทุน” เพื่อจะได้คิดราคาขายไม่ให้ขาดทุนด้วย

ที่โรงเรียนการเรือนยิ่งเจริญเนี่ยนะคะ อาจารย์สอนลูกศิษย์มาตั้งแต่ปีไหน “ก็ 3 ปีแล้วนะ ปกติสอนให้กระทรวงแรงงานมาตลอดเมื่อก่อนนะคะ เพราะว่าเราต้องการให้เขาได้มีอาชีพที่เป็นอาหารไทย แล้วก็ก็เป็นสิ่งที่ถูกต้องเพราะว่าเราสอนเขา เราไม่ได้สอนทำอาหารให้อร่อยเพียงอย่างเดียว เราสอนเขาทำอาหารให้สะอาด แล้วก็ไม่ได้ใช้สารเจือปน เราจะไม่มีผงชูรส ไม่มีอะไรเลย เราจะอร่อยด้วยธรรมชาติของอาหารไทยแท้ๆ แล้วเราสอนให้เขาคิดต้นทุนด้วย”

สมมติว่า ทำแกงเขียวหวาน เราจะบอกเขาเลยว่า ใก่เนี่ยนะ ให้หั่นชิ้นละ 5 กรัม เราเสิร์ฟ 10 ชิ้นก็เท่ากับ 50 กรัม เป็นเงินเท่าไร เขาจะต้องรู้ ถ้าเขาถามว่า หั่นชิ้นละ 10 กรัมไม่ได้เหรอ ก็เสิร์ฟ 5 ชิ้น ก็ได้ 50 กรัมเท่ากัน แต่นึกถึงคนกินนะ ใก่ 5 ชิ้นแพงจังเลย ใช้ไหม ถ้าใก่ 10 ชิ้นมันดูเยอะ เราจะสอนเขาคิดต้นทุนด้วย”

นอกจากคำนึงถึงต้นทุนแล้วยังต้องคำนึงถึงเวลาที่ใช้ในการทำซึ่งถือว่าเป็นต้นทุนอย่างหนึ่งเหมือนกัน อาจารย์ศรีสมรบอกว่า

“อย่างบางคนเขาอยากเรียนแต่ลูกซุบ เราก็สอนเขาแต่ลูกซุบ แล้วให้เขาเอาไปขายได้ แล้วก็เขาจะต้องทำงาน เขาจะต้องมีสมาธิแล้วก็มีเวลาว่า 1 ลูกเข้านั้นใช้เวลาที่เท่ากันเท่าที่ แพ้ก็เท่าที่ ถ้าคนเราไม่คิดเลขนะคะ เราทำไปตามอารมณ์ มันใช้เวลามากเกินไปก็เหมือนกับต้นทุนมันเพิ่มขึ้นนะคะ เพราะคนไทยส่วนใหญ่ไม่ได้คิด ต้องคิด อันนี้ก็เป็นเรื่องที่สอนพวกเขานะคะ”

“แม้แต่ผู้ใหญ่ทั้งหลายนี้ก็เหมือนกัน อย่างวันนี้เราสอนน้ำพริกลงเรือ พอดีหมูหวานมันมีมันเยอะ ทีนี้เราจะต้องเจียวกระเทียมกับน้ำมัน เพราะฉะนั้นต้องลดส่วนน้ำมันตรงนี้ออก เพราะน้ำมันของหมูหวานมันจะออก มันต้องมีปฏิภาณ มันก็ลดต้นทุนไข่หรือปลา”

จากที่อาจารย์สอนลูกศิษย์มาหลายรุ่นเนี่ยนะคะ ก็เป็นเวลา 3 ปีมาแล้ว เคยมีลูกศิษย์มาปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาหนี้สินบ้างไหมคะ “ส่วนใหญ่จะต้องสอนเขานะว่าเราต้องรู้ตัวเอง อย่างเด็กที่ทำงานที่นั่นนะคะ เราลองถามเขาว่าเธอลองจดดูสิวันหนึ่งเธอซื้ออะไรบ้าง แล้วก็ที่เขามาปรึกษาส่วนใหญ่จะสอนเขาบอกว่า เวลาเราตั้งร้านอาหาร เราจะไปคิดตามที่คนอื่นเขาทำนั่นมันไม่ได้นะ เราต้องดูตัวเราก่อนด้วยเป็นต้น”

อาจารย์ศรีสมรสรูปสาเหตุที่คนมีหนี้สินส่วนใหญ่เกิดจาก

1. คิดเกินตัว เช่น เริ่มเปิดร้านครั้งแรกก็เปิดกิจการใหญ่โต ทำให้ต้องมีค่าใช้จ่าย เช่น ค่าเช่าร้าน ค่าลูกจ้าง ถ้าขายไม่ได้ก็จะเป็นหนี้สิน
2. คิดทำตามคนอื่น คิดตามคนมีเงินแต่สายป่านเราไม่ยาวพอ ผลที่สุดเท่ากับว่าเราต้องหาเงินให้คนอื่นเขา
3. เป็นหนี้เพราะอายุ จัดงานต้องจัดงานใหญ่โต กลัวน้อยหน้าคนอื่น คนเราส่วนใหญ่หน้าใหญ่ อายุเพราะฉะนั้นถึงได้เป็นหนี้ เช่น เป็นหนี้จัดงานแต่งงาน เป็นหนี้บวชลูก เป็นต้น

ทำอย่างไรจึงหลุดพ้นจากหนี้สิน

อาจารย์ศรีสมรสเป็นคนที่มีประสบการณ์ รัชชสัท รู้จักใช้ รู้จักให้ โดยมีต้นแบบคือ คุณย่า สอนมาตั้งแต่เล็ก ๆ ทำให้มีเหตุผลในการเลือกใช้ของ ซื่อของ จึงไม่ประสบภาวะหนี้สิน และที่บ้านสอนว่า “การมีหนี้จะทำให้ไม่มีคนนับถือ ทำให้เราเกิดความไม่สบายใจ ทำให้เราเกิดความทุกข์และเป็นบาปถ้าไม่ใช้หนี้”

“ส่วนใหญ่ที่บ้านคุณย่าจะเป็นต้นแบบที่ดี คุณย่าท่านบอกว่า อย่างทำบุญมีก็บาท สมมติว่าเรามีอยู่สมัยก่อนไม่มากโขใหม่ ยาก็บอกว่าแบ่งทำแค่นั้นนะ แล้วเหลืออะไรอย่างนี้ แล้วอย่างเวลาจะทำอะไรก็แล้วแต่ ยาก็บอกว่าซื้อของทนๆ นะ อย่าไปซื้อของที่มันไม่ทน เดี่ยวต้องไปซื้อใหม่ ย่าไม่ได้เรียนหนังสือ ยาก็บอกว่าไปซื้อใหม่เสียเวลาไปด้วย เขาจะบอก”

“แล้วก็มีอาอยู่คนหนึ่งที่เป็นอาจารย์ เป็นครูอยู่ที่สวนสุนันทา ท่านก็จะเป็นอย่างนี้เหมือนกัน อย่างเสื้อผ้า พอใส่ไม่ได้แล้วนะ ต้องเอากระดุมออกให้หมดก่อน เก็บกระดุม แล้วก็เสาะข้างๆ แล้วก็เย็บไว้เป็นผ้าจีวร ห้ามเอาผ้าเป็นตัวๆ นะ แล้วต้องซักให้ดีด้วยนะ จนบัดนี้ท่านก็ยังทำอยู่ อายุ 96 ปีแล้วก็ยังทำอยู่ จะสอนแบบนี้”

“แม้แต่ดักน้ำสวกก่อน น้ำคิมก็ต้องดักให้พอดี ถ้ามันเหลือมันทิ้งไปนะ มันก็ไม่ใช่ มันก็ต้องให้หมด เพราะฉะนั้น ที่บ้านเมื่อก่อนมันเป็นบ้านทางเหนือ (จังหวัดเชียงราย) มันก็จะมีกระบวยเล็กกระบวยใหญ่ เราต้อง

กินกระวยเล็ก เพราะมันกินหมดไซ้ไหม ถ้าเราตักกระวยใหญ่ก็กินไม่หมด แล้วน้ำบ่อไปตักตั้งไกล มานึกถึงอย่างนี้ ถ้ามันเหลือจริงๆ มีต้นไม้ก็รดต้นไม้ไป ไม่เททิ้งออกไปเลย แม้แต่น้ำขาวขุ่นเหลือไว้ ยังเอาไว้แช่ขามที่มันเป็นมันเยอะๆ คือ มันอยู่ที่ครอบครวณะหนูตอนเริ่มต้น”

โดยส่วนตัวของอาจารย์ศรีสมรไม่มีหนี้สิน “ก็เพราะว่าเราเจอคนอื่นมีปัญหาเยอะ ยืมเงินเราแล้วไม่ค่อยคืน และที่บ้านสอนให้รู้ว่าการเป็นหนี้มันจะทำให้เราเป็นคนที่ไม่ดีใครเขาหนี้อธิ แล้วก็จะทำให้เราไม่เกิดความสบายใจ จะเกิดความทุกข์ ถ้าเราไม่มีให้เขา ตามที่เขาบอกมา มันก็บาปว่ายืมเงินคนอื่นมาใช้หนี้ เพราะฉะนั้นเราก็ถือเหตุผลข้อนี้ คือหมายความว่า สิ่งไหนที่เราไม่สามารถจะกินได้ก็ไม่ต้องไปกินนะคะ จะเป็นอย่างนั้นคือกินตามที่เรามีอยู่”

วิธีการประหยัด ทรัพย์สด รู้จักใช้ รู้จักให้ ของคุณศรีสมร มีดังนี้

1. จดรายไ้รายจ่ายมาตั้งแต่เด็ก เช่น ซื้อรองเท้า 1 คู่ จดไว้เลยว่า รองเท้าคู่นี้ซื้อตั้งแต่เมื่อไร ใส่นานเท่าไร เสื้อผ้าตัวนี้ซื้อเมื่อไร ใส่ไปกี่ครั้ง เสื้อตัวนี้ได้ฟรีแล้วเพราะใส่คุ้มค่าแล้ว เป็นต้น

“ในเรื่องของรายไ้รายจ่ายเป็นคนคิดมาตั้งแต่เด็กๆ แล้ว คือ จะทำอะไรนะคะ อย่างสมมติว่าซื้อรองเท้า จะจดไว้เลยว่าวันที่เท่าไร รองเท้าคู่นี้ราคาเท่าไร แล้วใส่นานเท่าไร บางครั้งเนี่ยนะ คนไปอ่าน เพื่อนไปอ่าน สมมุติโน้ต มันบอกจะบ้าหรือเปล่า เดือนหนึ่งใส่เสื้อตัวนี้กี่ครั้ง แล้วเราจะคิดเป็นเงินเลย แล้วบางทีจะพูดกับเพื่อนๆ ไม่เข้าใจ บอกเสื้อตัวนี้ได้ฟรีแล้ว บอกได้ฟรีได้อย่างไรเธอซื้อมา เราใส่หลายครั้ง มันคุ้มค่าแล้ว คือ เราคิดอย่างนี้ไซ้ไหมคะ”

2. เลือกซื้อของที่มีอายุการใช้งานนาน ซื้อผ้าดีๆ ลงทุนครั้งเดียว ไม่ต้องเสียค่าตัดบ่อย

“คานี้ก็จะเป็นคนแบบว่าถ้าซื้ออะไรก็ซื้อแต่ของมันทนๆ นะคะ ไม่ซื้ออย่างที่ไม่ทนสมัยก่อนนี้ไซ้ผ้ากระโปรงต้องเป็นผ้าลินินผ้าหนาๆ ก็ไปซื้ออย่างนั้น คือ ลงทุนทีเดียวมันก็ไม่ต้องเสียค่าตัดบ่อยไซ้ไหม ก็จะเป็นคนคิด แล้วก็สมัยที่เรียนนะ เขาก็มีช้อนดวงถ้วยดวงให้ช้อนนะ มีคนก็ยังมียู่เลยตั้งแต่เรียนมาคหุชิ โรงเรียนการเรือนเขามีแบบนี้ จนเพื่อนๆ เขาเห็นว่ามันงามสกุลเก่านี่ เพราะเราจะสลักชื่อไซ้ไหม ก็บอกว่าอ้าว ก็มีอยู่ ด้วยช้อนดวงยังมีอยู่เลย”

3. ต้องรู้จักค่าของเงินและวิธีการใช้เงิน ปีใหม่ต้องให้ของขวัญเพื่อนก็จะเก็บเงินไว้ก่อน แล้วเจออะไรก็นึกถึงเพื่อนแล้วซื้อเก็บไว้ ไม่ได้ซื้อวันเดียวกันทั้งหมดเพราะจะหมดเงินเยอะทำให้ใจหาย

“คือ เราต้องรู้จักค่าของเงิน รู้จักใช้เงิน ก็จะเป็นแต่ว่าเราก็ต้องรู้จักว่าอย่างไรปีใหม่ เทศกาลที่เราต้องให้ของขวัญเพื่อน จะเป็นคนแบบนี้ จะเก็บเงินไว้ก่อน แล้วไปเจออะไรก็ซื้อ แล้วนึกถึงเพื่อนคนนั้นคนนั้นก็ซื้อแล้วเก็บๆ ไว้ พอถึงเวลาให้บูบ ก็ให้เขาไปเลย ไม่ไซ้มาซื้อวันเดียวกันหมด พอสตางค์มันหมดเยอะแล้วใจหายเหมือนกันนะ แต่ถ้าเราซื้อแล้วเก็บๆ แล้วมันก็ดีด้วยนะ อันนี้ก็เป็นเรื่องที่ดี เพราะถูกสอนมาตั้งแต่เด็กๆ ใจเพราะตอนเด็กๆ ก็เข้าโรงเรียนคริสเตียนมันต้องมีคริสต์มาส เอากระป๋องไว้สำหรับหยอดเงิน พอถึงเวลาก็เอาเงินนั้นไปซื้อของ”

4. ต้องสอนให้รู้จักประหยัดและใช้เงินอย่างรู้คุณค่าตั้งแต่เด็กๆ ต้องเริ่มจากการปลูกฝังครอบครั้ว เช่น เวลาซื้อถ้วยเดียวมีเงินเท่านั้น ก็บอกความจริงเขาไม่ต้องอาย เงินส่วนที่เหลือก็เก็บไว้เพราะกินไม่หมด

“คือ มันต้องสอนกันตั้งแต่เด็กๆ ในครอบครัวแล้วต้องรู้ด้วย คือ เป็นเด็กนี้บางคนเขายังว่าตัวแสบ อย่านไปซื้อของเขา ถ้าเขาขาย 5 บาท เราอยากได้ 3 บาท แล้วเราไม่อยากจะยอะนะ หนูมี 3 บาท แล้วหนูจะได้กินใหม่ หนูได้นิดเดียวก็เอา จะพูดอย่างนี้แล้วเขาก็จะให้ คือ บางทีมัน 5 บาทเรากินไม่หมดคนละหนู อย่างเมื่อก่อนถ้วยเดียวชามละ 2 บาท 3 บาท นะ บอกเจ้าเฮียงหนูมีบาทเดียว หนูเอาลูกชิ้นสองลูกก็พอ หนูซื้อบาทเดียวได้ใหม่ หนูกินได้ หนูกินบาทเดียวอืม ถ้ามากเกิน ไปเดี๋ยวหนูกินข้าวตอนเย็นไม่ได้ เขาก็ให้ คือ เราต้องไม่อายแล้วต้องบอกความจริงใจ แล้วก็ล้วงให้เขาคู เพื่อนถามว่าแล้วเธอก็บัวเท่าไร บอกอ้าวสองบาทกินไม่หมดแล้วตัวเองทำไง ต้องทิ้งนะ ก็กินบาทเดียว เขาก็ขายให้ คือ เราต้องรู้จักนะ”

5. ต้องรู้ว่าตัวเราเป็นใคร มีเงินเท่าไร จะใช้จ่ายเท่าไร ต้องวางแผนการใช้จ่าย ต้องไม่อายว่ามีเงินน้อย

“อย่างบางคนไปซื้อของ ไม่ถามราคาเลย มันก็เลยเป็นนิสัยใจ แต่ว่าเราต้องมีวิธีการอย่างจะต่อของ เราต้องบอกถ้าลดอีกสักนิดได้ไหม ถ้าลดอีกหน่อยก็จะดี แต่อยากได้แค่นี้จะขายแบ่งขายใหม่ นี่คือวิธีที่เราจะพูดกับเขา คือ เราต้องไม่อาย เราต้องรู้ว่าตัวเราเป็นใคร มีเงินเท่าไรจะใช้เท่าไร คนสมัยใหม่ เขาอายนะอะ”

6. ลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น อาทิ ชื่อน้ำอัดลมหรือน้ำหวานที่มีแต่ความหวานแต่ต้องจ่ายเงินแพงขึ้น สิ่งไหนที่ไม่สามารถกินได้ ก็ไม่ต้องไปกิน กินสิ่งที่มีอยู่ หรือการไม่จัดงานวันเกิดแต่จะไปทำบุญแทน เป็นต้น

“อย่างถ้าเขาบอกว่าเขาซื้อกาแฟ แก้วละตั้ง 30-40 บาท เธอลองคิดสิว่าเธอซื้อ 5 วัน เป็นเงิน 150 บาท ถ้าเดือนหนึ่งเป็นเงินเท่าไร แล้วเธอกินแล้วได้อะไรบ้าง นอกจากได้ความหวาน ได้ความโก้ เราก็จะบอกเขานะคะ”

“อย่างกรณีจัดงานวันเกิดก็เหมือนกัน เกิดมาไม่เคยจัดงานวันเกิด อย่างเก่งก็เอาเงินไปทำบุญเด็ก มูลนิธิเด็ก แล้วก็ไปทำบุญถึงพ่อแม่เท่านั้นเองนะคะ ไม่เคยจัดเลย เพราะฉะนั้นเพื่อนบอกว่าอายุจะ 76 ปีแล้วจะจัดใหม่ บอกไม่จัดหรือเปลืองทำบุญอย่างเดียวพอ ไม่เห็นจำเป็น เราก็นึกถึงพ่อแม่เราซะใหม่ แล้วก็ให้มูลนิธิเด็ก มูลนิธิอะไรต่ออะไรเท่านั้นเองนะคะ”

“นอกจากว่าจะมีอย่างนี้ จะมีเพื่อนที่เรียนตั้งแต่ประถมมาด้วยกันนี่อยู่ต่างจังหวัดและอยู่ในกทม. 20-30 คนเอง จะเจอกันอยู่ก็จะทำกับข้าวทางเหนือเลี้ยงกันก็เอาหลานมารวมกลุ่มกันคุยกันถึงความหลัง น้ำพริกอ่อน ขนมจีนน้ำเงี้ยว ก็จะเป็นคนชอบทำเลี้ยงเพื่อนเหมือนกัน ก็เลี้ยงกินข้าวเย็น แต่ก่อนนี่กินกันที่บ้าน แต่ที่นี้ที่บ้านไม่มีคนล้างจานแล้วก็มีกินที่นี้”

7. หากจะเปิดร้านอาหารต้องเริ่มจากสิ่งที่เรากินได้ เปิดร้านเล็กๆ แล้วค่อยขยายกิจการ ถ้าทำเยอะก็ต้องนำเงินมาลงทุนเป็นหนี้สิน มีค่าดอกเบี้ย เช่น ขาจรดเงินก่อน แล้วค่อยเปิดห้องแถว หรือทำส่งเขาก่อนให้ลองชิมแล้วค่อยขยายไม่ใช่เปิดโรงงานเลย

“เวลาเราตั้งร้านอาหาร เราจะไปคิดตามที่คนอื่นเขาทำ คือ ค่อยๆ คลาน ตั้งไข่ แล้วก็ค่อยๆ เดิน ไม่ใช่ตั้งให้ทรูหราเลย เพราะฉะนั้นเราทำอาหารที่เราถนัดก่อน แล้วก็ให้มีน้อยๆ ก่อน แล้วโตะก็ไม่ต้องเยอะ พอเขาติดใจแล้วเราก็อยทำให้เยอะๆ ได้ ถ้าเราไปทำทีเดียวบูบเบ้นนะคะ มันก็จะเป็นหนี้สินเท่ากับทำแล้วเอาเงินเป็นค่าดอกเบี้ยก็จะสอนเขาแบบนี้”

“สอนว่าทำจากเล็กๆ ก่อนแล้วค่อยขยายขึ้นมา เหมือนกับขาจรดเงินก่อนนะ แล้วต่อไปก็เป็นห้องแถวต่อไป หรือใหม่ๆ เราอาจจะทำส่งตรงนั้นตรงนี้ก่อนให้เขาชิม แล้วต่อไปเราก็อยๆ ทำ ไม่ใช่ว่าตั้งโรงงานเป็น

หมี่เป็นสินขามะคะ คือ ตัวเราเองหาประสบการณ์ เรายัง ไม่มีประสบการณ์ใช้ใหม่ แล้วเราเองยังไม่เป็นที่ยอมรับของกลุ่มผู้บริโภคใช้ใหม่ เราก็เหมือนกับทดลองตลาด ก็จะสอนเขาแบบนี้ แล้วก็ส่วนใหญ่ที่เขาเป็นหนี้ เพราะเขาไม่เชื่อเขา ไปตั้งร้านใหญ่ๆ ینگแล้วไปซื้อร้านเขามาเลย”

8. ทำก่อนคนอื่น ทำในสิ่งที่คนอื่นไม่ทำ จะได้ไม่ต้องไปสร้างศัตรู ไม่ต้องไปแข่งขันกับใคร

“แล้วอีกแห่งหนึ่งเขาอยู่ที่เยอรมัน เขาก็มีปัญหาขายของไม่ค่อยดี ก็ขายไม่ได้ เขาก็เลยเปลี่ยนสไตล์เขา บอกว่า เพราะคนเยอรมัน ไม่มีร้านมังสวิรัต เขาก็เลยทำร้านมังสวิรัตแบบไทย คนก็เลยเข้าคิวซื้อเลยต้องโทรศัพท์เลย เขายังขอบคุณอย่างมากเลย ทำให้เขาหมดหนี้สิน เพราะฉะนั้นการทำอะไรก็แล้วแต่ เราทำก่อน แล้วก็ทำให้สิ่งที่คนอื่นเขาไม่ทำ มันจะทำให้ขายได้ ไม่ต้องไปสร้างศัตรู ไม่ต้องไปแข่งใคร อันนี้เป็นเรื่องสำคัญ”

9. เราต้องเป็นผู้บริหารเงิน ไม่ใช่เงินบริหารเรา เราต้องรู้ว่าเรามีเงินเท่าไร ต้องใช้เท่าไร เก็บเงินไว้บัญชีหนึ่งสำหรับค่ารักษาพยาบาล เพื่อจะได้ไม่ต้องไปโรงพยาบาลของรัฐ

“เราต้องเป็นผู้บริหารเงิน ไม่ใช่เงินบริหารเรา เราต้องรู้ว่าเรามีเงินเท่าไร เราต้องใช้จ่ายอะไรเท่าไร เรา จะบอกให้กันรู้ เรามีเท่านั้นนะ ตรงนี้เราเก็บนะ เพราะอย่างตัวเองจะเก็บไว้บัญชีหนึ่งเวลาเจ็บป่วย เพราะถ้าเจ็บป่วย เราจะไปเข้าโรงพยาบาลของรัฐนะหนูเอ๊ย เข้าคิวตายเลยใช้ใหม่ ถึงแม้ว่าเราจะมีคนที่รู้จัก เราไปแข่งคิวใครเราก็อายเขาอะ เราก็ไปโรงพยาบาลธรรมดา เพราะฉะนั้นบัญชีนี้เราก็จะเก็บไว้ อย่างเราเขียนหนังสือได้ หรือเราไปบรรยายที่ไหนได้ เราก็จะใส่ไว้ตรงนี้คือแยกประเภทไว้เป็นค่ารักษาพยาบาลเลย”

จุดเด่นของหลักคิดและวิธีการปฏิบัติที่ทำให้หลุดพ้นจากหนี้สิน

คุณศรีสมรเรียน โดยตรงทางด้านอาหารและโภชนาการและสอนทำอาหาร ได้ให้หลักคิดแก่ลูกศิษย์ไว้ ตั้งแต่แรกว่า “ทุกอย่างที่อยู่ในบ้านเมืองเราเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน สามารถทำเป็นเงินได้ถ้าเราเข้าใจ” แต่ในการทำนั้นเราต้องกินได้ด้วยและต้องมีคนกิน ไม่ใช่ทำออกมาแล้วไม่มีคนกิน อย่างเช่น กรณีของการส่งเสริมการทำอาชีพจากผลผลิตเกษตรที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น ทอพีที่จากสับปะรด มะขามแก้ว มะเขือเทศเชื่อม แทนที่จะทำแยมซึ่งคนกินน้อยและใช้เวลานานเป็นเดือนกว่าจะกินหมดหรือทำไวน์ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้คนกินเหล้า เป็นต้น โดยจะต้อง “สอนให้เขารู้และสอนให้เขาทำได้” คือสอนในหลักวิชาการที่ถูกต้องและให้เขามีความรู้หลากหลายด้วย

นอกจากอาจารย์สมรจะสอนเรื่องของวิชาชีพการทำอาหารให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ อร์อย และยังสอดแทรกวิธีการวางแผนใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าเพื่อให้ประหยัดและเกิดประโยชน์สูงสุด อาทิ

“อย่างตอนนี้ก็เหมือนกันที่สอนเขาอะคะ ไม่ได้สอนเรื่องทำอาหารอย่างเดียว สอนให้รู้จักประหยัดน้ำด้วย อย่างสมมติว่า ดวงกะทิ 1 ถ้วย น้ำ 1 ถ้วยนะคะ ก็บอกให้เราดวงกะทิก่อนเทแล้วก็เอาน้ำมาใส่ในถ้วยเดียวกัน 1 ถ้วยมันก็เท่ากับล้าง ไปในตัวใช้ใหม่ ถ้าเราไปดวงน้ำก่อนไปดวงกะทิมันก็ล้างน้ำเอะใช้ใหม่มันก็เปลืองน้ำ”

“แม้แต่หั่นของ อย่างสมมติว่ามีหมูนะ แล้วมีผักก็บอกเขามีหมู มีผัก เราก็บอกว่าให้หั่นผักก่อนนะ เราไม่ต้องไปล้างเหียง ล้างมือ แล้วถึงมาหั่นหมู พอหั่นหมูเสร็จแล้วเราก็กินไปล้างที่เดียวเลย คือ ต้องสอนคนตั้งแต่บัดนี้ บางคนไม่รู้ ล้างอยู่นั่นนะ น้ำหมักเลย คำน้ำ แล้วท้อก็ตันด้วยอะไรอย่างนี้ เพราะฉะนั้นนักเรียนที่นี่ต้องสอนแบบนี้ อย่างไปสอนชาวบ้านก็เหมือนกันไปสอนแบบนี้”

“บางคนเขาบอกว่าระเบียบเกินไป ไม่ใช่ระเบียบ เธอต้องคิดก่อน อันนี้มันเป็นของหลวงนะ แต่ถ้าของตัวเองนะมันคือ เงิน คำน้ำเพิ่มขึ้น แล้วก็ท้อตันอีก เราจะบอกอย่างนี้ อย่างเวลาจะหัดอะไรก็ตาม อย่างสมมติว่าจะทำรวนไก่ แล้วก็ทำไข่แผ่น บอกให้ทำไข่แผ่นก่อน เสร็จแล้วก็รวนไก่ กระทะเดียวกันนะ ไม่ใช่ไปรวนไก่ก่อนแล้วมาทำไข่แผ่น ต้องล้างกระทะ ก็มันต้องมีการวางแผนว่าจะใช้อย่างไร ต้องเป็นแบบนี้”

ส่วนคนที่ป็นหนี้สินหากต้องการหลุดพ้นจากหนี้สินควรทำดังนี้

1. **ต้องดูรายจ่ายประจำของเราก่อน สิ่งไหนไม่ควรจ่ายควรตัดออกก่อนหรืออะไรที่ไม่จำเป็นให้ตัดออก** เช่น ดูรายจ่ายประจำวันของแต่ละครอบครัวว่ามีอะไรบ้าง เมื่อตัดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นแล้วจะลดค่าใช้จ่ายไปเท่าไร แล้วมาจัดการกับครอบครัวเราก่อน เช่น การต้มน้ำดื่มแทนการซื้อน้ำดื่มกินหรือการนำข้าวกล่องจากบ้านมากินร่วมกันในที่ทำงาน เป็นต้น

“คือ ตอนแรกหนูต้องดูรายจ่ายประจำวันของเราก่อนว่าสิ่งไหนบ้างที่ไม่ควรจ่าย เราต้องตัดออกก่อน ไข่ใหม่คะ นีก็ออกใหม่ อย่างสมมติว่า รายจ่ายประจำวันของแต่ละคนในครอบครัวมีอะไรบ้าง แล้วแบ่งเป็นรายจ่าย 1-2-3-4-5-6 นะคะ อันไหนบ้างที่ไม่จำเป็นต้องตัดออกก่อนนะคะ ตัดออกไปแล้วดูสิว่า ถ้าเราตัดออกไปแล้วมันจะลดค่าใช้จ่ายไปเท่าไร เราจัดการในครอบครัวเราก่อนว่าจะไร้มันมากไปบ้างนะคะ อะไรที่ไม่จำเป็นแล้วก็มันจะช่วยลดได้”

“อย่างสมมติว่าบางคนมาซื้อน้ำวันละ 2 ขวดแล้วกินไม่หมด ขวดละ 10 บาทนะ ถ้าเราเอาน้ำ ดื่มแล้วใส่กระติกมันพอได้ใหม่ วันละ 10 บาท เราอย่าคิดว่ามันน้อย ถ้าเป็นเดือนเป็นเท่าไรแล้วเอามาคูณคูณ ไข่ใหม่ของแต่ละคน มันก็จะช่วยได้นะคะ

สมัยก่อนเราเคยเอาข้าวกล่องไปกินที่ทำงาน แล้วก็แบ่งกันกินในที่ทำงาน สมัยก่อนยังไม่มี cafeteria ถ้าเราไปซื้อเขา บางทีมันกิน ไม่ได้ กินไม่หมด มันก็สิ้นเปลือง บางครั้งเรายังคุยกันเลยว่าพรุ่งนี้ฉันจะเอาน้ำมาวันนี้เอาน้ำก็เป็นการสนุกสนาน มันก็จะช่วยลดรายจ่ายเหมือนกัน แล้วทำให้เกิดความผูกพัน แต่ว่าบางคนก็บอกว่าไม่มีเวลา คนที่ไม่มีเวลา คือ คนที่มีเวลาแต่ไม่รู้จักจัดการเรื่องเวลานะคะ”

2. **มองหารายได้เสริมที่ไม่ทำให้อาชีพหลักของเราเสียหาย** เช่น ขายน้ำสลัด ร้อยลูกปัดขาย อย่าดูถูกว่าทำแล้วได้เงินน้อย แต่พอรวมกันแล้วก็ได้เงินเยอะเอง

“เรามาคูตัวเราเองว่าที่ที่เราอยู่ บ้านเรามีชื่อเสียงอยู่อย่าง สมมติว่ามีเพื่อนคนหนึ่งเขาชอบทำน้ำสลัด อาหารขายไข่ใหม่ก็ไปว่าเขา ก็ตัวเองไม่ทำก็ไม่ต้องไปว่า เขาก็ไม่ได้ไปนั่งขาย โจ่งครึ้มอะไร เขาเพียงแต่ว่าเขาไปฝากร้านค้าก็เป็นเรื่องหนึ่งก็จะเพิ่มรายได้ขึ้นมา ทีนี้บางคนไม่รู้ว่าจะเข้าใจว่าทำของขาย เขาก็ทำของขายนอกเวลา เขาไม่ได้ทำในเวลา

ฉะนั้นเราหาตรงนี้ขึ้นมาจะคะ อย่างบางคนเขาก็รับตัดเสื้อนะ ตัดเสื้อแล้วเขาก็ได้เงิน บางคนสมัยก่อนเขาก็นั่งร้อยลูกปัดแล้วก็เอาไปส่งตามร้าน แล้วก็มืออย่างเด็กในวัง เคยสอนเขาทำไม้เสียบคานาเป้ทำด้วยดอก

กุหลาบ เอาริบมันมาทำดอกกุหลาบ แล้วก็ไม้แล้วก็พันแล้วเอาไปขายเป็นร้อยๆ ได้ นะคะ ก็ทำได้ คือเราอย่าไปคิดว่ามัน ได้วันนิดๆ หน่อยๆ แต่พอบวกกัน ไปแล้วมันเยอะนะคะ”

3. มีเป้าหมายที่จะผ่อนชำระหนี้ให้หมดโดยเร็ว คือให้รู้จักบริหารจัดการเงิน ของเราเป็นหนี้เท่าไร ต้องใช้หนี้เขาเท่าไร และต้องใช้หนี้ด้วยเงินบริสุทธิ์ของเรา เช่น ขอผ่อนเป็นเดือน ไม่ใช่ให้ดอกเบี้ยเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ คนเราต้องมีศักดิ์ศรี ถ้าเรากำหนดการใช้หนี้ได้ครั้งหนึ่งแล้วเราก็จะทำได้อย่างสม่ำเสมอ

“แต่ที่นี้เราต้องตัดสินใจว่า เราเป็นหนี้เขาเท่าไร เราจะมียกใช้แบบไหน โดยการที่ว่าขอผ่อนเป็นเดือน ขอผ่อนเป็นอะไรต่ออะไร ต้องผ่อนไปเรื่อยๆ ไม่ใช่ให้มันบวกขึ้นๆ มีดอกเบี้ยเพิ่มขึ้นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักศึกษาที่เขาให้ทุนเรียน เงินที่ให้ทุนมาเรียนเอาไปใช้จ่ายอะไร บางคนเอาไปใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็นซะใหม่ นะคะ”

4. ไม่ควรเล่นแชร์และการพนัน เพราะบางคนเล่นแชร์ไว้เพื่อซื้อของ ซึ่งอาจก่อให้เกิดหนี้ได้

“แล้วก็อย่างอีกอันหนึ่งนะ ไม่อยากให้คนเล่นนะ คือ เล่นแชร์อย่าไปเล่น ไม่ดีนะ การเล่นแชร์ไม่ใช่การเก็บเงินนะ บางคนเขาเล่นเพื่ออะไร เล่นเพื่อเอาไว้ซื้อของ บางครั้งเป็นหนี้ก็แล้ว บางครั้งก็เกิดปัญหา”

ข้อเสนอแนะเพื่อเตรียมตัวให้พร้อมสำหรับการประกอบอาชีพของนิสิตบัณฑิตสาขาส่งเสริมการเกษตร

คุณศรีสมร มีลูกชาย 1 คน เป็นช่างภาพ เขาจะรู้ว่าควรทำตัวอย่างไรในเรื่องของการใช้จ่าย โดยได้สอนลูกชายไว้ดังนี้

1. **สอนไม่ให้ยืมเงินใคร** ตอนเด็กให้เงิน ไปโรงเรียนเป็นอาทิตย์แต่ใช้เงินหมดก่อนก็เลยต้องเดินกลับบ้านและไม่ยอมขึ้นรถใครเพราะเป็นความผิดของตนเองที่ใช้เงินหมด

อาจารย์ศรีสมรเล่าถึงการใช้จ่ายของลูกชายให้ฟังว่า “ลูกชายนี้เขาก็เป็นของเขาเองนะ เขาเป็นช่างภาพ ถ่ายภาพรูปหนังสือ ลูกสะใภ้ก็ทำงานด้วยกัน พวกนี้ยิ่งกว่าอีกนะ เขาจะรู้ ขานี้เขาก็จะเป็นแบบว่าถ้าเขาซื้อแค่นี้ คือ ตอนเด็กๆ เนี่ย เคยให้เงินเขาเป็นวันก่อนซะใหม่ เขาเข้าโรงเรียนตอนนั้นเข้าสัปดาห์โทคมศึกษา พอต่อไปให้เป็น อาทิตย์ เขาจะต้อง control เงินเขาทั้งอาทิตย์ให้หมด มีอยู่วันหนึ่งเขาใช้เงินหมด แล้วเขาก็ตกรถโรงเรียน เขาเดินจากโรงเรียนสัปดาห์ตรงนี้กลับบ้านแล้วคุณครูก็จะให้สแตมป์ เขาบอกเขาไม่เอา เขาไม่ยืมเพราะว่าเขาผิดเอง เขาขึ้นรถไม่ทันแล้วเขาก็กินขนมหมดด้วย เขาก็เดิน วันนั้นเขาก็เดิน พอตีเพื่อน ดร.ยูดีผ่านมาปั๊บลูกชายโทรมเลยเรียกขึ้นรถมันไม่ขึ้นนะหนู ก็บอกว่าเขาเป็นอย่างนั้นนะ ถามว่าทำไมก็อ้อมใช้เงินหมดคนนะ อ้อมไม่มีก็ต้องเดิน กลับซิ

คือ เขาจะเป็นอย่างนั้น เราก็จะสอนกันไม่ให้ยืมเงินใคร แล้วเขาก็ไม่ยืม เขาก็จะเก็บของเขา แล้วเขาก็จะเป็นคน อย่างเสื้อผ้าเขาก็จะประหยัด อย่างเป็นไปไหนเขาจะบอกเลยว่าเขาจะไปตรงนี้นะ จะต้องใช้แค่นี้ แล้วเขาจะทำบุญแค่นี้ วางแผนไว้หมดก็หมด อย่างเขาไปพม่า เขาไปซื้อมิด เขาชอบมิดใจ คนที่ไปด้วยนะ มันบอกว่าพี่มันซื้อได้ถูกกว่าใคร มันบอกว่ามันมีเงินแค่นี้ มันแบมือให้เขาด้วยบอกแล้วผมอยากได้ เขาขายให้มันแล้ว มันสไตล์เดียวกับแม่”

2. **สอนให้เก็บเงิน ประหยัด** ถ้าเราทำตัวว่าร่ำรวย เขาก็จะขายของให้เราแพง แต่เราต้องไม่เอาเปรียบใคร

คือ คนเรานี้อยู่หนุ ถ้าเราไปทำตัวว่าเราร่ำรวยนะคะ คนเขาต้องขายตามนั้นนะ ถ้าเราบอกว่าเราเป็นอย่างนี้ เราต้องดูเค้าว่าไม่ใช่เอาเปรียบเขาอะ อย่างไปคราวก่อนไปที่เมืองนอก ก็เขาบอกว่าของในห้างมันต่อไม่ได้นะ ว่าอย่างนี้ละ เอะว่าไม่เป็นไรหรอกต่อไม่ได้ เรายังมี passport เรายังบอกเขาว่า discount ได้ใหม่ สัก 5-10% เขาก็มองหน้าๆ ปู๊บ เคี้ยวมันก็วิ่งไปหาผู้จัดการมันก็ลให้เราได้ คนอื่นยังบอกว่าทำไมลดได้ก็บอกเธออาย เธอไปไกลๆ ฉันทอยู่ตรงนี้ เขาก็ลให้คะ มันก็มี discount เหมือนกันใช่หรือเปล่า เขาก็ต้องหาผู้จัดการ

ผู้จัดการบอกว่ามาจากไหน บอกมาจากเมืองไทย เขาก็บอกว่าเงินเรานั้นน้อยกว่าของเขาอะ ถ้าเราซื้อเราต้องหมดเงินไทยเท่านั้น เรายังคุย เรายังอธิบาย เขาก็หัวเราะ ตอนนั้นไปซื้อรองเท้า เขาลด 10% เขาก็ discount ตรงราคานั้นเลย ตรงราคาที่เขาขาย ตอนนั้นไปที่เยอรมันไง คนเยอรมันเขาก็ใจดีนะอะ ก็เราบอกไป อย่างพวกนั้นเนอะ เขาก็อายๆ เขาก็บอกว่าไม่ต้องอายหรอก เราบ้านนอกๆ ไม่ต้องอายพูดไปเลย บอกอย่างนี้ ก็อย่างเข้าไปซื้อนาฬิกาที่ลูเซิน เขาคนรูคั้บตรเยอะเยอะนะ ไอ้เราก็ไปนั่งคอยเขาเฝ้าเขา จะไปซื้อซักเรือน ทีแรกจะซื้อรองเท้าตั้งสามหมื่นกว่าบาท ก็ว่าอะไรมันถูกกว่าจะซื้อมาให้ลูกก็ซื้อหมื่นกว่าบาท ก็นั่งซื้อๆ แล้วก็คุยกับเขา คุยไปคุยมา คนที่เขาซื้อแพงๆ เขานั่งนาน เพราะเขาต้องรูคั้บตรนาน

“พอออกจากร้านเขาก็ให้ร่ม โอเมก้าแล้วก็ ร่มเนี่ยนะเวลาฝนตกแล้วมันไม่ซึม แล้วให้ซ้อนให้อะไรเยอะเยอะกับให้หมวกเราถือขึ้นมา คนที่เดินเป็นแถวบอก อ้าวพี่ทำไม่ได้ พี่ซื้ออะไรเยอะเธอ นี้นาฬิกาหมื่นกว่าบาทเองบอกอย่างนี้ละ เกือบตายกั้คพื้นเนี่ยจะบอกให้นะ ให้ลูก แล้วทำไมพวกเราไม่ได้ละ อ้าว ก็เขาเห็นเป็นเศรษฐีเขาเลยไม่ให้ละ เขาเห็นที่นั่งอยู่ตรงนี้ตั้งนานว่าอย่างนี้ละ แล้วเขาก็ให้ คือ คนเราต้องรู้ตัวเองแล้วต้องไม่อาย ๆ ที่ว่าเรามีสภาพแบบนี้ แต่ว่าเราก็ไม่ได้ไปเอาเปรียบใครนะคะ”

คำแนะนำสำหรับนิสิตที่ยืมเงินจากกองทุนเพื่อการศึกษามาเรียน

1. ต้องใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็นเท่านั้นและมองหาอาชีพเสริม อาจารย์ศรีสมรเน้นว่าเงินที่ยืมมาเพื่อการศึกษาควรใช้ในสิ่งที่จำเป็น ส่วนสิ่งที่ไม่จำเป็น เช่น เข้าร้านทำผม จ้างรีดผ้า ซักผ้า ควรตัดรายจ่ายออกเพราะจะทำให้เงินหมดไปโดยไม่จำเป็น เราสามารถทำเองได้ไม่ต้องจ้างคนอื่น

“สิ่งที่ไม่จำเป็นแต่เขาคิดว่าจำเป็น มันเสริมทำให้เขาคูคิดนะมันไม่ใช่ สมัยก่อนมันบังคับให้เราเรียนอย่างเดียวใช้ใหม่คะ แต่เดี๋ยวนี้อ่านค่าเรียน ค่าใช้จ่ายรายเดือนด้วยแต่บางคนไม่ได้เอาไปจ่ายอย่างนั้นนะ ไปจ่ายสิ่งที่ไม่จำเป็น นักศึกษาไม่ควรเข้าร้านเสริมสวยนะ ถูกไหม มันแพงนะ ทำผมเองสิ รีดผ้าเอง บางคนจ้างเขารีดจ้างเขาซักนะเป็นอย่างนั้นนะ มันก็ทำให้เงินมันก็หมดไป ตอนนี้นั้นใช้เงินตรงนั้นนะไม่ดี”

อาจารย์ศรีสมรบอกว่าการใช้จ่ายเงินที่ไม่จำเป็นและไม่เคยกำหนดแผนการใช้จ่ายเงินในช่วงเป็นนักศึกษาส่งผลให้เมื่อเป็นผู้ใหญ่ก็ไม่รู้จักบริหารเงิน

“แล้วพอเป็นผู้ใหญ่มันก็ไม่รู้จักบริหารเงินนะคะ มันก็ไม่รู้จัก อย่างตอนเราเป็นเด็กๆ เนี่ยเนอะ เราไม่เคยไปเข้าไปกินร้านอาหาร เราไม่เคยไปนั่งกินร้านอาหารใช้ใหม่ มีความรู้สึกยังเป็นครูสอนอาหาร ไปสั่งอาหารถูกกิน เราารู้สึกจะอายๆ ต้องทำเอง ต้องเป็นอย่างนั้น ครูรายจ่ายของตัวเอง แล้วก็ตัดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นออก นอกจากนั้นเราต้องมองหาอาชีพเสริมอะไรที่ไม่ทำให้อาชีพหลักของเราเสียหาย สร้างรายได้โดยวิธีนี้ อย่างฟาร์ม

เฮาส์เนี่ยก็ช่วยคนตรงนี้นะหนู ก็เป็นคนทำให้ทำอะไรเข้าโรงงานแล้วก็สอนวิธีปิ้งๆ ปายๆ อยากรู้ต้นทุนเท่าไร? แล้วขายสิบบาทได้เท่าไร? หลายคนเขาก็เอาตัวรอดได้”

และที่สำคัญควรใช้เสื้อผ้าในเครื่องแบบที่ทนๆ ใส่ได้นานๆ และแต่งกายให้ถูกต้องตามแบบของมหาวิทยาลัยเพราะเครื่องแบบเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้คนเกิดความนับถือ เกิดความเกรงขาม ทำให้เรามีศักดิ์ศรีและสถาบันก็มีศักดิ์ศรีด้วย

“แล้วข้อสำคัญที่สุดเสื้อผ้าที่เขาใช้ ควรใช้เสื้อผ้าในเครื่องแบบที่ทนๆ ไม่ใช่จะไปซื้อฉาบฉวยๆ มันก็จะเปลืองโดยใช่เหตุใช่ไหมคะ แล้วก็การที่เราแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าที่ลักษณะถูกต้องตามแบบ มันทำให้คนเกิดความนับถือ ถ้าเราไปแต่งตัวที่ไม่ใช่เครื่องแบบแล้วก็ไม่ดี คนเขาก็ไม่นับถือ คนเขาก็ดูถูกเราใช่ไหม”

“หลายๆ คนบางทีเราจะเห็นได้ว่า ทำไมผู้ชายถึงมอง เพราะการแต่งตัวของเราไม่ดี เพราะฉะนั้น การแต่งตัวนักศึกษาเป็นเกราะป้องกัน มันทำให้เรามีศักดิ์ศรี เพราะฉะนั้นขอให้เราแต่งให้ถูกต้อง ไม่ใช่แต่งตัวแพะชัน แต่งให้ถูกต้องมันก็เท่ากับทำให้สถาบันมีศักดิ์ศรีแล้วตัวเราก็มีศักดิ์ศรีด้วย แปลว่าคนก็ไม่กล้ามาอวดเรา”

“ถ้าเราไปนุ่งสั้นๆ แคบๆ มันก็ไม่ทนนะ เดี่ยวอ้วนหน่อยก็ใส่ไม่ได้แล้วใช่หรือเปล่า เพราะฉะนั้นอันนี้เขาเข้าใจผิคนะ สมัยก่อนเราแต่งเครื่องแบบ เราไม่กลัวใครนะว่า ไม่มีใครมาอวดเรา ไม่มีใครมาว่าเรา เรามีศักดิ์ศรีในเครื่องแบบนะใช่ไหม แต่เดี๋ยวนี้ไม่ใช่เพราะฉะนั้นตราบโคที่เขาแต่งตัวแบบนี้อยู่นะ มันก็ตามแพะชันสิ้นเปลือง บางทีก็ขับไป หลวมไป”

“จริงๆ แล้วเขาไม่เข้าใจว่าเครื่องแบบเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คนเห็นปุ๊บก็เกิดการเกรงขามเกิดความนับถือ อู๋..นี่นักศึกษาอะไรนั่นนี่แต่งตัวเรียบร้อย มันเป็นเกราะสมัยก่อนเนี่ยนะ เป็นนักเรียนประจำนะ เวลาออกจากโรงเรียนต้องแต่งเครื่องแบบกันนะต้องแต่งเรียบร้อยอย่างศิโยมัน เป็นเกราะ ใครเขาก็ไม่กล้าว่าเรา ใส่ขึ้นรถเมล์เขาก็ถอยให้ที่นั่ง”

2. ตั้งเป้าหมายว่าอยากประกอบอาชีพอะไร เรียนอย่างตั้งใจว่าจะนำไปประกอบอาชีพให้

“เขาต้องตั้งเป้าหมายว่าเขาอยากทำอาชีพอะไร อย่างตอนนี้ทางสถานทูต สถานกงสุลหลายแห่งต้องการแม่บ้านอย่างนี้ ต้องการแม่บ้านคนหนึ่ง คนทำอาหารคนหนึ่ง หาไม่ได้นะ คือ รีดผ้าไม่เป็น เขาจะต้องรีดผ้า ดูแลจัดดอกไม้ จัดอะไรต่างๆ ใส่ที่ทำเนียบนะทำไม่ได้ เราก็ไม่มีให้เขา อีน โคนิเซียขอมายอกไม่รู้ว่าจะหาที่ไหน เพราะว่าจบปริญญาตรีจริง แต่ทำอย่างนี้ไม่ได้ จัดดอกไม้ไม่เป็น รีดผ้าก็ไม่เป็น คือ เขาจะต้องมีรีดผ้า แม่บ้านต้องดูแลทั้งหมดใช่ไหม เงินเดือนก็ตาม rate ของแต่ละประเทศนะ”

“บางคนเขาจบทางอาหารมาอย่างนี้ก็ส่งไป เขาให้ทำอาหารเลี้ยงคน 50 คนทำไม่ได้นะ เพราะว่าบางทีแขกมากกะทันหัน เราต้องคิดเมนูทันทีเลยว่าทำอะไร ทำข้าว ผักกวยเตี๋ยผัดอะไรก็ว่าไป แป็บเดียวก็เสร็จใช่ไหม คิดไม่ถูก เพราะฉะนั้นเวลาเรียนต้องตั้งใจ ต้องคิดว่าเราจะไปเป็นอาชีพให้ได้ ส่วนใหญ่เขาเรียนเขาคิดอย่างไร เขาจะทำงานเนี่ย บางคนไปเรียนแต่คอมพิวเตอร์นะ หนูถามจริงคอมพิวเตอร์ที่หนึ่งเขาจ้างคอมพิวเตอร์กี่คนนะ ประมาณ 2-3 คน บางคนก็ได้แค่คอมพิวเตอร์ใช่ไหม”

3. ต้องดูว่าอาชีพนี้เหมาะกับเราไหม เราชอบไหมและเราจะทำอะไรได้บ้าง บางอาชีพมีเกียรติ แต่เรียนจบแล้วไม่มีงานทำ

“เราต้องดูซิว่าอาชีพนี้มันเหมาะกับเราไหม แล้วก็เราชอบไหม แล้วเราจะทำอะไรได้ละ ไซ้ไหมคะ อย่างเรียนจบอาหารมาไม่ไซ้ว่าไปอยู่แต่สถานลดน้ำหนัก มันจะต้องทำอาหารได้ เปิดร้านอาหารได้ ทำอาหารขายก็ได้ อยู่โรงพยาบาลก็ได้แบบนี้ไซ้ไหม ไม่ไซ้ไปทำแต่บอกให้กินอย่างนั้น บอกให้กินอย่างนี้ไม่ไซ้ ต้องทำได้หมดทุกอย่าง อย่างไปเจอเด็กที่เขาจบเพียงปวส.ทางอาหาร ไปอยู่ที่เมลเบิร์น เงินเดือนเดือนนี้ 3 แสนบาทแล้วนะ ซื้อมันไว้ 6 หลัง ซื้อมันไว้เป็นห้องแบบเงินผ่อนนะ เสร็จแล้วก็ให้เด็กนักเรียนศึกษาเช่า”

“เขาบอกว่าตอนที่เขาเรียนคนยังว่าเลย พ่อแม่เขาว่าพ่อแม่เขาถูก พ่อแม่คนอื่นดูถูกว่าทำไมให้เรียนแบบนี้ ทำไมไม่ให้เรียนครู เขาบอกว่าตอนนี้เขาส่งเงินกลับบ้าน ไม่ไซ้คนเดียวนะ อีกคนหนึ่งอยู่ที่ MK เนี่ย เพราะฉะนั้นไปคิดว่าไปเรียนอย่างนี้มีเกียรติอะไรต่ออะไร แต่มันไม่มีงานทำ ถูกไหม อย่างเขาจ้างก๊วก จ้าง chief เขาต้องจ้างหลายคนนะ ไม่ได้จ้างคนเดียว นี่ยังอีกคนหนึ่งเขาอยู่ที่พิษณุโลก เดือนนี้เขาเป็นผู้จัดการใหญ่ที่ MK เขาบอกตอนที่หนูเรียนนะ คนเขาถูกแม่หนู ดูถูกหนูด้วยว่าทำไมมาเรียนอาหาร พอดอนี้หนูส่งเงินกลับบ้าน เขาเลยรู้กัน”

4. ให้เลือกเรียนในสาขาที่ตลาดต้องการ และต้องไม่เลือกงาน ต้องมีความอดทน ต้องดูแลตัวเอง ทำงานที่มีเกียรติและสมศักดิ์ศรี ไม่ควรไปทำงานเสี่ยงๆ

“บางครั้งเขาไปเลือกเรียนวิชาที่ตลาดต้องการน้อยไซ้หรือเปล่า เพราะว่าอะไร เพราะเขาเลือกเรียนเพราะอะไร เขาไม่ได้เลือกเรียนว่าเขาจบแล้วได้งานทำหรือเปล่า เดือนนี้ถ้าไม่ตรงสายงานหรือไม่มีอะไรที่มันมีความสามารถเฉพาะตัว มันก็ทำไม่ได้ไซ้ไหม ก็เป็นสาเหตุหนึ่ง แต่ว่าถ้าอย่างนั้นแล้วนะคะ บางทีเขาก็อ้างว่าเขาไม่มีงานทำ ถูกไหม เขาก็ไม่มีงานให้”

“แต่ถ้าเราไม่เลือกงาน อย่างเราเคยประกาศเรียกคนมาเนี่ยให้มาทำงานเกี่ยวกับตัวหนังสือก็ไม่มีใครมานะ สิ่งแรกที่เขาถามเลยเล็กก็โงง ได้เงินเท่าไร มีวันหยุดกี่วัน ปีละเท่าไร ยังไม่ทันได้ทำงานนะ ซึ่งเขาจะต้องมีระเบียบบอกไซ้ไหม ถ้าคนอย่างนี้ใครเขาจะรับละ ไซ้ไหมยังไม่ทันไรเลย ก็ไม่รับนะคะ เพราะฉะนั้นเขาจะต้องดูแลตัวเองนะเวลาทำงาน คือ งานอะไรก็ได้ที่เป็นงานที่มีเกียรตินะ งานที่สมศักดิ์ศรี ไม่ใช่งานที่หาเงินง่ายแต่เสี่ยงไม่ควรจะทำ บางคนเขาก็ไปทำงานเสี่ยงๆ ไซ้ไหม งานเสี่ยงๆ เนี่ยมันก็ไม่ดีนะ”

5. ต้องให้เขาเข้าใจคุณค่าของเงิน เช่น ให้เขามาช่วยทำงานบ้างเพื่อจะได้พบปะพูดคุยอบรมเขา และมีรายได้เพิ่มด้วย

อาจารย์ศรีสมรเคยให้ทุนการศึกษาแก่ลูกศิษย์โดยไม่ได้ให้เงินเปล่าๆ แต่ให้เขามาทำงานเล็กๆ น้อยๆ เพื่อให้เขาเกิดรายได้ เกิดความภาคภูมิใจในตัวเอง “เด็กพวกนี้นะคะ ตอนสมัยทำงานอยู่ มีเด็กไม่มีค่าเล่าเรียน เราให้มาทำความสะอาดบ้าน ก็ไม่มีอะไรมาก คือ เราอยากให้เงินเขาเนาะ ให้อย่างมีเกียรตินะ ไม่ไซ้ยื่นให้ฟรีๆ ไซ้ไหม เขาก็มาทำบ้างไม่ทำบ้าง แต่เราก็ส่งเขาจนเรียนจบนะ

เขาเป็นอย่างนั้นนะหนู อย่างเราบอกมาทำความสะอาดบ้าน เราก็ออกค่าหน่วยกิตให้เนาะ และยังให้เป็น pocket money อีก อยู่ไปอยู่มา ไปบ้าง มาบ้าง ไม่มาบ้าง ไม่เข้าใจว่าเพราะอะไร ก็หลายคนนะคะ ไม่ไซ้อย่างนี้เนาะคะ ก็บอกพวกครูทั้งหลายจะให้ทุนเด็กนะเธอต้องดูด้วย คือ ให้เด็กเข้าใจค่าของเงิน ให้เขามาช่วยทำงาน

บ้านบ้าง ขณะที่เขามา เราก็ให้ค่ารถ ค่ากิน แล้วก็เก็บเงินไป เมื่อก่อนให้ทุนเทคโนโลยีบ่อยๆ ค่ะ ยังไม่เคยเห็นหน้ามันเลย บอกเสียให้ทุนตั้งเยอะแยะแล้วทำไมไม่บอกให้เด็กมาหาบ้าง

สมัยก่อนทำงานอยู่กับเพื่อน เด็กหลายคนเรียนจบเพราะอาจารย์นะ เราก็จำไม่ได้เพราะเขาไปช่วยทำงาน ก็ไม่ใช่มาทุกวันนะ ไม่ใช่มาทุกอาทิตย์ เดือนหนึ่งมาสองครั้ง มาเก็บหนังสือให้เรา มาเช็คหนังสือให้เรา มาตั้งให้ตีเท้านั่นเอง แล้วเราก็อบรมเขาไปด้วยนั่นนะ เด็กสมัยนี้มีไหม คิดที่จะไปทำงานตามบ้านครูบาอาจารย์อย่างครู โสคๆ บางทีเขาก็ไม่มีเวลา เคยคิดไหม ไม่มี มีที่คิดไหม อันนี้ก็จะ เป็นสิ่งหนึ่งที่ช่วยทำให้เรามีรายได้”

7. ตั้งเป้าหมายไว้ว่าทำงานแล้วจะมีเงินใช้หนี้ให้หมดได้เมื่อไรและอย่างไร

“เขาต้องตั้งเป้าหมายว่า ถ้าเขากู้แล้วเขาจะมีเงินใช้อย่างไรนะคะ คือ เราต้องมีเป้าหมายในการผ่อนชำระ ว่าคือ เขาของเขามาแล้วก็ต้องให้ถึงจะเป็นของรัฐบาลของอะไรก็แล้วแต่ คนเราก็ต้องมีศักดิ์ศรี เราต้องมีเป้าหมายว่าฉันจะต้องหาเท่านี้ด้วยเงินที่บริสุทธิ์ของฉัน เพื่อจะใช้หนี้เขา พอเราทำได้ 1 ครั้งนะ ต่อไปมันก็ทำได้ใช่ไหม” ครูศรีสมรกล่าว

แนวทางและวิธีการสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพภายหลังสำเร็จการศึกษา

คุณศรีสมรสอนด้านอาหารและโภชนาการ การเรียนอาหารสามารถประกอบอาชีพได้อย่างหลากหลาย เป็นอาชีพอิสระ เป็นเจ้านายตัวเอง สามารถเปิดร้านอาหารได้ ทำอาหารขายก็ได้ ขายในโรงพยาบาลก็ได้ สามารถสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพให้กับตัวเองได้โดยได้แนะนำวิธีสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพไว้ดังนี้

1. **เลือกอาชีพที่ทำด้วยใจรัก** ทำแล้วมีความสุข หากใจรักแล้วทำงานได้ไม่เหน็ดเหนื่อย ดังที่อาจารย์ศรีสมรกล่าวถึงไว้ตั้งแต่แรกแล้วว่า การเลือกเรียนในสิ่งที่ตนเองรัก เลือกทำอาชีพในสิ่งที่ตนเองชอบ ทำให้ทำงานได้อย่างมีความสุขและไม่เหน็ดเหนื่อย

2. **หารายได้เสริมจากอาชีพหลัก** อาทิ สอนทำอาหารและเขียนบทความลงในวารสารและนิตยสารด้านอาหาร โดยช่วงแรกต้องทำให้เขาเห็นผลงานของเราก่อน ต่อไปเขาจะเข้ามาติดต่อเราเอง

“ก็อย่างตัวเองเนี่ยนะ สอนทางด้านอาหารและโภชนาการใช่ไหม เราเขียนบทความ ก่อนอื่นเราต้องเอาต้นฉบับไปส่งเขาเอง ต้องจ้างมอเตอร์ไซด์ไปส่งนะ แต่พอเราเขียนได้แล้ว เราไม่ต้องจ้างเลย เขาบอกเขาเอาคนมารับเลขนั้นล่ะ หนุมันจะกลับกัน ทีแรกเราต้องจ้อเขาก่อน เขาจะให้ค่าอะไร เท่าไรก็แล้วแต่ เขาจะบอกว่าบทความอันนั้นอย่างนั้นต้องแก้ตรงนั้น เราก็ต้องยอมๆ”

“พอยอมปั๊บ คนเราเนี่ยอย่าไปอวดว่าเราเก่ง เราต้องมีผลงานให้เขาเห็นนะคะ อันนี้ละมันก็จะทำให้สิ่งที่เราเรียน มันเกิดความเข้มแข็งขึ้นแล้วเป็นอาชีพขึ้นมาได้ อย่างบางทีอย่างเขียนหนังสือ บางเล่มเรายังบอกว่าเมื่อก่อนนี้เขามาขอ เราจะคล้ายๆว่า เขาจะให้เราเขียน เราก็เขียนให้เขา เคี้ยวนี้บางเล่มเราเห็นว่า เราไม่ค่อยมีเวลาเราก็ปฏิเสธได้ แต่ก่อนนี้เราต้องไปขอเขานะ เขาพูดง่ายๆ อย่างนี้

ส่วนคนที่เรียนเกษตรก็สามารถตอนต้นไม้แปลกๆ ไปขายตามตลาดนัดก็ได้ “ทีนี้ถ้าเรียนแล้วก็รักอาชีพนี้แล้วก็หาทาง ไม้รู้จะพูดอย่างไร อย่างพวกเรียนเกษตร บางคนปลูกต้น ไม้ยังไม่เป็นเลย แล้วเรียนเกษตรเรา ตอนต้น ไม้แปลกๆ ใส่กระถางไซ้ใหม่ ตลาดนัดมาก็เอาไปขายไซ้ใหม่”

คนที่เรียนทำอาหารหรือเรียนคหกรรมก็ลองทำอาหารหรืออะไรที่แปลกใหม่ออกมาแล้วให้ลองชิมกัน แล้วฝากขายก็ได้ “อย่างเราเรียนทำอาหารและ โภชนาการ คหกรรม มีอะไรที่มันแปลกใหม่ เราก็ทำออกมา แล้วก็มาให้พวกครูชิมหรือใครชิม แล้วพวกครูบาอาจารย์ชิมหรือว่า แม่ค้าที่ขายของลองชิมหน่อยสิ เอามาฝากขายได้ไหม ยังมีเด็กคนหนึ่งเขาทำกรอบเค็มนะคะ ตอนเรียนหนังสืออยู่ แล้วก็ไปให้แม่ค้าชิมๆ แล้วเขาก็บอกว่าหนูจะฝากขายบ้างเขาก็ให้ เขาคิดเป็นถุงนะ เขาส่ง 20 ถุง เขาบอกเขาให้ 3 ถุง เขาเอาเงินแค่ 17 ถุง เป็นอย่างนั้นเดี๋ยวนี้คนมัน ไม่ทำนะหนูนะ”

นอกจากนี้อาจารย์ศรีสมรยังคิดค้นสูตรอาหารให้กับการบินไทยและสาธารณชน โดยไม่จดลิขสิทธิ์ เช่น น้ำผัดไทย น้ำเปรี้ยวหวานสำเร็จรูป โดยเฉพาะน้ำส้มตำไทย ขึ้นเครื่องบินของการบินไทย เป็นต้น

“สูตรอาหารที่ทำขึ้นมาตอนนี้ คือ น้ำผัดไทย สมัยก่อนน้ำผัดไทยจะใช้น้ำตาลมะพร้าวไซ้ใหม่ ทีนี้ก็เลยคิดขึ้นมาว่าน้ำตาลมะพร้าวมันมีปัญหาหนึ่งคือ ขม สองมันวัดความเหนียวยาก ก็เลยคิดตำรับขึ้นมาเป็นน้ำผัดไทยที่ใช้น้ำมะขามเปียก ใช้น้ำตาลทราย ใช้น้ำปลา แล้วก็อัตราส่วนที่มันแน่นอนได้ด้วย แล้วก็มันวัดความเหนียวได้ แล้วเก็บไว้นานๆ ได้ อันนี้ก็ใช้ทั่วไปเลยนะคะ เดี่ยวคนนั้นคนนี้ก็ใช้ อย่างโรงพยาบาลศิริราช เราก็สอนผัด หลากๆ แห่งที่เขาทำขายตรงนี้ได้หมดเลยนะหนึ่งอย่าง อีกสูตรหนึ่งก็เป็นน้ำเปรี้ยวหวานสำเร็จรูปที่เราทำให้ เขาก็เอา ไปขายกัน ได้ คือเรื่องจดลิขสิทธิ์บอกว่า ไม่ต้องจดหรอก เอาไปเถอะ ขอให้ทำได้ดีก็แล้วกัน”

“แล้วอีกสูตรหนึ่งคือ น้ำส้มตำไทย น้ำส้มตำไทยไม่ใช่อีสานนะ เราก็ทำขึ้นมาเราก็ขึ้นเครื่องการบินไทย In flight เมื่อวันพอ ก็เป็นที่นิยมนะคะ มีคนสั่งเยอะ ตอนนี้น้ำส้มตำอันนี้เราก็ทำให้การบินไทยแล้วก็ให้ สักส่วนเขาไป” สำหรับรายละเอียดในเรื่องนี้ คุณลักขณาซึ่งเป็นลูกศิษย์เรียนทำอาหารของอาจารย์ศรีสมรได้เชิญอาจารย์ศรีสมรเป็นที่ปรึกษาของการบินไทยกล่าวว่า

“อาจารย์มาเป็นที่ปรึกษาให้ อาจารย์ก็กรุณาเยอะ อาจารย์ช่วยคิดอะไรตั้งหลายอย่างที่เรารับรายการอาหารบนเครื่องบินนะคะ ปรับให้เป็นอาหาร โบราณซึ่งแม้กระทั่งคนที่อยู่ในกรุงเทพฯ เองยังหารับประทานได้ยากมาก เราอยากให้เป็นอาหารไทยที่เครื่องการบินไทยได้โชว์ไปทั่วโลก ทุกคนจะได้อร่อยแบบหาที่ไหนไม่ได้ แล้วก็มานึกถึงส้มตำที่เป็นอาหารจานเด่นของเมืองไทย เราก็เลยเรียนอาจารย์ว่าขออาจารย์ช่วยทำส้มตำที่ไม่เหมือนใคร ขายทั่วไปก็ไม่ใช่ แต่ว่าอร่อย เอกลักษณะคือ ส้มตำไทย แต่ว่ามีอะไรที่เป็นเอกลักษณ์ของการบินไทยเราเอง”

“อาจารย์ก็เลยคิดสูตรน้ำส้มตำไทยให้และคิดส่วนผสมของส้มตำไทยให้ใหม่ โดยใช้น้ำมะม่วงหิมพานต์แทนถั่วลิสงก็ทำให้คู่มือระดับขึ้นมา แต่ยังคงใช้มะละกอดิบเพื่อให้คงความเป็นส้มตำไทย และเพิ่มแครอทเข้ามามีสีสรร เพิ่มแอปเปิ้ลเขียวให้มีความกรอบ ความเปรี้ยว เพิ่มฝรั่งให้มีความกรอบชอยเป็นเส้น เสิร์ฟให้กับผู้โดยสารชั้น First class ที่มี order meal แต่ว่าผู้โดยสารต้องสั่งล่วงหน้า โดยเมนูจะมีส้มตำ กุ้งแม่น้ำย่างตัวใหญ่

วางเคียงไปด้วย แล้วก็มีข้าวมันส้มตำ ไก่ฟอย แล้วก็แกงแดง เสิร์ฟเป็นสำรับเพราะคนไทยทานอาหารเป็นสำรับ ซึ่งได้สร้างความประทับใจให้กับผู้โดยสาร ได้เป็นอย่างดีค่ะ”

แนวทางและวิธีการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งในการประกอบอาชีพภายใต้หลังสำเร็จการศึกษา

อาจารย์ศรีสมรรู้จักใช้เงิน คือประหยัด มัธยัสถ์ และเป็นคนมีเสน่ห์เพราะมีเพื่อนมาก เนื่องจากอาจารย์รู้จัก “การให้” คือ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน ถ้าเขาขอความช่วยเหลือ เราต้องช่วยเขา และมีข้อคิดดีๆ เกี่ยวกับการมีเพื่อนว่า “การเสียเพื่อนน่าเสียใจกว่าที่เราทำเงินหาย”

กับคำถามที่ว่า มีคนเคยบอกอาจารย์ไหมคะว่าจริงๆ แล้วเรามีเสน่ห์อยู่ในตัว อาจารย์ศรีสมรตอบว่า “คือเขาจะพูดบอกว่า เราเป็นคนมีเพื่อนมาก เพื่อนเขาบอกว่าเรอน่ะจี๋เห่ร่นะ แต่มีเพื่อนเยอะ เขาพูดอย่างนี้ เออไม่ เป็นไร จี๋เห่รแต่มีเพื่อนเยอะ ดีกว่าสวยไม่มีเพื่อน คือ อย่างนี้นะคะหนู คือ เราต้องให้เกียรติซึ่งกันและกัน ถ้าใครจะมาขอความช่วยเหลืออะไร เราต้องช่วยเขา โดยที่อย่าไปคิดว่าเราสำคัญ อันนี้เป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้เรามีเพื่อน การเสียเพื่อนน่าเสียใจมากกว่าเราทำเงินหายนะ จะบอกให้ ถ้าเราเสียเพื่อน ไปสักคนเราต้องคิดว่าเขาโกรธเรา เพราะอะไรนะคะ อันนี้เป็นเรื่องสำคัญ”

ดังนั้น การสร้างเครือข่ายคือการสร้างเพื่อนให้คงอยู่ตลอดไป ทำได้โดย

1. “การให้” เป็นสิ่งหนึ่งที่บอกให้รู้ว่าเรามีความผูกพัน ถ้าเรายู่ด้วยกัน โดย

-“ให้ความรัก ให้ความผูกพัน” คือให้ความช่วยเหลือกันเท่าที่ความสามารถเราช่วย

ได้ เราจะมีความสุข แต่ละคนอยู่ด้วยความรัก ถ้าไม่มีความรักอยู่ไม่ได้ อาจารย์ศรีสมรบอกว่า

“สมัยเป็นเด็กย่าจะสอนว่าไปบ้านไหนอย่าเอาแต่มือเปล่าๆ ไปต้องมีของอยู่ในมือ เพราะนั่นถ้าไม่มีของ ก็ไม่อยากจะไป ต้องมีนิดๆ หน่อยๆ คิดไม้คิดมือไป อย่างไม่ออสตรเลีย เขาห้ามเอาอาหารไป เราก็เอาหนังสือไปให้เขาทั้งๆ ที่รู้จักกันแค่ผิวเดียว การให้มันเป็นเรื่องหนึ่งที่บอกให้รู้ว่าเรามีความผูกพันซะใหม่ ก็เหมือนเด็กๆ นะ บางทีเขามากอดเราปั๊บ เขาก็บอกว่าเขารักเรานะ แต่เขาขออะไรเราไม่ให้ เขาบอกว่าไม่รักเขาหรือ มันเป็นอย่างนั้นนะ ไซ้ใหม่คะ

เพราะฉะนั้นคนเราเนี่ยนะ โลกนี้ถ้ามันอยู่ด้วยกัน โดยการที่ให้ความรักความผูกพันช่วยเหลือกันเท่าที่ความสามารถของเราจะช่วยให้ มันก็จะมีสุขนะ แล้วก็แต่ละคน มันอยู่ที่ความรักนั้นนะถ้าไม่มีความรักมันอยู่ไม่ได้ เราจะเก่งให้ตายแต่ไม่มีใครรักเราเลย เราจะอยู่ได้อย่างไรไซ้ใหม่ ไม่ได้”

-“ให้ความรู้” ก่อให้เกิดความคิดในการสร้างสรรค์ผลงานขึ้นมาเรื่อยๆ ซึ่งตรงกับ

คำว่า“ยิ่งให้ ยิ่งเกิด” เมื่อให้ความรู้แล้วคนอื่นได้นำไปใช้ประโยชน์ มีรายได้ ก็ตรงกับคำว่า “ยิ่งให้ ยิ่งมี”

“สิ่งสำคัญคือต้องรู้จริงนะ มันยิ่งให้ มันยิ่งเกิด ใจหนู คนเรามันต้องให้ มันก็เกิดความคิดขึ้นมาเรื่อยๆ ความคิดเรา ถ้ายิ่งเราคิด ไป คิดไป มันยิ่งเกิด ถ้าเราไม่คิด มันก็จะไม่เกิด เพราะว่ายิ่งให้ ยิ่งมี นี่คือความรู้ ต้องบอกเขาว่า เรียนต้องตั้งใจจริง และสิ่งที่ตัวคิด สิ่งที่ทำ หมายความว่าต้องทำได้ด้วย คนถึงจะเชื่อถือไซ้หรือเปล่า ถ้าทำออกมาแล้วไม่ดี คนก็ไม่เชื่อถือ

2. แบ่งปันความรู้ ก่อนไปให้ความรู้คนอื่น ต้องตั้งใจทำ ทำให้เป็น ทำให้ได้ ให้คนเชื่อถือก่อน

“คือ อย่างน้อยตัวเองต้องแม่นก่อน ต้องมีความมั่นใจ แล้วก็ต้องรู้จริง เป็นจริง รู้จริง ทำเป็น ไม่ใช่รู้แต่ปาก บางคนเขียนหนังสือแต่ปาก แต่ว่าทำไม่เป็น จะสอนคนอื่นต้องทำเป็นก่อน ต้องเป็นตัวอย่าง ต้องรู้ว่าสาเหตุนี้เพราะอะไร อย่างทอดปลาน้ำมันไม่ร้อน ไม่ฟูอย่างนี้เราต้องรู้”

นอกจากมีเครือข่ายเป็นเพื่อน เป็นลูกศิษย์ที่มาเรียนแล้ว อาจารย์ศรีสมรก็ได้สร้างเครือข่ายกับหน่วยงานต่างๆ ด้วย “คืออย่างนี้นะคะ คือ มีความรู้สึกว่า อาหารไทยเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน คือ เราเป็นข้าราชการเกษียณอายุแล้ว เรากินเงินเดือนเขาอยู่ ทีนี้เราจะทำอย่างไร ให้กลับคืนไปตอบแทนบุญคุณแผ่นดิน เราเป็นข้าราชการมีเงินเดือนนิกเดียวนะ ไซ้ใหม่ จะไปสร้างอะไรก็ได้ ก็ต้องให้สิ่งที่เรามีอยู่เป็นการตอบแทน”

“เพราะฉะนั้นอย่างการบินไทย พอเขาบอกให้เป็นที่ปรึกษาให้ ก็บอกขอบคุณมากนะที่มาใช้บริการ เราก็ช่วย อย่าง ไปสอนให้กระทรวงแรงงานนะคะ ก็ต้องไป ไปอบรมพวกทำอาหาร ไทย เป็นครูอาหาร ไทย ก็ต้องไปอบรมให้เขา ก็จะเขียนว่าคุณสมบัติของครูสอนอาหาร ไทยเป็นอย่างไร คุณสมบัติของกรรมการที่จะเป็นอาหารไทย คุณสมบัติของคนที่จะตรวจสอบรสชาติอาหารต้องเป็นอย่างไร ต้องมีความรู้พื้นฐานอะไรบ้างที่จะเป็นคนไปอบรมให้เขา เรายึดว่าเราได้ทำงานเต็มที่ได้อะไรคืนคุณให้แผ่นดิน” อาจารย์ศรีสมรกล่าวในที่สุด

สรุป

ศิลปะการใช้ชีวิตของคุณศรีสมรให้ปลอดภัย คือ “รู้จักตนเอง รู้จักใช้ รู้จักให้และไม่อายว่าเรามีเงินน้อย” รู้จักตนเอง คือ รู้ว่ามีรายได้รายจ่ายเท่าไร รู้จักใช้ คือ ใช้จ่ายเฉพาะสิ่งที่จำเป็น รู้จักให้ คือ การแบ่งปัน และไม่อายที่มีเงินน้อย คือ รู้จักคุณค่าของเงินและวิธีการใช้เงินให้เกิดประโยชน์สูงสุด รู้จักใช้จ่ายอย่างประหยัด มัธยัสถ์ และอดออม และเน้นว่าหากจะทำธุรกิจหรือเปิดกิจการร้านอาหารต้องรู้จักคำนวณต้นทุนการผลิต เพื่อให้สามารถตั้งราคาขายได้โดยไม่ขาดทุนและเริ่มทำธุรกิจจากเล็กไปหาใหญ่ ค่อยๆ ขยายกิจการตามกำลังที่ตนมี ก็จะไม่พินิจินให้เดือดร้อนใจและอยู่อย่างมีความสุขได้

หากจะเปรียบศิลปะในการปรุงอาหารกับศิลปะในการแก้ปัญหาชีวิตแล้ว อาจารย์ศรีสมรบอกว่าคล้ายกัน ขึ้นอยู่กับการปรับปรุงตัวเราให้เหมาะสมกับฐานะเศรษฐกิจของเรามากน้อยแค่ไหน หากฐานะทางเศรษฐกิจเราไม่ดี เราสามารถดัดแปลงสูตรอาหารให้เหมาะสมกับฐานะของเราได้ เช่น หากอยากทำข้าวผัดอเมริกัน ตามสูตรบอกว่าต้องใช้เนย แต่เนยแพง น้ำมันมีอยู่แล้ว เราก็ใช้น้ำมันแทนเนยได้ หรือการใช้เครื่องปรุง เขาบอกว่าฉูฉีปลาแซลมอลอร่อย มันก็อร่อยจริงแต่มันแพง เราก็ฉูฉีปลาทุของเร มันก็คือกัน”

ที่สำคัญเราต้องปรับตัวให้เหมาะสมกับความเป็นอยู่และเข้ากับสิ่งแวดล้อมของเรา ไม่ว่าจะเป็นคนไม่มีหรือคนมีมี แม้แต่คนมีมีก็ต้องปรับตัวเช่นกัน ดังที่อาจารย์ศรีสมรกล่าวว่า “คุณ ไม่อายเหอ ถ้าคุณอยู่ในกลุ่มคนที่ไม่กินแซลมอลแล้วคุณกินแซลมอล เราไปไหนแต่ละที่หัวกระเป๋ามีแบรนค์ คนอื่นเขาไม่หัว เราก็ต้องอายนะไซ้ใหม่ คือ เรา รู้จักว่ากินคนอื่นเราอาย มันจะทำให้เราเป็นคนดี แล้วอยู่ในสังคมได้

การออกงานก็เช่นกัน เราต้องดูก่อนว่าคนส่วนใหญ่เขาแต่งตัวอย่างไร เราก็ต้องดูดีกว่าเขานิดหนึ่ง การดูดีกว่าเขานิดหนึ่ง มันจะทำให้เราอยู่ได้ ไม่ได้หมายความว่าเราอ้อมตน แต่ให้เรารู้ว่าเราเป็นใคร คือรู้จักตนเอง จะทำให้เราอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข”

.....

3. ผลการวิจัยที่นำเสนอในนิทรรศการงานวิจัย “บนเส้นทางงานวิจัยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปี 2554”
ระหว่างวันที่ 28 มกราคม – 5 กุมภาพันธ์ 2554 ที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน

1) สรุปสาระสำคัญของงานวิจัย

การสังเคราะห์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สิน : กรณีศึกษาครูภูมิปัญญาไทยในภาคกลาง*
Synthesis and Exchange of Ideas on Debt Solution of Folk Wisdom's Teachers in Central Region

คณะผู้วิจัย : สาวิตรี รังสิภัทร¹ สุภพร ไทยภักดี² ชัชชัย แก้วสนธิ² นันทกา แสงจันทร์³ และกฤษณะ ภาณุวาส⁴

หน่วยงาน : 1 ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน

2 ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร คณะเกษตรกำแพงแสน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาเขตกำแพงแสน

3 ฝ่ายประชาสัมพันธ์ สำนักงานพิพิธภัณฑสถานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
(องค์การมหาชน) อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี

4 นักสื่อสารมวลชนอิสระ

โทร 0-2579-1025 ,1371 หรือ 1374 (สายใน)

การวิจัยเรื่องนี้เป็น การสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาหนี้สินของครูภูมิปัญญาไทยที่ได้รับการ ขยก่องจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ วิจัยการใช้ Triangular Techniques ประกอบด้วย การศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ในพื้นที่ เพื่อตอบ โจทย์งานวิจัยถึงสาเหตุแห่งหนี้สินและแนวทางแก้ไขปัญหาหนี้สินของครูภูมิปัญญาไทย 5 ราย ในเขตภาคกลาง ดังนี้

1. ผศ.เด่นศิริ ทองนพคุณ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์ 19/1 ถนนเพชรเกษม เขตหนองแขม กรุงเทพฯ 10160 ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ 4 ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้ทำงานร่วมกับคนในชุมชนขับเคลื่อน “ชมรมเรารักแม่น้ำท่าจีนนครปฐม” โดยใช้หลักการผืนกกำลังของคนในชุมชน 3 กลุ่ม คือ บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) เพื่อให้แม่น้ำท่าจีนใสสะอาดเป็นแหล่งพึ่งพาอาศัยและใช้ประโยชน์ของคนในชุมชนอย่างยั่งยืน

2. นายสรณพงษ์ บัวโรย บ้านเลขที่ 99/13 หมู่ 12 ต.ลาดใหญ่ อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม 75000 ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ 3 ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้ใช้กระบวนการจัดการความรู้เป็น เครื่องมือทำงานร่วมกันของคนในชุมชนด้วยการศึกษาวิถีชีวิตของชุมชน ศึกษาปัญหาและแสวงหาภูมิปัญญาในการแก้ไขปัญหา จากนั้นนำความรู้ที่สังเคราะห์ได้มาทดลองปฏิบัติจนมั่นใจว่าสามารถใช้ได้จริงจึงขยายผลสู่ชุมชน เช่น การนำขี้เฒคนาเกลือซึ่งเป็น

- ได้รับทุนอุดหนุนวิจัยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จากสถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2554
- นำเสนอผลการวิจัยในนิทรรศการงานวิจัย “บนเส้นทางงานวิจัยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ปี 2554” ระหว่างวันที่ 28 มกราคม – 5 กุมภาพันธ์ 2554 ที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน

วัสดุที่เหลือทิ้งจากการทำนาเกลือมาใส่ในไม้ผลเพื่อเพิ่มธาตุอาหารให้กับไม้ผล การใช้ยางรถยนต์เป็นแนวกันคลื่นป้องกันน้ำทะเลกัดเซาะชายฝั่งเพื่ออนุรักษ์ป่าชายเลน การนำน้ำมะพร้าวที่มีอยู่มากมายในชุมชนมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น วุ้นเห็ด เป็นต้น

3.นางศรีสมร คงพันธุ์ โรงเรียนการเรือนยิ่งเจริญ ตลาดยิ่งเจริญ สะพานใหม่ ถนนพหลโยธิน เขตบางเขน กรุงเทพฯ 10220 ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ 2 ด้านโภชนาการจากผลผลิตการเกษตร ผู้ให้ความสำคัญกับการประกอบอาชีพด้านอาหารที่เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ด้วยการ “คิดให้เป็น” หมายถึง การคิดวางแผนล่วงหน้าว่าวัตถุดิบที่จะนำมาประกอบอาหารสามารถนำมาทำอะไรได้บ้างเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด การคำนวณค่าใช้จ่ายเพื่อหาต้นทุนการผลิต การตั้งราคาขาย รวมทั้งการหาตลาด โดยเริ่มจากกิจการเล็กๆ แล้วค่อยขยายกิจการหากได้รับการตอบรับดี เป็นต้น

4.นายอุดม กลีบมาลัย บ้านเลขที่ 78/4 หมู่ 1 ต.บางหลวง อ.เสนา จ.พระนครศรีอยุธยา 13110 ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ 3 ด้านเกษตรกรรม ผู้ริเริ่มวิจัยพันธุ์ข้าวเจ้าในปีเพื่อคัดพันธุ์ให้เหมาะสมกับท้องถิ่น รวมทั้งได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและหลักพุทธศาสนามาใช้ในการดำรงชีวิตด้วยการรู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้ชุมชน และรู้บุคคล

5.นายสำรวย มีสมชัย บ้านเลขที่ 70/2 หมู่ 6 ต.พระยาบันลือ อ.ลาดบัวหลวง จ.พระนครศรีอยุธยา 13230 ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ 1 ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ผู้ร่วมสร้างโครงการที่ดินทำกินของเกษตรกรบนพื้นที่ 37 ไร่ โดยให้เกษตรกร วางแผนการผลิตอย่างครบวงจร ปลูกพืชตามที่ตลาดต้องการ และรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนอย่างยั่งยืน

ผลการศึกษาเพื่อตอบโจทย์งานวิจัย พบว่า

สาเหตุแห่งหนี้สิน ได้แก่

- 1.การชอบความสนุก สะดวกสบาย ไม่สนใจจากเหง้าและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะนำมาแก้ไขปัญหานี้สิน การมีหนี้สินจึงเปรียบเสมือนเป็น “กรรมสายใย” ซึ่งเกิดจากการกระทำของบุคคลนั่นเอง การมีสิทธิในตัวเองจึงมีคอบอด ทำให้มองไม่เห็นปัญหาของตนเอง
- 2.การไม่รู้จักตัวเอง การโอ้อวด การขาดความสมดุล การหลงตัวเอง หลงคิดในลาภ ยศ สรรเสริญ การไม่รู้จักพอ ทำให้ต้องกู้หนี้ยืมสินมาใช้จ่ายเพื่อให้ทัดเทียมกับผู้อื่น
- 3.การใช้จ่ายเกินตัว โดยเฉพาะการเป็นหนี้ที่เกิดจากการใช้บัตรเครดิต เพราะกู้ง่าย ใช้คืนยาก ทำให้เกิดปัญหาตามมาได้ง่าย
- 4.การจนความคิด การคิดไม่เป็น วางแผนไม่เป็น รอให้คนอื่นคิดให้ รอให้รัฐบาลแก้ปัญหาให้ ส่วนตัวเองกลับประพฤติปฏิบัติตัวแบบคำพูดที่ว่า “มีเงินเท่ากับกินน้ำธรรมดา แต่กินไวน์ รายได้จึงไม่พอ”
- 5.การไม่มีองค์ความรู้ และไม่รู้จักการนำองค์ความรู้ที่ตนเองมีอยู่ มาใช้จัดการแก้ไขปัญหานี้สิน

แนวทางการแก้ไขปัญหานี้สิน มีดังนี้

- 1.การประหยัดด้วยการใช้อย่างรู้คุณค่าและรู้กาลเทศะ จึงเป็นการใช้ประโยชน์อย่างสูงสุด การทำบัญชีครัวเรือน บัญชีฟาร์มเพื่อให้รู้จักตนเอง รายจ่ายใดที่ไม่จำเป็นควรตัดทิ้งไป อย่าใช้จ่ายเกินตัว และหารายได้พิเศษ ให้มีรายได้รายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน และรายปีด้วยการประกอบอาชีพอย่างสุจริต
- 2.การเห็นคุณค่าของตนเอง การค้นหาตัวเองให้เจอ การเรียนรู้เพื่อให้มีความรู้จริงในสิ่งที่ทำและเพียรพยายามพัฒนางานอาชีพของตนเองให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น
- 3.การคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ด้วยการคิดอย่างมีเหตุผล มองทุกอย่างให้รอบด้าน อย่างรอบคอบ และ ครบวงจร เช่น วางแผนการผลิต โดยใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างคุ้มค่า และสามารถทดแทนการซื้อหาจากภายนอกด้วยการปลูกพืชที่หลากหลาย การใช้สารจากธรรมชาติ อาทิ ตะไคร้หอม สะเดา มูลค้างคาว น้ำหมักชีวภาพ แทนการใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมี เป็นต้น
- 4.การนำหลักคิดและการปฏิบัติในศาสนาคริสต์มาใช้ คือ การ “รัก” และ การ “ให้” การมอบความรักเป็นการยอมเสียสละเพื่อส่วนรวม เป็นการฝึกให้ทำความดีเพื่อผู้อื่น โดยไม่หวังผลตอบแทนและคำนึงถึงตนเองเป็นลำดับสุดท้าย
- 5.การประพฤติปฏิบัติตน โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังคำกล่าวที่ว่า “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นยารักษาโรคความจน แท้จริงลงไปคือ การพึ่งตนเอง คือ ให้มีกิน มีใช้ มีหลักประกันชีวิต และมีการดำรงชาติพันธุ์ชนเผ่าไว้ได้ ที่สำคัญอย่าลืมนวัตกรรมของตนเอง”

“...การแก้ไขปัญหานี้สินอย่างยั่งยืน ต้องเน้นหลักคิด วิธีคิด การจัดการความคิด และใช้กิจกรรมเป็นเครื่องมือ ให้นำไปคิดต่อยอดหาทางแก้ไขปัญหา แล้วลงมือกระทำหรือปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ด้วยการระเบิดจากข้างใน โดยนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเน้นการพึ่งตนเอง เพื่อลดการพึ่งพิงคนอื่น จากนั้นก็พึ่งพากันเองในชุมชน เพื่อลดการพึ่งพิงจากภายนอก ทั้งหมดนี้ต้องอาศัยความรู้และคุณธรรมกำกับเป็นสำคัญ...”

.....

ดร. เบนจิรา ทองนทขุม ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๕
ด้านการจัดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ชมรมราชินีแม่ไร่ทำชิ้นแคะปรุง เป็นการฝึก
ทักษะระหว่างแม่ไร่ และโรงเรียนเพื่อแก้ไข
ปัญหาผลดีของแม่ไร่ทำกิน

ครูสอนพิเศษ นัวโรย ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๖
ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ครูสอนพิเศษ นัวโรยกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาน้ำขุ่น

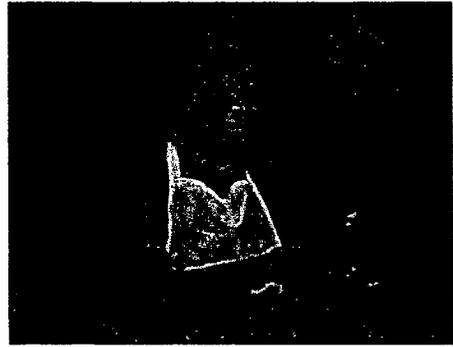
การใช้สารฮอโมนดีเป็นแนวกันคลื่นเพื่อป้องกันการกัดเซาะ
และเป็นการทำปุ๋ยทำขายแม่ไร่

ครูสอนพิเศษ กัมมกัมม ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๖
ด้านการเกษตรกรรม

ครูศรีสมร คงพันธุ์ กับลูกศิษย์ที่โรงเรียนการเรือนเชียงใหม่

ครูศรีสมร คงพันธุ์ ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ 2
ด้านโภชนาการจากผลผลิตการเกษตร

ครูสำราญ มีสมชาติ ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ 1
ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน

สวนหนึ่งของโครงการที่สนับสนุนของเกษตรกรบนพื้นที่ 37 ไร่
เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน

2) สรุปสาระสำคัญของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในงานนิทรรศการ

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สิน: จากหลักพอเพียงสู่การปฏิบัติจริง

มีคำกล่าวว่า “การเป็นหนี้เป็นทุกข์อย่างยิ่ง” การขจัดความทุกข์เกี่ยวกับหนี้สินให้หมดสิ้นไปหากไม่สามารถแก้ไขปัญหาด้วยตนเองตามลำพัง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จะเป็นทางเลือกหนึ่งที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ การขยายผลงานวิจัยเรื่อง “การสังเคราะห์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สิน: กรณีศึกษาคณะภูมิปัญญาไทยในภาคกลาง” ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนวิจัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์จากสถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ประจำปีงบประมาณ 2554 มีการนำเสนอผลงานวิจัยเรื่องนี้ในนิทรรศการงานวิจัย “บนเส้นทางงานวิจัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ปี 2554” ช่วงงานเกษตรแฟร์ระหว่างวันที่ 28 มกราคมถึง 5 กุมภาพันธ์ 2554 บริเวณด้านล่างอาคารจักรพันธ์เพ็ญศิริ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตบางเขน

การขยายผลงานวิจัยในช่วง 9 วันนี้มีผู้เข้าชมและกรอกแบบประเมินผลการเข้าชม นิทรรศการจำนวน 226 ราย ผู้เข้าชมเหล่านี้มีอาชีพหลากหลาย อาทิเป็นเกษตรกร ลูกจ้างโรงงาน ลูกจ้างเอกชน เจ้าของกิจการ ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ ข้าราชการบำนาญ และผู้ลาออกจากราชการก่อนอายุครบ 60 ปี จำนวนผู้เข้าชมนี้มีบางรายที่ทีมนักวิจัยมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถึงแนวทางแก้ไขปัญหาหนี้สินที่เป็นแนวทางจากประสบการณ์จริง ผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้พบว่าหลักพอเพียงเป็นแกนกลางสำคัญของการแก้ไขปัญหาหนี้สิน มีสาระสำคัญดังนี้

การแก้ไขปัญหาหนี้สินในระดับบุคคล ผู้ชมนิทรรศการเน้นความสำคัญอยู่ที่ “ใจ” กล่าวคือลูกหนี้ต้องมีจิตใจที่เข้มแข็ง ต้องมีความมุ่งมั่นที่จะใช้คืนเงินกู้โดยการประกอบสัมมาชีพด้วยความขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ อดทน และละเว้นอบายมุข

ในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรรายย่อย เกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิตของตนเองได้ด้วยการวางแผนการผลิตให้เหมาะสมกับสภาพดินและแหล่งน้ำที่มีอยู่ในพื้นที่ การวางระบบการให้น้ำแทนการใช้แรงงานคน การปลูกพืชที่หลากหลายเพื่อมีรายได้เป็นรายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน และรายปี การใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมักและน้ำหมักชีวภาพแทนการใช้ปุ๋ยเคมี การใช้สมุนไพรแทนการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดแมลงศัตรูพืช การแสวงหาความรู้จากบุคคลต้นแบบที่มีประสบการณ์จริง การใช้ข้อมูลสารสนเทศจากสื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออินเทอร์เน็ต ด้วยการพินิจพิเคราะห์และใช้วิจารณญาณก่อนการตัดสินใจนำความรู้เหล่านั้นไปทดลองปฏิบัติ หากปฏิบัติตามแนวทางเหล่านี้จะช่วยให้เกษตรกรลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น แต่จะมีรายได้จากการผลิตของตนเอง และมีเงินออมไว้ใช้จ่ายในคราวจำเป็น

การแก้ไขปัญหาหนี้สินในระดับครัวเรือน สมาชิกในครัวเรือนต้องมีจุดมุ่งหมายร่วมกันที่จะช่วยกันแก้ไขปัญหาหนี้สิน การทำบัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะรู้ว่า รายรับ รายจ่ายของสมาชิกแต่ละคนมีอะไรและมีจำนวนเท่าใด เมื่อนำรายรับและรายจ่ายมาสรุปตอนสิ้นปี สมาชิกใน

ครอบครัวทุกคนจะต้องเห็นพ้องกันว่ารายจ่ายใดควรละเว้น รายจ่ายใดเป็นสิ่งฟุ่มเฟือย และรายจ่ายใดที่สมาชิกในครอบครัวจะสามารถผลิตได้เอง ไม่จำเป็นต้องซื้อหามาจากภายนอก หากปฏิบัติได้เช่นนี้จะนำไปสู่การสร้างรายได้

และลดรายจ่ายให้กับครอบครัวอย่างแท้จริง ดังกรณีของครอบครัวนายเลี่ยม บุตรจันทา ครูภูมิปัญญาไทย ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชนรุ่นที่ 5 ประจำปี 2548 ที่อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่สามารถลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวด้วยการทำบัญชีครัวเรือนและร่วมกันตัดสินใจลด ละ เลิก รายจ่ายที่ฟุ่มเฟือยออกไปได้

กิจกรรมที่ผู้ชมนิทรรศการได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินในระดับครัวเรือน เช่น การปลูกป่าไม้ในพื้นที่ทำการเกษตร เช่นปลูกไม้ยางนา ไม้สัก ไม้ประดู่ ไม้เต็งรัง ไม้มะค่าโมง เป็นต้น เพื่อเป็นไม้ใช้สอย ไม้พลังงาน และไม้มรดกให้กับลูกหลานต่อไป นอกจากนี้ยังมีการทำเกษตรพอเพียงเพื่อการพึ่งตนเองของเกษตรกรจังหวัดพัทลุง ด้วยการลดการพึ่งพิงจากภายนอกชุมชน การรวมกลุ่มของสมาชิกโดยมุ่งหวังว่าจะจัดตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้ให้กับเกษตรกรและผู้สนใจเข้าไปศึกษาดูงาน

การแก้ไขปัญหาหนี้สินในระดับชุมชน จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้พบว่าวิสาหกิจชุมชน กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรหลักสอง อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ที่สามารถพึ่งตนเองในด้าน 1) มีแหล่งผลิตและมีปริมาณวัตถุดิบเพียงพอตลอดปี 2) เป็นผู้กำหนดราคาจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของตนเอง 3) มีสถานที่จัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์อย่างแพร่หลายเช่นที่ Food Land, 108 shop และร้านสะดวกซื้อต่างๆ และ 4) มีการส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง ทำให้วิสาหกิจชุมชนนี้มีรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของตนเองอย่างสม่ำเสมอ ส่งผลให้สมาชิกมีความมั่นใจในการดำเนินงานของกลุ่ม

กล่าวอีกนัยหนึ่งคือเมื่อสมาชิกวิสาหกิจชุมชนนี้มีความมั่นคงในอาชีพและสามารถช่วยเหลือตนเองได้ จะส่งผลให้ครอบครัวและชุมชนมีภูมิคุ้มกันตนเองจากปัญหาหนี้สินที่อาจจะเกิดขึ้น

ผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินประจักษ์ชัดว่าหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแกนกลางสำคัญที่ยึดโยงการแก้ไขปัญหาหนี้สินในระดับบุคคล ครอบครัวและชุมชน **ความพอประมาณ** ในการวางแผนการผลิตให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความสามารถของตน ด้วยการคิดให้รอบคอบเป็นขั้นตอน คิดให้ครบวงจรตั้งแต่การศึกษาพื้นที่ การผลิต การดูแลป้องกันกำจัดแมลงศัตรูพืช การเก็บเกี่ยวผลผลิต การจัดจำหน่าย การจัดสรรผลประโยชน์ให้กับสมาชิก การคืนกำไรให้กับชุมชน **ความมีเหตุผล** ด้วยการเปิดโอกาสให้สมาชิกในครอบครัวและกลุ่มมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและมีความโปร่งใสในการทำงาน **การมีภูมิคุ้มกัน** ด้วยการออมเงิน ออมน้ำ ออมดิน การสร้างหลักประกันในอนาคตให้กับครอบครัวด้วยการปลูกป่า ตลอดจนการจัดสวัสดิการคืนให้กับสมาชิกกลุ่มและสร้างความสามัคคีให้กับคนในชุมชน ซึ่งอยู่บนพื้นฐาน **ความรู้**ที่สั่งสมกันมาจากรุ่นสู่รุ่น การปฏิบัติจริง การใช้สติปัญญาในการตัดสินใจแก้ไขปัญหา การศึกษาต่อยอดจากผู้อื่น และประการสุดท้ายการตั้งอยู่บนพื้นฐาน **คุณธรรม**ที่เน้นการประกอบอาชีพด้วยความซื่อสัตย์ พากเพียร อดทน เอื้อเฟื้อ แบ่งปัน รักในสิ่งที่ทำ และรู้จักการให้จาก “ใจ” จริง

บรรณานุกรม

สาวตรี รังสิภักดิ์ ศุภพร ไทยภักดี ชัชชัย แก้วสนธิ นันทกา แสงจันทร์ และกฤษณะ ภาณุवास. 2553. **เหตุแห่งหนี้สินและแนวทางแก้ไข: กรณีศึกษาภูมิปัญญาเกษตรกรชาวไทยในภาคกลาง.** (เอกสารอัดสำเนา)

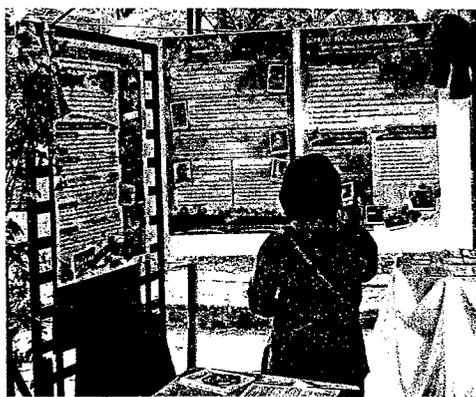
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2552. **การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง.** กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.

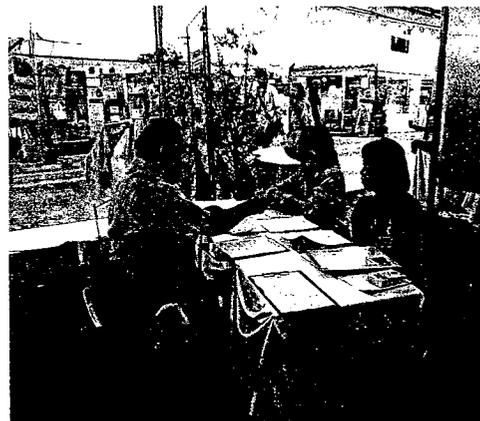
บรรยากาศการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักวิจัยกับชุมชนนพรการ

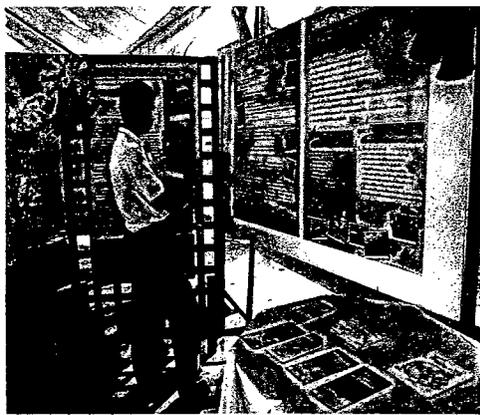
ชุมชนนพรการจากหลากหลายอาชีพอ่านโปสเตอร์ก่อนแสดงความคิดเห็น

ชุมชนให้ความสนใจกับโปสเตอร์นพรการเรื่องการสังเคราะห์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สิน: กรณีศึกษารูมภูมิปัญญาไทยในภาคกลาง

ชุมชนนพรการกับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับนักวิจัย

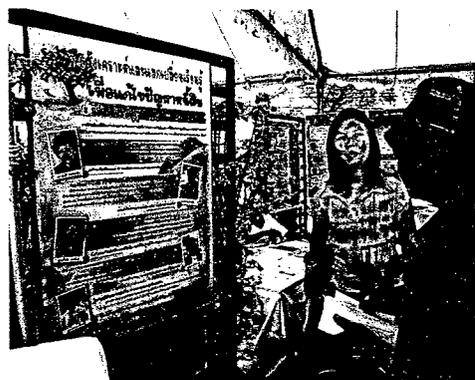
ผู้เขานนิทรรศการในระหว่างวันที่ 20 มกราคมถึง 5 กุมภาพันธ์ 2554

บรรณาการการจัดนิทรรศการบริเวณศาลากลางอาคารจักรพันธ์เพ็ญศิริ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักวิจัยกับผู้เขานนิทรรศการ

นักวิจัยกับผู้เขานนิทรรศการในงานวิจัยเรื่องการสังเคราะห์ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อนำไปพัฒนาหนังสือกรณีศึกษาครูภูมิปัญญาไทย ในภาคกลาง

4. ผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินและการเตรียมความพร้อมในการประกอบอาชีพของนิสิตบัณฑิตสาขาส่งเสริมการเกษตร วันจันทร์ที่ 27 มิถุนายน 2554 ณ ห้องบรรยาย 402 อาคารจรัล สุนทรสิงห์ คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน เวลา 9.00-12.00 น.

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้นี้มีผู้เข้าร่วมทั้งหมด 26 รายประกอบด้วยนักวิจัยในโครงการวิจัยเรื่อง “การสังเคราะห์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สิน: กรณีศึกษาคูภูมิปัญญาไทยในภาคกลาง” จำนวน 2 รายและนิสิตบัณฑิตชั้นปีที่ 1 และปีที่ 2 สาขาส่งเสริมการเกษตร ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน จำนวน 24 ราย

ผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สรุปตามโจทย์งานวิจัย 6 ประการดังนี้

1. อะไรเป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดหนี้สิน

ปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาหนี้สินมีดังนี้

1. ผีจี้เกียด คือความเกียจคร้านในหน้าที่การงาน ขาดความมานะพยายาม
2. ผีอ่อนแอ คือการไม่รู้จักรอคทน ออกถื่น ขอมแพ้ต่ออุปสรรคและโชคชะตา
3. ผีไอ้อวด คือความชอบ ไอ้อวด ฟุ้งเฟ้อ ใช้เงินผิดประเภทและไม่รู้จักประมาณตนเอง
4. ผีจี้อาย คือความไม่กล้าและอายที่จะทำงานต่ำกว่าความรู้ความสามารถที่ตนเองมีอยู่
5. ผีจี้โกง คือความไม่ซื่อสัตย์ซึ่งจะรวมถึงซี้ช โมยและจี้โกหกด้วย
6. ผีจี้เหล่าเมายา คือการติดสุรายาเมาทำให้ขาดความยับยั้งชั่งใจ
7. ผีการพนัน คือการหลงเข้าไปในวังวนของการพนัน เกิดความโลภจึงเป็นเหตุให้เสียทรัพย์และเป็นหนี้สิน
8. ผีไม่เรียนรู้ คือการไม่เรียนรู้ซึ่งถือว่าเป็นคน โง่ คนที่ขาดการเรียนรู้จากการฟัง การอ่าน คนโง่เหล่านี้จะตกเป็นเหยื่อของคนฉลาดเพราะรู้ไม่เท่าทันเขา
9. การเป็นหนี้จากการศึกษา คือเป็นหนี้จากการกู้ยืมเงิน “กองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.)”
10. การไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง จึงต้องเสียดำเช่าหรือแม้กระทั่งต้องเสียดำเช่าที่ดินทำกินของตนเองเพราะขายที่ดินผืนนั้นให้กับผู้อื่นไป
11. ผลผลิตทางการเกษตรราคาตกต่ำ เช่นปาล์มน้ำมันซึ่งเป็นรายได้หลักของครอบครัวมีราคาขึ้นๆ ลงๆ ไม่แน่นอนจึงอาจก่อให้เกิดปัญหาหนี้สินได้
12. การเป็นหนี้บัตรเครดิต โดยการใช้จ่ายเกินกำลังความสามารถที่จะจ่ายคืนธนาคารได้
13. การไม่มีวินัยในตนเอง เช่นแม้จะรู้ว่าจะต้องจ่ายค่างวดเมื่อไหร่ แต่ก็เลื่อนนัดชำระไปเรื่อยๆ จึงเกิดปัญหาดอกเบี้ยจ่ายที่เพิ่มพูนขึ้นและมีปัญหาหนี้สินตามมา

2. ทำอย่างไรจึงจะหลุดพ้นจากการเป็นหนี้สินได้

1. การแก้ไขปัญหาหนี้สินระดับบุคคล โดยการวางแผนประกอบอาชีพด้วยความมานะอดทน ขยันขันแข็ง มีระเบียบวินัยในการใช้จ่ายเงิน วางแผนกำหนดระยะเวลาใช้คืนหนี้และพยายามทำตามแผนให้ได้
2. การนำหลักศาสนามาแก้ไขปัญหาหนี้สิน เช่น ใช้หลัก “การให้” และ “ความรัก” ในคำสอนของศาสนาคริสต์
3. สมาชิกในครอบครัวทุกคนต้องช่วยกันประหยัดและตัดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นออกไป
4. พยายามหารายได้เพิ่มเติมให้กับครอบครัว เช่นการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาประพฤติปฏิบัติ ตัวอย่างเช่น การปลูกผักสวนครัวเพื่อลดรายจ่ายส่วนผักสวนครัวที่เหลือจากบริโภคก็สามารถจำหน่ายเป็นรายได้ให้กับครอบครัวอีกทางหนึ่ง
5. การกู้ยืมเงินจากผู้อื่นอย่างน้อยๆ กลับมาที่บ้านต้องมีข่าวสารกรอกหม้อ หมายความว่า ต้องกันเงินไว้ส่วนหนึ่งสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายเมื่อคราวจำเป็น ไม่ใช่ใช้เงินทั้งหมดที่มีอยู่
6. หาทางเจรจาประนอมหนี้กับเจ้าหนี้มีใจห็นี่
7. มีความขยันขันแข็งใจในการซื้อของ เพราะมีน้องต้องส่งเรียนต่อและมีหนี้สินต้องจ่ายคืน
8. วางแผนการใช้จ่ายบัตรเครดิตว่าจะใช้ครั้งละไม่เกินจำนวนเงินเท่าไร และจะเอาเงินมาคืนหนี้บัตรเครดิตได้อย่างไร เพื่อไม่ให้มีหนี้พอกพูนขึ้นมาอีก
9. คติประจำใจสำหรับลูกหนี้คือ “อย่าอนตั้นสาย อย่าอายทำกิน อย่าหมิ่นเงินน้อย” และ “ความไม่มีสร้างสิ่งยิ่งใหญ่เสมอ”
10. จัดสรรการใช้จ่ายเงินเป็น 3 ส่วน คือส่วนแรกเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัวและการประกอบอาชีพ ส่วนที่ 2 เป็นค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของลูก และส่วนที่ 3 เป็นเงินออม ถ้าไม่จำเป็นไม่ยืมเงินใคร ถ้าไม่มีเงินก็คือไม่มี ทุกคนในครอบครัวต้องทำงาน เราจะทำอะไรก็ได้ที่จะขจัดหนี้ให้ได้ ที่สำคัญคือ ถ้าใครมีที่ดินต้องรักษาที่ดินให้ได้ ถ้าขายที่ดินไปแล้ว ยากที่จะซื้อคืนกลับมาได้

3. จุดเด่นของหลักคิดและวิธีปฏิบัติที่ทำให้หลุดพ้นจากการเป็นหนี้สิน

1. น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาประพฤติปฏิบัติ เช่น การวางแผนการผลิตให้ลูกหลานกลับมาทำเกษตรกรรมในพื้นที่ทำกินของตนเอง โดยพยายามให้มีรายทุกสัปดาห์ ทุกเดือน และทุกปี
2. ต้องวางแผนและมีวินัยในการใช้เงิน เมื่อปฏิบัติตามแผนที่วางไว้แล้ว ต้องมีการตรวจสอบว่าสามารถทำได้จริงหรือไม่ ซึ่งอาจมีการแก้ไขข้อบกพร่องที่จะเกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาหนี้สินของเรา
3. การปลูกพืชที่หลากหลาย แม้ว่าจะเป็นการเพิ่มงานแต่เป็นการเพิ่มผลผลิตและทำให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้นด้วย

4. ข้อเสนอแนะเพื่อเตรียมตัวให้พร้อมสำหรับประกอบอาชีพของนิสิตบัณฑิตสาขาส่งเสริมการเกษตร

1. การประกอบอาชีพภายหลังสำเร็จการศึกษานั้นเมื่อจังหวะและโอกาสมาถึงเรา เรา ต้องเตรียมตัวให้พร้อม จุดด้อยของเราคือภาษาอังกฤษ ฉะนั้นเราต้องเตรียมตัวด้าน ภาษาอังกฤษ เพราะการหางานทำต้องต่อสู้กับบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยอื่นๆอีกมาก

2. ต้องเตรียมใจก่อนว่า ไม่ใช่ทุกคนจะได้งานอย่างที่อยากได้ ให้คิดว่า ถ้าเราไม่เจองานหลักที่อยากลำบาก เราก็จะขาดประสบการณ์ อย่างยิ่งว่าเรียนมาสูง แล้วไม่ยอมทำงานธุรการ ถ้าไม่มีประสบการณ์ในด้านนี้ ก็จะไม่สามารถทำงานใหญ่ได้

3. การสมัครงานอะไร ต้องมีความรู้ว่างานนั้นๆ ต้องการคนที่มีความรู้ความสามารถอะไร ให้ทำตัวเป็นเด็ก ไม่ใช่ทำตัวเป็นผู้ใหญ่ตลอดเวลา การทำงานนั้นควรให้ความสำคัญกับทุกคนเท่าเทียมกัน พยายามเรียนรู้จากสิ่งรอบข้างและนำความรู้ที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์

4. ต้องรู้จักตนเอง รู้ศักยภาพของตนเองว่าเหมาะสมกับงานชนิดใด และยอมรับสภาพความเป็นจริงในปัจจุบันว่างานหายาก ต้องไม่เลือกงาน ต้องทำงานนั้นอย่างตั้งใจเต็มที่

5. แนวทางและวิธีการสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพภายหลังสำเร็จการศึกษา

1. เลือกประกอบอาชีพที่มั่นคงเช่น รับราชการเป็นงานหลัก และทำธุรกิจเกษตรของครอบครัวเป็นอาชีพเสริม

2. เลือกงานที่ทำแล้วเรามีความสุข มีกิน มีใช้ ไม่ไปคดโกงใคร

3. ในการทำงานพยายามทำใจกว้าง เปิดหูเปิดตา และศึกษาว่างานนั้นเกี่ยวข้องกับอะไรบ้าง เพื่อพัฒนาและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับตนเอง

6. แนวทางและวิธีการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งในการประกอบอาชีพภายหลังสำเร็จการศึกษา

1. การสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งในการประกอบอาชีพอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรมและหลักคิดที่สำคัญคือ การพึ่งตนเอง การพึ่งพากันเองของชุมชน และการเป็นที่พึ่งของผู้อื่นได้

2. การรู้จักคุณค่า จุดด้อยของเราและของเครือข่าย ทำให้สามารถปรับวิธีการทำงานให้สอดคล้องกันได้อย่างเหมาะสม ดังสุภาษิตจีนที่ว่า “รู้เขา รู้เรา รบ100ครั้ง ชนะ100ครั้ง”

.....

